

Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēde

Lietā Nr. 2011-03-01

2011. gada 15. novembrī

*Tiesas sēdi vada Latvijas Republikas Satversmes tiesas
priekšsēdētājs Gunārs Kūtris.*

G. Kūtris: Sākam Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēdi. Šodien tiks izskatīta lieta Nr. 2011-03-01 "Par likuma par valsts sociālo apdrošināšanu piektā panta ceturtās daļas un 21. panta divi prim daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam. Lieta tiks izskatīta šādā sastāvā: tiesnesis Kaspars Balodis, Aija Branta, Kristīne Krūma, Gunārs Kūtris, Uldis Ķinis un Sanita Osipova. Tiesas sēdes sekretārs – Arnis Žugans.

Lietas dalībnieki. Pieteikuma iesniedzējs ir 20 Latvijas Republikas 10. Saeimas deputāti: Andrejs Klementjevs, Jānis Urbanovičs, Valērijs Agešins, Ivans Ribakovs, Sergejs Mirskis, Boriss Čilevičs, Nikolajs Kabanovs, Sergejs Fjodorovs, Aleksejs Burunovs, Dmitrijs Radionovs, Aleksandrs Jakinovs, Jānis Ādamsons, Ņikita Ņikiforovs, Valērija... Valērijs Kravcovs, Aleksejs Holostovs, Aleksandrs Sakovskis, Jānis Tutins, Raimonds Rubiks, Igors Zujevs un Valentīns Grigorjovs. Un pieteikuma iesniedzēja pārstāvis – zvērināts advokāts Eduards Ikvilds. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima. Un Saeimas pārstāvis – Saeimas Juridiskā biroja vadītājs Gunārs Kusiņš. Lūdzu, pārstāvji, iesniedziet savus dokumentus!

Viss kārtībā.

Tiesā ir iesaistītas pieaicinātās personas. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas pārstāve Aija Barčas kundze. Lūdzu, uzrādiet dokumentu! Paldies.

Labklājības ministriju pārstāv Edgars Korčagins. Lūdzu, jūsu dokumentus. Labklājības ministriju vēl kāds pārstāv oficiāli? Jana Muižnieces kundze.

Finanšu ministriju pārstāv...? Finanšu ministriju pārstāv Anita Čemme. Lūdzu, uzrādiet... Vai Finanšu ministriju pārstāv vēl kāda persona oficiāli? Ilona Stepanova. Jā. Lūdzu.

Tiesībsarga biroja pārstāvis ir ieradies? Lūdzu. Kā jūs sauc?

L. Zemīte: Līga Zemīte.

G. Kūtris: Paldies. Valsts ieņēmumu dienesta pārstāvis būtu? Lūdzu.

Valsts Sociālās apdrošināšanas aģentūras pārstāvis būtu?

B. Felsberga: Mēs divatā.

G. Kūtris: Divatā? Pilnvara ir uz abiem? Abām? Jā. Paldies.

Saeimas budžeta un finanšu nodokļu komisijas vadītājs Jānis Reirs. Lūdzu.

Ekonomisko zinātņu doktors Edgars Voļskis būtu? Lūdzu. Paldies!

Un Maija Poršņova? Nav ieradies. Tātad ir informācija, ka viņa šodien nevar ierasties uz tiesas sēdi. Kā arī viņa lūdz viņu nepieaicināt kā pieaicināto personu tiesas sēdē, jo šobrīd viņa strādā Labklājības ministrijā un viņa jūt, ka šeit varētu būt interešu konflikts. Paldies. Jums par pieaicināto personu?

Tā. Vai lietas dalībnieki piekrīt, ka mēs varam sākt, lai arī Maija Poršņova nepiedalās tiesas sēdē un viņa arī... Un viņas rakstveida viedoklis lietas materiālos ir.

E. Ikvilds: Iebildumu nebūtu. Bet man ir izteikts lūgums par vēl vienu dalībnieku.

G. Kūtris: Proti?

E. Ikvilds: Darba devēju konfederācijas pārstāvis. ...*[nerunā mikrofonā]*.. izteicies.

G. Kūtris: Kāds ir Saeimas pārstāvja viedoklis?

G. Kusiņš: Godātā tiesa, es uzskatu, pēc tiesas ieskatiem.

G. Kūtris: Tiesa, uz vietas apspriežoties, nolēma: Pirmkārt, skatīt lietas. Nepiedalās Maija Poršņova. Un savukārt attiecībā par Darba devēju konfederācijas pārstāvja pieaicināšanu tiesa uzskata, ka šādas personas pieaicināšana nav šeit vajadzīga. Jo lietas materiālos pietiek, lai mēs varētu izspriest lietu.

Vai lietas dalībniekiem ir kādi citi lūgumi? Pirms mēs ķeramies pie jūsu mutiski izteiktiem lūgumiem ir arī rakstiski saņemts lūgums lietā no pieteikuma iesniedzēja pārstāvja: pievienot lietai Nacionālās ziņu aģentūras LETA publicētās ziņas un laikraksta "Telegraf" publicēto rakstu. Izskatot šo rakstveidā iesniegto lūgumu, tiesa iepriekš jau izvērtēja un secināja, ka tā ir publiski pieejamā informācija un to nav nepieciešams pievienot lietas materiāliem. Vai ir kādi citu lūgumi?

E. Ikvilds: Nē, nav.

G. Kusiņš: Nav.

G. Kūtris: Paldies. Līdz ar to tiesa nolēm j pāriet pie lietas izskatīšanas pēc būtības. Tiks nolasīts tiesneša ziņojums. Lūdzu, tiesnesi.

U. Ķinis: 2011. gada 10. februārī pēc 20 Latvijas Republikas 10. Saeimas deputātu: Andreja Klementjeva, Urbanoviča, Agešina, Ribakova, Sergeja Mirska, Borisa Cilēviča, Nikolaja Kabānova, Sergeja Fjodorova, Alekseja Burunova, Dmitrija Rodionova, Aleksandra Jakimova, Jāņa Ādamsona, Nikitas Nikiforova, Valērija Kravcova, Alekseja Holostova, Aleksandra Sakovska, Jāņa Tutina, Raimonda Rubika, Igora Zujeva un Valentīna Grigorjova pieteikuma Satversmes tiesā tika ierosināta lieta Nr. 2011-03-01 "Par likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu piektā panta ceturtās daļas un 21 pantā divi prim daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam". Lēmumā par lietas ierosināšanu Latvijas Republikas Saeima tika uzaicināta līdz 2011. gada 14. aprīlim iesniegt atbildes rakstu par lietas faktisko apstākļu izklāstu un juridisko pamatojumu. Saeimas atbildes rakstu Satversmes tiesa attiecīgajā datumā saņēma. Lietas sagatavošanas gaitā papildus tika pieprasīti paskaidrojumi un dokumenti no Saeimas. Saņemtās atbildes kopā ar papildus iesniegtajiem dokumentiem pievienoti lietai. Lietai pievienoti arī normatīvo aktu teksti un citi materiāli. Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 22 panta otrās daļas 2. punktu par pieaicinātajām personām lietā tika atzītas: Sociālo un darba lietas komisija, Labklājības ministrija, Finanšu ministrija, Tiesībsargs, Doktors osc Edgars Voļskis, Maģistrs MPA Maija Poršņova. Pieaicinātām personām tika lūgts rakstveidā izteikt viedokli par jautājumiem, kas varētu būt lietā nozīmīgi. Saņemtie paskaidrojumi un dokumenti ir pievienoti lietai. Lēmums par nodošanu lietas izskatīšanai pieņemts 2011. gada 6. septembrī. 2011. gada 13. septembrī Satversmes tiesa nolēma, ka tiesas sēdē kā papildus pieaicinātajām personām nepieciešams uzklaut arī Saeimas budžeta un finanšu, nodokļu komisijas viedokli, Valsts ieņēmumu dienesta

viedokli, Sociālās apdrošināšanas aģentūras viedokli. Lietas dalībniekiem par tiesas sēdi ir paziņots rakstiski 2011. gada 14. septembrī. Paziņojums par lietas izskatīšanu publicēts laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" Nr. 147 2011. gada 16. septembrī. Ar visiem lietas materiāliem iepazinušies pieteicēja, iesniedzēja pārstāvis un Latvijas Republikas Saeimas Prezidija pilnvarotais pārstāvis.

G. Kūtris: Vai tiesnešiem būtu jautājumi ziņotājam? Paldies.

Līdz ar to mēs varam uzklaut lietas dalībnieku viedokļus. Un pirmajam vārds, kā vienmēr, ir pieteikuma iesniedzēja pārstāvim. Lietas faktisko apstākļu izklāstam un juridiskam pamatojumam, un vienlaicīgi es vēlos jums atgādināt, ka likums nosaka, ka jūsu runa nedrīkst pārsniegt 30 minūtes. Lūdzu, jums vārds.

E. Ikvilds: Jā, godājamā tiesa, Saeimas pārstāvji un klātesošie. Šā gada 2. februārī Satversmes tiesa ierosināja lietu "Par likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" piektā panta ceturtais daļas un 21. panta otrās prim daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam" pēc 20 Saeimas Saskaņas centra frakcijas deputātu pieteikuma. Saeimas Saskaņas centra frakcijas deputāti lūdza, pirmkārt, atzīt likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" piektā panta ceturtais daļas redakciju spēkā... 2011. gada 1. janvārī un 21. panta otrās prim daļas neatbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam. Otrkārt, atzīt, ka 2010. gada 10. decembra likums, grozījumi likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu" attiecībā uz piektā panta ceturto daļu un divdesmit pirmā panta divi prim daļu ir spēkā neesoša no 2011. gada 1. janvāra. Sākotnēji es vēlos, balstoties uz tiem faktiem, kas ir pieejami publiski, kas bija lietas materiālos, raksturot tieši lietas faktiskos apstākļus, jo bez tiem grūti būtu saprast, kāpēc vispār mēs šodien kavējam šeit savu laiku, kāpēc tiesa sanākusi uz sēdi un kāpēc nepieciešams izskatīt konkrēto Saskaņas centra frakcijas deputātu iesniegto pieteikumu.

Pagājušā gada 26. augustā Ministru kabinets izdeva rīkojumu 513 – pasākumu plānu ēnu ekonomikas apkaršanai, godīgas konkurences nodrošināšanai 2010.–2013. gadam. Atbilstoši minētajam plānam, 17. punktam Labklājības ministrijai tika uzdots uzdevums līdz 2010. gada ceturkšņa beigām noteikt prasību likumā noteikto iemaksu apmēru piedzīt no darba devēja tās nepersonificējot, ja, veicot nodokļa algu, nodokļa administrācija konstatē, ka darba devējs ir nodarbinājis personu, nenoslēdzot darba, uzņēmuma, graudniecības vai pārvadājuma līgumu, kā arī gadījumos, kad darba tiesiskās attiecības ir nodibinātas iedzīvotājam bez iemaksas un nav aprēķināts pilnā apmērā saistībā ar konstatēto, iekavās, aplokšņu algu. Izņemot gadījumu, ja darbinieki ziņojuši kontrolējošām institūcijām par to, ka darba devējs viņus nodarbina neregistrēti. Tomēr likumprojekta izstrādes procesā tika nolemts minēto grozījumu likumprojektā tālāk nevirzīt minētā iemesla dēļ. Pirmkārt, lai mazinātu neregistrēto nodarbinātību, efektīvāk būtu radīt situāciju, tas ir, Labklājības ministrijas pārstāvju prāt, ka darba devējs un darba ņēmējs vairs nav vienlīdz ieinteresēti neregistrētās nodarbinātības slēpšanā, jo darba devējam tā draud ar būtiskām sankcijām. Tai skaitā, ar iemaksu nomaksu par pēdējo trīs mēnešu periodu. Otrkārt, līdz ar to 2010. gada 7. aprīļa plāna 17. punktā paredzētā pasākuma neiekļaušana likumprojektā sniegtu labumu darba ņēmējam un motivētu viņu neslēpt neregistrētās nodarbinātības faktu. Jo darba ņēmējam atbilstoši direktīvai iemaksas tiks reģistrētas par pēdējiem trim mēnešiem, un atbilstoši Darba likumā

noteiktajam viņam ir tiesisks pamats vērsties pret darba devēju tiesā par neizmaksātas darba samaksas izmaksu, par trīs mēnešu periodu.

Lietā ir materiāli, kas apstiprina, ka jau pagājušā gada septembrī Latvijas Republikas tiesībsargs vēstulē Labklājības ministrijai 22. septembrī informē, ka, jau minēts, sociālās apdrošināšanas statusu darba ņēmēji iegūst no nodarbinātības attiecību uzsākšanas, nevis reģistrācijas Valsts ieņēmuma dienestā brīža. Tādējādi likumdevējs garantē šo personu tiesību uz sociālo nodrošinājumu aizsardzību, kā arī to paredz Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta spriedums lietā ar Nr. 2000-08-0109. Otrkārt, gadījumi, kad persona iesniegumā par sociālās apdrošināšanas pakalpojuma piešķiršanu norādījusi nodarbinātības periodu, persona tajā nav reģistrēta darba ņēmēju reģistrā Valsts ieņēmuma dienestā, var liecināt arī par darba devēja pienākumu nepildīšanu. Un treškārt, Tiesībsarga birojs pārbaudes lietā nosūtīja Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras viedokli, ka minētajos gadījumos Valsts sociālās aģentūras pienākums ir sadarboties ar kompetentām iestādēm – Valsts ieņēmuma dienestu, Valsts darba inspekciju, lai konstatētu, vai persona norādītajā periodā bijusi obligāti reģistrēta Valsts ieņēmuma dienestā kā darba ņēmējs, pats par sevi nevar būt par pamatu sociālās apdrošināšanas pakalpojuma atteikumam. Savukārt Labklājības ministrija pagājušā gada 26. oktobra vēstulē atbildēja Tiesībsargam, ka diemžēl sociālās apdrošināšanas iemesla... deklarētā principa ieviešana radījusi problēmu, ka personas ļaunprātīgi mēģina izkrāpt sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta līdzekļus. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra, piešķirot sociālās apdrošināšanas pakalpojumus, piemēram, slimības, maternitātes, bezdarbnieka, vecāku pabalstu, ir konstatējusi, ka nereti pabalsta aprēķināšanai vidējās sociālās apdrošināšanas iemaksas algas noteikšanai nepieciešamos mēnešos aprēķināti augsti darba ienākumi, salīdzinot ar darba ienākumiem iepriekšējā periodā, kā arī nereti pabalsta pieprasītājam darba attiecības uzsāktas neilgi pirms tiesības rašanās uz pakalpojumiem.

Pēc tam sekoja Latvijas Republikas tiesībsarga 2010. gada 15. decembra vēstule, kas adresēta jau Latvijas Republikas Saeimai, kur pirmajā punktā tika norādīts, ka šāds grozījums, ko mēs šodien izskatām jau kā likumprojektu, nav atbalstāms, un klajā pretrunā ar Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta spriedumu. Otrkārt, tiesībsargs uzskata, ka, pieņemot šādus grozījumus, valstiski tiek panāks, ka valsts institūcija izvairās no saviem pienākumiem nodokļu iekasēšanas jomā, pārliekot visu atbildību uz privātpersonu, kurai pēc būtības nav tiešas kontroles par darba devēja valsts pienākuma izpildi. Tā vietā, lai efektīvizētu nodokļu iekasēšanas kontroles pasākumus, valsts ir atzinusi nespēju cīnīties ar nelegālo nodarbinātību un ar plānotajiem grozījumiem radīs būtiskus un tālejošus ierobežojumus personas sociālā nodrošinājuma īstenošanā.

Pēc tam jau Saeimas valsts budžeta (nodokļu) komisija sākotnēji pagājušā gada 14. decembrī skatīja, uzsāka skatīt šo likumprojektu par valsts sociālo apdrošinājumu. Un 15. decembrī, izskatot šo likumprojektu, jau tika noraidīts Saeimas Juridiskā biroja iesniegtais priekšlikums, faktiski svītrot piedāvāto grozījumu un tomēr pieturēties pie tās redakcijas, kas bija spēkā pagājušā gada, 2010. gada 15. decembrī, un respektēt Satversmes tiesas 13. marta spriedumu. Interesanti, kad šajā Budžeta komisijas sēdē Labklājības ministrijas pārstāvis Edgars Korčāgins skaidroja, kāpēc tad tieši šāds risinājums ir izvēlēts. Un, citēju: „Šis risinājums ir izvēlēts, rūpīgi izvērtējot situāciju. Kāpēc tikai pensijām? Tāpēc, ka mēs nevaram pasliktināt to personu situāciju, kuras drīzumā varētu

saņemt sociālās apdrošināšanas pakalpojumu, piemēram, slimības gadījumā, bet pensija gadījumā tas ir ilgtermiņa jautājums.”

Un pēc tam sekoja likuma pieņemšana. Par likuma pieņemšanas gaitu es vēlētos īpaši izcelt to procedūru, jo Saeima savā paskaidrojuma rakstā ir minējusi, kad ir ievērotas visas procedūras un, respektīvi, Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktā kārtība. Tas ir 14. aprīļa atbildes raksta trešās lappuses astotā rindkopā minēts. Jāatzīst, kad Saeimai, tāpat kā citām institūcijām, ir saistoša ne tikai Satversme, ne tikai Saeimas kārtības rullī noteiktā kārtība, bet arī citi likumi, kas ir spēkā Latvijā, jā, un arī starptautiskie ratificētie Latvijas līgumi. Un Saeimas Saskaņas centra frakcijas deputāti uzskata, kad šī likumprojekta izskatīšanas gaitā tika pārkāpta Satversmes tiesas 32. panta otrā daļa, proti, Satversmes tiesas spriedums un tajā sniegtā attiecīgās tiesību normas interpretācija ir obligāta visām valsts institūcijām un pašvaldību institūcijām, tai skaitā arī tiesām un amatpersonām, kā arī fiziskām un juridiskām personām. Tādējādi Satversmes tiesas spriedums un tajā izteiktie secinājumi ir obligāti arī Saeimai likumdošanas ceļā.

Jāatzīst, ka laika gaitā var mainīties sociālās apdrošināšanas sistēma, tās principi vai faktiskā situācija. Tā rezultātā iepriekš pieņemtā Satversmes tiesas spriedumā izteiktie secinājumi var kļūt nepiemērojami pastāvošam regulējumam un situācijai kopumā. Tādējādi noskaidrojams, vai kopš Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta sprieduma lietā pieņemšanas sociālās apdrošināšanas jomā faktiskā situācija un tiesiskais regulējums attiecībā uz darba ņēmējiem, tiesībām un pienākumiem ir būtiski mainījušies. Saeima 14. aprīļa atbildes rakstā minēja, ka no 2001. gada 14. marta, atbilstoši Satversmes tiesas spriedumam persona tika atzīta par sociāli apdrošinātu sākot ar dienu, kad tā iegūst darba ņēmēja statusu neatkarīgi no tā, vai faktiski ir veiktas iemaksas. Tas nozīmē, ka sociālās apdrošināšanas pakalpojumi tiek piešķirti, ņemot vērā sociālās apdrošinātās personas apdarināšanas kontā reģistrēto informāciju par tās personas ienākumiem. Bet Valsts ieņēmuma dienesta uzdevums bija piedzīt iemaksas no darba devēja par laika posmā nenomaksātām nodokļu summām, papildus vēl aprēķināt nokavējuma naudu.

Lai uzdotu to par darba ņēmēju sociālo aizsardzību, par kuriem darba devējs nav veicis iemaksu no pagājušā gadsimta 91. gada 1. janvāra līdz minētā Satversmes sprieduma stāšanās spēkā 2005. gada 17. martā, tika pieņemti grozījumi likumā “Par valsts sociālo apdrošināšanu”, kas stājās spēkā 2005. gada 1. aprīlī. Saskaņā ar šiem grozījumiem no 1991. gada 1. janvāra līdz 2001. gada 13. martam persona bija sociāli apdrošināta, sākot ar dienu, kad tā iegūst darba ņēmēja statusu vai iesaukta obligātā aktīvā militārā dienestā, neatkarīgi no tā, vai faktiski ir veiktas iemaksas. Apstrīdētās tiesību normas likumprojekta anotācijā norādīts, ka kopš Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta sprieduma pieņemšanas darba ņēmējam normatīvajos aktos ir noteikts būtisks papildus viņu tiesības un intereses aizsargājošs mehānisms. Tiek norādīts, ka situācijas, kad darba devējs neveic iemaksas par darba ņēmēju, pārsvarā saistītas ar darba devēja maksātnespēju un likumdevējs ar 2001. gada 20. decembra likumu “Par darbinieku aizsardzību darba devēja maksātnespējas gadījumā” ir izveidojis Darbinieku prasījumu garantiju fondu. No darba devēja maksātnespējas gadījumā tā darbiniekiem tiek izmaksāta darba samaksa un tiek veiktas iemaksas. Šādam apgalvojumam gan nevar piekrist. Kaut arī darba devēja maksātnespējas gadījumā minētais likums garantē tiesības uz sociālo nodrošinājumu, citos gadījumos šādu aizsardzību tas negrantē. Bez tam

nav norādīts šādas informācijas avots, pamatojoties uz kuru precīzi ir izteikti šie minētie dati, kāda konkrēta daļa nenomaksātām obligātām iemaksām attiecināma uz darba devēja maksātnespējas procesu. Personu iespējas sekot līdzi datiem par veiktajām obligātajām iemaksām nevar būt par pamatu valsts pienākumu mazināšanai sociālās apdrošināšanas tiesību jomā. Atbilstoši Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta spriedumā izdarītajiem secinājumiem darba devēja saistību izpildes kontrole un tiesību uz sociālo nodrošinājumu aizsardzības efektīva izveide ir valsts pienākums. Lietuvai es lūdzu pievienot "Letas" oficiālo izdruku, kur ir minēts, ka tikai ar šā gada 7. novembri publicētā portālā "latvija.lv" ziņa ir pieejama personām bez jebkādiem papildus starpniecības mehānismiem un bez maksas. Tas nozīmē, ka likumprojektā minētā iespēja nepastarpināti iepazīties ar ziņām personām ir pieejama tikai no šā gada 7. novembra. Kā arī tikai tām personām, kuras ir pensijas otrā līmeņa dalībnieki. Jāatzīmē, ka šobrīd ir iespēja esošajiem darba ņēmējiem izteikt brīvu gribu pievienoties otrā pensiju līmeņa... tām personām, kuras ir dzimušas līdz 1971. gadam. Tas nozīmē, ka liela daļa no darba ņēmējiem faktiski ir ierobežoti saņemt šādas ziņas.

Apstrīdēto normu anotācijā tiek norādīts uz vairākiem plānotiem un realizētiem pasākumiem ēnu ekonomikas apkaršanai un darba devēja atbildības nostiprināšanai. Saskaņas centra frakcijas deputātu uzskata, ka ir atbalstāmi jebkuri pasākumi, kas vērsti uz to, lai palielinātu ieņēmumus valsts budžetā. Atbilstoši tai nodokļu sistēmai, tām valsts nodevām, kas šobrīd pastāv. Un šiem pasākumiem jābūt rezultatīviem, jābūt adresētiem uz maksimāli iedarbīgu šo nodokļu iekasēšanu, nevis jāvērs pasākums vai jāizšķiež sava enerģija uz tādām darbībām, kas faktiski samazina pašas valsts institūcijas, konkrēti Valsts ieņēmumu dienesta, darba spēju jeb kapacitāti.

Grozījumiem, kas ir izskatāmi, nav iespējams noteikt periodu, kurā darba devējs ir nodarbinājis personu, nenoslēdzot darba, darba uzņēmuma, graudniecības un pārvaldījuma līgumu. Uzskatāms, ka persona jau ir nodarbināta trīs mēnešus. Šajā gadījumā nodokļu administrācija no darba devējiem piedzen obligātas iemaksas, kas aprēķinātas no šā panta pirmajā daļā minētās atlīdzības apmēra par trijiem kalendāriem mēnešiem, ieskaitot to kalendāro mēnesi, kurā pārkāpums jau ir atklāts. Minētie pasākumi būtu vērtējami atzinīgi, jo paredzams, ka varētu veicināt ēnu ekonomikas mazināšanos un motivētu darba devējus maksāt obligātās iemaksas. Tomēr šie pasākumi patiesībā ir devuši rezultātu, kas būtiski izmainītu situāciju kopš 2001. gada 13. marta sprieduma.

Tāpat apstrīdēto normu likumprojektā norādīts, ka iemaksas deklarētā principa ieviešana radījusi problēmu, kad personas ļaunprātīgi mēģina izkrāpt speciālā budžeta līdzekļus. Valsts Sociālās apdrošināšana aģentūra, piešķirot sociālās apdrošināšanas pakalpojumus, piemēram, slimības, maternitātes, bezdarbnieku, vecāku pabalstus, ir konstatējusi, ka nereti pabalsta apmēra aprēķināšanai nepieciešamajos mēnešos aprēķināti augsti darba ienākumi, salīdzinot ar darba ienākumiem iepriekšējā periodā. Kā arī nereti ar pabalsta pieprasītājam darba attiecības uzsāktas neilgi pirms tiesību rašanās uz pakalpojumu. Minētie gadījumi nav saistāmi, samērojami ar apstrīdēto normu. Pirmkārt, kā jau norādīts Saskaņas centra frakcijas deputātu iesniegtajā pieteikumā, likumdevējs apstrīdētās normas ir attiecinājis uz citu sociālās apdrošināšanas pakalpojumu, respektīvi, pensijām, nevis norādītajiem pabalstiem. Otrkārt, apstrīdēto normu mērķis nav vērsts uz šādu gadījumu novēršanu. Respektīvi, ja mēs izvērtējam šodien izskatāmo apstrīdēto

normu, tur nav neviena vārda minēts, kā valsts cenšas cīnīties ar tā saucamo ēnu ekonomiku un kā nodrošina lielākus budžeta ieņēmumus. Respektīvi, arī, tajā skaitā, palielina sociālā budžeta ieņēmumus. Saeimas šā gada 14. jūlija vēstulē ir apgalvots, ka likumdevējam ir jāparedz noteikts risinājums arī gadījumiem, kad normu adresāti rīkojas negodprātīgi. Ja normatīvais regulējums tiktu veidots, vadoties tikai no prezumpcijas, ka visi tajā paredzētie pasākumi tiks godprātīgi un pilnā apmēra izpildīti... Augstākās tiesas Senāts atzina, ka demokrātiskā tiesiskā valstī vispār varētu būt atbalstāma prezumpcija, ka valsts iedzīvotāji godprātīgi izmantos tiem normatīvajos aktos paredzētās tiesības un arī godprātīgi pildīs tiem noteiktos pienākumus. Saeimas Saskaņas centra frakcijas deputāti uzskata, ka likumdevējs tiesiskā un demokrātiskā valstī, izstrādājot normatīvo regulējumu, nevar vadīties pēc prezumpcijas, ka persona šīs tiesības izmantos ļaunprātīgi. Ja likumdevēja ieskatā šāda iespēja pastāv, tad viņa pienākumos ir veidot tādu kontroles mehānismu, lai varētu novērst šādus gadījumus.

Izvērtējot apstrīdēto normu, likumprojekta anotācijā tika norādīta informācija, respektīvi, ka likumdevējs atzīst, ka valstī ir gadījumi, kad darba devēji nenomaksā obligātās iemaksas. Līdz ar to valstī piespiedu mehānisms nav pietiekami efektīvs, un šādus gadījumus ir nepieciešams novērst. Apstrīdēto normu regulējuma rezultātā darba devēja neizpildīts pienākums tiek uzlikts darba ņēmējam. Gadījumos, kad personas nespēs pati veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas maksājumus, vecuma pensijas apmērs nebūs atbilstošs faktiski nostrādātajam periodam, un pastāv arī risks, ka sociālās apdrošināšana stāžs nebūs pietiekams pensijas piešķiršanai. Jāatzīst, ka tas var radīt būtisku sociālā nodrošinājuma vecuma gadījumā ierobežojumu. It īpaši tas var skart personas ar zemiem ienākumiem, kurām nebūs līdzekļu sociālās apdrošināšanas iemaksu veikšanai.

Respektīvi, Saskaņas centra frakcijas deputāti uzskata, kad rodas absurda situācija. Likumdevējs, no vienas puses, atzīst, ka viņi nevar nodrošināt šī nodokļa iemaksāšanu. Personai pašai ir jāiemaksā darba devēja neiemaksātās iemaksas. Bet, ja cilvēks šobrīd piesakās pensijas saņemšanai un viņam tiek aprēķināta pensija, viņam vēl kaut kur papildus jāsmeljas līdzekļi, lai viņš varētu sev likumīgo pensiju aprēķināt. Tas ir ne ekonomiski lietderīgi, ne arī likumā, ne arī likumprojekta apspriešanas gaitā vispār izvērtēts, kur persona varētu smelties šādus ienākumus. Nenoliedzami, ka kāda personu grupa varētu arī nodrošināt kaut kādus papildus ieņēmumus, aizņēmumus, bet maz ticams, ka kredītiestādes šobrīd būtu ļoti vēlīgas, it īpaši, pensionāriem, kuriem, papildus ienākumu, izņemot pensijas, nebūtu.

Bez tam jāatzīst – tajā lūgumā, ko es nosūtīju Satversmes tiesai, bija arī valdības 14. oktobra sēdē apstiprinātais Labklājības ministrijas ziņojums tieši par stāvokli šo obligāto sociālo apdrošināšanas iemaksu iekasēšanā. Un Labklājības ministrija, konkrēti ministri, kuri parakstīja šo ziņojumu, atzina, ka faktiski, pat ja pie nosacījuma, ja persona tālāk tiesvedības gaitā, maksātspējas gaitā spēs iekasēt šo darba devēja nenomaksāto sociālo iemaksu no atlīdzības fonda, segtie izdevumi nespēs kompensēt to zaudējumu, kas personai būtu, ir radies, ja faktiski pēc deklarētā Valsts ieņēmumu dienestā jau aprēķinātā sociālās apdrošināšanas iemaksu apmēra būtu viņam aprēķināta pensija.

Saeimas 14. jūlija vēstulē pausts, ka nodokļa iekasēšana, iegūtās summas iztērēšana nav vienīgais mērķis. Mūsdienu apstākļos no valsts tiek gaidīta atbildīga līdzdalība tautsaimniecības

attīstīšanā un iesaistīšanās konkrētos tirgos sektoros un atsevišķos gadījumos atbalsts tautsaimniecībai. Saeimas Saskaņas centra frakcijas deputāti nevar nepieņemt Saeimas 14. jūlijā vēstulē minētajam, ka līdz ar to modernā valstī nodokļu iekasēšana ir nevis valsts pašmērķis, bet gan viens no svarīgākajiem tautsaimniecības valstiskā regulējuma elementiem, kas tiek izmantots, lai nodrošinātu sabiedrības labklājību. Tomēr Saeimas Saskaņas centra frakcijas deputāti norobežojas no Saeimas 14. jūlija vēstules apgalvojuma, ka Saeima uzskata, ka valstī nevar tikt uzlikts pienākums iekasēt visus nodokļus, nevērtējot atsevišķu nodokļu maksātāju individuālo situāciju un apstākļus, kādos nav izpildītas saistības pret valsti. Saeimas šā gada 14. jūlija vēstulē ir minēts, ka tiesību doktrīnā arī norādīts: sociāli atbildīgas valsts princips nozīmē arī to, ka indivīds ir saistīts ar sabiedrību un līdz ar to ir arī pienākumi pret sabiedrību indivīdam. Indivīdam ir jāsamierinās ar viņa rīcības brīvības ierobežojumu, kas tiek noteikti, lai veicinātu sociālo uzbūvi.

Nav saprotams, kāpēc darba ņēmējam ir jāveic darba devēja vietā valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas. Vai persona var šobrīd paļauties, ka valsts veiks savu uzdevumu un iekasēs no darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas par viņa darbiniekiem? Saeimas Saskaņas centra frakcijas deputāti uzskata, ka apstrīdētās tiesību normas sekmēs tieši darba devēju saistību nepildīšanu. Respektīvi, pieņemtās un apstrīdētās tiesību normas faktiski samazina personas, no vienas puses, paļāvību uz to, ka valsts spēj nodrošināt nodokļu iekasēšanu. No otras puses, viņi rada motivāciju darba devējiem, negodprātīgiem darba devējiem nemaksāt kaut kādu daļu vai vispār nemaksāt daļu nodokļus. No... sociālās apdrošināšanas, ienākuma nodokļus. Zinot to, ka tik un tā darba ņēmējiem pēc tam pašiem būs jācīnās, lai iekasētu jau no maksātspējīga uzņēmuma šos maksājumus, lai nodrošinātu sev cienīgu personu iztiku.

Nobeigumā es gribētu minēt to, kad jau pieteikumā, kas bija iesniegts šā gada janvārī un saskaņā ar kuru ierosināta izskatāmā lieta, bija citēti Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta spriedumā izteiktie secinājumi un izceltas tās tieši normas, kas aizsargā, un tie principi, kas garantē personai Satversmes 109. panta pamattiesības. Respektīvi, ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darba nespējas, bezdarba un citos gadījumos.

Jāatzīst, ka Satversmes tiesas praksē jau ir nostiprināta atziņa, ka 109. pants garantē iedzīvotājiem tiesības uz stabilu un prognozējamu, kā arī efektīvu, taisnīgu un ilgtspējīgu sociālās apdrošināšanas sistēmu, kura nodrošina samērīgu sociālo nodrošinājumu. Izskatāmā lieta, manuprāt, ir spilgts piemērs šī brīža valsts varas attiecībām ar ierindas pilsoni, ar sabiedrību kopumā. Mēs jau piedzīvojam trešo gadu valsts budžeta izskatīšanas procesu, kad steigā tiek nodots valdībā sagatavots budžeta projekts un tam papildus paketē ir iesniegti virkne ar to saistītie likumprojekti. Steiga ir pamatota ar to, ka, lūk, ja mēs savlaicīgi nepieņemsim budžetu, mums būs grūtības risināt sarunas ar Starptautiskajiem aizdevējiem un ikvieni mēģinājumi, un, šajā gadījumā, es jums ilustrēju, piemēram, Tiesībsarga konkrēti, Saeimas deputāta mēģinājumi un Saeimas Juridiskā biroja mēģinājumi norādīt uz to, ka arī likumprojekta izskatīšanas gaitā, kas saistīta ar budžetu, ir jāievēro likumība, tiek noraidīti.

Šī nav pirmā lieta tieši Satversmes tiesas izskatīšanā, kas faktiski izvērtē to likumdevēja brāķi, kas radies paviršības un varbūt pat arī kaut kādas augstprātības dēļ, kas ir no valsts likumdevēju puses. Nākotnē, neskatoties uz to, kā šī lieta, kādu spriedumu sagaidīs, vai Satversmes tiesa atzīs, ka

neatbilst apstrīdētās tiesību normas Satversmes 1. un 109. pantam, nākotnē likumdevējam tomēr vajadzētu saskaņā ar Satversmes 1. pantu, proti, ka Latvija ir demokrātiska republika, pastāvēt uz to, kad nevar ierobežot personas tiesības, samērojot ar sabiedrības interesēm. Konkrēti, šajā gadījumā nevarēja pamatot cīņu ar ēnu ekonomiku. Personai pašai pēc tam jācīnās par viņu nesamaksājamiem sociālajiem maksājumiem...

Es uzskatu, kad vispār likumdevējam nebija jāskata šis likumprojekts. Likumdevējam viņu bija jānoraida, jo sākotnējais uzdevums bija leģitīms, proti, pamatota ir cīņa ar ēnu ekonomiku, pamatoti ir nodrošināt, lai darba devējs samaksā par darba ņēmēju sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas. Bet tas risinājums ir pilnīgi ačgārns sanācis. Un tas rada ciešanas konkrētiem cilvēkiem. Šogad nu jau pirmie tie pārskata dati bija par pirmajiem deviņiem mēnešiem, cik es saprotu, valdībā. 2,1% pensionējušos personu nav saņēmuši to pensijas apmēru, kas viņiem būtu pienācies, ja būtu spēkā vecā likuma redakcija, kas bija līdz pagājušā gada 31. decembrim. Nu jāatzīst, ka tikai viens cilvēks ir tālāk izmantojis iespēju pēc tam darba devēja vietā samaksāt iztrūkstošās sociālās apdrošināšanas iemaksas. Bet, bet, nu, mēs nezinām, kā tā lieta var attīstīties nākotnē. Mēs nezinām, mums lietā nav pieejami dati, kā konkrēti ģimenes locekļi, paši cilvēki ir cietuši, vai viņi ir gandarīti ar tādu likumdevēju rīcību, vai nav gandarīti.

Paldies, godājāmā tiesa.

G. Kūtris: Paldies. Tiesnešiem ir iespējas uzdot jautājumus, lūdzu.

Man ir viens precizējošs jautājums. Sakiet, lūdzu, jūsu pieteikumā bija... Pieteikumā bija apstrīdēts, un arī lieta ir ierosināta par likuma piektā panta ceturtās daļas, visas ceturtās daļas atbilstību Satversmes konkrētajiem pantiem. Taču, cik es saprotu no jūsu runas, jūs vairāk runājāt par otro teikumu, tas ir, par apdrošināšanu, pensijas apdrošināšanu. Bet neapstrīdat pirmajā teikumā rakstīto citu apdrošināšanas veidu regulējumu. Bet vai tā varētu būt? Vai jūs apstrīdat visu?

E. Ikvilds: Jā, mēs apstrīdam visu, kā ir pieteikumā, kopumā.

G. Kūtris: Visu? Vai jūs apzināties, ja mēs gadījumā pieņemam ..., tad pirmā teikuma regulējums var pasliktināt arī maternitātes pabalstu, es atvainojos, jā, maternitātes, invaliditātes un pārējos jautājumus, jo regulējums tur atšķiras.

E. Ikvilds: Mūsu pozīcija bija sākotnēji atgriezties pie tās stāvokļa, *status quo*, kas bija pirms šī likuma pieņemšanas, un likumdevējam pašam pēc tam jānovērš tas brāķis, kas ir likumdevēja pieņemts.

G. Kūtris: Es vērsu vienkārši Saeimas uzmanību, ka šajā gadījumā Saeimas atbildes rakstā analizēts pirmais teikums tādā formā nav, lai argumentētu, bet ja... Vērtēsim, vērtēsim visu kopumā. Paldies. Tiesnešiem jautājumi?

U. Ķinis: Jūs minējāt to pēdējo, pašā pēdējā savas runas daļā, ka 2.1 %, kas nav saņēmuši vajadzīgo pensijas apmēru. No kurienes jūs tādus secinājumus izdarījāt, jo no šeit tiem datiem redzams, kad darba ņēmēja, bet darba ņēmēji virs 50 gadiem šīs iemaksas nav veiktas. Vai tas nozīmē, uzreiz automātiski kas tas, ka viņi nav saņēmusi pensiju? Vai jums ir tādi dati?

E. Ikvilds: Es atsaucos uz to valdības ziņojumu, kas ir pieejams.

U. Ķinis: Bet vai valdības ziņojumā ir teikts, ka viņi nav saņēmuši pensiju? Viņiem ir samazināts pensijas apmērs?

E. Ikvilds: Ja par viņiem nav...

U. Ķinis: Nē, nu, ja jūs runājat, atsaucieties uz valdības ziņojumu, tad varbūt jābūt zināmai precizitātei. Tā, teiksim, citāta vai citāta izmantošana. Mūsu rīcībā arī ir šis ziņojums, bet es tur neredzu kaut kā, ka būtu speciāli norādīts.

E. Ikvilds: Pirmkārt, tas ziņojuma uzdevums jau nebija par to, cik pensijas ir samaksātas, ... saņēmuši, bet par to, kādas ir veiktas iemaksas. Otrkārt, tas prezumē to, ja nav veiktas iemaksas, tad līdz ar to personas, kas... Vienīgā viena persona, kas tikai, kas pati samaksājusi to starpību, un tad pārējās personas nav tajā ziņojumā minētas.

G. Kūtris: Saeimas pārstāvis, būtu jums jautājumi pieteikuma iesniedzēja pārstāvim?

G. Kusiņš: Jā, godātā tiesa, vairāki jautājumi ir. Pirmkārt, jau attiecībā no iesniedzēju pārstāvja runas. Pirmkārt, es gribētu vēlreiz pārvaicāt, vai tiešām jūs uzskatāt, ka tikai no 1. novembra darba ņēmējs var uzzināt ziņas par to, vai ir samaksāti šie dati. Jūs teicāt, ka tikai no pirmā novembra portālā "politika.lv". Vai tā bija vienīgā iespēja? Vai pirms tam nebija nekādas citas iespēja?

E. Ikvilds: Nē, es jums piekritīšu, ka arī Darba likums paredz, ka darba devējam ir pienākums informēt. Bet es tieši akcentēju uz to, ka nepastarpināti personai ir pieejami no 7. novembra, nevis no 1. novembra.

G. Kusiņš: Bet šobrīd es vienkārši gribu pārliecināties, ka nav kaut kāds pārpratoms, ka arī šobrīd, arī visu laiku pirms 1. novembra visus šos gadus persona varēja ieraksties jebkurā Valsts sociālās apdrošināšanas nodaļā un pieprasīt izsniegt paziņojumu un cik nu mums ir zināms, tad nu šie paziņojumi tie tiek izsniegti ļoti daudz. Tos var pieprasīt atkārtoti un bez maksas, tie ir izsniegti simtiem tūkstošu.

E. Ikvilds: Es vēlreiz akcentēju, viņš nepastarpināti, subjekts var izmantot tieši šo tiešsaistes režīmu no 7. novembra. Tas jau bija tas akcents.

G. Kusiņš: Tātad jūs uzskatāt, ka šī...

E. Ikvilds: Es neapstrīdu, ka persona varēja izmantot citas institūcijas.

G. Kusiņš: Arī citas, ja? Paldies.

E. Ikvilds: Par to nav strīds.

G. Kusiņš: Paldies! Otrais jautājums. Sakiet jūs arī teicāt, ka norma runā it kā pretrunā ar to, ka valsts cīnās ar nelegālo nodarbinātību. Sakiet, lūdzu, vai šīs normas, ko jūs apstrīdat atceļ valsts iestāžu pienākumu kontrolēt nelegālo nodarbinātību? Vai apstrīdētās normas atceļ valsts pienākumu kontrolēt nelegālo nodarbinātību?

E. Ikvilds: Nē, viņas neatceļ.

G. Kusiņš: Paldies. Un tad vēl jautājumi no jūsu runas. Sakiet, lūdzu, vai kontroles mehānisma novešana līdz maksimālam apjomam - 101 % novērsīs darba devēju iespējamo maksātspēju? Vai kontroles mehānisma nodokļu totāla, es teiktu, tāda dogmatiska iekasēšana novērsīs tirgus ekonomikas viena postulāta – darba devēja maksātspējas iespējamību?

E. Ikvilds: Es gribētu akcentēt, ka darba devēji nav tikai privātpersonas. Tās ir arī valsts un pašvaldību institūcijas. Un pagājušajos gados bija absurda situācija, ka, piemēram, tieši valstu un pašvaldību institūcijas, kur tika samazināts nodarbināto skaits... Viņas bija tās, kuras radīja tieši šos

parādus, jo šīm personām netika savlaicīgi samaksāti sociālās apdrošināšanas iemaksa. Līdz ar to šīs personas nevarēja izmantot sev garantētās tiesības. Mums ir pieredze, kad, piemēram, Latvijas Nacionālā opera, Drošības policija un arī Augstākās tiesas Senāts nav samaksājis sociālās apdrošināšanas iemaksas. Šeit nav runa tikai par privātpersonām un arī par viņu iespēju nodarboties ar uzņēmējdarbību, gūtu peļņu un es uzskatu, ka šodien izskatāmā lieta ir cits priekšmets.

G. Kusiņš: Ar tiesas atļauju es atļaušos pajautāt vēlreiz. Es jautāju par darba devēju klasisku, tādu brīvu tirgus uzņēmumu SIA "ABC", iedomātu. Vai totāla nodokļu iekasēšana novērsīs to, ka ir iespējama darba devēja maksātspēja?

E. Ikvilds: Jāprezumē, ka nodokļus jāmaksā visiem. Tas nav svarīgi, vai uzņēmējs ir veiksmīgs vai neveiksmīgs. Nevienam nevar paredzēt nākotnē, ka tas, uzņēmējdarbība būs sekmīga.

G. Kusiņš: Paldies.

E. Ikvilds: Es uzskatu, ka jūsu uzdotā jautājumā faktiski ir provokācija, ka nav jāmaksā nodokļi un tam nevarētu piekrist.

G. Kusiņš: Godātā tiesa es uzdevu jautājumu vēlreiz un es palieku pie šī jautājuma formulējuma. Nevis pie pieteikuma iesniedzēja šī jautājuma interpretācijas. Nākamais jautājums saki, lūdzu, vai, jūsu prātā, būtu pārkāpums, ja darba devējs nebūtu faktiski iemaksājis šīs iemaksas un Valsts ieņēmumu dienesta jūsu minēto kontroles pasākumu ietvaros šīs iemaksas piedzītu pēc trīs mēnešiem. Tātad šajā laikā starp neiemaksāto un to, kad VIDs ir piedzinis, ir pagājuši trīs mēneši, vai, jūsu prātā, būtu šīs personas tiesību aizskārums? Šī persona vēl nav pensionējusies.

E. Ikvilds: Protams, ka ir tiesību aizskārums.

G. Kusiņš: Tātad jūs uzskatāt, ka ir tiesību aizskārums arī tādai personai, kas nav vēl sasniegusi vecuma pensijai nepieciešamo gadu skaitu, bet VID piedzen teiksim pēc šo trīs mēnešu šo nodokļu pārmaksātām summām.

...[runā vienlaikus]

E. Ikvilds: Jūs ir precīzi jānedefinē, kurā brīdī viņai rodas subjektīvās tiesības un līdz ar to pašāvēība, tiesiskā pašāvēība. Un Satversmes tiesas pieteikums tieši risina šo jautājumu, kad no tā brīža, kā bija atzīts no 2001. gada 13. marta spriedumā, ka persona ir deklarēta Valsts ieņēmumu dienestā, ja. Un cik man zināms, tieši Saeima ir arī stingrākas prasības izvirzījusi. Darba līguma slēgšanai jau tūlīt jābūt noslēgtam līgumam, kas arī ir viens pasākums pozitīvs bija, lai tieši nelegālo nodarbinātību izskaustu. Savukārt tas brīdis, kad tiek iekasēti šīs nodokļa maksājumi tieši nonāk valsts ieņēmumu dienesta rīcībā, viņi var būt arī objektīvi novēlota. Tas nav saistīts ar subjektīvām tiesībām. Piemēram, persona saslīmst, maternitātes stāvoklis. Un tā nauda vēlāk valsts kasē nonāk. Bet subjektīvās tiesības jau viņam ir.

G. Kusiņš: Jūs sakāt, ka ir pārkāpums. Tātad arī tad, ja VID piedzītu vēlāk teiksim pēc trīs vai četriem mēnešiem teiksim šo naudu no citu nodokļu pārmaksātās summas?

E. Ikvilds: Jā, bet ja iziet no spēkā esošas redakcijas rēķina faktiski samaksāto. Tad, protams, viņai ir jāprasa pārrēķināt pensiju, jo pieaugs arī maksājumi.

G. Kusiņš: Jā, bet man jautājums. Paldies. Mans jautājums vairāk pa to, ja viņa nav sasniegusi vecumu pensijas nepieciešamo vecumu. Viņam nav tik daudz gadu, viņš vēl nav aizgājis pensijā. Nav sasniedzis šo vecumu.

E. Ikvilds: Nē, nu likumā... Pirmkārt, arī Satversmes tiesas priekšsēdētājs ļoti precīzi uzdeva jautājumu. Kādu normu mēs šodien izvērtējam? Tas nav tikai attiecībā uz pensionāriem. Tas ir attiecināms arī uz visiem pakalpojumiem. Tas ir viens. Otrkārt mēs runājam kurā brīdī personai var iestāties risks. Pēc jūsu klauzulas, tad sanāk tā ja, ka tas risks viņam iestājas tikai tad, ja pēc tam, ja viņš ir nomaksājis attiecīgo maksājumu.

G. Kusiņš: Paldies. Vēl daži jautājumi. Saistībā ar nelegālo nodarbinātību, ko pieteikuma iesniedzēja pārstāvis pieminēja. Es vēlētos saprast. Es pieļauju, ka jūs labi esat sapratis, darba ņēmēju domāšana, filozofija. Sakiet, lūdzu, vai aplokšņu algu var saņemt darba ņēmējs viņam nezinot? Vai aplokšņu algu darba ņēmējs var saņemt viņam nezinot?

E. Ikvilds: Es šo jautājumu gribēju tieši jums uzdot.

U. Ķiniņis: Varbūt, ka jūs, lūdzu, atbildiet uz jautājumu, ja. Pēc tam jums būs iespēja dot savus papildinājumus vai paskaidrojumus. Tā mēs bezgalīgi...

E. Ikvilds: Mums ir ļoti labs piemērs, valsts ir īpašnieks vienā akciju sabiedrībā. Sabiedrībā „AirBaltic”. Kur viņai ir vairākums. Tikko 2. novembrī nolēma 157 miljonus ieguldīt pamatkapitālā un tur piloti saņem dividendes atlīdzības veidā. Viņi nesaņem darba atlīdzību kā darba algu. Par viņiem netiek veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas. Tas nenozīmē, ka personām nebūtu tiesības uz sociālo atlīdzību. Tā ir jums tā atbilde, ka jā, personas var nostādīt tādā stāvoklī, ka viņi nezina, ka par viņu netiek veiktas iemaksas visas pilnā apmērā.

G. Kusiņš: Vai, jūsuprāt, tātad darba devējs un darba ņēmējs pat nav vienojušies par šādu atlīdzības shēmu? Ka viņi saņem šīs dividendes? Jūsu minētā piemērā ar “AirBaltic”

E. Ikvilds: Protams, ka nav vienojušies.

G. Kusiņš: Tātad tas ir noticis bez darba ņēmēja ziņas, ka ir notikusi pārreģistrēšana vai kā citādi?

E. Ikvilds: Nu, mēs varam runāt par vienošanos, ja ir kaut kāda prettiesiska rīcība. Prettiesiska rīcība ir jāfiksē juridiski noteiktā kārtībā.

G. Kusiņš: Paldies. Un vēl jautājums. Jūs pieskārties par tiesisko paļāvību. Sakiet, lūdzu, vai, jūsuprāt, ir aizsargājama tāda tiesiskā paļāvība, ka darba devējs un darba ņēmējs ir nelikumīgi kopīgi vienojušies par algas izmaksāšanu aploksnēs? Vai ir aizsargājama tāda tiesiska paļāvība jeb tādā gadījumā, ja viņi ir vienojušies par algas izmaksu aploksnē?

E. Ikvilds: Es jau iepriekš teicu: jebkura prettiesiska rīcība ir nosodāma. Mums ir paredzēta...

G. Kusiņš: Tātad tāda tiesiskā paļāvība nav aizsargājama? Vai es pareizi saprotu jūsu atbildi?

E. Ikvilds: Protams.

G. Kusiņš: Paldies. Nav vairs jautājumu.

G. Kūtris: Tagad vārds, protams, Saeimas pārstāvim, un jums ir tiesības... Tātad jums ir pienākums stāstīt gan par lietas faktiskajiem apstākļiem, gan to juridisko pamatojumu. Un arī jums atgādinu, ka jūsu runas ilgums nevar pārsniegt 30 minūtes. Lūdzu, jums vārds.

G. Kusiņš: Paldies, godātā tiesa. Man kā Saeimas pārstāvim šajā lietā jāsaka, ka Saeima nevar piekrist pieteikuma iesniedzēju pārstāvja izteiktajiem argumentiem. Saeima ir sniegusi atbildes rakstu un arī atbildes uz godātā tieņša Ķiņa uzdotajiem papildjautājumiem. Tāpēc es akcentēšu tikai būtiskāko no iesniegtajiem dokumentiem un sniegšu arī jaunus papildus argumentus.

Godātā tiesa, es sāksu ar Satversmes 109. panta analīzi. Tad izklāstīšu apstrīdētās normas mērķi, ievērojot arī Satversmes tiesas praksi analizēt to kopsakarībā ar Satversmes 1. pantu. Un pēc tam vērtēt samērīgumu un tiesiskās paļāvības principu.

Ko tad nosaka Satversmes 109. pants? Jeb, nedaudz pārveidojot, kādu pienākumu Satversmes 109. pants uzliek valstij? Pants noteic, ka ikvienam it tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darba nespējas un citos gadījumos. Un šis lakoniskais formulējums lielā mērā atkārtoti Latvijas saistošajos starptautiskajos līgumos noteikto. Raugoties uz 109. pantu un sociālajām tiesībām kopumā, ir jāatzīst, ka šāda veida sociālo tiesību atzīšana kādreiz bija tieši, algoto darbinieku un darba ņēmēju spiediens. Kāds tad ir Satversmē esošā panta mērķis? Nu, ļoti tā vispārīgi ņemot, es teiktu, ka panta mērķis ir pastāvīgi dot ikvienai personai sociālo drošību. Pastāvīgi dot ikvienai personai sociālo drošību. Citiem vārdiem, ja personai nav, vai vismaz paredzams, ka nebūs vismaz minimālā apmērā cilvēka cienīgai eksistencei nepieciešamo līdzekļu, tad persona var paļauties, droši paļauties, ka tos nodrošinās valsts. Jo šī valsts ir uzņēmusies pienākumu dot pienācīgu nodrošinājumu.

Tomēr, kas tad varbūt no otras puses, kas tad, varbūt, šinī 109. pantā varbūt, manuprāt, nav. Satversme neuzliek ikvienai personai pienākumu iesaistīties kādās valsts vai privātās apdrošināšanas sistēmās, tā ir personas tiesība. Par neiesaistīšanos nav paredzēta atbildība. Jāsaka, ka tiesību literatūrā ir atrodamas atziņas, ka valstīm nav jāuzņemas atbildība par darbaspējīga cilvēka dzīves līmeni, ja šī persona vienkārši negrib strādāt. Tas ir Anitas Kovaļevskas (norādītā) publikācija „Jurista Vārdā”. Līdz ar to tīri teorētiski persona var izvēlēties nestrādāt. Līdz ar to neviens darba devējs par viņu nemaksās iemaksas. Ja šādai personai, piemēram, multimiljonāram vai miljardierim, kas Latvijā šobrīd ir ierastāks cipars, ar uzviju pietiek iztikas līdzekļu līdz mūža galam. Tad tā nepieprasa pensiju. Tad šāda persona arī nevarēs pretendēt uz sociālo palīdzību, pabalstiem. Taču, ja personai šo līdzekļu nepietiek, tad gan „ieslēgsies” 109. pants. Valstij tie būs šai personai jānodrošina.

Tātad 109. panta mērķis nav visus simtprocentīgi iesaistīt. Kā redzams, Satversmes līmenī netiek prasīta arī valsts finansēta sociālā nodrošinājuma sistēma. Sociālā apdrošināšana lielā mērā, bet tomēr ar būtiskām niansēm, balstās uz vispārzināmajiem klasiskās apdrošināšanas principiem. Klasiskā situācijā tiek apdrošināti zināmi riski, un apdrošināšanas prēmiju reālās iemaksas ir pamats tam, lai tiktu uzkrāts finanšu resurss, kas pēc tam tad, iestājoties šiem riskiem, varētu tikt izmantots, lai iestājušās apdrošināšanas gadījumā varētu tikt izmantots.

Lai gan Latvijā sistēma tika ieviesta jau 1996. gadā, tomēr, manuprāt, to nevar uzskatīt par senu. Un tāpēc ar jebkuras jaunas sistēmas ieviešanu reālajā dzīvē neizbēgami saskaras ikviens, kad jārisina arī jautājumi, kā pāriet no toreizējā stāvokļa – tā tad pirms sistēmas stāvokļa, uz šo jauno sistēmu. Citiem vārdiem, kā regulēt tās situācijas, kas jau pastāv, kad persona jau līdz 96. gadam ir sasniegusi pensijas vecumu vai dodas pensijā pāris gadus pēc pensiju sistēmas izveides.

Godātā tiesa, es aicinu to paturēt prātā, jo, analizējot sistēmu kopumā, mēs nevaram raudzīties tikai uz vienu sistēmas daļu. Tas mums neparādīs precīzu, pilnu ainu. Jāsaka tā, ka sistēma, manuprāt, parādīs sevi tikai tad, kad pensijā aizies tie, kas savas darba gaitas uzsāka 1996. gadā. Tikai tad, manuprāt, mēs varēsīm redzēt, kā šī sistēma reāli darbojās, jo Latvijā socapdrošināšana

veidota citādi nekā klasiskā apdrošināšana, un vismaz pirmais līmenis ir vairāk tāds... es viņu sauktu par pārdales līmeni ar nosacītiem apdrošināšanas elementiem.

Es ceru, ka to varēs pastāstīt arī pieaicinātās personas, jo pēc mūsu rīcībā esošajiem datiem vismaz divas trešdaļas no pašreizējiem pensiju saņēmējiem saņem nevis adekvāti iemaksām, bet gan, izejot no vidējās formulas, kas tur ir tāda diezgan sarežģīta. Divas trešdaļas no saņēmējiem. Analizējot konkrētā Latvijā atbilstoši socapdrošināšanas likuma trešajam pantam, tad Latvijā sociālās apdrošināšanas pasākumu kopums, kurus organizē valsts. Tātad valsts ir uzņēmusies šo pienākumu un tāpēc no šī panta izriet, pirmkārt, valsts pienākums to izveidot un uzturēt. Vairāk gan es teiktu tādā nozīmē, ka uzraudzīt šādu sistēmu. Kura ir efektīva, taisnīga, ilgtspējīga, adekvāta, finansiāli ilgtspējīga un, ko es arī gribētu vērst godātās tiesas uzmanību, spējīga pielāgoties, jo sistēma darbojas brīvā tirgus apstākļos. Un brīvais tirgus neapšaubāmi atstāj ietekmi uz jebkuru sistēmu, arī uz šo.

Otrs, kas izriet no šī panta, ir valsts pienākums rūpēties, lai šāda sistēma dod personām pienācīgu sociālo nodrošinājumu, iestājoties šim gadījumam. Un mūsu konkrētajā apskatītajā gadījumā, iestājoties noteiktam vecumam, jo attiecībā uz noteiktām vecuma, tad šinī gadījumā šim šī norma maina pirms tam noteikto deklarēto iemaksu principu uz faktisko iemaksu principu. Latvijā socnodrošināšana tiek veikta ar sociālās apdrošināšanas un sociālās palīdzības pasākumu kopumu un visu valsts veikto pasākumu kopumam ir jānodrošina, ka personai ir tiesības saņemt, nu, tādā adekvātā apmēra un arī pietiekoši ilgam visu slimošanas laiku. Pietiekoši ilgu sociālo nodrošinājumu Satversmē tieši minētajos gadījumos vai arī likumā paredzētajos gadījumos.

Satversmes tiesa lietā 2009-43-01 ir atzinusi, ka jebkurā gadījumā personai ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālajā līmenī. Tāpat Satversmes tiesa lietā 2007-01-01 ir arī atzinusi, ka šai sistēmai ir arī regulāri, ir jāpārbauda nodrošinājuma apmēra pietiekamība. Līdz ar to visu laiku ir jāpietiek šo līdzekļu.

Godātā tiesa, patiešām, neiedziļinoties problēmas būtībā, varētu likties, ka valsts bez pienācīga pamata, šinī gadījumā Saeima bez pienācīga pamata ir atkāpusies no Satversmes 1., 109. ... un Satversmes tiesas 2000. gada sprieduma. To pieminēja pieteikuma iesniedzēja pārstāvis savā runā. Tomēr es gribētu vērst tiesas uzmanību uz vairākiem faktiem, kas ļauj, manuprāt, precīzāk identificēt likumdevēju nolūku un veiktās darbības, pieņemot šo apstrīdēto normu. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, ja vienlaikus ir apstrīdēta kāda sociālo tiesību norma un vienlaikus arī atbilstība Satversmes pirmajam pantam, tad šī atbilstība ir izvērtējama vienlaikus kopsakarā. Šajā gadījumā kopsakarā 1. pants ar 109. pantu, un tāpēc es arī pieturēšos pie šīs Satversmes tiesas prakses.

Pirmkārt, lietā 2007-04-03 Satversmes tiesa atzina, ka tiesības uz sociālo nodrošinājumu nav absolūtas un likumdevējs tām var noteikt ierobežojumus. Taču šādam ierobežojumam jābūt noteiktam ar likumu, attaisnotam ar leģitīmu mērķi un jāatbilst samērīguma principam.

Satversmes tiesas praksē lietā 2010-17-01 arī nostiprināta atziņa, ka likumdevējs ir tiesīgs grozīt pastāvošo regulējumu sociālo tiesību jomā. Taču, ievērojot tiesiskās paļāvības principu. Tāpat Satversmes tiesa lietā 2009-76-01 secināja, ka Satversmes 109. pants negarantē personām tiesības uz pensiju, kas aprēķināta noteiktā apmērā. Kā arī to, ka likumdevējs, izvērtējot valsts ekonomiskās iespējas un citus apstākļus, var izmantot savu rīcības brīvību un veidot sociālās drošības sistēmu,

nosakot tās darbības vispārējos principus. Tomēr Satversmes tiesa arī lietā 2009-88-01 norādīja, ka Satversmes 109. pants garantē tiesības uz stabilu un prognozējamu, kā arī efektīvu, taisnīgu un ilgtspējīgu sociālās aizsardzības sistēmu.

Turpinot šo pozīcijas izklāstu, es gribētu vērst tiesas uzmanību uz to, ka arī tiesa ir atzinusi, ka valsts ir tiesīga samazināt socnodrošinājuma apmēru. Jo vairāk, valsts finanšu resursi ir ļoti ierobežoti, valstij ir rīcības brīvība mainīt pensijas saņemšanas nosacījumus, lai nodrošinātu taisnīgu sociāldrošināšanas sistēmu. Tas ir lietā 2009-43-01.

Godātā tiesa, man kā Saeimas pārstāvim jāpauž uzskats, ka Saeima uzskata, ka socnodrošinājuma sistēma var saturēt arī stimulējošas un koriģējošas normas, kuru mērķis ir, varbūt, tāds politiski ekonomisks. Piemēram, stimulēt ilgāk palikt darba tirgū, vai pieļaut priekšlaicīgu pensionēšanos un tā tālāk. Sistēma var saturēt šādas politiskās izšķiršanās, kur valsts bauda pietiekami plašu rīcības brīvību.

Godātā tiesa, atgriežoties pie situācijas 2010. gada beigās. Šo projektu Saeimā iesniedza Ministru kabinets. Saeimas komisijas sēdē tas rūpīgi tika analizēts, tika analizēta arī Ministru kabineta sagatavotais pamatojums, tika uzaicinātas pieaicinātās personas. Cik es saprotu, lietā ir materiāli un ir pierādījumi, kā tas ir noticis.

Kāds tad ir šo normu pieņemšanas mērķis? Satversmes tiesa ir atzinusi, ka sociālās apdrošināšanas jomā tiesiskais regulējums nosaka ciešu saikni starp veiktajām iemaksām un izmaksām. Un pensiju speciālā budžeta līdzekļus, galvenokārt, veido obligātās un brīvprātīgās iemaksas pensiju apdrošināšanā. Turklāt būtiski ir izvairīties no deficīta veidošanās valsts pensiju speciālajā budžetā. Tātad Satversmes tiesa 2005. gadā lietā 2005-08-01 uzsvēra, ka ir svarīgi izvairīties no deficīta veidošanās valsts pensiju speciālajā budžetā.

Godātā tiesa, kāds tad bija stāvoklis 2010. gada beigās? 2010. gada beigās atbilstoši ieņēmumu un izdevumu tendencēm sociālā budžeta finanšu rezerves bija samazinājušās līdz apmēram 400 miljoniem latu. Zinot, ka 2009. gada janvārī, tātad divus gadus atpakaļ janvārī, sociālajā budžetā bija uzkrāti vairāk nekā 950 miljoni, var viegli izdarīt secinājumus, ka uzkrājums ir samazinājies uz pusi. Un nepieciešami pasākumi, lai izvairītos no deficīta rašanās, vai vismaz pārskatāmā nākotnē sabalansētu sociālo budžetu.

Kādas bija prognozes, ko toreiz sniedza Ministru kabinets? Atbilstoši Ministru kabineta sniegtajai informācijai visu sociālās apdrošināšanas pakalpojumu izdevumu segšanai 2012. un 2013. gadā jau bija plānots aizņēšanās no Valsts kases. To, ka prognozes pamatā bija pareizas, apstiprina arī jaunākie Finanšu ministrijas dati, kas ir Saeimas rīcībā. Tātad atlikums uz 2011. gada oktobri ir nedaudz virs 280 miljoniem latu. Savukārt 2012. – nākamajā gadā – jau ir jāaizņemas no valsts pamatbudžeta 14 miljonus. 2013. gadā ir jāaizņemas no pamatbudžeta apmēram 160 miljonus, 2014. gadā – vismaz 77 miljonus. Ko no tā var secināt? Viss sociālā budžeta uzkrājums ir izlietots jeb būs izlietots. Laikā, kad Latvija jau ir aizņēmusies ievērojamas summas un konsolidē budžetu, ir paredzams vēl arī sociālā budžeta aizņēmums no pamatbudžeta trīs gadu laikā ar kopējo summu 252 miljoni latu. Tā ir nauda, kas būs jāatņem, acīmredzot, ja nekas netiks darīts, citām vajadzībām.

Bija nepieciešami steidzami pasākumi, lai arī nākamām paaudzēm tiktu nodrošinātas tiesības uz pienācīgu nodrošinājumu. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam jāapsver katra lēmuma ietekme uz pensiju sistēmas ilgtspēju un jāveic savlaicīgi ekonomiskā un demogrāfiskā riska novērtēšanas pasākumi. Jāsaka, arī pašreizējās prognozes šajā jomā nav iepriecinošas, drīzāk pesimistiskas. Nenovēršot riskus savlaicīgi, pensiju sistēma var tikt vājināta pat tik lielā mērā, ka tās normālas funkcionēšanas atjaunošana prasītu ilgāku laiku un daudz lielākus resursus. Patiešām, sociālā nodrošinājuma apmēra palielināšana, kas nebalstās uz objektīviem aprēķiniem, tirgus ekonomikas likuma apzināšanas, bet tikai uz rožainām ekonomiskā brīnuma cerībām, var novest pie tā, ka galu galā nepieciešams vēl drastiskāks..., vēl krasāki samazinājumi. Nu, godīgi sakot, Grieķija ir tipisks piemērs, es nekavēšu tiesu ar šādu salīdzinājumu. Satversmes tiesa ir arī atzinusi, ka sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta līdzsvarošana uzskatāma par pamatu tā budžeta ilgtspējas garantēšanai un, attiecīgi, pašlāvībai uz to, ka arī nākamo paaudžu tiesības uz sociālo nodrošinājumu tiks realizētas. Līdz ar to Saeima uzskata, ka apstrīdētām normām ir leģitīms mērķis – citu cilvēku tiesību aizsardzība un sabiedrības labklājības nodrošināšana.

Apstrīdēto normu pieņemšana bija nepieciešama, ņemot vērā faktiski izveidojušos situāciju sociālā budžetā un valsts iespējas nodrošināt personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu. Tomēr jāatzīmē, ka šobrīd speciālais budžets, tāpat pašreizējie iemaksu veicēji, lai aizsargātu personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu, sedz ievērojamas izmaksas, kas radušās darba devēja vainas dēļ. Saeima ņēma vērā, ka, attiecinot apstrīdētās normas uz ilgtermiņu ieguldījumu pensijā, darba ņēmējam netiktu radīts tik būtisks tiesību aizskārums, it īpaši tāpēc, ka pensijas sistēmu otrais līmenis, tāpat valsts obligātā fondētā pensiju shēma, ir balstīts uz individuālo iemaksu ieguldījuma principa, paredzot, ka daļa no personas iemaksām vecuma pensijām tiek investēta. Un šinī gadījumā tiek pārskaitīta pārvaldītājam no sociālā budžeta līdzekļiem uz citu nodokļu maksātāju rēķina. Tiek pārskaitīta reāla nauda, nevis deklarēta. Satversmes tiesa spriedumā lietā 2000-08-0109 identificētie jautājumi tika risināti, pieņemot likumu par darbinieka aizsardzību, darba devēja maksātnespējas gadījumā. Jo, patiešām, visbiežāk ir tās situācijas, ka darba devējs neveic iemaksas par darba ņēmēju, tad kad ir jau pazīmes, jau darba devēja maksātnespēja. Atbilstoši šim likumam izveidotais fonds aizsargā darbinieka tiesības uz darba samaksu. Šis likums ievieš arī direktīvu, kas nosaka šo minimālo trīs mēnešu standartu. Un fonds šobrīd atgūstot šīs iemaksas. Tātad 2010. gadā tika atgūtas vidēji 13 mēnešu laikā no brīža, kad uzņēmums kļuva maksātnespējīgs. Papildus tam ir arī Saeima pieņēmusi Maksātnespējas likumu, kurš paredz, ka darba devējam darbinieks, šinī gadījumā – darba ņēmējs – var pieteikt maksātnespēju, ja tas nav pilnībā izmaksājis darbiniekam darba samaksu vai nav veicis sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas divu mēnešu laikā no izmaksai noteiktās dienas. Līdz ar to mēs uzskatām, ka šis mehānisms ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Vai ir citi varianti, kā sasniegt šo pašu mērķi tikpat efektīvi? Jāsaka, ka es vispirms gribu vērst tiesas uzmanību, ka, man liekas, ka būtu jāanalizē nevis, vai šobrīd ir citi veidi, bet drīzāk, vai 2010. gadā bija citi alternatīvi līdzekļi. Jo tīri teorētiski pēc kāda laika var parādīties kāds cits alternatīvs, mazāk ierobežojošs līdzeklis, bet šobrīd, ja mēs analizējam situāciju 2010. gadā... Vai tobrīd bija kāds cits mazāk ierobežojošs līdzeklis?

Pirms apstrīdēto normu piedāvāšanas kabinets jau bija izvērtējis to samērīgumu, un kabinets norādīja, ka citas alternatīvas, kādas tās bija – būtiskas sociālās apdrošināšanas iemaksas likmes paaugstināšana, tūlītēja valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojuma apmēra samazināšana, aizņemšanās no Valsts kases, faktisko iemaksu principa attiecināšana uz visiem sociālās apdrošināšanas veidiem – personu tiesībām būtu vēl mazāk labvēlīgas. Un šīs alternatīvas tika vērtētas arī Saeimas komisijas sēdē. Komisijas sēdē, audioieraksts, var dzirdēt, ka arī komisija tika informēta par šiem variantiem, un arī komisija lēma par iespējamiem citiem risinājumiem, taču tos neatrada.

Gribu vērst tiesas uzmanību uz vienu no normām, ko ietvēra pēc Saeimas budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas priekšlikuma, un pieteikuma iesniedzēji gan to arī ir apstrīdējuši, kas paredz ka personai ir tiesības par sevi veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas, ja darba devējs tās nav veicis. Saeima uzskata, ka 2010. gadā nepastāvēja saudzējošāki līdzekļi leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Darba devēju pienākumu izpildes uzraudzība un ēnu ekonomikas apkarošana nav tikai valsts uzdevums. Manuprāt, tas diezgan bieži iezīmējas Latvijas sabiedrībā, jo tiek uzskatīts, ka valsts ir kaut kas cits. Jāsaka, ka valsts nav tikai „kaut kādi viņi tur”. Valsts esam arī mēs. Viņi visi – mēs. Jāsaka, ka jebkurš pasākums bez ieinteresēto personu, visas sabiedrības iesaistīšanas nebūs efektīvs un prasīs lielus finanšu izdevumus. Tā kā personas tiesības saņemt noteikta apmēra sociālo nodrošinājumu nav atkarīgas no tā, vai darba devējs faktiski veic sociālās apdrošināšanas iemaksas, personas netiek stimulētas pieprasīt, lai tās tiktu nodarbinātas atbilstoši likuma prasībām. Kā mēs zinām, bieži vien ir aizdomas par nelegālu nodarbinātību, aplokšņu algām. Jāuzsver arī, darba ņēmēji ļaunprātīgi izmanto normatīvo aktu normas, kas paredzētas viņu aizsardzībai.

Latvijā ir tirgus ekonomika un viens no tās pamatpostulātiem ir tas, ka ekonomiski neveiksmīgs uzņēmums iekšējo vai ārējo apstākļu dēļ var kļūt maksātnespējīgs un bankrotēt. Tāda ir tirgus ekonomikas filozofija. Līdz ar to personai, kas strādā privātā sektorā, nu, varbūt arī publiskā sektorā, bet privātā it īpaši, ir jāapzinās, ka maksātnespēja nav izslēgta kā varbūtība. Tā ir ekonomiskā modeļa neizbēgama konsekvence, ko valsts var tikai mīkstināt, bet nevar izslēgt. Valstij nav pilnībā jākompensē kāda darba devēja nepamatotā dāsnumā sasolītās, deklarētās lielās algas un no tām izrietošās tik pat nepamatotās sociālās apdrošināšanas iemaksas. Katrs darba ņēmējs slēdz līgumu ar darba devēju un viņam būtu jāapzinās sekas. Salīdzinot šo lietu varbūt ar kādu citu, kas, es pieļauju un piekrītu, nav no sociālajām tiesībām, bet no citām tiesībām... Arī personas īpašuma tiesības... Persona nogulda naudu kredītiestādē. Ja kredītiestāde bankrotē, valsts garantē arī tikai daļu, ne visu. Arī garantē tikai daļu. Personai ir jāapzinās: persona var sadalīt risku pa dažādām kredītiestādēm, lai nosegtu visu summu, bet gadījumā, ja viņa ir ieguldījusi daudz vienā kredītiestādē, tad šis apmērs varbūt nepietiek.

Nedaudz par Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras darbu. Tātad valsts ir garantējusi, ka persona informāciju par sevi var pārbaudīt un vērst darba devēja un valsts institūciju uzmanību uz konkrētiem faktiem. Ierodoties jebkurā Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras nodaļā un pieprasot izsniegt paziņojumu, kā arī pieprasot portālā „Latvija.lv” e-pakalpojumu. Jāsaka, ka šis e-pakalpojums patiešām ir nesen ieviests, taču, pēc Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras datiem, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras nodaļās laikā no 2011. gada janvāra līdz oktobrim kopumā

ir izgatavoti 112 tūkstoši, gandrīz 113 tūkstoši paziņojumi par šo. Tas nozīmē, ka personas aktīvi izmanto šo tiesību. Jebkura persona papildus var arī atkārtoti pieprasīt informāciju par sociālās apdrošināšanas iemaksām. Arī Darba likuma 71. pants paredz, ka darba devēja pienākums ir informēt darbiniekus par veiktām sociālās apdrošināšanas iemaksām. Statistika rāda, ka valsts aktīvi rīkojas, lai risinātu šos jautājumus. Pieteikuma iesniedzējs gan pieteikumā, gan arī šodienas runā uzskata, ka valstij ir jāiekasē viss iespējamais, neskatoties uz šādas iekasēšanas sekām. Vismaz tāds priekšstats man radās no paustā viedokļa. Saeima uzskata, ka šāda pieeja ne vienmēr ir pareiza un to var redzēt no Valsts ieņēmumu dienesta veiktās prakses, ka valstij ir uzdevums ne tikai iekasēt nodokļus, bet arī atbalstīt tautsaimniecību, jo tikai ražojošs uzņēmums spēs iekasēt šos nodokļus. Valsts ieņēmumu dienesta piedziņas darba rezultātā 2010. gada desmit mēnešos valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksās kopā ir iekasēti 59 miljoni latu. Taču mēs varam redzēt, ka Valsts ieņēmumu dienestā ir izveidota sistēma, kas ļauj konstatēt, vai tiek iekasāti laikā un pietiekošā apmērā šie nodokļi. Šis piedziņas process ir noteikts normatīvajos aktos un pēc parādnieka identificēšanas VID amatpersona izvērtē, vai nokavēto maksājumu piedziņa, pieņemot lēmumu, ir uzsākama nekavējoties, un viņa var brīdināt, sazinoties, nosūtot rakstveida brīdinājumu. Tāpat es īpaši gribu vērst tiesas uzmanību, VID amatpersona pārbauda, vai attiecīgajam parādniekam ir izveidojušās pārmaksas citos nodokļu veidos un novirza tās šo sociālo apdrošināšanas iemaksu segšanai. 2011. gadā deviņos mēnešos šādi ir novirzīti vairāk kā 100 miljoni latu no citu nodokļu pārmaksām. Tātad valsts ir izveidojusi sistēmu kā kompensēt šo. Likums „Par nodokļiem un nodevām” paredz arī piedzīt bezstrīdus kārtībā, un ir noteikti līdzekļi, kas izmantojami nokavēto nodokļu maksājumu piedziņai: inkasācijas rīkojumu nosūtīšana, skaidras naudas izņemšana no juridiskās personas kases un tā tālāk. Saeimas rīcībā esošie dati liecina, ka šī parāda atgūšana ir jau vairāk kā 90% apmērā. Tātad valsts nav sevi atbrīvojusi no atbildības, bet aktīvi darbojas, iestādes savstarpēji sadarbojas, ir koordinēta, saskaņota rīcība, lai mazinātu iespēju, darba ņēmēju sociālās aizsargātības līmeņa nepamatotu samazināšanu. Tiesiskās paļāvības principa kontekstā Satversmes tiesa norādījusi uz nepieciešamību vērtēt likumdevēja izraudzīto risinājumu sociālo atbildību, un ekonomiskās lejupslīdes apstākļos, izvērtējot apstrīdēto normu atbilstību Satversmei, par kritēriju kalpo tas, vai likumdevēja izraudzītais risinājums ir sociāli atbildīgs. Sociāli atbildīgs risinājums ir tāds, kura rezultātā atsevišķu personu tiesiskās intereses tiek saskaņotas ar visas sabiedrības interesēm, un tāds risinājums, kurš var tikt balstīts ne tikai uz saudzējošāka perioda noteikšanu uz jaunu tiesisko regulējumu, bet arī uz to, ka vienlaikus ar izmaiņām normatīvajos aktos personai tiek paredzēta iespēja īstenot tiesības, kuras valsts tai reiz jau piešķīrusi atbilstoši valsts finansiālām iespējām. Ievērojamā ekonomiskās situācijas pasliktināšana un, kā es jau norādīju, sociālā budžeta stāvoklis, liedza valstij iespēju garantēt tādu sociālo nodrošinājumu kopumu, kāds bijis iepriekš. Satversmes tiesa arī ir norādījusi lietā 2009-44-01: neveicot pasākumus situācijas risināšanai, tiktu ietekmēta valsts spēja īstenot personu tiesības uz sociālo nodrošinājumu un garantēt sociālās drošības sistēmas ilgtspēju. Tas būtu pretrunā ar sociāli atbildīgas valsts principu.

Godātā tiesa, Saeima uzskata, ka apstrīdēto normu pieņemšana bija šāds sociāli atbildīgs risinājums, kura mērķis ir nodrošināt sociālā budžeta ilgtspēju, kā arī personu tiesības uz sociālo

nodrošinājumu. Likumdevējs apstrīdētajās normās paredzētās tiesiskās sekas apzināti attiecinājis tikai uz vienu sociālā apdrošināšanas pakalpojumu – valsts vecuma pensiju, kas parasti ir sociālais nodrošinājums, kuru... Pensijas saņem prognozētā laikā. Tātad persona var aprēķināt šo laiku, prognozēt savu rīcību. Apstrīdētas normas neskar tos sociālā nodrošinājuma veidus, kuri personai var kļūt nepieciešami jebkurā brīdī, tādēļ rodas neprognozētie tūlītējie izdevumi. Līdz ar to sabiedrības ieguvums no apstrīdētajās normās personai paredzētā tiesību ierobežojuma ir lielāks nekā personai uzliktie pienākumi.

Tāpat, godātā tiesa, es vērstu jūsu uzmanību uz to dokumentu, kas jau tika pieminēts šodienas tiesas sēdē – uz 49. punktu pārejas noteikumos. Šī norma paredz, ka normās ietvertais regulējums ir regulāri pārvērtējams. Ministru kabinetam regulāri jāuzrauga šā mehānisma īstenošana, informējot Saeimu par plānoto pasākumu efektivitāti, kā arī vērstot uzmanību uz situācijas attīstību kopumā. Pirmais šāds izvērtējums ir jau iesniegts. Es saprotu, ka Ministru kabinets jau ir sniedzis savu vērtējumu, es domāju, ka Saeima arī sniegs savu vērtējumu par šo iesniegumu tuvākajā laikā. Ja Saeima konstatēs, ka apstrīdētās normās ietvertais mehānisms nedod šo plānoto efektu, ja tiek nodarīti nepamatoti zaudējumi, likuma pārejas noteikumu 49. pants uzliek attiecīgām institūcijām par pienākumu veikt nepieciešamos pasākumus, lai novērstu šīs nelabvēlīgās sekas. Godātā tiesa, mēs uzskatām, ka pensija turpina pildīt savu sociālo funkciju.

Tādejādi Saeima uzskata, ka apstrīdētas normas atbilst samērīguma principam un nepārkāpj tiesiskās paļāvības principu. Ņemot vērā iepriekš minēto, lūdzam atzīt likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu” 5. panta ceturto daļu un 21. panta divi prim daļu par atbilstošu Satversmes 1. un 109. pantam. Paldies.

G. Kūtris: Paldies. Man ir sakrājušies vairāki jautājumi pēc jūsu runas. Pirmais jautājums. Sakiet, lūdzu, no Saeimas viedokļa, vai šīs apstrīdētās normas ir vērtējamas kā tiesību uz sociālo nodrošinājumu vecuma gadījumā ierobežojums, vai tas ir valsts pozitīvais pienākums sociālo tiesību jomā?

G. Kusiņš: Valstij ir pozitīvs pienākums sociālo tiesību jomā neatkarīgi no tā, kādas normas būtu ierakstītas šajā likumā, tas izriet no Satversmes. Šinī gadījumā man jāsaka, ka Saeimas veiktais izvērtējums jau netieši liecina, ka šis ir ierobežojams, jo mēs vērtējam pēc ierobežojuma klasiskās shēmas. Tad tiešām tas samazina.

G. Kūtris: Skaidrs.

G. Kusiņš: Jautājums ir, kādā apmērā, un mūsu pozīcija ir tāda, ka netiek aizskarts šo tiesību kodols, šo tiesību pamatbūtība uz sociālnodrošinājumu tiek saglabāta, pie kam personai ir iespējams prognozēt arī šo te rīcību un līdziesasitīties, tātad kodols netiek aizskarts.

G. Kūtris: Paldies. Otrs jautājums, jūs šeit tā tiesu biedējāt ar bankrotu sociālam budžetam. Sakiet, lūdzu, vai no šī sociālā budžeta uzkrājuma tiek maksātas tikai tās summas par ko ir apdrošinātas iemaksas veiktas, vai arī kādi citi maksājumi tiek?

G. Kusiņš: Godātā tiesa, es ļoti atvainojos, ja mani izteikumi tika uztverti kā draudi, es domāju, ka reālā situācija nekad nav uztverams kā draudi, jo ikvienam lēmuma pieņemējam ir jāapzinās reālā situācija. Es ļoti atvainojos, ka tas tā tiktu interpretēts no Satversme tiesas puses. Bet taču konkrēti par jūsu jautājumu – no šī budžeta, protams, tiek maksāti arī citi izdevumi. Taču es

tikai gribēju teikt, ka tas parāda, ka šajā sistēmā ir ne tikai viens šāds nesabalansētības elements, bet pat vairāki. Es ceru, ka labklājības ministrijas pārstāve vai Valsts ieņēmumu dienesta pārstāvis spēs precīzāk definēt pa kurām pozīcijām tād ir kādi mīnusi, stāvokļa attiecībā uz konkrētām izmaksām.

G. Kūtris: Jo cik es saprotu šim budžetam ir jābūt, tā saucamam, pašfinansējošam, iemaksām jāatbilst, un, ja veidojas deficīts, tad jāskatās, no kā veidojas šis deficīts arī.

G. Kusiņš: Jā, neapšaubāmi arī Satversmes tiesa ir vairākos spriedumos norādījusi šo pašfinansēšanās principu, tad šis pašfinansēšanās princips, kā es jau norādīju, nevar tikt uzverts lineāri katrā gadā mehāniski. Iespējams, ka pašfinansēšanas principa ietvaros kad, kādos gados veidojas uzkrājums un, kā jau es teicu, bija uzkrājumi izveidojušies vairāk kā 950 miljonu latu apmērā. Un kaut kādos gados var būt arī kritums. Tai sistēmai jābūt pašfinansēties spējīgai ilgākā laikā. Bez tam jāņem vērā, kad es jau teicu, ka šis pirmais līmenis... Nu, viņa balstās kā jebkura klasiska apdrošināšana uz pašfinansēšanos.

G. Kūtris: Sakiet..

G. Kusiņš: ...taču pirmais līmenis ar vairākām citām iezīmēm ar pārdales elementiem.

G. Kūtris: Es saprotu, bet sakiet, lūdzu, vai Saeima, pieņemot šo normu, vērtēja arī šos citus maksājumus. Saprotiet – viena lieta, kā izvērtēt, kā izmaksāt, samazināt izmaksas un otra lieta, kā palielināt arī iemaksas, bet vien šajā gadījumā ir divas izmaksas. Viens variants izmaksu, kas ar ko nav nomaksātas iemaksas un otrs par ko varbūt ir maksāts.

G. Kusiņš: Katrā ziņā Saeima katru gadu regulāri kopā ar budžetu pārvērtē visas nodokļu sistēmas gan pēc Ministru kabineta iniciatīvas, gan arī komisijām ir arī tiesības pēc savas iniciatīvas iesniegt priekšlikumus. Un es gribu vērst jūsu uzmanību uz to, ka šobrīd sociālo un darba lietu komisija ir jau izstrādājusi priekšlikumus un jau tiks virzīts tālāk priekšlikuma izskatīšana Saeimā, lai paredzētu cita, citas korekcijas, es ceru, ka Saeimas sociālo un darba lietas komisijas pārstāvji jums spēs sniegt papildus informāciju.

G. Kūtris: Tā par normas mazlietiņ ē vēsturisko interpretējumu. Sakiet lūdzu, līdzīgas norma, cik es saprotu tad no līdz 2001. gadam paredzēja arī faktisko iemaksu vērt...

G. Kusiņš: Jā.

G. Kūtris: vērtēšanu tikai un tad bija reālajiem, pēc papīriem esošiem iemaksu, tagad atkal faktisko. Sakiet, lūdzu, vai šī brīža normai ir atpakaļ ejošais spēks? Proti, ja par personu faktiski iemaksas nebija veiktas pagājušgad, aizpagājušgad, un arī pirms trim, četriem, pieciem, septiņiem gadiem.

G. Kusiņš: Nē, no normas, manuprāt, tas tā neizriet. Es nezinu vai tiesību piemērotāji rīkojās savādāk, bet šinī gadījumā varētu runāt par kaut kādiem piedziņas jautājumiem, bet šeit tiek paredzēts normas spēkā stāšanās pirmais janvāris, šī gada pirmais janvāris.

G. Kūtris: Paldies. Un vēl pāris. Jūs minējāt, ka ar asociāciju, ar bankām, jūs minējāt, ka vajag sadalīt risku personai.

G. Kusiņš: Tas bija tāds ieteikums.

G. Kūtris: Jā. Sakiet, lūdzu, vai valsts pēc likuma atļauj personai pašai saņemt visu sociālo nodokļa maksājumu jeb šīs iemaksas un izvēlēties riska sadalīšanu?

G. Kusiņš: Nē. Godātā tiesa, es šo salīdzinājumu minēju citā aspektā nevis, ka personai būtu jāsadala šie riski. Šis ierosinājums sadalīt attiecas uz noguldījumiem kredītiestādēs. Protams, ka personai nav tiesību izvēlēties kā sadalīt sociālās apdrošināšanas iemaksu, jo tās tiek noteiktas ar darba devēja starpniecību. Taču tas, ko es gribēju vērst ar šo piemēru ir tas, ka reāli funkcionējoša tirgus apstākļos ir jāapzinās tirgus ekonomikas pamatprincips, darba devējs var bankrotēt, darba devējs var bankrotēt arī tad, ja viņš sasolījis milzīgas algas darbiniekiem, bet kāds ārējais piegādātājs viņu ir piekrāpis, tad jautājums, vai tad patiešām visa sabiedrība ir atbildīga par to, ka darba devējs ir sasolījis fantastiskas algas, fantastiskas sociālās apdrošināšanas iemaksas, bet patiesībā visa tā shēma ir bijusi viņa galvā.

G. Kūtris: Nu tad vēl, pēdējais jautājums. Sakiet, lūdzu, es no jūsu runas un arī jautātā pieteikuma iesniedzēja pārstāvim, es sapratu, ka jums asociējas ar... šie cilvēki, par kuriem nav šie te nodokļi samaksāti, ka viņi visi ir prettiesiski rīkojušies un ir vienojušies ar darba devēju šos nodokļus nemaksāt un saņemt aploksnēs algu tikai.

G. Kusiņš: Godātā tiesa, es tā noteikt neteicu, es varu lūgt noklausīties audio ierakstu.

G. Kūtris: Bet jūsu jautājumi bija tādi, ka...

G. Kusiņš: Es jautāju par to, vai ir aizsargājama tāda tiesiskā paļāvība gadījumā, ja...

G. Kūtris: Tātad jūs piekrītat...

G. Kusiņš: ...darba devējs ar darba ņēmēju ir vienojušies...

G. Kūtris: Tātad jūs piekrītat, ka...

G. Kusiņš:... ir ar pieņēmumu.

G. Kūtris: ...starp šiem daudziem cilvēkiem, kuriem faktiski iemaksāts nav viss sociālais nodoklis, nav nomaksāts, ir tādi, kuri ir pilnīgi paļāvušies uz darba devēja pienākumiem.

G. Kusiņš: Man jāpiekrīt jūsu viedoklim, protams.

G. Kūtris: Skaidrs. Un sakiet, ja cilvēks noskaidro, ka darba devējs viņam nav maksājis, par viņu nav maksājis šos nodokļus, sakiet, lūdzu, ko viņš reāli var izdarīt?

G. Kusiņš: Es ceru, ka valsts sociālas apdrošināšanas aģentūra, kas ikdienā saskaras ar šiem jautājumiem, bet es gribu vērst jūsu uzmanību uz to, ka, pirmkārt, viņš var izmantot to lietu, ko paredz Maksātnespējas likums...

G. Kūtris: Proti?

G. Kusiņš: Tātad rosināt maksātnespējas procesu likumā noteiktajā kārtībā maksātnespējas..

G. Kūtris: Kāds ir depozīts jāiemaksā?

G. Kusiņš: Ir depozīta iemaksāšana, piekrītu, bet jūs jautājāt, kāda bija viņa rīcība, tātad viņš var šādi rīkoties. Otrs... šinī gadījuma persona var pati veikt iemaksas. Es saprotu, ka jūs tūlīt jautāsiet, no kurienes ņemt līdzekļus, tas bija arī pieteikuma iesniedzēju pārstāvja jautājums. Bet, vai kā viņš var rīkoties jā, bet šobrīd viņš pats var veikt šīs iemaksas. Un, trešais, viņš var acīm redzot vērsties arī institūcijās, vai šis nav bijis kaut kas nelikumīgs. Lūgt institūciju aktīvāku rīcību, lai šis process tiktu virzīts ātrāk. Jāsaka, ka Latvijas normatīvie akti nav diez ko tādi labvēlīgi, lai tiesas procesi būtu ātri, un Satversmes tiesai ļoti labi zināma tiesas noslogotība, tās lietas tiešām var ievilkties ilgākā laikā. Bet personai vispirms ir tātad tiesības uzzināt, kā es jau norādīju, un izmantot vairākus līdzekļus.

G. Kūtris: Paldies, tiesnešiem būtu jautājumi? Tā. Vārds jautājuma uzdošanai pieteikuma iesniedzēja pārstāvim.

E. Ikvilds: Jā, es sākumā. Mēs netiesājam konkrētu pensionāru, bet mēs izskatām normas atbilstību Satversmei. Un pirmais, ko es gribētu uzdot jautājumu, ja gadījumā pagājušajā gadā sociālās apdrošināšanas speciālā budžetā būtu pietiekami finanšu resursi, vai šāda norma, kas ir apstrīdēta, būtu izskatīšanas kārtībā Saeimā un būtu valdības iesniegta, vai nē?

G. Kusiņš: Man ir grūti atbildēt tādā pieļāvuma formā. Pirmkārt, es jums pilnībā piekrītu, ka mēs netiesājam kādu konkrētu pensionāru, jums ir pilnībā taisnība. Es jums vienkārši minu, kā teorētiski iespējamās situācijas, jo situācijas var būt atšķirīgas. Esošā prakse gan liecina to, ka trīs, četrus gadus atpakaļ, tad, kad bija sociālā budžetā šis milzīgais uzkrājums, Saeimā tika diskutēti nevis pasākumi, kā kaut ko samazināt, bet gan katru gadu un dažkārt pat divreiz gadā tika diskutēti par iespējamā sociālā nodrošinājuma apmēra palielināšanu. Līdz ar to atbilde uz jūsu jautājumu: ja līdzekļi būtu pietiekami, es uzskatu, ja līdzekļi būtu pietiekami, šāds pasākums nemaz nebūtu radies.

E. Ikvilds: Jūs teicāt, kad ir, bija izvērtēti alternatīvi pasākumi. Sakiet, lūdzu, vai ar šā gada nav palielinājusies tieši darba ņēmēja iemaksas, sociālapdrošināšanas obligātā iemaksas apmērs vai ir palielinājies?

G. Kusiņš: Darba ņēmēju?

E. Ikvilds: Nu, ko veic darba ņēmējs, iemaksu apmērs.

G. Kusiņš: Jā, ir palielinājies.

E. Ikvilds: Ir tomēr palielinājies, paldies. Tagad sakiet, lūdzu, kādi, es varbūt... Jums bija interesanta runa, tāda ļoti izpušķota. Bet, sakiet, lūdzu, kādi tad ir tie apstākļi, kas ir mainījušies kopš 2001. gada 14. marta, kad stājās spēkā iepriekšējais Satversmes tiesas spriedums, kas ir tas kas mainījies un kāpēc tieši pagājušogad bija jāpieņem un kāpēc to neizdarīja piektā gadā vai, vai varbūt vēlāk būtu izvērtēts, kas tad ir mainījies tieši?

G. Kusiņš: Jā, paldies, ļoti labs jautājums. Paldies par šī jautājuma uzdošanu. Pirmkārt, man jāsaka tā, ka šeit, manuprāt, ir arī atbilde uz konkrēto šodienas lietas izskatīšanu. Kas tad ir mainījies kopš 2000. gada?

E. Ikvilds: Pirmā gada 14. marta.

G. Kusiņš: Jā, 2001. gada. Man liekas, ir pilnīgi skaidrs, ka Satversmes tiesa savā darbības laikā ir attīstījusi ļoti nozīmīgu judikatūru, un arī Latvijas valsts institūcijas, tai skaitā Saeimā, un arī politiskajās partijās, un arī tajā, kuru jūs nosaucāt un kuru jūs pārstāvat, tas arī, ir nostiprinājusies pārlicība, ka sociālam budžetam jābūt ilgtspējīgam. Satversmes tiesa vairākos spriedumos līdz 2010. gadam un arī 2010. gadā, skatot attiecīgās lietas, ekonomiskās lejupeļības radītie pieteikumi Satversmes tiesā, skaidri norādīja, ka budžetam jābūt ilgtspējīgam. Un, ja budžets nebūs ilgtspējīgs, tādā gadījumā sociālais nodrošinājums var tikt samazināts ļoti nepatīkami vai netālredzīgi. Līdz ar to tā galvenā izmaiņa ir tas, ka sociālajam budžetam ir nepieciešama ilgtspēja. Un šis ilgtspējas nodrošināšana īpaši svarīga ekonomiskās ilgtspējas gados. Tātad ekonomiskās lejupeļības gados. Tātad, ja šobrīd mums ir ekonomiskā lejupeļība – divtūkstoš devītais, desmitais, vienpadsmitais gads, tādā gadījumā, salīdzinot ar divtūkstošo gadu, mums ir jāveic pasākumi, lai likvidētu šo

iespējamo deficītu. Cik es saprotu, deficīts jau ir neizbēgama lieta, lai nebūtu pārlietu liela aizņemšanās no pamatbudžeta. Tas ir arī, manuprāt, viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc šādas normas vispār parādās. Ir, manuprāt, nu, skaidrs, ka gadījumā, ja situācija būtu tāda kā divtūkstošajā gadā, nekā nemainītos. Es pieļauju, ka šis nodrošinājums tika tikai palielināts un palielināts, un palielināts. Tā ir tā galvenā pārmaiņa no divtūkstošā gada ekonomiskās situācijas iestāšanās. Un Satversmes tiesas judikatūras attīstība, kurā skaidri un nepārprotami bija norādīta ilgtspējīga budžeta nepieciešamība.

E. Ikvilds: Bet judikatūra tieši skāra jautājumu par darba devēju neveikto sociālo iemaksu veikšanu?

G. Kusiņš: Nē, judikatūra norādīja uz tām robežām, kā Saeima drīkst rīk..., valsts šinī gadījumā. Ministru kabinets ar citiem pasākumiem un Saeima. Kādiem pasākumiem ir iespējams tiesisks pamats, un kādiem nav. Un starp šiem diviem, nu, tādiem grāvjiem Satversmes tiesa, manuprāt, ļoti pareizi norādīja to pareizo ceļu, pa kādu vajadzētu virzīties valsts politikai sociālā nodrošinājuma jomā. Līdz ar to šie spriedumi tad norādīja un parādīja, kuri pasākumi, kādos apstākļos var tikt atzīti par leģitīmiem.

E. Ikvilds: Jūs tikko minējāt, kad sociālais budžets aizņemās no pamatbudžeta.

G. Kusiņš: Vēl nē.

E. Ikvilds: Kurā gadā tas pēdējais aizņēmums bija? Nu mans, manā rīcībā ir pilnīgi pretēja informācija, ka ilgstoši, jau desmit gadus pamatbudžets aizņemas no sociālā budžeta līdzekļus. Respektīvi, ka tas pārpalik...

G. Kūtris: Es atvainojos, tas ir jūsu viedoklis, to jūs varējāt paust savā runā, jo šobrīd vienkārši jāuzdod jautājumi otrai pusei.

E. Ikvilds: Nu tas bija precizējošs jautājums, tagad...

G. Kusiņš: Nē. Atbildot, ja es pareizi sapratu jūsu jautājumu, es minēju to situāciju, kas ir pēc Finanšu ministrijas prognozēm, prognozējama divpadsmitā, trīspadsmitā un četrpadsmitajā gadā. Tas nav par situāciju, teiksim, divtūkstoš pirmajā vai kaut kādos citos gados, kad valsts pamatbudžets aizņemās no sociālā budžeta.

E. Ikvilds: Jūs šodien vairākas reizes minējāt tādu terminu – dāsnās algas, nu kā jūs varētu kaut kādā konkrētā ciparā nosaukt, skaitlī, kas ir dāsna alga?

G. Kusiņš: Es negribu minēt konkrētu ciparu dāsnām algām, jo tās ir ļoti subjektīva izpratne. Katrā ziņā es šo piemēru minēju tā iemesla dēļ, ka šie pensiju līmeņi ir saikne ar maksātajām apdrošināšanas iemaksām. Ir saikne ar samaksātajām apdrošināšanas iemaksām. Tajā pašā laikā mums ir ļoti labi jāsaprot, ka šo dāsno algu skaits nav pārmērīgi liels, tikko kā personas sāk izmantot citus līdzekļus, tad vienkārši mēs varam redzēt, ka iemaksas no ļoti dāsnām algām nevar segt reālos sistēmas izdevumus. Tos izdevumus, ko valstij ir obligāti jānodrošina, pamatojoties uz Satversmes 109. pantu. Tātad visiem pārējiem pensiju tādā līmenī, kas ir vismaz minimālais līmenis.

E. Ikvilds: Apspriežamā, apstrīdētā tiesību norma. Anotācijā tur bija pamatojums, tur minēts, ja?

G. Kusiņš: Jā, Ministru kabineta.

E. Ikvilds: Jā, nu diemžēl ne Saeimas deputāti, kad iesniedza pieteikumu, gatavoja, ne es, gatavojoties šai tiesas sēdei, es neatradu atbildi uz jautājumu, cik tad ir to pensionāru ļaunprātīgo? Nu, kaut kāds konkrēts skaitlis, ja? Cik viņu ietekme, procentuāli sociālās zaudējuma radīto... Varbūt jūs man pateiktu?

G. Kusiņš: Es negribu izliekties gudrāks kā esmu, es pāradresēju šo jautājumu ministriju pārstāvjiem, ceru, viņu rīcībā ir konkrēti dati.

E. Ikvilds: Un, jūs minējāt to, kad ir iespēja iepazīties ar informāciju. Kā valsts dienesti rīkojās, kā viņi seko? Kā jūs varētu raksturot, kā viņi iepazīstināts ar informāciju, ir veiktas obligātās iemaksas vai nav obligātās iemaksas, vai viņas atbilst faktiskam apmēram vai viņas tomēr ir mazāk ieturētas? Kā rīkojās šādā gadījumā institūcijas?

G. Kusiņš: Jā, es jau minēju savā runā. Tātad, pēc mūsu rīcībā esošām ziņām, ko es... Saeimas juridiskajam birojam sniedzis Valsts ieņēmumu dienests, izveidoto nodokļu uzskaites sistēma ļauj VID konstatēt, tai skaitā attiecībā uz sociālās apdrošināšanas obligātām iemaksām, vai tie ir iemaksāta noteiktā laikā un apmērā nauda. Un, ja nav veikta noteiktā laikā pilnā apmērā, tad tiek uzsākts parāda atgūšanas vai piedziņas process. Un šinī gadījumā, tad es jau norādīju, ka ir pēc parādnieka identificēšanas VID amatpersona ņem vērā dažādus faktorus – tātad maksājuma vēsturi, raksturojuma, parāda izmaksāšanas cēloni, izvērtē, vai piedziņa, pieņemot lēmumu nokavētu uzsākama nekavējoties, vai arī jāsazinās un jāinformē par parāda izveidošanos, jo teorētiski var būt nu gadījuma rakstura parāds, teiksim kāds nav samaksājis kaut ko. Tāpat VID amatpersona pārbauda, vai parādniekam ir izveidojusies pārmaksa citos nodokļu veidos, un tad tās tiek novirzītas šo sociālo apdrošināšanas obligāto iemaksu segšanai. Tātad, ja tiek redzams, ka citur ir pārmaksātas, tad valsts ļoti efektīvi, manuprāt, var rīkoties. Te atbilstoši likuma „Par nodokļiem un nodevām” 18. panta pirmās daļas 11. punktam ir nodokļu administrācijas pienākums piedzīt bezstrīdus kārtībā. Un piedziņas vēršana uz maksātāja mantu, tātad piedzen apķīlājot parādnieka mantu, piedzen parādu saskaņā ar tiesas spriedumu un tiek piešķirtas šim te amatpersonām tiesu izpildītāja tiesības. Var izveidot arī citus pasākumus inkasācijas rīkojuma nosūtīšanu, naudas līdzekļu norakstīšanai no nodokļa maksātāja konta kredītiestādē, skaidras naudas izņemšana saskaņojot Ministru kabineta noteiktos kārtības no juridiskās personas kases vai citas glabāšanas vietas. Piedziņas vēršana civilprocesa likuma ē daļā pieņemtā kārtībā uz nodokļa maksātāja mantu gan kustamo, gan nekustamo īpašumu. Tāpat VID nosūta inkasācijas rīkojumu kredītiestādēm norakstīt naudas līdzekļus no kontiem, kas reģistrēti uz šī parādnieka vārda. Un vienlaikus tātad ir iespēja izmantot arī lēmuma izpildes nodrošinājuma līdzekļus. Parādniekam piederošas kustamas mantas apķīlāšana, prasības nodrošināšana atzīmes, aizliegt parādniekam veikt noteiktas darbības un citas personas esošās parādniekam piederošas mantas apķīlāšana. Es ceru, ka Valsts ieņēmumu dienests varēs precīzi varbūt ilustrēt situāciju pa laika termiņiem, bet mūsu rīcībā esošā informācija liecina, kas tas notiek ik mēnesi un šī parādu piedziņa, nu, es gribētu teikt ir ļoti efektīva, jo sasniedz jau vairāk kā deviņdesmit, un, es saprotu, tuvojās jau deviņdesmit pieciem procentiem.

E. Ikvilds: Pats pēdējais. Es, respektīvi, saprotu, ka Valsts ieņēmumu dienesta rīcība ir iedarbīgāka, salīdzinot ar to kārtību, kādu likumdevējs ir piedāvājis personai griezties pašam ar pieteikuma maksātnespēju un piedzīt tos līdzekļus no darba devēja vai maksātnespējas.

G. Kusiņš: Nē, man, es domāju, ka tāda analogija gan būtu greiza. Tā es noteikti neteicu. Es vērsu gan jūsu, gan godātās tiesas, uzmanību uz to, ka nav pamatots pārmetums, ka tikai valstij ir pienākums kasēt, kasēt, kasēt, dogmatiski kasēt nodokļus. Protams, arī tas ir jādara, arī tas ir jādara efektīvi. Bet galvenais, iemesls, kā jau es teicu, ir sociālā budžeta stāvoklis, kāpēc šādi pasākumi tiek veikti.

E. Ikvilds: Paldies.

G. Kūtris: Paldies! Vai tiesnešiem vēl jautājumi, būtu?

U. Ķinis: Jā.

G. Kūtris: Lūdzu, tiesnesis Ķinis.

U. Ķinis: Tā es sāksu ar to, ka Saeima atbildes rakstā ir norādījusi, ka pastāv būtiskā starpība starp deklarētajām un faktiski veiktajām sociālās nodrošināšanas iemaksām strādājošām personām, pa kurām tās tiek veiktas, gults nesamērīgi liels slogs sociālās apdrošināšanas pakalpojuma izmaksu nodrošināšanai un tādejādi faktiski tiek apdraudēta solidaritātes principa efektīva īstenošana. Mans jautājums ir, kā veidojas šis nesamērīgais slogs un kāpēc tiek apdraudēta solidaritātes principu īstenošana?

G. Kusiņš: Tātad iedomāsimies iedomātu situāciju, ka darba devējam bija jāiemaksā šie līdzekļi un faktiskās iemaksas nav veiktas. Tad līdzekļi, faktiski, reāli līdzekļi netiek saņemti, bet šie sociālās nodrošināšanas pakalpojumi ir jānodrošina citām personām. Otrkārt, šī lieta ir cieši saistīta ar otro pensijas līmeni, un otrā pensijas līmenī ir jāpārskaita reāla nauda. Tur nevar pārskaitīt solījumu. Un līdz ar to otrā pensiju līmenī ir novirzāmi reāli finanšu resursi un pēc Labklājības ministrijas sniegtās ziņas, tad tieši šī ir tā sloga daļa, kas tiek uzlikta citiem, jo no citu iemaksām tad ir jāatrod šī reālā nauda, ko pārskaitīt. No citu naudas ir jāatrod šī, ko pārskaitīt. Tas, protams, ne palielina, ne samazina šo citu personu iemaksu apjomu, bet viņiem vienkārši ir jāņem šos līdzekļus no tā paša reālā finanšu avota, ja neienāk reāla nauda, tad šī reālā nauda tomēr jāpārskaita uz otro pensijas līmeni atbilstoši noteiktajam procentam. Kas no nākamā gada tiek paaugstināts.

G. Kūtris: Man ir saistīts jautājums. Sakiets lūdzu pirmo daļu, ko jūs atbildējā, jūs teicāt, ka šis cits cilvēks nav samaksājis tos nodokļus. Vai varētu būt, ka kādas personas tiesību ierobežojums jeb tiesības kaut ko saņemt ir atkarīgas no cita cilvēka pienākuma neizpildes?

G. Kusiņš: Latvijas pensiju sistēma, protams, ir balstīta uz šo solidaritātes...

G. Kūtris: Es runāju par darba ņēmējiem un darba devējiem.

G. Kusiņš: Valstij ir pienākums viņai šai personai šo sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā līmenī sniegt. Tāda būtu mana atbilde uz jūsu uzdoto jautājumu.

G. Kūtris: Labi, paldies. Ir jautājumi?

U. Ķinis: Jā.

G. Kūtris: Tiesnesis Ķinis.

U. Ķinis: Sakiet, lūdzu, ar kuru brīdi persona iegūst konstitucionālās tiesības uz sociālo nodrošinājumu?

G. Kusiņš: Saeimas papildus atbildēs jau šis jautājums bija noteikts. Un šinī gadījumā attiecībā uz konkrēti apstrīdēto normu, tātad persona varēs saņemt šo sociālo nodrošinājumu tad,

kad iestāsies šis gadījums. Un šeit būtu jānošķir visi pārējie gadījumi. Varbūt nu ir nevis jāatšķir visi pārējie, bet jāatšķir katrā konkrētā gadījumā, kurā brīdī tad persona varēs saņemt apdrošināta jeb ar kuru brīdi viņa varēs iegūt statusu tas, protams, var būt arī iepriekš pirms tam, taču tas nenodrošina, manuprāt, ka to persona reāli varēs saņemt šo, nu, statusu pats pa sevi nedod reālu pabalstu. Reālu pabalstu dos tikai valsts darbības, izpildot Satversmes 109. pantu.

U. Ķinis: Bet vai šīs konstitucionālās tiesības rodas ar nodarbinātības attiecību uzsākšanas brīdi vai ar kādu citu brīdi?

G. Kusiņš: Te mēs runājam par simtu devītā pantā paredzētajām tiesībām, tad tās ir, manuprāt, neatkarīgi no visa kā, jo sociālais nodrošinājums sastāv gan no apdrošināšanas, gan no sociālās palīdzības. Persona varēs saņemt arī tad, ja viņam nekad nebūs, teiksim, ja pietrūks tādā gadījumā viņa varēs saņemt sociālo palīdzību. Tādā veidā saņemot šo Satversmes simtu devītā pantā paredzēto sociālo nodrošinājumu.

U. Ķinis: Un ja ar viņu, piemēram, nav noslēgts teiksim varbūt pārbaudes laiks un tiešām ir veiktas, es gribēju zināt, ar kuru brīdi tad viņš var sākt pretendēt uz šo palīdzību.

G. Kusiņš: Viņš var pretendēt ar to brīdi, kad viņam šāda palīdzība ir nepieciešama.

U. Ķinis: Jā, nu tas ir ar pensijas iestāšanās brīdi, bet es domāju par to, ka viņam.. sociālām tiesībām.

G. Kusiņš: Es atvainojos es nesadzirdēju.

G. Kūtris: Kas ir sociālās tiesības? Sociālās tiesības uz vecuma nodrošinājumu sākas tikai tad, kad viņš sasniedz šo vecumu, vai viņam... saskaņā katram cilvēkam tikko kā sāk strādāt viņam ir tiesības paļauties, ka būs šis vecuma nodrošinājums.

G. Kusiņš: Jums ir taisnība, ka valsts ir izveidojusi tādu sistēmu, ka persona jau uzkrāj, nu, ka šī nauda tiek uzkrāta, sākot, nodibinot darba tiesiskās attiecības. Jā, šī nauda, tādā izpratnē šī tiesība rodas, jā, ātrāk, protams.

U. Ķinis: Jūs arī Saeimas atbildes rakstā norādi, ka apstrīdētā norma, pēc jūsu viedokļa, nenonāk pretrunā ar personas konstitucionālo pienākumu maksāt nodokļus. Tieši pretēji tā nodrošina labāku pienākumu apzināšanās tiesisko apziņu kopumā. Vai jūs varat paskaidrot varbūt?

G. Kusiņš: Jā, es uzskatu, ka, protams, tieši tāpat kā Satversmes tiesa uzskatu, ka personai ir konstitucionāls pienākums maksāt nodokļus. Nav šaubu. Es tikai gribēju vērst tiesas uzmanību uz to, ka būtu precīzi jājautā, kuras personas pienākums maksāt nodokļus. Ja mēs runājam par šinī gadījumā darba devējiem, tad, protams, viņiem ir obligāts pienākums maksāt gan nodokļus, gan arī nodevas noteiktā apmērā. Taču brīvais tirgus uzliek šai lietai nopietnu tādu papildus aspektu. Var izveidoties situācija, ka darba devējam nav no kā maksāt. Konstitucionāls pienākums ir, un viņš pat ir deklarējis, bet faktiski viņam naudas nav. Neveiksmīga ekonomiskā politika vai nu pašā uzņēmumā vai arī neveiksmīga no šī darba devēja neatkarīgu ārējo faktoru ietekmes. Viņš var vienkārši nobankrotēt ārējo apstākļu dēļ. Viņš mēģinās pildīt šo pienākumu, bet viņš nevar izpildīt šo pienākumu. Pienākums viņam paliek, neapšaubāmi. Darba devējam ir pienākums maksāt nodokļus.

G. Kūtris: Bet šajā jautājumā bija arī cits aspekts. Vai šāda situācija neveicina tieši tiem darba ņēmējiem izdevīgāk, vismaz jaunažiem, izdevīgāk saņemt aploksnē pilnu summu, ieskaitot arī no

darba devēja to sociālo nodokli, jo darba devējam nav jāmaksā savi 24 vai cik tur procenti, un tad viņš, ja vajag, iemaksā šo te sociālo nodokli, ja nē – viņš ir priecīgs par reālo summu uz rokas.

G. Kusiņš: Godātā tiesa, es varu piekrist, ka šeit var izdomāt daudz un dažādas shēmas kā apiet tos nodokļus, bet es tikai gribēju vērst uzmanību uz to, ka tirgus ekonomika uzliek šai lietai konkrētu nospiedumu. Tirgus ekonomika uzliek šai lietai konkrētu nospiedumu.

G. Kūtris: Tiesneša kungs, vēl jautājumi, lūdzu.

U. Ķinis: Vai jūs uzskatiet, ka šī tirgus ekonomika, kā jūs nosaucāt šo terminu, attiecas arī uz publiskā sektorā strādājošiem, kuriem var gadīties ar varbūt tādas situācija, ka darba devēji nav samaksājuši par viņiem sociālos maksājumus.

G. Kusiņš: Man liekas, ka šeit būtu jāņem vērā arī to, ka valsts darbojās publiskajā sfērā valsts iekšienē, bet valsts nonāk arī tādā situācijā, ka valsts ir uzņēmusies tādas saistības, ko nevar pildīt. Un šeit es negribētu vēlreiz aizkavēt jūsu uzmanību ar Grieķijas piemēru, bet mēs skaidri varam redzēt, ka šeit pat valsts var nonākt tāda stāvoklī, ka viņa nespēs pildīt saistības. Taču man jāpiekrīt, ka attiecībā uz privāto sektoru, tātad uz klasiska darba ņēmēju, kas ir tiesiskās attiecības ar darba devēju SIA „ABC”, tas izpaužas vēl vairāk. Protams, man ir arī jāpiekrīt, varbūt ir bijuši tādi gadījumi, kad kāda valsts iestāde nav samaksājusi sociālās apdrošināšanas obligātas iemaksas, bet man nav ne mazāko šaubu, ka šīs iemaksas vēlāk valsts tomēr ir segusi un iemaksājusi. Man nav zināmi tādi gadījumi, kad valsts – šinī gadījumā publiskais sektors, būtu pieļāvis situāciju, ka šie parādi būtu norakstāmi kā nepiedzenami.

U. Ķinis: Un bet sakiet, lūdzu, kādi šajā gadījumā darbojas aizsardzības mehānismi?

G. Kusiņš: Šinī gadījumā persona, darba ņēmējs, izvēloties slēgt tiesiskās attiecības ar valsts iestādi ir izvēlēties konkrēto darba devēju. Savukārt cits darba ņēmējs izvēloties slēgt tiesiskās attiecības ar, nosacīti sakot, SIA „ABC” arī ir slēdzis konkrētu līgumu, apzinoties, ka viņi ir divās dažādās situācijās. Privātais, individuāls, komersants vai, vai, vai vēl kāds teorētiski var bankrotēt, bet, protams, arī valsts publiska iestāde var bankrotēt, bet privātam ir daudz, daudz, lielāka iespējamība. Un to darba ņēmējam, slēdzot darba līgumu, būtu jāapzinās.

U. Ķinis: No dokumentiem, kas ir tiesas rīcībā, izriet, ka valsts plāno apmēram atgūt neiemaksātos līdzekļus kaut kur div ar pus gadu laikā teiksim no... Jūs sakiet, kad cilvēks vai persona var prognozēt laiku, to gadījumu, laiku, kad iestājas šis apdrošināšanas... sociālās apdrošināšanas gadījums pensiju. Bet kas notiek ar tiem pensionāriem, ar tiem cilvēkiem, kuriem, piemēram, nesamaksātā šos nodokļus tieši no šīm valsts institūcijām vai arī no privātā biznesā strādājošiem tieši gadu pirms pensionēšanās iestāšanās laikā, kad faktiski...

G. Kusiņš: Es sapratu jūsu jautājumu. Patiešām jāatzīst, ka šī lieta dažādi ietekmē dažādās vietās iesaistītās personas. Nu, man jāpiekrīt tam. Jo viena situācija, ja persona ir darba spējīgā vecumā, turpina strādāt un ja visas iemaksas viņam tiks atgūtas teiksim pēc diviem, trim gadiem, tad, reāli it kā šis pensijas apmērs viņam netiks samazināts. Man ir jāpiekrīt, ka šinī gadījumā, ja viņam tas būs par pēdējo gadu un šis piedziņas process vēl nebūs pabeidzies, tādā gadījumā viņam patiešām būs attiecīgi, atbilstoši deklarētām nevis faktiskām iemaksām. Taču normatīvie akti paredz arī to, ka pēc tam, ja tiek atgūtas summas, viņam šī pensija tiek pārrēķināta.

G. Kūtris: Cik bieži var būt pārrēķināta pensija?

G. Kusiņš:... man liekas.

G. Kūtris: Nu to pajautāsim sociālās apdrošināšanas aģentūrai. Vēl jautājumus, lūdzu.

U. Ķinis Jā, jūs lūdzu arī rakstā norādījāt, ka nemaksāšanu un ēnu ekonomikas apkarošanas veikšana bez ieinteresēto personu un sabiedrības iesaistīšanās nebūšot efektīva un prasīšot laiku un liekus finansiālos izdevumus. Kāpēc vienīgi valsts piespiedu mehānisma izmantošana nebūs efektīvs līdzeklis, lai nodrošinātu pienācīgu nodokļu nomaksu?

G. Kusiņš: Es gribēju teikt, ka, ja mēs izvēlēsimies tikai valsts piespiedu līdzekļus, tad tas nebūs efektīvi. Valsts politika, manuprāt, nu, ir virzīta ar vairākiem paņēmieniem, lai atbalstītu šo, nu, šo uzņēmēju maksimālu nodokļu uzrādīšanu. Gan jebkurās jomās tiek pastiprināta, gan asociācijas uzņem tādus biedrus, kas maksā nodokļus, kam nav parādi. Valsts stimulē, ka šādām personām ir tāds nu kā labvēlīgāks statuss. Man liekās, ka tas sakņojās arī tajā, kas tika konstatēts tajā Kīļa kunga, tajā pētījumā, kas tika publicēts, kad viņš bija Valsts prezidenta stratēģiskās analīzes komisijas priekšsēdētājs, ka diemžēl šobrīd pilsoņu apziņas līmenis ir pārāk zems, lai visi apzinātos šo pienākumu maksāt nodokļus. Valsts var ar piespiedu mehānismu kaut ko panākt, bet ja nemainīsies apziņa un persona neiesaistīsies šajā lietā un ja mums būs izdevīgāk nevis samaksāt nodokļus, bet noklusēt, ka kaimiņam notiek nelegāla celtniecība un nelegāli tiek nodarbināti darbinieki, kamēr filozofija nemainīsies, tikmēr valsts ar piespiedu spēku to nevarēs izdarīt.

U. Ķinis: Kādu sociālo nodrošinājumu personas saņems, ja sociālās apdrošināšanas iemaksas nevarēs atgūt likumā par darbinieku aizsardzību darba devēja maksātnespējas gadījumā noteiktajā kārtībā. Un kā šai minētajā kārtībā būtu jāīstojas?

G. Kusiņš: Tātad es domāju, ka to varbūt varētu atbildēt labklājības ministrijas pārstāvji precīzāk, bet likums paredz, ka pat ja šie līdzekļi ir nepietiekami, tad saskaņā ar pārejas noteikumu ir noteikts arī minimālais pensijas apmērs, respektīvi, zem kura, pat tad ja nebūs nekādu līdzekļu, tomēr valsts piešķirs šo sociālo nodrošinājumu.

U. Ķinis: Nu, nu, varbūt pēdējais jautājums. Kā jūs varētu varbūt komentēt to jautājumu par efektīva, teiksim, kontroles mehānismu, kas liek Saeimai uzraudzīt šo likuma izpildes procedūru, respektīvi, kādi ir šie efektīvie kontroles mehānismi.

G. Kusiņš: Jāsaka tā, ka tie ir klasiskie parlamentārās kontroles līdzekļi, kas paredzēti gan Satversme pantā, kur Saeimas komisijai ir tiesības pieprasīt savai darbībai nepieciešamās ziņas. Un pēdējos gados vairākos likumos Saeima ir sākusi praktizēt tādu lietu, ka, pieņemot likumu, Saeima vienlaikus uzliek pienākumu Ministru kabinetam regulāri izvērtēt situāciju. Nu, kā tādu analogiju es varu minēt saistībā ar sabiedrībā plaši apspriesto lietu par uzturēšanās atļauju iegūšanu, ja persona veic kaut kādus ieguldījumus. Arī šajā likumā šis strīdīgais jautājums tika sasaistīts ar Ministru kabineta pienākumu regulāri sniegt atskaites, lai parādītu, kas, kāds, kā notiek situācijas attīstība. Šī efektivitāte parādās tajā, ka Ministru kabinetam pēc tam, pēc saprātīga perioda ir jāsniedz šis pārskats, un arī šobrīd, kā es teicu, arī runā pirmais šāds pārskats ir iesniegts, un es ceru, ja budžeta un sociālo komisiju pārstāvji varēs sniegt atbildi, kad ir plānota šo pārskatu izskatīšana komisijām, ir iespējama tālāka Saeimas komisiju rīcība. Šiem pasākumiem jābūt efektīviem patstāvīgi veicot parlamentāro kontroli.

G. Kūtris: Man vien tāds nepatīkams jautājums. Sakiet, lūdzu, Saeimas juridiskais birojs komisijas deva atzinumu negatīvu. Kā jums mainījās šīs domas, pārstāvot Saeimu šobrīd?

G. Kusiņš: Es jums varētu piekrist attiecībā uz šī jautājuma vērtējumu tajā daļā par šo nepatīkamo. Bet es tomēr mēģināšu atbildēt uz šo jautājumu. Ja uzmanīgi lūkosieties uz Saeimas juridiskā biroja atzinumu, kuru Gunārs Kusiņš parakstījis, tad jūs redzēsiet, ka šajā atzinumā ir lūgts izvērtēt iespēju izslēgt. Lūgts izvērtēt iespēju izslēgt. Šī forma atšķiras no Juridiskā biroja klasiski izmantotā principa, ka mēs stingri uzstājam uz šo normu izslēgšanu. Jāsaka, ka šeit ir Saeimas tabulā gan parādās, ka Juridiskā biroja priekšlikums – izslēgt, tā kā jūs taču paskatīsieties juridiskā biroja atzinumu, tad Saeima aicināja rūpīgi izvērtēt un tieši attiecībā uz šo konkrēto pantu aicināt apsvērt izslēgšanas iespējamību. Tas ir arī, galvenais, iemesls kāpēc šeit stāvu arī es.

G. Kūtris: Argumenti paliek tie paši, bet lūgums vienkārši noraidīts. Kolēģiem jautājumi ir? Paldies jums.

G. Kusiņš: Paldies.

G. Kūtris: Tālāk tiesa varētu pāriet uz pieaicināto personu uzklausišanu, un arī tiesa plāno izsludināt pārtraukumu, bet pirms pārtraukuma mēs aicinātu vispirms noskaidrot pieaicināto personu uzklausišanas kārtību. Pēc tiesas priekšlikuma pieaicinātās personas varētu tikt uzklaustas šādā secībā: Saeimas sociālo un darba lietu komisijas pārstāvis, pēc tam Saeimas budžeta un finanšu komisijas pārstāvis, tad Labklājības ministrijas pārstāvis, Finanšu ministrijas pārstāvis, Valsts ieņēmuma dienesta pārstāvis, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras pārstāvis un doktors Voļska kungs. Oi, es atvainojos tiesībsarga kungs un doktors Voļska kungs. Vai pieteikuma iesniedzēja pārstāvim ir kādi priekšlikumi par citu uzklausišanas secību?

E. Ikvilds: Jā, man būtu priekšlikums. Varbūt mēs varētu sākt ar labklājības ministrijas pārstāvi, jo viņi faktiski bija tie iniciatori un daudzu jautājumi un te arī tikko Saeimas pārstāvis arī pāradresēja viņiem tā kā Valsts ieņēmuma dienestam un sociālās apdrošināšanas pārstāvji. Faktiski, gan budžeta komisija, gan Saeimas komisija, sociālās lietu komisija viņa jau tikai akceptēja to projektu, ko valdība iesniedza, kas bija vienotā paketē, un faktiski tur nekādas lielās izmaiņas arī nav bijušas. Tā man būtu sākt varbūt ar labklājības ministrijas.

G. Kūtris: Pēc tam pārējos?

E. Ikvilds: Jā, jo mēs jau redzu varbūt arī paši deputāti, paši savādāk vērtētu to.

G. Kūtris: Paldies. Saeimas pārstāvim kāds viedoklis.

G. Kusiņš: Es varbūt aicinātu pēc citādākas shēmas rīkoties. Ņemot vērā, ka apstrīdēto normu iesniedz valdība. Vispirms uzklausītu tos pārstāvjus, kas pārstāv valdību šinī gadījumā gan labklājības ministrijas, gan Finanšu ministriju. Tad, pēc tiesas ieskatiem, vai Valsts ieņēmuma dienests šeit un sociālās apdrošināšanas aģentūras pārstāvis, jo mēs gribam pa no vēsturiski, kā, kāds bija iemesls šai normai, tad uzklaust Saeimas pārstāvjus un tad tiesībsargu un Voļska kungu, mēs varētu piekrist tajā daļā Satversmes tiesas izkārtotajam plānam.

G. Kūtris: Tiesa, uz vietas apspriežoties, nolēma, ka ir saprātīgs priekšlikums uzklaust sākt ar Labklājības ministriju un pēc tam Finanšu ministriju. attiecīgi pie Finanšu ministrijas arī Valsts ieņēmuma dienestu un socapdrošināšanas aģentūras viedokli un pēc tam Saeimas komisiju pārstāvjus, lai redzētu likuma normas attīstību, un Saeimas deputātiem nebūtu, un komisijas

priekšsēdētājiem nebūtu jāskaidro daudzas nianšes, kas varbūt ir likuma projektu izstrādātājiem. Tātad šādu secību mēs esam noteikuši. Viens neliels norādījums. Satversmes tiesa savā rīcības sēdē aicina iestādes pārstāvi nevis pārstāvjus. Un tā būtu slikta prakse, ja kāda iestāde izdomātu atsūtīt šeit visus savus darbiniekus. Mūsu priekšlikums ir: par konkrēto jautājumu iestādes, ministrijas vai Valsts ieņēmumu dienesta viedokli pauž viens cilvēks, otrs cilvēks var būt viņam tikai palīgs grūtā brīdī. Paldies, līdz ar to Satversmes tiesa izsludina šobrīd sēdē pārtraukumu uz vienu stundu un atsākam precīzi pēc vienas stundas, precīzi, vienos un desmit minūtēs.

A. Žugans: Lūdzu, visiem piecelties.

P ā r t r a u k u m s

G. Kūtris: Turpinām tiesas sēdi un uzklusām pieaicinātās personas. Kā mēs vienojamies, tad uzklusāt pieaicinātās personas sāksim ar Labklājības ministriju. Lūdzu, Labklājības ministrijas pārstāvis Edgars Korčagins, lūdzu. Tātad, kāds ir jūsu viedoklis attiecībā jeb, pareizāk sakot, kāds ir jūsu ministrijas viedoklis par šīm apstrīdētajām normām un ar tiem saistītiem visiem... analizēm.

E. Korčagins: Labdien, godātā tiesa, pieteicēja pārstāvji, Saeimas pārstāvji. Es esmu Labklājības ministrijas Eiropas un juridisko lietu departamenta direktors Edgars Korčagins. 2009. gadā, strauji pasliktinoties kopējai tautsaimniecības situācijai, pieaugot bezdarbam un samazinoties iedzīvotāju darba ienākumiem, samazinājās arī ieņēmumi specialajā budžetā, kā rezultātā ieņēmumi nesedz izdevumus, un bija nepieciešams veikt virkni pasākumu, lai šo situāciju līdzsvarotu. Arī, izstrādājot 2011. gada valsts budžeta likumu, sociālās apdrošināšanas budžeta sabalansēšana bija aktuāls jautājums. To noteica vēl joprojām nelabvēlīgā situācija šajā budžetā un arī starptautisko aizdevēju ieteikumi par to, ka sociālās apdrošināšanas budžetu ir nepieciešams padarīt ilgtspējīgu.

Papildu finanšu līdzekļus sociālās apdrošināšanas budžetā var gūt, vai nu palielinot ieņēmumus vai attiecīgi samazinot tā izdevumus. Papildu ieņēmumus varētu gūt, vai nu paaugstinot sociālās apdrošināšanas iemaksu likmi, veicot aizņēmumu no Valsts kases, savukārt, speciālā budžeta izdevumus varētu samazināt, vai nu samazinot sociālās apdrošināšanas pakalpojumu apjomu vai to apmēru.

Grozījumi likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu”, kuri satur arī apstrīdēto normu, jau paredzēja sociālās apdrošināšanas iemaksu likmes paaugstināšanu darba ņēmējiem par diviem procenta punktiem. Tālāk šīs likmes paaugstināšana atbilstoši virknes ekspertu, tai skaitā arī Latvijas bankas viedoklim, nozīmētu Latvijai riskēt ar ilgu tautsaimniecības stagnāciju, ar visām no tām izrietošajām sekām: pieaugošu bezdarbu, ēnu ekonomiku, krītošu iekasēto nodokļu apjomu, cenu pieaugumu, un tā tālāk un tā joprojām. Pasliktinātos arī grūtos lēmumos atgūtā uzņēmumu tautsaimniecības konkurētspēja. Aizņēmums no valsts pamatbudžeta, savukārt, nelabvēlīgi atsauktos uz sociālās apdrošināšanas budžetu ilgtermiņā, jo, tā kā tā, laikā, kad sociālās apdrošināšanas budžeta ieņēmumi pārsniegtu izdevumus, šis parāds būtu jāatdod, turklāt maksājot par to vēl arī procentus. Līdz ar to, iespējamie risinājumi papildu finanšu līdzekļu gūšanai ieņēmumu daļā draudēja ar būtiski nelabvēlīgām sekām gan valsts sociālās apdrošināšanas sistēmai,

gan Latvijas tautsaimniecībai kopumā. Savukārt sociālās apdrošināšanas budžeta izdevumu daļā, valsts budžeta konsolidācijas nodrošināšanai jau iepriekšējos gados, tikai veikta virkne, virkne izmaiņas normatīvajos aktos, kas samazināja personai sniedzamo sociālo atbalstu. Tai skaitā tika samazināts vecāku pabalsta apmērs un saņēmēju loks, slimības pabalsta izmaksas ilgums, priekšlaicīgo pensiju izmaksas apmērs, uz laiku tika iesaldēta pensiju un atlīdzību indeksācija, uz laiku noteikti pabalstu griesti, atcelta piemaksa pie bērna piedzimšanas pabalsta, uz laiku samazināts maternitātes un paternitātes pabalsta apmērs. Līdz ar to, vērtējot iespējamās alternatīvas izmaksas samazināšanai, ministrija ņēma vērā gan neiespējamību gūt papildlīdzekļus, gan jau arī iepriekšējos gados veiktos un notiektos sociālās apdrošināšanas pakalpojumu ierobežojumus un samazinājumus. Secinot, ka faktisko iemaksu principa ieviešana attiecībā uz pensiju apdrošināšanu ir vismazāk nelabvēlīgais risinājums mērķu sasniegšanai. Iemesli, kas ļāva nonākt pie šāda secinājuma ir vairāki. Pirmkārt, pretstatā iepriekš minētajiem samazinājumiem un ierobežojumiem, valsts vecuma pensijas bija faktiski vienīgais konsolidēšanas pasākumiem līdz šim nepakļautais sociālās apdrošināšanas pakalpojums, ņemot vērā, ka ar Satversmes tiesas spriedumu savulaik tika atcelta norma, kas samazināja..., kas atcēla tād pensiju samazināšanu. Pensijas apdrošināšanā atšķirībā no citiem apdrošināšanas veidiem daļa iemaksas tiek izņemtas no sistēmas un pārskaitīts privātajiem fondēto pensiju shēmu pārvaldītājiem. Un šeit Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai, kā jau arī tika pieminēts iepriekš, nav iespēju pārskaitīt virtuālu, jeb neieņemtu naudu. Rezultātā uz godprātīgi nomaksāto iemaksu rēķina tiek subsidētas iemaksas privātajiem pensiju plāna pārvaldītājiem, visām sociāli apdrošinātajām personām. Valsts vecuma pensija ir īpaša arī ar to, ka tā ir vienīgais sociālās apdrošināšanas pakalpojums, tiesības uz kuru tiek iegūtas ilgā laika posmā un kura saņemšana ir lielai daļai strādājošo personu, ir salīdzinoši tālā nākotnē. Tas dod laiku valsts institūcijām, kuras uzrauga un kontrolē sociālās apdrošināšanas iemaksu veikšanu, piedzīt laikus nenomaksātās vai arī nepilnīgi nomaksātās iemaksas. Proti, atšķirībā no vairāk kā desmit gadus senas pagātnes, kad faktisko iemaksu princips tika attiecināts uz visiem sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem, šobrīd faktisko iemaksu princips neattiecas uz tiem pakalpojumiem, vajadzība pēc kuriem var iestāties tūlīt, piemēram, slimības vai bezdarba gadījumā.

Izstrādājot apstrīdēto normu, ministrija rūpīgi vērtēja Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta spriedumā paustās atziņas, un tāpēc faktisko iemaksu princips nav attiecināts uz visiem sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem. Ņemot vērā Satversmes tiesas jau minēto spriedumu un tajā paustos secinājumus, vienlaikus ar faktisko iemaksu principa ieviešanu ir radīts arī mehānisms, kas nodrošina personām pašām veikt nenomaksātās sociālās apdrošināšanas iemaksas, lai, piemēram, nodrošinātu vecuma pensijai nepieciešamo minimālo stāžu vai arī iespēju gūt pensiju ar papildu garantijām. Šāds normatīvais regulējums ļauj pasargāt personas pret nenomaksāto apdrošināšanas iemaksu nelabvēlīgajām sekām laikā, kad valsts vēl nav paspējusi piedzīt nenomaksātās iemaksas.

Ja arī personai laikus nenomaksāto vai nepilnīgi nomaksāto iemaksu dēļ pensijas apmērs samazināsies, tad ir būtiski atcerēties, ka tas tā būs tikai līdz laikam, kad valsts būs veikusi iemaksu piedziņu. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra regulāri pārskata par personu veiktās sociālās apdrošināšanas iemaksu un informē personu, ja tādas ir pārskaitītas. Pie tam, pamatojoties uz personas iesniegumu, aģentūra veiks personas apmēra pārrēķināšanu, attiecinot to arī uz atpakaļu.

Izstrādājot apstrīdēto normu, ir ņemts vērā sociāli atbildīgas valsts princips, jo pašreizējais normatīvais regulējums mums rada pārlicību, ka apstrīdētā norma nelabvēlīgi neietekmēs vismazāk nodrošinātos sabiedrības slāņus. Proti, valsts vecuma pensija ir pakalpojums, kurā īpaši spilgti izpaužas sociālās apdrošināšanas sistēmas pamatos iedibinātais paaudžu solidaritātes princips, jo normatīvos aktos ir iestrādāti mehānismi, kas īpaši pasargā personas ar maziem ienākumiem.

Tā, piemēram, personām ar vismaz trīsdesmit gadu ilgu stāžu, kurām ir bijuši mazi ienākumi un attiecīgi veiktas mazas sociālās apdrošināšanas iemaksas, pagājušā gada deviņdesmitajos gados, pensijas aprēķināšanā par šo laiku ņem vērā nevis faktiski nomaksātās sociālās apdrošināšanas iemaksas, bet tajā laikā vidējo apdrošināšanas iemaksu algu. Rezultātā personām ar zemiem ienākumiem vai, piemēram, arī personām, par kurām kādu laiku nav faktiski veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas, tiek nodrošināta lielāka pensija uz citu sociālās apdrošināšanas iemaksu veicēju rēķina. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras statistika liecina, ka šobrīd 67 procenti jeb divas trešdaļas gadījumu no visiem jaunpiešķirtajām pensijām ir tieši tādas, kuru apmērs tiek paaugstināts, pamatojoties uz šo te normu. Tāpat katru gadu noteikts pensionāru skaits saņem garantēto minimālo pensiju, ko paredz likumi. 2001... 2011. gada sešos mēnešos tādas ir bijušas 16 procenti no visām jaunpiešķirtajām pensijām. Ja persona iemaksas pensiju apdrošināšanai būs veikusi tikai no minimālās algas un būs salīdzinoši mazs apdrošināšanas stāžs, valsts jebkurā gadījumā garantēs personai minimālo pensiju. Tas ir, faktiskā principa piemērošana šādas personas nekādi neskars. Darba ņēmēju skaits, kuru iemaksas veic no minimālās algas, vienmēr ir bijis augsts, un arī šobrīd tas nav mazāks par 20 procentiem.

Salīdzinājumā ar laiku, kad tika pieņemts Satversmes tiesas divtūkstoš pirmā gada spriedums, šobrīd darba ņēmējiem normatīvajos aktos ir noteiktas arī dažas citas papildu iespējas, kas nebija tajā laikā, tātad tika pieminēta iespēja pieteikt darba devēju maksātnespēju, kas, protams, var noderēt ne visiem darba ņēmējiem, bet tomēr šāda iespēja ir. Ir izveidots Darbinieku prasījumu garantiju fonds, kas ne pilnā apmērā, bet tomēr veicina personu tiesību uz sociālo nodrošinājumu garantēšanu tad, ja darba devējs ir kļuvis maksātnespējīgs un nav spējīgs izpildīt savas saistības pret valsti.

Salīdzinot ar desmit gadus senu pagātni, šobrīd Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra daudz plašāk un daudz ērtāk nodrošina arī iespējas personām saņemt informāciju par to, kā par tām tiek veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas. Tas ļauj darba devējam pastāvīgi kontrolēt un sekot līdzi, kā šīs iemaksas tiek veiktas, un nepieciešamības gadījumā, vai nu vērsties tieši pie darba devēja, norādot uz savām pretenzijām par neveiktajām iemaksām, vai pie Valsts ieņēmumu dienesta, vai arī, kā es jau minēju iepriekš, Maksātnespējas likumā noteiktajā kārtībā rosināt, tātad, darba devēja maksātnespēju.

Rezumējot iepriekš minēto, ministrija uzskata, ka ieguvums, ko ir ieguvusi un iegūs sabiedrība no apstrīdētās normas pieņemšanas, ir lielāks par atsevišķa indivīda tiesībām iespējamo nodarīto kaitējumu. Ņemot vērā, ka ar šīs un citu fizikālās konsolidācijas pasākumu palīdzību tika un tiks nodrošināta normāla valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas darbība un valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojumu sniegšana personām, kuras ir nonākušas sociālā riska situācijā.

Turklāt ir jāsaprot, ka ar apstrīdēto normu noteiktais ierobežojums var attiekties uz ļoti šauru personu loku. Ņemot vērā, ka sociālās apdrošināšanas iemaksu nomaksāšanas īpatsvars ir augsts, ka no atlikušajām nenomaksātajām iemaksām Valsts ieņēmumu dienests lielāko daļu salīdzinoši īsā termiņā sekmīgi piedzina, ka daļu parādu nosedza arī Darbinieku prasījumu garantiju fonds un ka lielu daļu jaunpiešķirto pensiju saņēmēji nenomaksātās iemaksas kādā noteiktā laika posmā nekādu nelabvēlīgu iespaidu neatstās, ņemot vērā, ka viņu pensijas tā kā tā tiks paaugstinātas, pateicoties normatīvajos aktos noteiktajam mazo pensiju paaugstināšanas mehānismam.

Labklājības ministrija pastāvīgi seko līdz situācijai attiecībā pret deklarētajām un faktiski nomaksātajām sociālās apdrošināšanas iemaksām, Valsts ieņēmumu dienesta sekmēm nenomaksāto iemaksu piedziņā, lai vērtētu, vai faktisko iemaksu princips, šī te norma, nosakošā, nerada personām nelabvēlīgas sekas uz to iespējamo sociālo nodrošinājumu vecumā. Pašreiz situācija kopš normas pieņemšanas brīža ir personu tiesībām labvēlīga, jo iemaksas tiek veiktas teju simtprocentīgā apmērā, Valsts ieņēmumu dienests veic efektīvu piedziņas darbu, un situācija kopumā atbilst tai, kas tika prognozēta. Paldies.

G. Kūtris: Paldies. Tā, tiesai ir arī jautājumi radušies. Jūs teicāt, ka.. pašās beigās jūs teicāt tā, ka, ja arī personai sākotnēji būs tā mazā pensija aprēķināta, tad tā kā tā tiks paaugstināta, ievērojot, ka, nu, mazāka par to minimālo jau nebūs cilvēkam. Tas ir viens no tiem jautājumiem, ja cilvēks uzskata, ka viņš darba mūžā ir visu maksājis... Pats viņš nē, bet darba devējs, jo likums nosaka. Ja cilvēks ir maksājis, viņš uzskata, ka viņš ir godīgi nopelnījis, un mēs tagad sakām, nē – mēs jums kaut ko, pabalstiņu, iedosim. Jūsu maksātājs... Kā tas ir, teiksim, kā tas ir ar cilvēka cieņu?

E. Korčagins: Tā tas nav tā. Minimālās pensijas būs personām tajā gadījumā, kad viņiem jau tā tas apjoms nav pietiekami liels vai...

G. Kūtris: Bet, ja viņš ir maksājis nodokļus, pēc būtības viņš ir cerējis, ka nodokļi ir nomaksāti.

E. Korčagins: Ja personai ir dēļ tā, ka persona nav nomaksājusi nodokļus, nesanāk gaidītā pensija, tad ir jāsaprot, protams, ka šī situācija nebūs pietiekami ilga un valsts ar saviem piedziņas mehānismiem, šīs iemaksas piedzīs un tad tā pensija tiks pārrēķināta arī uz atpakaļ...

G. Kūtris: Sakiet, lūdzu, cik ilgu laiku varētu būt, ka valsts ar saviem iedarbības mehānismiem piedzen šo summu? Kā jūs domājat?

E. Korčagins: Izstrādājot normu mēs konsultējamies ar Valsts ieņēmumu dienestu, lai noskaidrotu šo te vidējo piedziņas periodu, un ieņēmumu dienests informē, ka tas ir vidēji divi ar pus gadi.

G. Kūtris: Cik?

E. Korčagins: Divi, komats, seši gadi.

G. Kūtris: Divi, komats, seši gadi. Divi ar pus gadi.

E. Korčagins: Tas ir uz visiem...

G. Kūtris: Sakiet, lūdzu, kurš ir šajā spēlē stiprāks spēlētājs? Individīds, kurš saņem mazo pensiju un kuram pēc pensijas vecuma nezina cik ilgi būs jādzīvo, vai valsts, kura saka, nu, ja tu nesaņemsi, mēs tev samaksāsim pēc tam, kad piedzīsīm?

E. Korčagins: Pamatā jau, protams, pienākums, nodrošināt to, ka tās iemaksas tiek veiktas, ir valstij, un valsts to arī, mūsaprāt, diezgan ar tādu efektīvu mehānismu, ir radījusi, un ir jāsaprot, ka personai tā ietekme dēļ tā, ka kādā noteiktā laika posmā šīs te sociālās apdrošināšanas iemaksas darba devējs par viņu nav veicis, tas nenositīs, teiksim, to pensijas apmēru ļoti būtiskā apmērā. Un tas nebūs, ka personai no lielas pensijas pēkšņi kļūs tikai minimāla pensija. Ja personai tiešām būs minimāla pensija, tad ir jāsaprot, ka, arī veicot šīs te iemaksas, tad kaut kādā noteiktā laikā posmā daudz vairāk šī pensija nebūtu sanākusi. Proti, tas, ko es gribu pateikt, ka, pat ja kādā laika posmā iemaksas nav veiktas un turpinās piedziņas process no valsts puses, tad ietekme personai nav liela uz viņas pensijas apmēru.

G. Kūtris: Trešais jautājums, ko jūs minējāt arī. Par to mehānismu kā, kādā veidā persona pati var rūpēties par savu tiesību aizsardzību. Jūs arī pieminējāt, nu, tas, kas arī no Saeimas pārstāvja skanēja, pirmais, ir tā maksātnespēja, maksātnespējas procesa uzsākšana. Un maksātnespējas procesa uzsākšanai un pabeigšanai arī ir kāds periods vajadzīgs. Sakiet, lūdzu, vai jūs esat, gatavojot šo likumprojektu, vērtējuši, cik lielas summas maksātnespējas procesā no šī garantiju fonda tiek izmaksātas?

E. Korčagins: Jā.

G. Kūtris: Un, un cik tas skar visu nodokļu samaksu, ieskaitot arī laikam darba devēja nodokļus būtu jāmaksā, ne?

E. Korčagins: Jā, Labklājības ministrija likumprojekta izstrādāšanas gaitā konsultējās arī ar valsts aģentūru „Maksātnespējas administrācija”, lai uzzinātu to informāciju, kādā, gan cik ilgā laika posmā, pēc maksātnespējas iestāšanās brīža vidēji tiek personām, tiek veiktas izmaksas, gan arī kādā apmērā tās tiek veiktas un tāpat, man liekas, Kusiņa kungs jau pieminēja iepriekš, ka tas izmaksu vidējais termiņš ir trīspadsmit mēneši kopš maksātnespējas iestāšanās brīža, kad persona saņem tādā vai citādā apmērā šos te maksājumus un, protams, ir pa gadiem, mums ir pieejama informācija par to, cik vidēji uz vienu darbinieku no Darbinieku prasījumu garantiju fonda ir izmaksāts. 2007. gadā tie ir bijuši 155 lati, 2008. gadā tie ir bijuši 329 lati, 2009. – 245 lati.

G. Kūtris: Tas ir izmaksāts uz vienu cilvēku?

E. Korčagins: Jā.

G. Kūtris: Tas ir nodokļu summa vai nenodokļu summa? Vispār? Sociālā nodokļa summa?

E. Korčagins: Sociālā nodokļa summa...

G. Kūtris: No šīs? No šī skaitļa varētu rēķināt sociālā nodokļa summu? Tā ir dikti liela?

E. Korčagins: Tās ir tieši sociālās apdrošināšanas iemaksas uz vienu personu.

G. Kūtris: Un vai no šī Maksātnespējas garantiju fonda tiek nosegti arī visi nodokļi nenomaksātie?

E. Korčagins: Visi nē, šīm iemaksām ir noteikti limiti.

G. Kūtris: Skaidrs, paldies. Tiesnešiem jautājumi... Paldies, jautājumus var uzdot pieteikuma iesniedzēja pārstāvis, lūdzu.

E. Ikvilds: Pirmais man jautājums. Likumprojekta anotācijā pirmā sadaļa, 1. punkts, pamatojums. Ir atsauce uz pagājušā gada 26. augusta rīkojumu 513. 3.3. punkts paredzēja

Labklājības ministrijai uzdevumu. Un, saki, lūdzu, kā ar šī uzdevuma izpildi? Ir īstenots? Viņš ir izpildīts vai nav izpildīts? Tas ir saistīts ar ēnu ekonomikas apkarošanu.

Nu, nākamais tad jautājums. Varbūt pēc tam būs atbilde. Tālāk seko arī pirmā sadaļa.

U. Ķinis: Pagaidiet. Jūs esat gatavs atbildēt?

E. Korčagins: Jā, es esmu gatavs atbildēt. Šis uzdevums paredzēja noteikt prezumpcijas periodu attiecībā par nenomaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu ilgumu uz trīs mēnešiem un tas ar likumprojektu, kurš satur arī apstrīdēto normu, tika ieviests, 16.¹ pants.

E. Ikvilds: Un tas nākamais uzdevums, 7. aprīļa rīkojums 187, 17. punkts arī uzdeva līdz pagājušā gada ceturksnim... Pēc tam gan rakstīts, ka atteicās no šī uzdevuma izpildes. Varbūt nedaudz paskaidrojiet, kāpēc jūs atteicāties, jo tajā anotācijā ļoti konspektīvs tas pamatojums atteikumam pildīt to uzdevumu.

E. Korčagins: Šis uzdevums... valdība no tā nav atteikusies, un tas ir īstenots, kā jau es minēju, tas tika iestrādāts likumā.

E. Ikvilds: Es citēju, tomēr likumprojekta izstrādes procesā nolemts minēto grozījumu likumprojektā nevirzīt tālāk minēto iemeslu dēļ. Nu, labi. Tālāk varbūt turpinot to, ko arī tiesnesis aizsāka. Saki, lūdzu, ja cilvēkam nav tāda pensija aprēķināta, viņš griežas aģentūrā, ja? Tālāk kāda viņa rīcība ir? Nu vienkārši viņa eksistences uzturēšanai? Protams, bija variants, ka cilvēks negrib strādāt, negrib tērēt naudu, negrib maksāt nodokļus, bet tas ir tāda vispārēja hipotēze, tā kā Kampanellas grāmatā. Bet reāli, ko cilvēks var darīt un kur viņam jāgriežas, ja viņam tā pensija nav? Viņam paziņo, bet, zini, par jums nav veiktas iemaksas. Viss. Atteikums. Kā tālāk viņš rīkojās, lai viņš savu labklājību kaut kādā mērā... Vismaz nu, nu uz ielas viņu neizliek par dzīvokļa nemaksāšanu?

E. Korčagins: Tad, kad persona vērsas Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā un pieprasa valsts vecuma pensiju un tajā brīdī tiek konstatēts, ka kādā brīdī par personu nav veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas, tas noteikti nenozīmē, ka personai pensija nesanāks. Pensija sanāks un kaut kādā noteiktā apmērā, kas varētu būt lielāks, ja šīs iemaksas tiktu veiktas pilnā apmērā. Tātad, kaut kādā apmērā pensija personai sanāks.

Var gadīties situācijas, kad personai nesanāk, piemēram, nepieciešamais laiks, nepieciešamais kvalificēšanās stāžs valsts vecuma pensijai – desmit gadi. Šādā gadījumā, priekš šādiem gadījumiem ir arī likumprojektā un tālāk jau Ministru kabineta līmenī izstrādāta procedūra, kā persona var pievienoties sociālajai apdrošināšanai un pati veikt šīs te sociālās apdrošināšanas iemaksas, kuras jau pēcāk tiks atmaksātas tad, kad valsts vai nu piedzīs, vai darba devējs brīvprātīgi atmaksās nesamaksāto summu.

E. Ikvilds: Tas vēl projektā, ja? Bet šobrīd.

E. Korčagins: Nē, tas jau ir pieņemts.

E. Ikvilds: Ir jau pieņemts, ja.

E. Korčagins: Protams.

E. Ikvilds: Un, un, un ja viņam vispār nav nekas veikts, ja, tā kā es pieminēju „AirBaltic” pilotiem, ja, viņiem nav nekādas sociālās iemaksas veiktas, ja? Kā tad viņš pensionējoties, vai, kur viņš var griezties?

E. Korčagins: Ja personai būs situācija tāda, ka viņai vispār nav nekāda darba stāža Latvijā un viņai nav nekādu apdrošināšanas periodu, protams, personai kā Latvijas Republikas pilsonim tiks nodrošinātas tiesības uz sociālo palīdzību jebkurā gadījumā.

G. Kūtris: Es atvainojos.

E. Korčagins: Ja?

G. Kūtris: Tas gan neattiecas uz mūsu lietu, un mēs nerunājam par personām kas vispār nemaksā nodokļus. Šeit runa par nodokļiem.

E. Ikvilds: Tā, nu vairāk man jautājumu nav, paldies.

E. Korčagins: Paldies.

G. Kūtris: Saeimas pārstāvim būtu jautājumi?

G. Kusiņš: Nav jautājumu, paldies.

G. Kūtris: No tiesnešiem kāds vēlas uzdot jautājumus? Lūdzu, tiesnesis Ķinis.

U. Ķinis: Sakiet, varbūt ka jūs varat tādā vienkāršam vidējam cilvēkam saprotamā valodā, teiksim, izskaidrot, kur rodas tas ekonomijas, ekonomija, ieviešot šo faktisko ieguldījumu principu?

E. Korčagins: Ekonomija rodas aiz tā, ka mazāk līdzekļu tiek pārskaitīti privātiem pensiju fonda pārvaldītājiem no valsts budžeta. Nav sociālās apdrošināšanas.

U. Ķinis: Tas ir faktiski uz otro pensiju līmeni.

E. Korčagins: Ko tad?

U. Ķinis: Tas ir tas, saistās ar otro pensiju līmeni? Vai ar pirmo?

E. Korčagins: Tas, tas saistās ar otro līmeni.

U. Ķinis: Nu ja, tas saistās ar otro līmeni. Bet attiecībā uz pirmo pensiju līmeni?

E. Korčagins: Nē, nu ja, ja mums ir tāda situācija, ka mums ir jāizskaita no sociālās apdrošināšanas budžeta deklarētā, bet neieņemtā nauda privātajiem pensiju apdrošinātājiem, tas nozīmē, ka mums šī nauda ir jāatruj no visiem citiem iemaksu veicējiem. Līdz ar to tas skar, kaut arī netiešā veidā, visus.

U. Ķinis: Sakiet, ar ko pensija atšķiras no citiem sociāliem apdrošināšanas pakalpojumiem? Kāpēc uz pensijām var attiecināt šo principu un uz citiem nevar? Pēc jūsu domām?

E. Korčagins: Kā es minēju, tad pensijas iegūst ilgtermiņā, un lielam vairumam cilvēku tā situācija būs tāda, ka, pat ja kādā noteiktā periodā sociālās apdrošināšanas iemaksas netiek veiktas, ir pietiekami ilgs laiks starp to brīdi, kad iemaksas netiek veiktas, un kad persona reāli izmaksās..., izmantos sociālās apdrošināšanas pakalpojumu. Ir pietiekami ilgs laiks, lai valsts ar saviem piedziņas mehānismiem tās nenomaksātās iemaksas piedzītu, un situāciju, personai iespējamo nelabvēlīgo situācijas rašanos novērstu. Tāda ir tā būtiskā atšķirība. Un, ja gadījumā pastāv tāda situācija, ka personai līdz valsts vecuma pensijas saņemšanai ir palicis neilgs laika periods, kad nav iespējams, piemēram, tik īsā laikā... Valsts ieņēmumu dienestam piedzīt šīs te nenomaksātās iemaksas, tad, pirmkārt, personas... ietekme uz personas vecuma pensiju būs ļoti minimāla. Ā, kā jau es minēju, tad... Un, un otrs ir tas, ka jebkurā gadījumā tās, tās iemaksas vēlāk tiks piedzītas, un tad personai uz atpakaļu tiks pensija pārrēķināta.

G. Kūtris: Un, tad sakiet, lūdzu, es saprotu, ka persona vecumam, protams, gatavojas, ja, bet tiesības saņemt šo vecuma pensiju ir noteiktu gadu sasniegto, ja? Un mēs sakām, ka viņam ir

iespējams ilgu laiku gaidīt. Pa to laiku, lai iztiek ar to naudu, kas viņam ir. Sakiet, lūdzu, kā ir ar tiem cilvēkiem, kas invaliditāti iegūst? Viņiem jau arī tad ir, cik viņiem ilgi invaliditāte būs, arī var ilgi būt.

E. Korčagins: Jā, bet šis attiecas tikai uz valsts vecuma pensijām.

G. Kūtris: Nē, es..., bet kāda atšķirība starp to būs? Jo apstrīdētais pants, pirmais teik... apstrīdētā daļa, panta pirmais teikums paredz pārējos apdrošināšanas gadījumus.

E. Korčagins: Jā, uz pārējiem apdrošināšanas gadījumiem ir tā, ka invaliditāte, slimība, bezdarbs var iestāties personai, kā saka, ilgi tam negatavojoties un var pienākt rītdien no personas neatkarīgu apstākļu dēļ. Vai arī es nesapratu, atvainojiet, ja jūs...

G. Kūtris: Vai tas nozīmē, ka vecumu, vecuma pensiju gaidot, ir iepriekš jāgatavojas tam, ja?

E. Korčagins: Nē, nu ir vienkārši gluži objektīvs, noteikts vecums.

G. Kūtris: Ir iespēja sagatavoties un skatīties, kāda būs tā pensija, ja?

E. Korčagins: Arī tā var teikt.

G. Kūtris: Paldies. Lūdzu.

U. Ķinis: Jā, jūs minējāt, ka patiesībā šis, nu, samazinājums būs minimāls. Teiksim, nu, vecuma pensijas aprēķina šis apmērs. Man tomēr nav skaidrs, kādā veidā tas tiks kompensēts, ja darba devējs tomēr nebūs veicis pilnā apmērā šīs sociālās apdrošināšanas iemaksas par darba devējiem? Piemēram, šeit jau mēs runājam, par to, ka šādi gadījumi jau var attiekties ne tikai uz brīvā tirgus ekonomiku, bet var attiekties arī uz valsts institūcijām, vai uz pašvaldību iestādēm un tā tālāk. Un ir kad ... Kā tad, kā tad šie mehānismi darbojas?

E. Korčagins: Nu, pirmais mehānisms ir, protams, tas, ka laikus nesamaksātās sociālās apdrošināšanas iemaksas, ja ir runa par valsts institūcijām, kā jau Kusiņa kungs arī minēja, mūsu rīcībā nav informācijas, ka kāda valsts institūcija, pat ja kādā noteiktā laika posmā nav samaksājusi, nebūtu to izdarījusi vēlāk. Līdz ar to šīs iemaksas attiecībā uz personu tiek veiktas. Tad, protams, kaut kādā noteiktā laikā šīs iemaksas var tikt arī tālāk piedzītas. Līdz ar to šī te ietekme, lai kāda tā arī būtu – liela vai maza, kaut kādā noteiktā laikā ir... personai tiks kompensēta. Vai tā tiks kompensēta pilnā apmērā vai nē, tas ir atkarīgs no konkrētās personas un konkrētiem apstākļiem, jo, iespējams, ka šai personai valsts vecuma pensija, tā kā tā neatkarīgi no šī te veiktā vai neveiktām iemaksām noteiktā laikā tiek paaugstinātas, pamatojoties uz tiem mehānismiem, kas ir jau paredzēti mazo pensiju paaugstināšanai.

U. Ķinis: Tad attiecībā par tiem mehānismiem. Nu labi, nu, pieņemsim, ka viņam ir tie... Šeit arī viens no tiem mehānismiem, ko jūs minējāt, ir maksātnespējas pieteikšana, un arī pa, par, pašam, pašam savu, savu ieguldījumu veikšana, tā tad pēc tiem datiem, kas ir mūsu rīcībā un ko mēs te izlasījām, pēdējā jūsu iestādes sagatavotajā ziņojumā Ministru kabinetam, tur ir faktiski viens cilvēks, kas šādu iemaksu izdarījis.

E. Korčagins: Uz to brīdi, kad ziņojums tika gatavots, bija viens cilvēks, šobrīd ir divi.

U. Ķinis: Jā, jā, jā, šobrīd ir divi cilvēki. Tad jautājums man tāds, sakiet, maksātnespējas procesā, ja tiek pieteikti šie, teiksim tiek konstatēts, kad... Vai faktiski ierosināts šis maksātnespējas process sakarā ar to, ka netiek veiktas šīs sociālās iemaksas, tad, veicot šo maksātnespējas piedziņu, administrators... noteikti, ka... Vai, pirmkārt, prasījums, teiksim, apmierina uzreiz šos budžeta

prasījumus, ja, teiksim, šos nodokļu prasījumus? A kā tādā gadījumā ir, ja cilvēkam šī nauda jāatgūst atpakaļ?

E. Korčagins: Nu es domāju, ka viss notiek saskaņā ar to, kā paredz Maksātnespējas likums.

U. Ķinis: Nu, saskaņā ar to, kā paredz likums, vismaz, cik mēs sapratām, no Maksātnespējas likuma, – parastajā kārtībā. Tas nozīmē, ka viņš kļūs par vienu no kreditoriem maksātnespējas procesā un viņam faktiski iespējas atgūt šo iemaksu ir nulle.

E. Korčagins: Tieši tā. Tieši tā, bet tā ir, jā, bet, norādot uz to, ka šī ir viena no iespējām, es nebūt neuzsvērtu, ka tā ir galvenā, vai tā ir efektīvākā iespēja un, manuprāt, maksātnespējas pieteikšana, ja darba ņēmējs izvēlas to kā instrumentu savu tiesību aizstāvēšanai, ir vairāk kā pamudinājums darba devējam gadījumā, ja viņš var, bet neveic viena vai otra iemesla dēļ.

U. Ķinis: Nu, jā, otra iemesla dēļ, bet kurus tad jūs uzskatiet par tiem efektīviem mehānismiem šai gadījumā?

E. Korčagins: Visefekt...

U. Ķinis: Jā.

E. Korčagins: Visefektīvākais mehānisms, manuprāt, ir Valsts ieņēmumu dienesta veiktā sociālās apdrošināšanas iemaksu piedziņa. Tas ir no valsts puses. Tieši tā.

U. Ķinis: Bet tieši personas, kā no personas puses veiktā kontrole?

E. Korčagins: No personas puses veiktā kontrole ir iespēja regulāri sekot līdzi un ziņot valsts institūcijām, tad, ja šīs iemaksas netiek veiktas.

U. Ķinis: Nu, piemēram, cilvēks strādā, nu, cilvēks strādā valsts iestādē, viņš tagad piecus mēnešus pirms iešanas pensijā konstatē, ka valsts iestāde nav par viņu maksājusi divi gadi, pieņemsim, sociālo nodokli. Sakiet, nu, valsts iestāde taču ir budžeta iestāde, kā viņa var...

E. Korčagins: Tieši tā.

U. Ķinis: Kā cilvēks var šai gadījumā ietekmēt procesu?

E. Korčagins: Cilvēks var vērsties, pirmkārt, pie savas iestādes vadītāja, lai savas tiesības aizstāvētu.

G. Kūtris: Man būs saistībā ar to pašu. Jūs minējāt, ministrija, gatavojot likumprojektu, noteikti domāja par visiem šiem alternatīvajiem līdzekļiem, un kā viens no alternatīvajiem līdzekļiem jeb, kas atvieglo, ir tas, tā otra apstrīdēta norma, kas paredz iespējas personai pašai iemaksāt šo summu. Arī šodien jūs minējāt šo iespēju. Sakiet, lūdzu, vai šis cilvēks netiek dubulti apdalīts: pirmkārt, no viņa algas ir ieturēts sociālais nodoklis, kas izrādās nav pārskaitīts, un, otrkārt, viņam tagad vēl ir tiesības vēlreiz no saviem ienākumiem maksāt šo pašu nodokli. Kā te ir ar to Labklājības ministrijas attieksmi pret šo godīgumu jeb taisnīgumu?

E. Korčagins: Ā, pirmkārt, protams, tas nav piespiedu mehānisms, un tas ir brīvprātīgs mehānisms, un tajā brīdī, kad personas sasniedz valsts vecuma pensiju, personai pašai jāliek uz svariem un jāskatās, kas personai konkrētā gadījumā ir izdevīgāk. Vai izmantot šo pagaidu mehānismu, kā es jau minēju, tas nav, kā saka, *panaceja*, tas ir pagaidu mehānisms, vai izmantot šo te pagaidu mehānismu un pašai veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas, vai arī gaidīt līdz brīdim, kamēr valsts šīs te iemaksas piedzīs. Ja personai, piemēram, ir nepieciešams sasniegt šo te trīsdesmit gadu kvalificēšanās stāžu, kas personai iemaksu algu paaugstina un attiecīgi paaugstina

valsts vecuma pensiju, un šis paaugstinājums var būt diezgan būtisks, tad personai, protams, ir izdevīgāk iemaksāt šādus sociālās apdrošināšanas iemaksas pašai nekā gaidīt, kamēr valsts to izdarīs viņas vietā. Un...

G. Kūtris: Bet viņa jau ir izdarījusi vienreiz iemaksas.

E. Korčagins: Nē, nē, kamēr valsts...

G. Kūtris: Viņas ienākumā tas jau bija ieturēts.

E. Korčagins: Jā, es saprotu. Bet tajā gadījumā, ja valsts atgūst šīs te iemaksas, ja valsts šīs iemaksas atgūs no darba devēja, veicot savus piedziņas mehānismus, tad personai pašas veiktās iemaksas tiks loģiski atmaksātas, ja persona to vēlēties. Līdz ar to, tas ir, seku pagaidu risinājums brīdī.

G. Kūtris: A ja valsts nedabūs, ja valsts nepiedzīs?

E. Korčagins: Ja valsts nepiedzīs tad, protams, šādas te iemaksas netiek atgrieztas.

G. Kūtris: A, kurā vietā ir valsts pienākums aizsargāt personu pret citas personas negodīgu rīcību, netiesisku rīcību? Kā valsts uzņemas atbildību, ja kāds pārkāpj likumu un citam nodara pāri?

E. Korčagins: Valsts šajā gadījumā, nu ja mēs konkretizējam attiecībā uz valsts vecuma pensijām, valsts ir radījusi garantiju pret to, ka personu tiesības uz sociālo nodrošinājumu neatkarīgi no tā, vai tās piemaksas tiks veiktas, vai nē, vai ir iestājusies kāda cita dzīves dižķibe, šīs te personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā apmērā tiks garantētas. Un Latvijas valsts to, arī, turpina, kā saka, no savas puses apņemties, piemēram, šobrīd procesā ir, likumprojekts, ar kuru Latvija grasās ratificēt Sociālās drošības kodeksu, kas pateiks minimālos atvietojuumu līmeņus dažādos sociālo risku gadījumos, tai skaitā valsts vecuma pensijas gadījumā.

G. Kūtris: Jā, bet ja, teiksim, jūs... Iedomāsimies normālu situāciju, ja jūs esat darba ņēmējs un jums darba devējs neizmaksāja visu algu? Vienkārši saka – mēs jums izmaksāsim, bet mums nav, mēs... Vai arī noklusē un nedod. Jums ir kaut kādas tiesības vērsties pret šo darba devēju, kas nesamaksā jums visu?

E. Korčagins: Protams, es varu vērsties tiesā, es var vērsties pie valsts kontrolējošām institūcijām.

G. Kūtris: Jā, un šis sociālais nodoklis pēc būtības ir tāda pati neizmaksātā summa, kuru tikai likums pateicis, ka tas darba devējam jāsamaksā valstij.

E. Korčagins: Jā.

G. Kūtris: Un šeit cilvēks īsti tiesā vēl nevar vērsties laikiem?

E. Korčagins: Šeit es domāju, kad ir tas mehānisms ir... Šeit, ka mehānisms ir tāds, ka valsts ir uzņēmusies to darīt darba devēja vietā.

G. Kūtris: Valsts ir uzņēmusies, bet valsts ir pateikusi – mēs cīnīsimies pēc tam, bet sāciet jūs. Tas nozīmē kāds...

E. Korčagins: Nē, valsts dod iespēju to darīt, valsts nesaka... Neatkarīgi no tā, vai darba ņēmējs pats cīnīsies un izmantos vienu vai otru minēto alternatīvu, tas jau neapturēs valsts rīcību šā kā tā. Un, kā jau minēja Kusiņa kungs, un arī Valsts ieņēmumu dienests vēlāk jums noteikti par to pastāstīs, ka neatkarīgi no tā darba ņēmējs skatās līdz, seko līdz, informē vai neinformē, Valsts

ieņēmumu dienests rīkojas tā kā tā. Valsts šo pienākumu, piedzīt šīs iemaksas, arī bez daba ņēmēja iniciatīvas veikts.

G. Kūtris: Man līdz šim likās, ka darba algas izmaksa – tās ir privāttiesiskas attiecības starp darba ņēmēju un devēju, un tur, es saprastu, ja tiesājas tiesā. Bet nodokļu nomaksa, kas jādara darba devējam, laikam tomēr jau ir publisko tiesību izpilde, un mēs sakām, ka valsts ir... Pēc būtības, nu, ja neizdosies, tam privātam valsts palīdzēs, bet sākotnēji privātam mēs sakām, lai viņš publiskajās tiesībās panāk to, kas Valsts kasē ir jāiemaksā.

E. Korčagins: Mēs viņam dodam šādu iespēju, ja jūs domājat par iespēju veikt brīvprātīgi iemaksas, bet tad jau persona pati var salikt, kā es jau minēju, uz svaru kausiem un izrēķināt, vai tas personai ir izdevīgāk vai nav. Un ir gadījumi, un arī Sociālās apdrošināšanas aģentūra, minot tos gadījumus, kas ir minēti, kur šobrīd personas ir pievienojušās brīvprātīgi šai te sociālās apdrošināšanas, aģentu... sociālajai apdrošināšanai un veikuši šīs te iemaksas. Tas piemērs parāda, kad persona ar ļoti mazu vidējo iemaksu algu, nomaksājot brīvprātīgi šīs te darba devēja neveiktās iemaksas, ir nodrošinājusi sev būtiski lielāku valsts vecuma pensiju.

Tiesnesis: Jā, paldies, jautājumu vairāk nav.

E. Korčagins: Paldies.

G. Kūtris: Tālāk aicinām Finanšu ministrijas pārstāvi. Es saprotu, ka Ilanda Stepanova, ja?

I. Stepanova: Jā. Labdien, godātā tiesa, es esmu Finanšu ministrijas budžeta departamenta direktore Ilanda Stepanova. Tas, ko es no Finanšu ministrijas puses vēlētos pastāstīt un dot tādā skaidrojuma, attiecas uz šo te kopējo finanšu stabilitāti un finanšu ilgtspēju valstij kopumā, ne tikai tik daudz kā šajā te vienā sociālās apdrošināšanas budžetā. Ja mēs skatāmies uz mūsu kopējo valsts konsolidēto budžetu, tad kopējie izdevumi ir aptuveni četri miljardi latu. Sociālās apdrošināšanas budžets no šīs te summas veido aptuveni 1,4 miljardus, kas, protams, ir ļoti būtiska daļa no šīm visām mūsu kopējām valsts finansēm. It īpaši šis jautājums, nu, kļuva ļoti aktuāls situācijā, kad astotā, 2008. gada beigās, 2009. gadā bija jūtamas šīs te ekonomiskās krīzes sekas, kad faktiski mums kā valstij, bija ļoti ierobežotas iespējas aizņemties starptautiskajos finanšu tirgos, un bija ļoti rūpīgi jādomā par to, kādā veidā šīs te, šo te kopīgo valsts finanšu stabilitāti nodrošināt.

Attiecībā uz sociālās apdrošināšanas budžetu. Tātad 2010. gadā, tad, kad tika gatavots šis te 2011. gada budžeta projekts, tika izvērtēts... Nu, ne tikai šī viena iespēja, ja, kas šodien tiek šeit apstrīdēta, kādā veidā šo te sociālā budžeta ilgtspējību varbūtās sekmēt un, un, un nodrošināt lielākā mērā. Protams, tika izskatītas arī alternatīvās iespējas. Jau šī viena minētā par sociālās apdrošināšanas iemaksu likmes palielināšanu, kas, kur tika pieņemts lēmums, ka darba ņēmējam tādā no deviņiem uz vienpadsmit procentiem ir palielinājums. Saskaņā ar Labklājības ministrijas aprēķiniem, lai mēs pilnībā, piemēram, ar sociālās apdrošināšanas likmi segtu tos izdevumus, kas ir sociālās apdrošināšanas budžetā, šai likmei būtu jābūt aptuveni 40 procentiem, kas, protams, ir ļoti liels rādītājs un nekādā gadījumā tas atkal, nu, tas ļoti negatīvi ietekmētu mūsu kopējo ekonomikas attīstību, ja šeit ir darba spēka nodokļi.

Otra alternatīva, kas tika arī tāpatās vērtēta tad, kad valdība skatīja visus šos jautājumus, bija arī citas tādas lietas, bet tika secināts, ka, nu, pamatā šie pasākumi ir tādi ilgtermiņa pasākumi, kas nedos tādā būtiskus ieguvumus tuvākajos gados. Teiksim, viens no šiem te pasākumiem ir

pensionēšanās vecuma palielināšana, kas ilgtermiņā, protams, pozitīvi ietekmē šo te kopējo finanšu situāciju sociālās apdrošināšanas budžetā, bet tas nekādā gadījumā nav iespējams realizēt pasākums vienā gādā ja, un ar ļoti tādu strauju, būtisku finansiālo ieguvumu.

Es gribētu vērst uzmanību, ka visi šie te jautājumi tika kopā skatīti Ministru kabinetā un tika... 17. novembrī 2010. gadā Ministru kabinets akceptēja koncepciju par sociālās apdrošināšanas sistēmas stabilitāti ilgtermiņā, kurā tai skaitā bija arī šis te priekšlikums, šis, šai te normas grozīšanai, šai te normas paredzēšanai.

Vēl vienu vienkāršu piemēru tikai, ko valdība ir lēmusi, lai šo te stabilitāti ilgtermiņā uzlabotu. Šeit jau arī tika šodien minēti šie te, ar sociālās apdrošināšanas sistēmu nesaisītie izdevumi, kas ir sociālās apdrošināšanas budžetā, tas pamatā ir šis te piemaksas pie vecuma pensijām, kas ir 70 santīmi par šo te darba stāža gadu. Valdība pieņēma lēmumu, ka, piemēram, ar četrpadsmito gadu šis te piemaksas tiks finansētas no valsts pamatbudžeta, tādā veidā arī noņemot šo te slogu no sociālās apdrošināšanas budžeta.

Es vēl arī gribētu vērst uzmanību, jo tas te šodien šeit tika diskutēts par šo te jautājumu, kas tad notika tajos labajos gados, tātad laika posmā no 2002. gada līdz faktiski... pat līdz divtūkstoš, es tagad pareizi sameklēju, desmitajam gadam šis te uzkrātais atlikums, kas šajā sociālās apdrošināšanas budžetā veidojās. Vislielākā summa bija 2009. gadā, kad šis atlikums bija šie deviņsimt piecdesmit viens miljons latu. Šeit nekādā gadījumā nav situācija, ka nu teiksim pamatbudžets būtu šo te naudu iztērējis. No pamatbudžeta par šo te naudu tika maksāti procenti, šeit bija kā noguldījums, šeit bija kā konta atlikumi, un, ja mēs skatām to laika posmu, tad no 2002. gada līdz 2011. gadam tie bija simt septiņdesmit septiņi, komats, deviņi miljoni latu, kas tika atdoti atpakaļ šajā te sociālās apdrošināšanas sistēmā un tāpatās tika iztērēti tātad, šo te sociālo pabalstu, pensiju un visu pārējo pabalstu izmaksai.

Attiecībā uz to situāciju, kāda tiek prognozēta turpmākajos trīs gados, tātad, ņemot vērā, kad budžetu mēs šobrīd, tātad projektu gatavojam šiem te trim gadiem. Es vēlētos lūgt tiesas atļauju iesniegt vēstuli, Finanšu ministrijas, kurā ir skaidrots par to, kas, kāda ir situācija uz 1. novembri ar visiem šiem te budžeta projektiem attiecībā uz sociālās apdrošināšanas budžetu, kur parādījās šī te informācija par to, ka, sākot ar divpadsmito gadu, būs nepieciešams uzsākt sociālā budžeta aizņemšanos.

G. Kūtris: Iesniedziet vēstuli tiesas sēžu sekretāram, viņš nodrošinās pārtraukumā kopijas abām pusēm.

I. Stepanova: Kopijas tur ir iekšā.

G. Kūtris: Ir ja.

I. Stepanova: Tātad tā situācija bija uz 1. novembri, kad valdība faktiski sāka skatīt nākamo trīs gadu budžetu projektus, ka... Tātad divpadsmitajā gadā jau ir paredzēts neliels, neliels aizņēmums no valsts pamatbudžeta ar lielākām, lielākām aizņemšanās nepieciešamībām tālākajos gados. Es gribētu vērst arī uzmanību, ka, protams, pie budžeta valdība turpina strādāt, tai skaitā arī šodien valdības sēdē, un šobrīd tā situācija izskatās tāda, ka, iespējams, ka divpadsmitajā gadā šis aizņēmums vēl nebūs vajadzīgs, bet jebkurā gadījumā, sākot ar trīspadsmito gadu, šī summa pārsniegs jau 140 (simt četrdesmit) miljonus latu, kas būs nepieciešami aizņemties. Tātad tā

situācija tomēr, nu, ja arī ar vienu gadu viņa varbūtās vēl saglabāsies tāda nu, nu, nu vairāk, mazāk sabalansēta, tomēr tas ilgtermiņā... Pagaidām vēl mēs nevaram teikt, ka šīs visas problēmas būtu atrisinātas.

Es vēl arī varbūtās tīri informācijai gribētu teikt, ka, protams, ka visus šos te gadus, kopš mums no 2008. gada ir šī te starptautisko aizdevēju programma ja, tā tad, kas mums, nu, no vienas puses, palīdz risināt mūsu finanšu problēmas, aizdodot mums finanšu līdzekļus, lai mēs nodrošinātu valsts budžeta likviditāti, no otras puses, šeit, protams, ir ļoti daudz arī tehniskās palīdzības un ļoti daudz dažādas misijas bijušas, kas vērtē visu kopīgo šo te mums gan valsts budžetu, gan, tai skaitā, arī sociālo sistēmu, sociālās apdrošināšanas sistēmu. Un, protams, arī, it īpaši, es gribētu teikt, Pasaules banka, protams, vienmēr ir norādījusi uz šo te nepieciešamību skatīties šo sistēmu, analizēt šo sistēmu un meklēt viņā kaut kādus risinājumus. Jo vairāk, ņemot vērā to, ka, nu, mūsu sabiedrība raksturojas ar šīm te novecošanas tendencēm, tas nozīmē, ka cilvēku skaits, kuriem ir nepieciešama šī te sociālā palīdzība, tai skaitā arī, nu, teiksim, pensionāru skaits ir pieaugošs, un šīs te demogrāfiskās tendences, savukārt, parāda ļoti zemu dzimstību. Līdz ar to, tie ir ilgtermiņa jautājumi, uz kuriem, protams, ir jāskatās un, kā es jau teicu, arī starptautiskās organizācijas aicina mūs par to domāt. Paldies.

G. Kūtris: Paldies. Ir jautājums par vienu lietu. Jūs minējāt, savā viedoklī, ka pensionēšanas vecuma palielināšana dos efektu ilgtermiņā, bet tas nedod tūlītēju efektu. Sakiet, lūdzu, cik apmēram varētu, nu, orientējoši, cik liela summa varētu būt ietaupīta gadā, ja puse no pensionāriem attiecīgajā gadā neaiziet pensijā?

I. Stepanova: Nu, tad tas drīzāk...

G. Kūtris: Ieviešot pensiju reformu iznāk, ka puse neaiziet tajā pirmajā gadā.

I. Stepanova: Es tad varbūt lūgtu šo jautājumu Labklājības ministrijai, jo viņi ir tie, kas detalizētus aprēķinus gatavo.

G. Kūtris: Jā, palūgsim arī Labklājības ministrijai, varbūt zinās. Jo varbūt jūs zināt, kāpēc šīs pensionēšanās vecuma palielināšanas process... Man liekas, ka trešo gadu tiek runāts, bet vēl aizvien ir atlikts uz sešpadsmito gadu.

I. Stepanova: Tajā koncepcijā, ko apstiprināja desmitajā gadā, tur bija runa tieši par sešpadsmito gadu, jo šim te pensionēšanās vecumam, vecuma pagarināšanai parasti ir ilgs pārejas posms. Tas netiek, nu, tas nav vienā gadā no sešdesmit diviem gadiem uz sešdesmit pieciem gadiem. Šobrīd, cik es zinu, ir priekšlikums, ka varbūtās šo te procesu varētu sākt ar četrpadsmito gadu. Pakāpenisko pensionēšanās vecuma palielināšanu. Bet tas vēl ir jautājums, likumprojekts būtībā..., kas paredzēja no šī te sešpadsmitā gada, likumprojekts ir sagatavots, bet viņš nav, nu, viņš ir nodots izskatīšanai Saeimas Sociālo un darba lietu komisijā šī gada aprīlī. Viņš tālāk nav ticis virzīts, bet šobrīd, vismaz pēdējās šajās komisijas sēdēs ir runāts par iespējām, ka tas varētu... šie grozījumi varētu būt, kas paredz no četrpadsmitā gada.

G. Kūtris: Un vēl viens jautājums. Un arī gan, un gan Finanšu ministrijas viedoklī ir pausts par to, ka, par tām atrisinājumiem, dažādiem... efektīviem līdzekļiem, un viens no uzdevumiem, protams, ir arī šī sociālā nodokļa iekasēšana, ko saskaņā ar likumu veic valsts. Cik es saprotu, tad Maksātspējas likumā ir noteikts: ja nav veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas pēdējos divos

mēnešos, no izmaksas noteiktās dienas, tad pēc būtības ir jāierosina maksātnespējas process. Vai jums ir zināma informācija, kā ministrija vai ministrijas padotības iestādes intensīvi pielieto šo normu?

I. Stepanova: Man šādas informācijas nav, bet iespējams, ka Valsts ieņēmumu dienesta pārstāvji varētu zināt, jā.

G. Kūtris: Paldies. Bet jums nav zināms, cik lielas summas šādos procesos ir atgūtas sociālā nodokļa?

I. Stepanova: Es tagad nemācēšu pateikt, nē.

G. Kūtris: Šobrīd jautājumu tiesnešiem nav. Vai pieteikuma iesniedzēja pārstāvim būtu jautājumi, lūdzu?

E. Ikvilds: Jā, vairāki jautājumi. Pirmais ir tieši par tikko minēto sociālo budžeta ilgtspēju. Pagājšgad, kā jūs minējāt, valdība apstiprināja koncepciju. Koncepciju Labklājības ministrija augustā, manuprāt, pagājšgad jau izstrādāja, un tur bija kā pamatriska elements, kāpēc tieši tas līdzsvars zuda, respektīvi, izdevumu daļa pieauga un ieņēmumi sarūk, ir tas ka, kopš 2006. gada, cik es atceros, tur bija tā minēts, pieauga tieši kategoriju skaits, kas saņem tieši finansējumu nevis no pamatbudžeta, tos sociālās palīdzības pakalpojumus, bet no sociālās apdrošināšanas budžeta, nevis no valsts budžeta. Un šīs kategorijas savu risku sākotnēji nav apdrošinājušas, līdz ar to tas ilgtermiņā rada to deficītu. Vai jūs tā, nu, atzīstat, ka tas tā koncepcijā arī minēts, kā pamatproblēmas cēlonis?

I. Stepanova: Nu, es droši vien neteiktu, ka varbūt pamatproblēmas, es teiktu, ka viena no lielajām problēmām ir šitas – sabiedrības novecošanās. Bet tas, ka šobrīd sociālās apdrošināšanas budžetā ir izdevumi, kas nav segti ar sociālās apdrošināšanas iemaksām, nu, tā tad tiešā veidā ja, neparedzot šo te, pretī šo te... Tas, tas, protams, ir. Un tāpēc es teicu, ka viens no risinājumiem šobrīd jau ir, ka šīs te piemaksas tiks pārliktas, un, tas, protams, ka tas atslogos ļoti būtiski sociālās apdrošināšanas budžetu.

E. Ikvilds: Jūs pa citu... Valstīs, nu, piemēram, Igaunijā divdesmit astoņi procenti sociālais nodoklis ir, ja.

G. Kūtris: Jautājami?

E. Ikvilds: Jā. Vai pamatproblēma nav tas, kad nevis, nu, šajā konkrētajā gadījumā, netiek iekasēti nodokļi, bet pamatproblēma, ka valsts ilgstoši nav paredzējusi tādu attīstību dinamiku, kā attiecīgās pakalpojumu kategorijas pieaugs, un tas ir tieši nemākulīgs rīcības rezultāts plānošanā ilgtermiņā?

I. Stepanova: Nu, es domāju, ka tik vienkārši uz sociālās apdrošināšanas sistēmām, paņemot tikai likmi, skatīties nevar. Tur ir jāskatās arī pretī pakalpojumu tas grozs, ja. Mums ir jāatceras, mums jau sociālā palīdzība, ne tikai šis sociālās apdrošināšanas budžets, mums ir arī pamatbudžetā ļoti daudz un dažādi pabalsti. Un sistēmas nevar tik vienkārši, vot, skatīties tikai caur likmi. Tas, tas, tas, nav...

E. Ikvilds: Jūs par ieņēmumu dienesta darbību variet atbildēt?

I. Stepanova: Nē.

E. Ikvilds: Ā, būs ja, paldies. Viss, vairāk nav.

G. Kūtris: Vai Saeimas pārstāvim jautājumi būtu?

G. Kusiņš: Jā, viens īss jautājums. Pēc nupat izdalītās informācijas tātad arī skaidrs, ka divpadsmitais, trīspadsmitais, četrpadsmitais gads ir ar mīnusiem un, cik es saprotu, jāaizņemas no pamatbudžeta. Un mēs visi zinām, ka arī būs arī jāatdod procenti par to, ko Latvijas valsts ir aizņēmusies. Un, sakiet, lūdzu, tāds jautājums. Varbūt tālākā perspektīvā. Kad jūs... Aptuvenu gadu, tas, protams, būtu tā ļoti bravūrīgi jums prasīt. Jūs varat nosaukt apmēram gadu, kad mēs varam teikt, ka sociālajā budžetā būs sabalansētība, nu, kaut kādas prognozes tālāk uz priekšu? Šobrīd mēs redzam – trīs gadu plānošana ir mīnusi. Jūs varat nosaukt, kad, apmēram, varētu būt šī sabalansētība?

I. Stepanova: Tas varbūt arī, precīzāk, varētu Labklājības ministrija. Bet, nu, parasti par šo te sabalansētību sāk runāt pie zināmiem nosacījumiem, tai skaitā, vai tiek palielināts šis pensionēšanās vecums, vai, tai skaitā, kādas vēl izmaksas varbūt tiek pārliktas uz pamatbudžetu. Ja es nemaldos, tad praktiski, ne, nu, nevieni, nevienos aprēķinos ātrāk, ka tas varētu būt kaut kāds divtūkstoš divdesmitais gads. Es jebkurā gadījumā to redzējusi neesmu, bet tas atkal tajā pašā laikā ir ļoti atkarīgs no sociālās apdrošināšanas iemaksu pieauguma, jo, protams, arī iepriekšējos gados kad bij' šis te pārpalikums, šis sociālās apdrošināšanas iemaksas auga ļoti, ļoti strauji, tas pieaugums bija, nu, ļoti būtisks, un tas palīdzēja šos līdzekļus tai laikā arī uzkrāt, un, nu, teiksim, cilvēkiem, kas tai laikā pensionējās, arī šo te pensiju līmeni pietiekoši augstu nodrošināt.

G. Kūtris: Vai drīkst precizēt, jūs iepriekš minējāt par to, ka, iespējams, divpadsmitajā gadā sociālajā budžetā var arī nebūt vajadzība, vēl deficīts, savukārt pēc tam jūs teicāt, ka četrpadsmitajā gadā no pamatbudžeta sāks maksāt piemaksas pie pensijas. Vai ar to visu vienalga no četrpadsmitā gada parādās deficīts sociālajā budžetā?

I. Stepanova: Četrpadsmitajā gadā, vienalga ar to arī viss parādās, arī deficīts, tas lielākais, ja šodien valdībā tiek apstiprināti šie te precizētie cipari, kas ir gan no Labklājības ministrijas, gan mūsu vēl papildus priekšlikumi ieņēmumu prognozes palielināšanai, tad divpadsmitajā gadā varētu izveidoties situācija, ka šis nelielais aizņēmums, kas sākotnēji bija, ja es tagad pareizi atceros, četrpadsmit miljoni, ka divpadsmitā gadā viņš nebūs vajadzīgs. Bet jebkurā gadījumā trīspadsmitajā gadā šobrīd varētu runāt par simtu četrdesmit četriem miljoniem latu un četrpadsmitajā gadā, neskatoties pat uz to, ka mēs daļu, tātad... Šis te piemaksas aptuveni veido summu ap simtu trīsdesmit četriem, simtu četrdesmit) miljoniem. Pat, neskatoties uz to, četrpadsmitajā gadā šobrīd ir septiņdesmit miljoni aizņemšanās paredzēta, ja.

G. Kūtris: Tas gan sedz to summu, kas trīspadsmitajā gadā ir deficītā, bet nu, ok. Labi, paldies. Jautājumu tiesnešiem nav? Tiesnesis Ķinis.

U. Ķinis: Es vienu jautājumu varbūt es vēl gribētu. Nu, te, šo te, šo zināma mērā, arī grozījumi saista, protams, ar valdības pasākumiem cīņā pret ēnu ekonomiku, varbūt jūs varētu precizēt, kādā veidā tieši varētu apstrīdēt tās normas kalpotu kā līdzekļus.

I. Stepanova: Nu, protams, ka viena no problēmām, kas, teiksim, parādījās šajos pēdējos gados, ir šis te straujais ieņēmumu kritums, tai skaitā ne tikai tāpēc, ka arī ekonomikas tempi, protams, ļoti būtiski samazinājās, bet tieši tāpēc, ka pieaug šī te, nu, tā saucamā, algu aplokšņu daļa, un ja mēs... Šinī gadījumā es tomēr saprotu, ka šeit tomēr lielā mērā ir runa par to, ka, nu, tātad

sekmēt to, lai nebūtu šī te ēnu algas, šīs te aplokšņu algas daļas. Jo, nu, šeit tiek it kā mudināts cilvēks, aktīvāk, nu, pats arī pie tā darboties, ja, tā tad... Tas jau ir viņa interesēs, lai šie nodokļi par viņu ir nomaksāti, jebkurā gadījumā.

G. Kūtris: Paldies, jums. Un šobrīd varbūt Labklājības ministrijas pārstāvis varētu atbildēt uz to jautājumu, ko tikko Saeimas pārstāvis teica, un arī ko es iepriekš minēju. Varbūt jums ir dati par šiem skaitļiem, tieši šiem skaitļiem?

E. Korčagins: Jā, jā. Vispirms par to jautājumu, par to, kāds ir ietaupījums no pensijas vecuma paaugstināšanas. Pēc pašreizējiem aprēķiniem tas ietaupījums ir divdesmit četri miljoni latu gadā, kopumā veicot visu pensijas vecuma paaugstināšanu, pāreju no sešdesmit diviem uz sešdesmit pieciem gadiem, kopējais ietaupījums plānots ir divsimt četrdesmit miljonu latu.

G. Kūtris: Paldies.

E. Korčagins: Savukārt par otro jautājumu, par to, kad ir plānots. Tātad šis te sociālās apdrošināšanas budžeta stabilitāti ielikt, proti, kad ieņēmumi pārsniedz izdevumus. Pēc pēdējiem aprēķiniem, kas atšķiras no tiem, kas savulaik koncepcijas apstiprināšanas laikā tika veikti, šis brīdis varētu pienākt 2018. gadā, un tas, kas šādas te prognozes šobrīd Labklājības ministrijai ļauj izteikt, gan Finanšu ministrijas sniegtās prognozes par tautsaimniecības attīstību, gan jau tas, ko Finanšu ministrijas pārstāve minēja, ka piemaksas tiks pārceltas no sociālās apdrošināšanas budžeta uz valsts pamatbudžetu, tiks paaugstināts, tā tad, šis te pensionēšanās vecums, un ir plānots arī noteikt lielāku minimālo pensijas stāžu.

G. Kūtris: Paldies, jums, par precizējumiem. Tālāk aicinām nākt pieaicināto personu. Valsts ieņēmumu dienesta pārstāve Santa Garanča, ja, lūdzu. Arī jūsu iestādes viedoklis par šo apstrīdēto normu un ar to saistīto tēmu.

S. Garanča: Labdien, es esmu Santa Garanča, Valsts ieņēmumu dienesta nodokļu parādu piedziņas pārvaldes direktora vietniece. Valsts ieņēmumu dienests ir valsts tiešās pārvaldes iestāde, kuras uzdevums ir uzskaitīt nodokļu maksājumus un maksātājus un iekasēt Latvijas Republikā un Eiropas Savienības tātad nodokļu maksājumus.

Tieši tāpat kā attiecībā uz visiem pārējiem nodokļiem, arī uz valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām Valsts ieņēmumu dienests veic triju veidu funkcijas. Tas ir serviss, kas nozīmē, ka mēs dodam iespēju iesniegt pārskatus, iesniegt atskaites, pierēģistrēt dažādus dokumentus, mēs sniedzam konsultācijas, kā pareizi, tā tad, aprēķināt un nomaksāt attiecīgos maksājumus. Otra lieta – tā ir uzraudzība. Mēs uzraugām, vai nodokļu maksājumu un maksātāju uzskaitē notiek atbilstoši prasībām. Un trešā lieta ir kontrole, kuras šīs funkcijas ietvaros mēs mēģinām konstatēt, vai visi nepieciešamie nodokļu maksājumi tiek uzrādīti, aprēķināti un nomaksāti atbilstošā apmērā.

Attiecībā uz Valsts ieņēmumu dienesta spējām piedzīt nokavētos nodokļu maksājumus, tai skaitā valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, kā jau minēts, tad likums “Par nodokļiem un nodevām” nosaka, ka šis ir Valsts ieņēmumu dienesta pienākums. Šī pienākuma realizēšanai, protams, valsts ir izdalījusi noteiktus resursus, un šo resursu ietvaros Valsts ieņēmumu dienests veic nodokļu, tai skaitā valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu, piedziņu.

Sākoties ekonomikas lejupslīdei un ar to saistītajām, kā, jau minētajām, aizņēmumu starptautiskajām programmām, starptautiskie aizdevēji, tai skaitā Starptautiskais Valūtas fonds ir

norādījis uz to, ka Valsts ieņēmumu dienesta kapacitāte neļauj pietiekami efektīvi veikt nodokļu iekasēšanu, piedziņu un kontroli. Ņemot vērā šos norādījumus, gan 2010. gadā, gan divtūkstoš vienpadsmitajā gadā ir stiprinātas, noteiktas Valsts ieņēmumu dienesta kapacitātes jomas, tai skaitā piedziņa un kontrole.

Šogad mēs uzskatām, ka mēs jau daļēji redzam rezultātus, kas sasaucas arī ar šīs apstrīdētās normas spēkā stāšanos un tās ietekmi. Un kapacitātes stiprināšanas rezultātā, vērsot savu lielāko resursu uz jaunajiem un lielajiem parādiem, mēs redzam, ka šogad valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, kas mēnesī izveidojas vidēji trīs tūkstoši astoņsimt jauni parādniēki, tad triju mēnešu laikā 91,2 procenti mūsu darba rezultātā viņus ir samaksājuši. Tā kā šis periods ir pietiekami īss, es nevaru šobrīd pateikt, nu, kāds tad tas būs – galīgais atlikums, ko Valsts ieņēmumu dienestam neizdosies piedzīt, bet par deviņiem mēnešiem parādi, kas bija izveidojušies, jaunie parādi janvārī, tad tie ir nepiedzīti palikuši ļoti neliels skaits. Tie ir 1,5 procenti.

Bet ne tikai Valsts ieņēmumu dienesta kapacitāte nodrošina šo rezultātu, kāds mums ir nodokļu iekasēšanā un piedziņā. Nākamā lieta, kas mūs ietekmē, ir normatīvais regulējums valstī kopumā. Vai normatīvie akti mums ir veidoti tādā ļoti, ļoti policejiskā gaisotnē, vai tomēr mums ir liberālekonomika. Protams, ka atbilde ir otrā, jo Latvijas ekonomika ir pietiekami jauna un mums ir svarīgi, tātad, šo uzņēmējdarbības vidi attīstīt un motivēt mūsu iedzīvotājus iesaistīties uzņēmējdarbībā un piesaistīt investīcijas. Līdz ar to, protams, ka Valsts ieņēmumu dienestam nav tādas ļoti, ļoti lielas un ātras, un policejiskas metodes, kādās var stingri pirmajā mirklī pēc parāda izveidošanās kaut ko atņemt un galvenais, lai parāds būtu piedzīts. Šis mūsu darbs tiek samērots kopumā ar sabiedrības interesēm un, tai skaitā, ar konkrētā uzņēmējdarbības jomas tendencēm un tamlīdzīgi.

Šis sasaucas ar trešo tādu lielo sastāvdaļu, kas viedo mūsu darba rezultātu. Tas ir, ekonomiskā situācija kopumā. Šobrīd mēs strādājam laikā, ko mēs saucam, kā ekonomikas atveseļošanās, bet skaidrs, ka ekonomikas lejupslīdes laikā ir uzkrāti pietiekami lieli parādi. Līdz ar to šobrīd ir ļoti būtiski gan jau piesaukto ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumu plānu ietvaros šie pasākumi, kas ir vērsti uz valsts atbalstu nodokļu nomaksas grūtībās nonākušajam nodokļu maksātājam, tai skaitā, nodokļu atbalsta pasākums. Līdz ar to šobrīd, tātad, šī objektīvā situācija ir, tātad, ar šiem vecajiem parādiem un jaunajiem ļoti atšķirīga. Un, ja valsts šo nodokļu atbalsta pasākumu, tātad, apstiprinās un realizēs, tad mēs skatāmies ļoti cerīgi uz to parāda summu, kas ir izveidojusies iepriekšējos gados, atgūšanu.

Un ceturtnā lielā lieta, kas arī sasaucas uz šo ēnu ekonomikas pasākuma plānu ir, attieksme. Attieksme valstij, mūsu iedzīvotājiem, mūsu nodokļu maksātāju attieksme pret pienākumu maksāt nodokļus. Diemžēl mēs kā Valsts ieņēmumu dienests, kā šī valsts, savā ziņā, represīvā iestāde, kuram ir pienākums nodokļus iekasēt, mēs jūtam šo attieksmi kā pietiekami negatīvu. Ēnu ekonomikas īpatsvars dažādos pētījumos tiek nosaukts. Šie procenti ļoti dažādi, bet strādājot ar mūsu klientiem, ar nodokļu parādnīkiem, tad, protams, ir tā sajūta par to, ka maksāt nodokļus, tas ir tāds nepatīkams pienākums, no kura ir jācenšas izvairīties, nu, cik vien tas maksimāli ir iespējams.

Runājot par darbiniekiem un darba devējiem, iepriekš pieminētā šī vienošanās, vai tāda esamība, vai neesamība. Tad mēs konstatējam tomēr pietiekami lielā apmērā šo vienošanos par to, ka nodokļi netiek ieturēti no visas, tātad, izmaksātās atlīdzības, un arī tajos gadījumos, kad nodokļi, vienalga, vai no visas faktiski saņemtās vai daļēji saņemtās atlīdzības tiek aprēķināti un netiek nomaksāti. Arī šajos gadījumos darbinieki Valsts ieņēmumu dienestu, valsti uztver kā ienaidnieku, kas mēģina šos nodokļus iekasēt. Un nostājas kopā ar darba devēju pret valsti par to, ka tātad ir svarīgi saglabāt darbavietas, ir svarīgi saglabāt uzņēmumu, nevis piedzīt un iekasēt šos nodokļus. Tātad, no šī viedokļa tad ēnu ekonomika... pasākumu plānu, ko... ietvaros...

Valsts ieņēmumu dienests ar zināmām cerībām raugās uz šo normu, kas faktiski mums palīdzētu arī sabiedrības viedokļa veidošanā panākt šo nodokļu nomaksu augstāku, jo, kā es minēju, tad pārvērst šo valsti par tādu policejisku valsti, kur katram, katrai personai stāv klāt nodokļu inspektors, kas uzrauga katru lietu un ļoti ātri reaģē un ar dažādiem piespiedu līdzekļiem kaut ko atņem, tas, pirmkārt, nu, neatbilst demokrātiskai un tiesiskai valstij, un, otrkārt, tas arī ir pietiekami dārgs pasākums.

G. Kūtris: Tas jums viss ir?

S. Garanča: Jā. Paldies.

G. Kūtris: Paldies. Sakiet, lūdzu, vai tiešām jūs domājat, ka šī norma palīdz cīnīties pret ēnu ekonomiku, pret aplokšņu algu maksātājiem?

S. Garanča: Protams, kad pētījumi par rezultātiem, kā šis katrs no pasākumiem, kas ir ēnu ekonomikas plāna ietvaros, kādu daļu no mūsu valsts iedzīvotājiem, nodokļu maksātājiem ir motivējis maksāt nav... Varbūt kādreiz arī būs, bet, nu, tās praktiskās sajūtas no tās sajūtas, ka darba darbinieki apvienojās, nostājās darba devēja pusē, pat ja viņš nemaksā šos nodokļus, tad šis būtu risinājums, kā tātad mainīt šo attieksmi.

G. Kūtris: Bet šī norma taču īstenībā ir pret, priekš tādām situācijām, kur oficiāli tiek uzrādīta darba alga, dokumentos visos, un arī nodokļu summa tiek uzrādīta. Tie, kas maksāja un tie, kas piekrita aploksnēm, tie arī ar to ir samierinājušies turpmāk uz priekšu, nu, vai arī citādi veidā prasa, lai viņiem maksā reāli, bet tas nav saistīts ar šo apstrīdēto normu.

S. Garanča: Tādā tiešā veidā nē. Bet uz jautājumu, kāpēc, teiksim, nodokļu parādniekam, kuram pietiekami varbūt daudzi darbinieki ar tā no malas skatoties pietiekami mazām algām, kāpēc darbinieki ir tik ļoti ieinteresēti turpināt šeit darbu un tākā aizstāvēt savu darba devēju pret Valsts ieņēmumu dienestu ar dažādām, tātad, nu, viedokļu ietekmēšanas metodēm, kas liek domāt, ka pietiekami liela daļa ir tādu darbinieku, kas saņem gan tādu, gan tādu algu, un pie šādiem apstākļiem viņš nevar pret savu darba devēju par šo nenomaksāto legālo daļu, jo viņš zaudē pietiekami daudz vairāk līdz ar to.

G. Kūtris: Es atvainojos...

S. Garanča: Ja mēs ar darba devēju esam vienojušies par tūkstots latiem naudiņas...

G. Kūtris: Bet šī norma taču neskar algu aploksnē...

S. Garanča: Tā neskar algu aploksnē tiešā nozīmē. Ja mēs ar darba devēju esam vienojušies par to, ka es saņemu tūkstots latu naudiņas, no kuriem simts astoņdesmit ir, tātad tas, kas tiek uzrādīts Valsts ieņēmumu dienestam, un, ja es uzzinu, ka darba devējs par manīm arī par šiem simtu

astoņdesmit latiem nenomaksā nodokli, tad, ja es tiešām būtu saņēmusi tikai šos te simtu astoņdesmit latus, es neturpinātu pie viņa strādāt. Būtu priecīga, ka man Valsts ieņēmumu dienests ir vērsis uzmanību, un es varu iet kaut ko citu meklēt. Bet, ja es saņemu, tātad ļoti lielu summu ārpus šīs naudas, tad es labāk turpinu tā, kā ir. Lai tur tas mazais cipariņš tur paliek.

G. Kūtris: Jūs minējāt tā, ka Valsts ieņēmumu dienestam ir šobrīd tāda laba attieksme, nu, ne laba, bet tāda nepolicejiska, bet tāda normālāka, zinot grūti... visas tās ekonomiskās problēmas, un teicāt, ka nodokļu nomaksas grūtībās ir nonākusi persona, un VIDs to saprot. Šo frāzi, uz kurām personām jūs attiecinājāt, darba devējiem vai darba ņēmējiem?

S. Garanča: Uz to, kas mūsu uztverē šajā brīdī ir nodokļu maksātājs, tas ir, darba devējs.

G. Kūtris: Tikai šobrīd?

S. Garanča: Nu, šīsdienas sarunas kontekstā, jā.

G. Kūtris: Jā. Un darba devējs nav samaksājis valstij nodokļus, cietējs ir darba ņēmējs, jo viņam netiek aprēķināta pilnā pensija, viņam tiek faktiski nomaksātais. Vai VIDs šajā gadījumā ir labvēlīgi noskaņotais un saprot grūtības darba devējam, nodokļu maksātājam, vai tomēr nostājas, kā šeit Labklājības ministrija teica, ka valsts palīdzēs darba ņēmējam?

S. Garanča: Katrs gadījums ir, protams, individuāls, un Valsts ieņēmumu dienests piedziņas procesā strādā, nu, nevis tā kā konveijera metodēm, bet ar individuālām metodēm. Līdz ar to katrā konkrētā gadījumā ir svarīgi saprast... Teiksim, tas ieguvums, vai ar vienu, vai ar otru, vai ar trešo metodi, ko mēs iegūsim. Mēs pētām tās uzņēmumā, teiksim, ne tikai to, ko mēs redzam, tātad, cik ir aprēķināts, un, ka nav samaksāts. Mēs skatāmies uz šo kopējo situāciju, mēs skatāmies arī to, cik tad šie darbinieki tur ir nodarbināti. Tas īstenībā ir viens no iemesliem Valsts ieņēmumu dienestam neuzsākt ļoti ātri, ļoti agresīvas piedziņas darbības, lai ļoti ātrā laikā nezaudētu, tātad, iespēju, tātad, šiem darbiniekiem saglabāt darbavietas. Šādam nodokļu maksātājam mēs sāksim ar sarunu, mēs viņam piedāvāsim maksājumu plānu, kur mēs redzēsīm noteiktā laikā atbilstoši viņa iespējām, un no viņa noslēgtajiem līgumiem, teiksim, darbības sezonālītātē vai tamlīdzīgi šo iespēju saņemt noteiktā laikā šo maksājumu. Protams, ja šis nodokļu maksātājs būs tāds, kurš jau pēc pirmā parāda rašanās mirkļa, tātad, nesadarbojas ar Valsts ieņēmumu dienestu un nepiedāvā savu redzējumu par maksājumu plānu, tad tās būs uzreiz šīs stingrās darbības.

G. Kūtris: Pēc būtības sanāk tā, ka valsts ar savu lielo mehānismu saka tā: mēs varam pieciest, lēnītēm, mēs negribam nogremdēt šo uzņēmumu, ja, bet mēs lēnītēm piedzīsim šo summu tik, cik reāli varēsīm, un vai valsts šai brīdī neaizmirst to, kuram individuāli katrā mēnesī ir vajadzīga pensija?

S. Garanča: Nu, aizmirst noteikti neaizmirst, jo, kā pirms tam minēja Labklājības ministrijas pārstāvis... Tajā mirklī, kad maksājums ienāks, viņš arī tiks novirzīts šai pensijai. Jau pirmajā brīdī, neskatoties uz nodokļu maksātāja piedāvāto šo maksājuma plānu, kas atbilst arī nodokļu likumdošanā paredzētajām tām iespējām pagarināt maksājuma termiņus. Ja Valsts ieņēmumu dienests nostātos kategoriski, tātad, ka visi maksājumi jāsamaksā pirmajā dienā, tad, iespējams, ka šis maksājums vispār netiktu samaksāts. Ja mēs pieņemam šo pamatotu plānu uz trijiem mēnešiem, uz pusgadu vai uz gadu, tad ir skaidrs, ka vismaz pirmās divas mazās kaudzītes no tās naudiņas mēs saņemsim, jo citādi tas būtu pavisam nereāls piedāvājums. Un attiecīgi kontrolējam tālāk šo

situāciju, un pamazām to naudu iekasējam. Protams, mēs nepiedāvājam tos plānus uz desmit gadiem, vai uz divdesmit, jo mums ir arī, teiksim, ierobežojums no normatīvo aktu viedokļa, cik ilgā laikā mums ir jāuzsāk šīs piespiedu darbības. Līdz ar to, protams, tas ir kaut kāds laiks, kura laikā maksātājam ir jāspēj, vai nu tā kā nostabilizēt savu darbību un maksāt visus maksājumus, vai arī tad jāizvēlas kaut kāds risinājums cits.

G. Kūtris: Sakiet, lūdzu, kā normatīvie akti regulē VID rīcību, ja tiek piedzīta kaut kāda summa? Kur ir nodokļi? Kādā secībā tiek nosegti?

S. Garanča: Nodokļu iemaksāšanas kārtību valsts budžetā nosaka likums „Par nodokļiem un nodevām”. Ja es nekļūdos – 23. pants. Bet, runājot par piedziņu, šobrīd, teiksim, nepastāv tā sistēma, kad tiek piedzītas tādas, nu, abstraktas naudas lielumi, kas tiek pēc tam kaut kur izdalīti. Veicot piedziņu, izstādot šos pašus inkasācijas uzdevumus, mums jau ir konkrēti jānorāda, kādu nodokli un kādā apmērā mēs piedzenam. Ārējie normatīvie akti mums nenosaka nekādas prioritātes pret vienu vai pret citu nodokli. Iekšēji šogad no gada sākuma mēs esam noteikuši prioritāti Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām gan attiecībā uz pārmaksu novirzīšanu, kur arī, tāpat, ārējie normatīvie akti nenosaka nekādas prioritātes, gan arī uz piedziņas – šī piespiedu veidā iekasēto summu prioritāti.

G. Kūtris: Kas jums nosaka šo prioritāti?

S. Garanča: Iekšējie normatīvie akti.

G. Kūtris: Valsts ieņēmumu dienestā ir tāda vēstule?

S. Garanča: Jā.

G. Kūtris: Informatīva vēstule?

S. Garanča: Ir informatīva vēstule, ir Valsts ieņēmumu dienesta nodokļu administrēšanas iekšējais rīcības plāns, kur tāpat mēs pieprasām rezultātus un viņus monitorējam, un šī vēstule visām Valsts ieņēmumu dienesta strukturvienībām, ne tikai attiecībā uz piedziņu, bet arī uz pārmaksu novirzīšanu un termiņa pagarinājumu piešķiršanu, šo, īpaši rūpīgo izvērtēšanu, ir nosūtīta 11. februārī. Mēs uzskatām, ka arī tiek ņemta vērā un pielietota.

G. Kūtris: Un tad viens jautājums, tas kas jau tika uzdots arī Finanšu ministrijai, attiecībā... Vai jūs varētu pateikt par maksātnespējas procesu, cik bieži VIDs uzsāk maksātnespējas procesu pret uzņēmēju, ja viņš nemaksā sociālo nodokli? Citus nodokļus ir nomaksājis, bet sociālo nav nomaksājis. Un cik no šīs summas ir reāli izdevies atgūt?

S. Garanča: Vispirms tādu uzņēmēju darb... Nodokļu parādnieki, kuriem būtu tikai sociālā nodokļa parādi, ir ļoti niecīgs skaits.

G. Kūtris: Cik liels ir sociālā nodokļa parāds šobrīd?

S. Garanča: Kopējais sociālā nodokļa parāds ir uz 1. oktobri simtu divdesmit divi miljoni.

G. Kūtris: 122 miljoni.

S. Garanča: No tiem kā reāli piedzenamos mēs uzskatām četrdesmit deviņus miljonus. Nodokļu parādnieku kopējais skaits sociālā, valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu, vidēji ir apmēram piecdesmit septiņi tūkstoši. Kā es minēju, tāpat ir ļoti maz tādu parādnieku, kuriem būtu tikai šī nodokļa parāds. Parasti tas veidojas kompleksi. Valsts ieņēmumu dienests ar Maksātnespējas likuma spēkā stāšanos pagājušā gada 1. novembrī arī nav atbrīvots no

depozītiemaksas. Līdz ar to, pastāvot šiem ierobežotajiem resursiem, maksātspējas pieteikuma iesniegšana Valsts ieņēmumu dienestam nav tāds, teiksim, ikdienas līdzeklis, ar kuru mēs mēģinām atgūt parādus. Šī gada laikā mēs plānojam apmēram simts pieteikumus iesniegt. Un no šiem konkrētajiem maksātājiem, par kuriem mēs šos pieteikumus iesniegsim, sociālais nodoklis noteikti būs vismazākais, jo mūsu vislielākie parādi, tie ir pievienotās vērtības nodoklis. Un par atgūšanu diemžēl man šobrīd tādu datu nav, jo viss tā kā nav līdzī, bet, ja tādi ir vajadzīgi, mēs tos noteikti varam sagādāt.

G. Kūtris: Pieteikuma iesniedzēja pārstāvim jautājumi ir?

E. Ikvilds: Par izvairīšanos no nodokļu maksāšanas. Vai ir kaut kādas nozares, kur tas ir izteiktāks, kur mazāk izteikts? Vai tomēr viendabīgi ir visur?

S. Garanča: Protams, ka nozares atšķiras pēc tā, cik lielā mērā mēs konstatējam šo izvairīšanos un cik lielā mērā mēs redzam, tā kā šo vidi, kas motivē uz izvairīšanos.

E. Ikvilds: Ir ja? Un sakiet, lūdzu, kur visvairāk ir, vai korelācija starp to, kur ir krāpnieki, tā saucamie, pensionāri, vai, un nozare? Vai tas nav tā izteiktāk? Nevar mijiedarbību rast?

S. Garanča: Es tā kā nezinu, kas ir krāpnieki pensionāri, bet a...

E. Ikvilds: Es jums varbūt citēšu Finanšu ministrijas vēstuli, kur arī minēts, ja?

S. Garanča: Krāpnieki pensionāri?

E. Ikvilds: Nē, nu tur tieši viņi nav minēti. Tur ir minēti slimības, maternitātes, bezdarbnieku, vecāku pabalsti tiek krāpti, izkrāpti. Bet par pensionāriem tur neviens vārds nav minēts. Tāpēc arī uzdodu jautājumu, jo es nezinu.

S. Garanča: Jautājums par to, vai pensiju lielumu ietekmē... vairāk ietekmēts tieši tajās nozarēs, kur mēs saskatām šo nodokļu krāpšanu. Tāds bij' jautājums? Es mēģinu tā kā saprast.

E. Ikvilds: Hipotētiski būvniecība tiek saukta, IT joma tiek sauktas kā tās nozares, kurās vairāk tiek viltoti dati par darba uzskaiti, ja? Jo ne jau visi, kur strādā, viņi nemaksā. Viņi kaut ko maksā, bet, piemēram, strādā nevis pilnu darba nedēļu, bet nepilnu darba nedēļu. Vai tur bezalgas atvaļinājumu, ko... Un reāli viņiem tiek izmaksāts, par to es runāju.

S. Garanča: Pensiju izmaksa noteikti nav tā lieta, par kuru var Valsts ieņēmumu dienests šobrīd atbildēt. Mēs tā kā šo pakalpojumu nepiešķiram. Līdz ar to mēs nevaram.

E. Ikvilds: Nu, jums nav ziņu, nu, tā arī sakāt tad.

S. Garanča: Šobrīd, nu, man tādu ziņu noteikti nav, jā.

E. Ikvilds: Un jūs teicāt par to sabiedrības attieksmi. Jūs neuzdevāt sev jautājumu, nākot uz šo tiesas procesu, kāpēc likumdevējs attiecībā pret pensionāriem, vecuma pensionāriem, pieprasa šo attieksmi? Nu, hipotētiski, mēs visi klātesošie kaut kad būsime pensionāri, bet, savukārt, attiecībā uz personām, kuras varētu saņemt slimības lapas, nu, to pabalstu vai tur maternitātes pabalstu, bet šo attieksmi likumdevējs nav prasījis, ka viņš caur pirkstiem raugās, viņi maksās to nodokli, vai par viņiem kāds samaksās, vai nesamaksās. Kā jums šķiet, personiskais jūsu viedoklis?

S. Garanča: Mans personiskais viedoklis? Jā, kā valsts...

G. Kūtris: Kā Valsts ieņēmumu dienesta.

S. Garanča: Tātad mans viedoklis par šo varētu būt tāds, ka, tiešām, kā minēts, šis pensijas kapitāls veidojas pietiekami ilgu laiku, un ir pietiekami lielas iespējas šim darbiniekam, pirmkārt,

uzzināt par to, ka viņi nemaksā par viņu nodokļus, un, otrkārt, saprast, ko tad darīt. Vai viņš vēlas turpināt darba attiecības tieši ar šo darba devēju, vai tomēr kaut kas ir jāmaina viņa dzīvē. Runājot par šiem pārējiem gadījumiem, es pieņemu, ka tur nav tāda laika, kurā var paspēt to visu izdarīt, un tad ar savu darba devēju kaut kādā veidā savas intereses mēģināt aizstāvēt.

E. Ikvilds: Un pēdējais jautājums. Jūs runājat par to atgūšanas procesu, ja? Jūs jau dzirdējāt pirms pārtraukuma, mēs uzdevām jautājumus arī Saeimas pārstāvim. Sakiet, lūdzu, piemēram, izprasīt datus par darba devēja tur materiālo stāvokli, par stāvokli kontos bankā, ja? Tālāk griezties piedziņas procesā, nu, cik lieli izdevumi ir Valsts ieņēmumu dienestam? Tur nodevas jāmaksā par ziņu pieprasīšanu, vai?

S. Garanča: Es nevaru nosaukt šobrīd precīzu skaitli, kādu Valsts ieņēmumu dienests tieši iztērē piedziņas funkcijai. Tieši šobrīd Valsts ieņēmumu dienestā notiek arī tāds projekts, kas ir saistīts īstenībā ar visā valstī notiekošajām aktivitātēm. Par funkciju, tātad šīs izmaksu un efektivitātes mērīšanu. Līdz ar to tās lietas, kas attiecas uz, nu, kaut kādu grāmatvedību, tādu ciparu es jums nosaukt nevaru. Bet runājot par tādām, jūsu minētajām nodevām un tamlīdzīgi, tad Valsts ieņēmumu dienests lielākajā tiesā gadījumu ir atbrīvots no šāda veida nodevām, un faktiski mūsu izdevumus sastāda, tātad mūsu cilvēkresursi, mūsu, tātad, šie administratīvie resursi, kas ir mūsu rīcībā.

E. Ikvilds: Paldies.

G. Kūtris: Paldies. Saeimas pārstāvis, būtu kādi jautājumi?

G. Kusiņš: Jā, daži precizējoši jautājumi. Vai es pareizi sapratu, ka pa tiem parādiem, kas ir no pirmā janvāra, šis neiekasējamības līmenis ir ļoti minimāls, 1,2 procenti tikai nav iekasēti?

S. Garanča: Jā, tie, kas ir jaunie parādi no 1. janvāra izveidojušies, jaunie parādnieki, tad iekasējamība ir ļoti liela.

G. Kusiņš: Tātad jūs esat spējuši ļoti ātrā laikā. Un jūs minējāt otru ciparu, cik ir trīs mēnešu laikā atgūtie tie 91,2 procenti, tā tad trīs mēnešu laikā jūs spējat atgūt 91,2 procentus no šiem parādiem, kas veidojās.

S. Garanča: Jā.

G. Kusiņš: Un tātad atlikušā daļā tad acīmredzot ir šīs vienošanās, un kaut kas tāds, kas tiek izstiepts, ja?

S. Garanča: Jā, vai arī iespējams, rezultātā konstatēta piedziņas neiespējamība.

G. Kusiņš: Trešais jautājums. Sakiet, lūdzu, šeit jau izskanēja dati, bet es, jūs acīmredzot kā lietpratēja. Cik ir daudz tādu, kas deklarē, ka viņi darba ņēmējiem maksā minimālo algu, līdz ar to minimālās iemaksas? Un ko jūs tā, no tā varat tā spriest?

S. Garanča: Tā nu mūsu ieskatā šis skaitlis ir anomāli liels, jo darba algu, minimālo darba algu mums, mūsu valstī saņem gandrīz 21 procents nodarbināto. Zem minimālās algas, tātad, mums arī ir pietiekami liels procents. Un mums ir arī nodarbinātie, kas nesaņem vispār nekādu atlīdzību. Iespējams, man ir tāds „kliņģerītis” par šiem datiem.

G. Kusiņš: Var to „kliņģerīti” tā visiem?

G. Kūtris: Dodiet tiesas sēžu sekretāram, tad atliek nokopēt tikai un izdalīt.

S. Garanča: Nu, jā. Un šī ir tā lieta, kas liek domāt par šo faktisko tātad atlīdzību, kas tiek saņemta. Un Darba devēju konfederācija, kas ir uzsākusi nesen šo sociālo kampaņu „Man uzspļaut” ir aprēķinājusi, ka, tātad, apmēram četrarpus miljardi iet secen valsts budžetam saistībā ar šo aplokšņu algu praksi.

G. Kūtris: Vēl viens jautājums?

G. Kusiņš: Jautājumu, kas izrietēja no jūsu atbild... Jūs teicāt, ka ir minimālā, ir 21 procents un ir zem minimālās algas. Jūs varat raksturot, ir tādi, teiksim, kas atļaujas deklarēt, ka viņi saņem piecus latus mēnesī vai kā tas?

S. Garanča: Pilnīgi noteikti. No šiem, kā es minēju šos jaunos parādniekus, viens no tiem, no kura mēs neesam atguvuši līdzekļus vēl un deviņu mēnešu laikā, ir deklarējis pietiekami lielu darbinieku skaitu, tas ir 180, un vidējā alga ir 80 latu. Tad vēl viens piemērs, kur ir 290 darbinieki, lielākā daļa no viņiem nesaņem neko un tāda interesanta viņiem standarta alga. Sešiem darbiniekiem lats deviņpadsmit.

G. Kusiņš: Un cik, lūdzu, ir tās iemaksas tad, ja no lats deviņpadsmit, cik tad viņam būtu pensija, es atvainojos?

S. Garanča: Tātad, jā... jādala attiecīgi. Tie būs santīmi, trīsdesmit ar kaut ko, santīmi. Par to, cik būs pensija, es nevaru komentēt.

G. Kusiņš: Arī tad viņš saņems pat par tiemniecīgiem santīmiem, ja viņam tas darba stāžs būs, viņš tomēr saņems to pensiju, no tā kopīgā katla, tajā minimālajā apmērā.

S. Garanča: Nu tas drīzāk būtu Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras jautājums, bet es pieņemu, ka jā.

G. Kūtris: Paldies.

G. Kusiņš: Paldies.

G. Kūtris: Par cik saprotu no jūsu tabulas, tad principā cilvēki šobrīd ir priecīgāki nesaņemt neko.

S. Garanča: Tas...

G. Kūtris: Jo par viņiem, nu, nodokļus iepriekš nemaksāja un tagad nemaksā.

S. Garanča: Nu, tas viss ir, tas nav, īstenībā šī tabula, jūs redziet, tur blakus ir desmitais gads un vienpadsmitais, tur tās izmaiņas tiem, kas nesaņem neko...

G. Kūtris: Ir palielinājies.

S. Garanča: Pietiekami nedaudz un jautājums, kā? Ar ko tas ir izskaidrojams, laikam ir tā kā skaidrs.

G. Kūtris: Vēl jautājumi. Tiesnesis Balodis, lūdzu.

K. Balodis: Man tāds precizējošs jautājums. Jūs nupat teicāt, ka varētu pieņemt, ka aplokšņu algu dēļ valsts budžetam secen iet četrarpus miljardu latu. Vai tiešām šis skaitlis ir tik milzīgs? Tas jau pārsniedz visus valsts kopbudžeta ieņēmumus.

S. Garanča: Es nosaucu šo skaitli, ko es arī esmu dzirdējusi šīs publiskās kampaņas ietvaros. Valsts ieņēmumu dienests nav veicis, teiksim, savu pētījumu par to. Nu, kāds ir tas mūsu redzējums. Līdzīgi kā ar šo ēnu ekonomiku, tas acīmredzot ir, nu, jautājums par metodiku, kā tas

tiek aprēķināts. Tā kā, ja es esmu kļūdījusies kaut kādos ciparos tas, tā ir publiskā informācija, ko Darba devēju konfederācija ir paudusi.

G. Kūtris: Vēl jautājumi būtu? Paldies jums. Tad tālāk, lūdzu, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras pārstāvi. Vai Ilona Deģe? Ja?

B. Felsberga: Es esmu Baiba Felsberga.

G. Kūtris: Baiba Felsberga.

B. Felsberga: Jā.

G. Kūtris: Pensiju metodiskās vadības daļas vadītāja.

B. Felsberga: Jā, tieši tā.

G. Kūtris: Lūdzu.

B. Felsberga: Tātad, es savā uzrunā gribētu jau papildināt to, ko šeit pārējie runātāji teica, jo diezgan bieži izskanēja mūsu aģentūras vārds un dažādas procedūras, ko mēs veicam. Tāpat es esmu sagatavojusi arī, nu, nelielu informāciju par statistikas datiem attiecībā uz pensiju saņēmējiem. Un, protams, atbildēšu arī uz visiem jūsu uzdotajiem jautājumiem.

Tātad, pirmais, ko varu teikt, arī papildinot jau to, kas tika teikts iepriekš, ka apstrīdēto normu aģentūra piemēro attiecībā uz periodiem, kas darba ņēmējam ir bijis, sākot no 1. janvāra 2011. gada. Attiecībā uz pārējiem periodiem līdz 2010. gadam tiek izmantoti deklarētie ienākumi, kurus mēs saņemam no ieņēmuma dienesta un izmantojam gan pie pirmā līmeņa pensijas aprēķināšanas, gan attiecībā uz ieguldījumiem otrajā pensiju līmenī. Tas nozīmē, ka būtībā tas periods, kopš mēs šo normu piemērojam, ir samērā īss pat, nu, nepilns gads. Un, neskatoties uz to, protams, stājoties spēkā šai normai, ir izstrādātas visas praktiskās procedūras, lai šo normu varētu īstenot gan attiecībā uz pirmo pensiju līmeni, gan uz otro.

Lai aģentūra saņemtu visu nepieciešamo informāciju, kas ir vajadzīga pakalpojumu sniegšanai, tātad aģentūrai ir noslēgts sadarbības līgums ar Valsts ieņēmumu dienestu, kur tiek saņemti informācija, dati par konkrētām apdrošinātām personām, tai skaitā par deklarētajiem ienākumiem, gan par faktiski nomaksātiem ienākumiem. Šie dati tiek saņemti trīs reizes nedēļā.

Tātad, tālāk par to, kā konkrēti katrai personai šī norma dod kādu ietekmi tad, kad šī persona sasniedz pensijas vecumu un vēlas saņemt šo savu pensiju. Tātad, varētu teikt, kad nu šī ietekme varētu būt, nu, divējāda. Viena ir tāda, ka tā ietek... nu šī laika posmam, kad darba devējs nav samaksājis iemaksas, ir tas, kad personai no tā nerodas tiesības uz pensiju sakarā ar to, ka trūkst nepieciešamā stāža. Tātad līdz šim mēs šeit runājam vairāk par desmit gadiem, ja, kas ir nepieciešams. Bet ir pietiekoši daudz arī pensiju veidi, kur šis stāžs ir daudz lielāks. Kā, piemēram, priekšlaicīgai pensijai nepieciešams trīsdesmit gadi. Ir arī dažādas cita veida pensijas, kur ir piecdesmit septiņi gadi nepieciešams pensijas vecums, un arī šie trīsdesmit gadi kā, piemēram, daudz bērnu mātēm, tēviem un tamlīdzīgām kategorijām. Un līdz ar to šis, nu, nomaksu periods ir, ir ļoti būtisks, ja šis stāžs ir, var teikt, uz robežas šiem trīsdesmit gadiem.

Bet, nu, protams, ir tā, kad ir, nu, dotas tās iespējas likumdošanā, kad cilvēks šo situāciju var arī novērst. Kā jau iepriekš minēju, tas ir tā viena šī iespēja, tā, ka cilvēks pats var samaksāt šīs iemaksas. Otrs variants arī likumdošanā ir noteikts, ka persona var gaidīt, ka darba devējs samaksās. Ja šis samaksas periods nav ilgstošs. Kā arī šeit ieņēmumu dienests teica, kad nu tomēr operatīvi

tiek piedzīti šie parādi. Tad persona var pieprasīt pensiju ar atpakaļejošu datumu, jo, saskaņā ar pensiju likumu, pensiju no tiesību rašanās dienas var pieprasīt gada laikā, tātad persona var šo iesniegumu iesniegt arī vēlāk. Tajos gadījumos, kad aģentūrā tiek saņemts pensiju pieprasījums, un, iesniedzot šo pieprasījumu tiek konstatēts, ka darba devējs nav veicis visas iemaksas, tad cilvēks par to tiek informēts. Un cilvēkam, protams, arī ir piedāvāta tāda iespēja, ka viņš, protams, var veikt arī likumā paredzēto iespēju maksāt pats, vai arī gaidīt, ka darba devējs samaksā. Dažos gadījumos arī cilvēki paši vērsas pie darba devējiem, un mūsu praksē ir tā, ka mēs parasti šajos gadījumos atliekam lēmuma pieņemšanu uz četriem mēnešiem, jo vēl ir nepieciešama papildu informācija.

Tām personām, kurām bez šī perioda, kur nav nomaksātas iemaksas, saskaņā ar likumu „Par valsts pensijām” tiek uzsākts izmaksāt avanss, ko saskaņā ar likumu vispār var maksāt sešus mēnešus. Līdz ar to šis cilvēks, kuram bez šī perioda ir tiesības uz pensiju, bez šīs naudas līdzekļiem nepaliek, bet viņam tiek nodrošināta... šis avanss šajā periodā, kamēr tiek noskaidrota visa šī informācija par iemaksām.

Tātad, paejot šiem četriem mēnešiem, protams, aģentūra pārsvarā gadījumu pieņem lēmumu pēc četriem mēnešiem, neatliekot šo lēmuma pieņemšanu ilgāk, uz gadu, ja. Un tad tiek pieņemts lēmums vai nu... Ja tās iemaksas ir nomaksātas, protams, tad tiek viņas ņemtas vērā. Ja šīs iemaksas nav nomaksātas, tad ir vai nu lēmums par pensijas piešķiršanu bez šīm nepieciešamām iemaksām, vai arī lēmums par pensijas atteikumu, ja nu nav tiesības uz pensiju. Tas ir viens tāds gadījums.

Otrs gadījums ir, kad personai principā ir tiesības, un zināmā mērā šīs iemaksas ietekmē viņu pensijas apmēru. Kā jau arī iepriekš šeit teica, ka bieži vien tā ietekme ir samērā neliela sakarā ar to, ka tām personām, kurām stāžs ir lielāks par trīsdesmit gadiem, pensiju rēķina no vidējās algas valstī par periodu līdz deviņdesmit sestajam gadam. Un šobrīd, 2011. gadā, piešķirot pensiju, šī alga vidējā, valsts aktualizētā alga, var teikt, ir, tiek piemērota četrsimt divdesmit astoņi lati. Savukārt personām, kurām nav šo trīsdesmit gadu, arī ir zināms mehānisms, kā, ja viņiem šīs iemaksas ir mazas, kā viņiem tiek piemērota šī vidējā... Un tā ir četrdesmit procenti no, nevis iepriekšējā, bet vēl vienu gadu iepriekš vidējās algas valstīs. Un šī summa, protams, ir daudz mazāka, jo arī šo personu stāžs ir stipri mazāks, tātad šī summa vienpadsmitajā gadā ir 157 lati 52 santīmi.

Tātad, kā jau arī iepriekš šeit minēja, šobrīd no visām vienpadsmitā gadā piešķirtajām pensijām, apmēram 66 procenti tiek piemērota vidējā alga valstī. Tām personām, kurām ir vairāk par trīsdesmit gadu, un apmēram vienpadsmit procentiem tiek piemērota šī mazākā alga, kas ir šie 40 procenti no aiziepriekšējā gada algas. Nu, ņemot vērā, ka šobrīd lielākai daļai personu tomēr noteicošākā ir tā pensijas daļa, kas aprēķināta pēc, par periodu pirms deviņdesmit sestā gada, tad bieži vien tā ietekme tomēr nav tik liela, kā, nu, ja tas būtu tādā ilgākā periodā pēc vairākiem gadiem.

Vēl par šo ietekmi uz šīm jaunpiešķirtajām vecuma pensijām. Mēs arī no statistikas datu noliktavas mēģinājām izdarīt tādu pētījumu par 2011. gada deviņiem mēnešiem. Un no šajos deviņos mēnešos reģistrētām divdesmit deviņ tūkstoš simt divām jaunpiešķirtām vecuma pensijām, nu, pensija ar datumu, kurš sāktos ar vienpadsmito gadu, ir piešķirta tikai astoņtūkstoš piecsimt deviņos gadījumos. Tātad tas ir 29 procentos no visām jaunpiešķirtajām pensijām. Un kāpēc tas ir

tā? Tas ir viens no tiem nosacījumiem, ka persona var pieprasīt pensiju gada laikā no tiesību rašanās brīža, ko jau es iepriekš minēju. Un arī ir daudzi cilvēki šajā gadā, šo normu izmanto, lai iegūtu sev lielāku pensiju. Jo piešķirt pensiju no 2010. gada šobrīd ir izdevīgāk nekā no 2011. gada. Tāpēc, ka šobrīd ir šis algas indekss, ko izmato pensiju aprēķināšanā, ar negatīvu zīmi. Līdz ar to, tātad tikai attiecībā uz tām astoņtūkstoš piecsimt deviņām personām, tātad tiek izmantots pensiju aprēķināšanā alga, nu, sākot no 2011. gada.

Un, ja tālāk mēs analizējam šīs 8509 personas, tad mēs konstatējam, ka tikai divtūkstoš sešsimt astoņām personām vispār ir konstatētas iemaksas kā darba ņēmējam vai pašnodarbinātiem. Tas nozīmē, ka ir arī ļoti daudz personas nestrādājušas, viņām vispār arī nav iemaksu. No šīm 2608 personām deklarēto iemaksu objektu summa ir lielāka par veikto iemaksu objektu summu trīssimt deviņpadsmit personām. Tātad, tās, nu, ir tās personas, kurām, nu, nav pilnībā vai pavisam nav veiktas šīs darba devēja iemaksas. Savukārt no šīm trīssimt deviņpadsmit personām vēl tālāk, ja mēs paskatāmies, tikai simtu sešdesmit divām personām šī summa ir par periodu pirms pensijas piešķiršanas. Tā kā, iespējams, ka arī, nu, tām visām 319 personām tas būtisku ietekmi, nu, uz pensiju neatstāj. Bet tā, protams, ir statistika, un katrs gadījums, protams, ir individuāls, ja, un...

Un tāpēc es piedāvāju apskatīt tādu piemēru, par ko mēs jau šeit, arī jūs esat runājuši. Tātad, tas ir tas gadījums, viens gadījums, kur viena persona brīvprātīgi ir pievienojusies, pati maksā šos sociālās apdrošināšanas iemaksas, ko nav veicis darba devējs. Mums ir divas, bet nu viena tā pirmā ir tāds, nu, varbūt tāds raksturīgāks piemērs. Un šī persona, nu, tā īsumā mēģināšu iziet cauri, tātad 23. maijā 2011. gadā viņa pieprasīja vecuma pensiju pēc atvieglotiem noteikumiem, tāpēc, ka bija pieci bērni, ja, un šo pensiju tā kā pieprasīja no 1. maija 2011. gada. Tomēr šī cilvēka darba devējs, SIA, nu, ar kādu nosaukumu, par laika periodu no 1. janvāra līdz šim aprīlim, kas būtu jāņem vērā pensijas aprēķinā, nebija veicis noteiktās sociālās apdrošināšanas iemaksas. Griežoties nodaļā ar pieprasījumu, tātad nodaļas darbinieki paskaidroja, ka viņam ir tiesības veikt maksājumus arī pašam, šim cilvēkam. Un šis cilvēks arī izvēlējās veikt šo maksājumu. Tātad, kāds bija šis maksājums? Maksājums īstenībā bija ļoti neliels, jo mēneša ienākumi šim cilvēkam bija norādīti 23 lati 78 santīmi katrā mēnesī. Tātad cilvēkam mēnesī bija jāsamaksā seši lati astoņi santīmi, un kopējā summa par četriem mēnešiem bija 24 lati 32 santīmi. Nu, šis maksājums cilvēkam nebija tik ļoti liels, bet šis maksājums bija ļoti būtisks, lai viņam būtu trīsdesmit gadu apdrošināšanas stāžs pensijas piešķiršanai. Jo tieši šie četri mēneši pietrūka, lai būtu šie trīsdesmit gadi. Nu, lūk, un tālāk, šis cilvēks šo maksājumu veica, un 1. jūlijā tika pieņemts lēmums par pensijas piešķiršanu. Un kāds tad tālāk bija šis pensijas aprēķins? Protams, pensija tika aprēķināta, ņemot vērā vidējo apdrošināšanas iemaksu algu valstī – četrsimt divdesmit astoņi lati, septiņi santīmi. Tajā pašā laikā šīs personas pašas alga šajā, nu, periodā... Tātad aprēķināšanā ņem vērā periodu no deviņdesmit sestā līdz deviņdesmit devītajam gadam ieskaitot. Pašas alga bija piecdesmit viens santīms, jo iemaksas šajā periodā bija veiktas tikai vienā mēnesī. Jā, tātad viņas pašas, personas, šī alga bija ļoti neliela. Nu, lūk, un arī pēc tam, deviņdesmit sestā gadā tās algas, no kurām, nu, bij' deklarētas vai veiktas, to mēs tagad nevaram zināt, ja, jo mums tikai parādās šī viena alga, arī ir ļoti nelielas, nu, līdzīgās kā tās, kur viņš veica šobrīd ienākumus. Nu, citā mēnesī varbūt vairāk, citā mazāk. Un rezultāts, tātad, ir šis pensijas apmērs, ir iznācis kopumā simtu deviņpadsmit lati, divdesmit pieci

santīmi, un klāt vēl šī piemaksa par stāžu –septiņdesmit santīmi par katru gadu līdz deviņdesmit sestam gadam, kur ir divdesmit septiņi gadi. Kopā šis cilvēks saņems no pensiju speciālā budžeta simtu trīsdesmit astoņi lati, 15 santīmi. Tajā pašā gadījumā ir arī konstatēts tas, ka oktobrī, jau baudot kādu informāciju nodaļā, ir konstatēts, ka darba devējs par šo cilvēku jau ir samaksājis iemaksas, ja. Tātad iemaksas ir gan veicis, gan pats cilvēks, gan darba devējs. Tas periods tomēr nav bijis nu, nu ļoti ilgs, kad tas darba devējs iemaksas veicis, un tas nozīmē, ka arī tagad oktobrī, nu, cilvēks būtu varējis arī pieprasīt pensiju no 1. maija. Protams, šajā gadījumā seko tā procedūra, kas noteikta normatīvajos aktos, ka šīs personas brīvprātīgās iemaksas būs viņai jāatmaksā, nu, vispārējā kārtībā. Un tas principā iznāk, nākošajā gadā šīs iemaksas šai personai tiks atmaksātas.

Tātad tālāk vēl par tām personām, kurām, nu, pensija faktiski ir jau piešķirta, tātad, nu, var teikt: ir divu viedu pārrēķini. Viens tātad personām, kurām darba devējs nav veicis iemaksas pirms pensijas piešķiršanas... Nu, aģentūrai ir jāveic pensijas pārrēķins ne biežāk kā sešos mēnešos reizi, ja. Nu, tātad, tad, kad aģentūra to konstatē. Nu, kā aģentūra var konstatēt? Nu, pirmkārt, var vienmēr cilvēks informēt, kad viņam darba devējs ir veicis. Tāpat aģentūra šobrīd ir arī veikusi tādu apsekojumu, cik gadījumos, nu, tās iemaksas ir samaksātas un ir izveidots tāds saraksts. Nu, un ir tagad konstatēts, ka divsimt septiņdesmit piecām piešķirtajām pensijām, tātad šie dati ir līdz augustam, ir samaksātas šīs iemaksas, un tagad šī informācija ir nosūtīta nodaļām. Un nodaļas pārbaudīs tās lietas, vai viņām ir tiesības uz pensijas pārrēķinu. Bet nākošā gada pirmā pusgadā aģentūrā ir plānots ieviest jaunu pensiju informāciju tehnoloģijas sistēmu, kurā šī kontrole, nu, jebkurai pensijai par tādu nodokļu nomaksu būtu katru mēnesi. Nu, protams, attiecīgi pensiju pārrēķinot ne biežāk kā sešos mēnešos, kā to paredz likumi par valsts pensijām, pārejas noteikumu 23. punkts.

Pie tam, jebkurai strādājošai personai, kurš ir pensijas saņēmējs, ir tiesības arī pārrēķināt pensiju par periodu pēc pensijas piešķiršanas. Par to uzkrāto pensijas kapitālu, kas ir tajā laikā, kad viņš kā pensionārs ir strādājis. Nu, tādā gadījumā, protams, darbojas tie paši principi, nu, attiecībā uz iemaksām, kā pie piešķiršanas. Tātad, ja personai darba devējs neveic iemaksas, tad pensiju pārrēķināt nevar. Ja veic, tātad, nu, tad var. Un arī apmērs ir... ietekmēs, bet, protams, šis periods parasti ir ļoti neliels, un arī šie pārrēķini dod mazu pensijas pieaugumu, un arī tāpat, ja darba devējs nomaksā, tad pensiju pārrēķina par periodu pirms pensijas pārrēķināšanas. Šādu pārrēķinu var veikt ne biežāk kā reizi gadā cilvēks. Tad vēl, ko es vēl gribēju pieminēt. Tātad attiecībā par šo normu. Tā kā Pensiju metodiskās vadības daļa izskata visus iesniegumus par teritoriālo nodaļu lēmumiem, nu, tātad uz apstrīdēšanu, tad var teikt, ka mēs neesam saņēmuši nevienu sūdzību par to, ka kādai personai nebūtu ņemts vērā kādas iemaksas.

G. Kūtris: Mēs esam saņēmuši.

B. Felsberga: Šajā pirmajā pusgadā un arī nav, nav bijušas tādas sūdzības, kad nav ņemts vērā šis, nu... saistībā ar šo normu.

G. Kūtris: Paldies. Tad jautājumi būs laikam pretējā secībā, kā jūs beidzāt ar pārrēķināšanu. Sakiet, lūdzu, ja persona izvēlas pensiju, un jūs viņai aprēķināt šo pensiju, bet pēc četriem vai pieciem mēnešiem darba devējs... Nu, viņš cīnās, un darba devējs samaksā visu ieturēto, bet nepārskaitīto nodokli. Jūs viņam pārrēķinu uzreiz veicat? Ar atpakaļejošu datumu?

B. Felsberga: Jā, pensija ir, saskaņā ar pārejas noteikumu 23. punktu, pensiju pārrēķina no piešķiršanas dienas.

G. Kūtris: Pārrēķina?

B. Felsberga: Jā.

G. Kūtris: Tad ar atpakaļejošu, atpakaļ?

B. Felsberga: Tātad viņš nezaudē summas ziņā pilnīgi neko, visu pār...

G. Kūtris: Arī tad, ja VIDs šo pensiju piedzen pēc divarpus gadiem?

B. Felsberga: Jā, tur nav ierobežojumu.

G. Kūtris: Tātad nākamais jautājums ir par personas izvēli veikt maksājumus un iemaksāt. Divas lietas. Pirmām kārtām, vai viņš šo summu var iemaksāt, cik lielu grib?

B. Felsberga: Nu, principā tur darbojās šie Ministru kabineta noteikumi, kurā ir noteikta kārtība, kādā jāveic šīs iemaksas, ja, tieši.

G. Kūtris: Vai tikai tik, cik ir deklarējis darba devējs, vai?

B. Felsberga: Nē, nē, nē viņš var... Vairāk nevar, vairāk viņš nekādā ziņā nevar maksāt. „Kārtībā, kādā persona veic valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas pensiju apdrošināšanai” – 17. maija noteikumi.

G. Kūtris: Skaidrs, paldies, vairāk viņš nevar. Sakiet, lūdzu, vai viņš maksā tikai savu, nodokļa daļu, vai arī darba devēja nodokļa daļu?

B. Felsberga: Tātad, cilvēks maksā to likmi, kas ir pensiju apdrošināšanai, šobrīd pensiju apdrošināšanas likme vienpadsmitajā gadā ir 25,56 procenti. Ja mēs runājam par to piemēru, par kuru es runāju, tātad šim cilvēkam bij' šie mēneša ienākumi 23,78, reizina ar 25,56 procentiem, un ir seši, nulle, komats, astoņi. Tātad, tas no visas kopējās darba devēja likmes, kas ir 33,09. Tātad šī ir tā daļa, kas ir tikai pensiju apdrošināšana, tas neiet ne uz bezdarba, ne slimības, ne invaliditātes...

G. Kūtris: Bet principā maksā gan to savu daļiņu, gan daļiņu, kas darba devējam ir jāmaksā.

B. Felsberga: Jā, visu daļu, jā.

G. Kūtris: Nākamais jautājums. Ja jūs teicāt, ka 2608 personas ir tās, kam šogad laikam, ja, piešķirtas pensijas, kuriem bija tas... Rakstūtais laikam nesakrita.

B. Felsberga: Jā.

G. Kūtris: Sakiet, cik tad ir reāls ieguvums, ja jūs vēl arī teicāt, ka īstenībā personām jau nav lielas starpības no tā visa? Cik tad reāls ieguvums no apstrīdētās normas ir šobrīd budžetā?

B. Felsberga: Nu, būtībā aģentūra tādu pētījumu nav veikusi par šo, par šiem te, cik tas ieguvums, jo nav mums bijis tāda iespēja.

G. Kūtris: Bet apmēram divarpus, nu, ap trīs tūkstoši cilvēku?

B. Felsberga: Jo katra pensija tiek i...

G. Kūtris: Un nav katram liels?

B. Felsberga: Individuāli apmēri viņiem.

G. Kūtris: Un jūs teicāt, nav būtiski personai... Tā summa nemainās būtiski?

B. Felsberga: Nu, tas tām personām, kurām ir no vidējās algas valstī, tai personai, kurai minimāls... Bet ir, protams, tādas personas, kurām ir šīs deklarētās algas, ir, lielas, nu viņām arī ir lielas pensijas, tātad tām personām, protams, var būtiski mainīties.

G. Kūtris: Tad vēl – pašā sākumā jūs teicāt, un principā tas tiesai arī bij' zināms, bet es atkārtotā veidā jautāju. Sociālās apdrošināšanas aģentūras rīcībā pienāk dati par katra darba ņēmēja faktisko algu un ieturētajiem nodokļiem.

B. Felsberga: Jā, jā, jā.

G. Kūtris: Kur šos datus jūs saņemat?

B. Felsberga: No ieņēmuma dienesta, tāpat mums tieši ir šis līgums, trīs reiz nedēļā.

G. Kūtris: Trīsreiz nedēļā.

B. Felsberga: Jā.

G. Kūtris: Principā valsts mehānismam, valsts mašīnai šie dati ir zināmi divām institūcijām. Jaunā norma saka, ka, ja indivīds grib zināt, kādi viņam nodokļi ir, viņam jāgriežas Sociālās apdrošināšanas aģentūrā.

B. Felsberga: Jā, viņam ir visas iespējas, tāpat viņš var saņemt tādu paziņojumu, es varu arī parādīt paraugu, kāds tam paziņojumam.

G. Kūtris: Jā, ok, paldies, jā. Jautājums ir par to, sakiet, lai indivīds saņemtu šo informāciju no aģentūras nodaļas... Kādā veidā viņš šo informāciju var saņemt?

B. Felsberga: Tāpat, principā, šie ir tādi, nu, tiešām sensitīvi dati. To tad var persona pati saņemt personīgi, ja.

G. Kūtris: Tad, vai nu ierodoties personīgi nodaļā...

B. Felsberga: Ierodoties nodaļā, jā. Principā – ierodoties nodaļā. Un otrs veids šobrīd – šis e-pakalpojums, kad persona var ieiet „www.latvija”, identificēties ar bankas šo pin kodu un dabūt šos datus sev uz ekrāna datorā, ja.

G. Kūtris: Paldies. Pieteikuma iesniedzēja pārstāvim jautājumu nav. Saeimas pārstāvim, jautājums ir?

G. Kusinš: Jā, viens sīks jautājums. Es saprotu, ka jūs jau raksturojāt šos piemērus, bet vai jūs ikdienā saskaraties arī ar citādiem veidiem, kad cilvēki izmato šo, šo, nu socia..., es atvainojos, sociālās tiesības savā labā ļoti lielā mērā?

B. Felsberga: Nu, viens no tiem gadījumiem, protams, ir tas, kad, nu, šobrīd tas aktuālais, ko jau es stāstīju, ka cilvēki, nu, tā informācija noplūst no viena cilvēka uz otru, un tāpat viņi izmanto to, kad pieprasa šo pensiju ar atpakaļejošu datumu, kaut gan cilvēki strādāt turpina, ja. Un viņam tā pensija pēc būtības nav vajadzīga, un viņu arī nemaksā, šo priekšlaicīgo pensiju. Bet, lai saņemtu šo pensiju uz priekšdienām lielāku, viņi šo pensiju, piemēram, pieprasa no 2010. gada decembra, nevis no, teiksim, šī, teiksim, 2011. gada augusta, kad viņam palicis šis sešdesmit divu gadu vecums. Nu, principā ir tā, ka jebkuras normas, es teikšu, ka cilvēki ļoti ātri uzzina, kurā vietā viņi varētu gūt kādu labumu, un aktīvi izmanto, un tieši tāpat ir ar šīm pensijām ar atvieglotiem noteikumiem.

G. Kūtris: Sakiet šis jautājums ir saistīts ar apstrīdēto normu?

B. Felsberga: Jā, jā.

G. Kūtris: Apstrīdētā normā izmanto to?

B. Felsberga: Nē, es nedomāju, apstrīdētā. Kaut kā, nav šajā.

G. Kūtris: Es saprotu, ka tas ir cita situācija, ka persona izmanto savas sociālās tiesības saņemt no budžeta vai aprēķināt vismaz ātrāk, nezinot, ka nākamgad šis pensiju indeksācijas koeficients ir tuvāks vieniniekam nekā šobrīd.

G. Kusiņš: Nē, godātā tiesa, mans jautājums bija vispārīgi fonā, lai varētu saprast, no kā tad varēja rasties, tā bēdīgā situācija budžetā šādu deficītu, tāpēc es vēlējos noskaidrot, kas tad ir tie par iemesliem.

G. Kūtris: Bet saistībā ar apstrīdēto normu jums jautājums pagaidām nav?

G. Kusiņš: Jā, nu viņš ir saistībā ar apstrīdēto normu, kāpēc ir, apstrīdētās normas pieņemšana bij' nepieciešama. Tādā ziņā.

G. Kūtris: Paldies, jums. Man ir viens papildus jautājums Valsts ieņēmumu dienesta pārstāvim. Es atvainojos, varētu lūdzu? Sociālās apdrošināšanas aģentūra atgādināja to faktu, ka Valsts ieņēmumu dienestam ir zināmi dati par katras personas ienākumiem, reālajiem, un faktiskajiem. Sakiet, lūdzu, kāpēc mēs, ja valsts mehānisms, kuram šie dati ir pieejami, gaida, kad indivīds darīs šo darbu, ja valstij šie dati ir zināmi un valsts neko nedara. Valstij ir zināmi dati par reāli maksājamo nodokli un reāli iemaksāto?

S. Garanča: Protams.

G. Kūtris: Un jūs teicāt, ka jūs neskrienat, kā policejiskā valstī uzreiz grābt, bet ir sarunas, vismaz atgādinājums par to. Mēs sakām, nē, šajā jomā mēs neko, tā – padodam ziņu Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai, bet, nu, ja cilvēks gribēs, tad lai griežas pie mums pēc kāda laika.

S. Garanča: Tā noteikti nav, ka mēs ļaujam cilvēkam griezties tad, kad viņš gribēs, kā es minēju, mēs strādājam.

G. Kūtris: To Labklājības ministrija teica.

S. Garanča: Mēs strādājam pēc noteikumiem, tāpat šiem saviem mērķiem un uzdevumiem, kritērijiem. Un, resursu ietvaros, attiecīgi fiksējot jebkuru parādu. Ja tā parādu summa ir tāda, ar kuru mēs vispār varam atļauties strādāt, mēs ar viņu strādājam jau pirmajā mirklī. Jautājums, kā mēs ar viņu strādājam, vai caur šo sarunu, vai caur uzreiz piespiedu mehānismu, tas izriet no tās konkrētās lietas, no mūsu iepriekšējās pieredzes ar šo maksātāju un tamlīdzīgi. Bet tas nenozīmē, ka mēs gaidām, kamēr, tiešām izveidojās parāds un starp šiem cilvēkiem, par kuriem nav samaksāts, ir arī kāds, kuram jau ir jāaprēķina pensiju, un tādā veidā, pilnīgi noteikti nē.

G. Kūtris: Kā var veidoties šādā situācijā lielle sociālā nodokļa parādnieki? Ja jūs it kā reaģējat pēc tā brīža, kad jau jūtat, ka parādu summa ir tāda, ka vajadzētu reaģēt. Būs tomēr miljonus, vai pat...

S. Garanča: Lielie valsts sociālo apdrošināšanu iemaksu parādnieki ir izveidojušies... Tas, kas ir šobrīd, tas ir krīzes rezultāts.

G. Kūtris: Kā lūdzu?

S. Garanča: Krīzes laikā izveidojušās šīs parādu saistības.

G. Kūtris: Kad viņiem nav nauda?

S. Garanča: Faktiski, jā. Viņiem tajā mirklī nav bijusi pietiekami nauda, lai maksātu tik, cik tajā mirklī viņam šie darbinieki bija un tik cik bija jāmaksā. Tie ir tie, tas krīzes laiks, ko es minēju, ka mēs gaidām šo nodokļu atbalsta pasākumu. Šobrīd arī šie, īstenībā krīzes skartie maksātāji to, ko

mēs redzam, viņi maksā tekošos maksājumus un gaida arī šo nodokļu atbalsta pasākumu attiecībā uz maksājumiem, kas ir iekrāti no divtūkstoš astotā devītā gada.

G. Kūtris: Kas tas ir – nodokļu atbalsta pasākums?

S. Garanča: Ēnu ekonomikas apkaroš... pasākumu plānā, viens no šiem pasākumiem ir nodokļu atbalsta pasākums, kura mērķis ir sekmēt nodokļu nomaksu, ļaujot pietiekami ilgā termiņā nomaksāt nodokļu pamatparādu un, dzēšot nokavējuma naudu un soda naudu deviņdesmit procentu apmērā. Šis informatīvais ziņojums un normatīvā akta projekts ir sagatavots un izskatīts Saeimā, nu, es tagad nemelošu, divos...

G. Kūtris: Es tagad saprotu, valsts atbalsta šādu pasākumu. A tas pensionārs, kam tiek aprēķināta pensija, ko viņš gaida, kādu atbalstu šai brīdī?

S. Garanča: Pensionārs sagaida, nu, mēs šobrīd runājam par parādiem, kas izveidojās līdz desmitā gada 1. septembrim, tur būs tas atbalsts. Par maksājumiem, kas veidojas no šī gada 1. janvāra, kad ir šī norma, kas sasaista iemaksas ar šo pensijas apmēru, tātad te nav runa ne par kādu tādu īpašu atbalstu un tam līdzīgi. Bet tas, ko valsts sagaida no šī nodokļu atbalsta pasākuma ir tas, ka šie iekrātie, iekrātās saistības noteiktā laikā, solot dzēst nokavējuma naudu, tiks samaksāts, jo saistības, kas ir nokavētas 2008. gadā, protams, rēķinot šo nokavējuma naudu viņas ir pieaugušas, nu, ja ne uz pusi tad, tad par trešo daļu.

G. Kūtris: Paldies jums. Es atvainojos Sociālās apdrošināšanas aģentūras pārstāvi varētu vēl palūgt? Felsbergas kundze. Viens jautājums tomēr tiesniešiem radās, lūdzu, tiesnesis Ķinis.

U. Ķinis: Jūsu, dokumentā, ko jūs iesniedzāt tiesībsargam 28. jūlijā 2010. gadā, jūs esat norādījuši uz tādu faktu: vēršam jūsu uzmanību, ka VSAA nav resursu, lai veiktu papildus darbu un ziņotu VID un Darba inspekcijai par personām, kuras griežas VSAA par sociālās apdrošināšanas pakalpojumu un uzrāda darba līgumu vai citas darba tiesiskos, apliecinošos dokumentus, tādējādi pierādot tiesības uz sociālo apdrošināšanas pakalpojumiem. Jūs varētu paskaidrot, kas tās ir par situācijām?

B. Felsberga: Nu, visdrīzāk tās varētu būt situācijas, kad cilvēks saka, kad viņš kaut kādā periodā ir strādājis, teiksim, tādā un tādā SIA, bet mēs, pārbaudot informāciju no ieņēmuma dienesta, skatāmies, ka viņš šajā periodā vispār nav strādājis tajā uzņēmumā, mums nav tāda perioda šajā uzņēmumā. Tātad tas būtībā nav saistīts ne ar šīm fakt... Jo tiem cilvēkiem, par kuriem es runāju iepriekš, viņiem vienmēr ir šis periods un šajā periodā ir deklarētās iemaksas un faktiskās iemaksas. Šie ir tie cilvēki, kuriem nav nekā, būtībā, viņiem nav šī darba līguma, acīm redzot, un nav arī sniegts ziņojums Valsts ieņēmumu dienestam par to, ka viņš šajā uzņēmumā strādā.

U. Ķinis: Bet šeit minēts ir: tādējādi pierādot tiesības uz sociālās apdrošināšanas pakalpojumu.

B. Felsberga: Nē, viņš, s...

U. Ķinis: Tas ir tas, nē nu tā ir, tā ir atbilde, kura ir... Jaks, e... sagatavojis, es saprotu, ka, nu, šeit vienkārši tā ir mūsu rīcībā šobrīd, tāpēc es vienkārši jautāju, ja. Jūs jau nenodarbojaties ar to kad vai kā jūs pārbaudiet to, vai cilvēks ir maksājis šīs sociālās apdrošināšanas iemaksas, vai viņam vispār ir darba tiesiskās attiecības bijušas, tas ir no VID jūs ņemat no kaut kādiem oficiālajiem datiem. Ja?

B. Felsberga: Mēs pār..., mēs vienīgi, jā, tikai, jo...

U. Ķinis: Jūs neņemiet no darba līgum... vai kaut kā tamlīdzīgi?

B. Felsberga: Nē, nē, nē. Par periodu pēc deviņdesmit sestā gada mēs dokumentus nepārbaudām.

U. Ķinis: Jā. Sakiet, vai pie jums griežas arī personas, kuras strādā valsts iestādēs, šādā gadījumā, teiksim, vai valsts, vai pašvaldības iestādēs nav veikti par viņām sociālie maksājumi.

B. Felsberga: Nu, būtībā, nu, kā jau es teicu, uz apstrīdēšanu mums tādi iesniegumi nav bijuši, bet vienkārši nodaļas ir teikušas, ka reizēm ir tā, ka kaut kā novēloti varbūt par iepriekšējo mēnesi nesamaksā laicīgi šīs iemaksas acīmredzot arī kaut kādu budžeta naudas trūkuma dēļ, bet katrā ziņā tāda parādība, ka tur ilgstošu periodu kaut kas tur nav maksāts, tādas parādības nav bijušas.

G. Kūtris: Paldies. Viens lūgums, jūs, kad sākat stāstīt un daudz ko, informācijas skaitliskās lasījāt no lapiņas, jūs pieminējāt, ka jūs varat iesniegt kaut kādu dokumentu.

B. Felsberga: Es runāju tikai par paziņojumu, kurā var redzēt, kādā veidā ir šīs iemaksas.

G. Kūtris: Nē?

B. Felsberga: Nē. Cits dokuments man nav.

G. Kūtris: Paldies jums. Paldies. Tiesa, apspriežoties nolēma, šobrīd pārtraukt pieaicināto personu uzklauššanu, un tiesa pasludina pārtraukumu līdz 29. novembrim, tas ir, pēc divām nedēļām, otrdien, pulksten desmitiem nulle, nulle.

A. Žugans: Lūdzu, visiem piecelties.

Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēde

2011. gada 29. novembrī

*Tiesas sēdi vada Latvijas Republikas Satversmes tiesas
priekšsēdētājs Gunārs Kūtris.*

G. Kūtris: Turpinām tiesas sēdi. Izskatām lietu "Par likuma par valsts sociālās apdrošināšanas 5. panta ceturtais daļas un 21. panta divi pirm daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam".

Tiesa ir sākusi uzklaušīt pieaicinātās personas. Un šodien arī turpinām uzklaušīt pieaicinātās personas atbilstoši pagājušajā tiesas sēdē panāktajai vienošanās par kārtību. Ir uzklaušīti Labklājības uz Finanšu ministrijas pārstāvji. Ir uzklaušīti Valsts ieņēmumu dienesta un Sociālās apdrošināšanas aģentūras pārstāvji. Šodien aicinām Saeimas sociālo un darba lietu komisijas pārstāvi Aiju Barčas kundzi. Lūdzu, jūs. Un aicinām jūs izteikt komisijas viedokli par šīm divām apstrīdētajām normām. Vai nu attiecībā uz faktiskajiem apstākļiem, kāpēc šāda norma radās, un arī jūsu viedokli, kādā veidā šeit tiek risinātas cilvēka aizsardzības jautājumi vai nē. Lūdzu!

A. Barča: Godātā tiesa, Sociālo un darba lietas komisija jums ir devusi savu rakstisko skaidrojumu 2011. gada 8. jūlijā, vēstulē. Un šodien tiesas sēdē varu paskaidrot, ka tais gadījumos,

kad likumprojekti tiek izskatīti vienotā paketē ar budžeta likumu, Saeimas namā tas notiek visai straujā tempā, un līdz ar to grozījumi likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu" pirmajā lasījumā bija izskatīti, kad nākošajā dienā tos skatīja Sociālo un darba lietu komisija.

Tieši jautājumā par ceturto daļu. Es vēlos vērst tiesas uzmanību, ka ceturtnā daļa iesniedzēju rakstā ir lūgta noraidīt pilnībā. Manuprāt, un arī komisijā, kad šo jautājumu lūkojām... Mēs uzskatām, ka tas nebūtu pareizi, jo līdz ar to... Kārtība, pieņemot likumus, ir tāda, ka labotā likuma norma stājas pilnībā spēkā visā ceturtnās daļas tekstā. Pēc taisnības, iepriekšējā reizē, ļoti uzmanīgi klausoties gan iesniedzēja pārstāvja, gan Juridiskās komisijas priekšsēdētāju Gunāru Kusiņa kungu, ir pilnīgi skaidrs, ka runa ir par ceturtnās daļas pēdējo teikumu.

Vienlaikus vēlos vērst augstās tiesas uzmanību, ka Latvijā tikai ar 1996. gada 1. janvāri visi nodokļu maksājumi tiek uzskaitīti personificēti. Otrkārt, Sociālo un darba lietu komisijā vairākkārt ir skatīti jautājumi par to, kāda ir iekasējuma bilance Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā. Šais konkrētajos gadījumos mēs uzaicinām komisijas sēdē gan Finanšu ministriju, gan Valsis ieņēmumu dienestu, un katrā konkrētā gadījumā mēs konstatējam, kas tad pašreiz Latvijā notiek, cik maksā, kādā veidā, kādas ir darba algas un tā tālāk.

Un, lūk, komisijas sēdēs mēs konstatējam vēl vienu lietu, kas nav šeit mūsu vēstulē uzrakstīts, bet, pārrunājot ar komisijas deputātiem, nākot šurp uz tiesas sēdi, mēs gribētu vērst uzmanību vēl uz to, ka darba devējs, kā tas ir noteikts likumdošanā, aprēķinot darbinieka algu, vispirms atskaita no darba samaksas valsts sociālās apdrošināšanas darbinieka daļu. Līdz šī gada 1. janvārim, tā tad – vispārējā kārtībā 9 procentus sākot no 2011. gada 1. janvāra – 11 procentus. Mūs satrauc situācija, un es domāju, ka Latvijā noteikti būtu par to nopietni un plaši jārunā, ka, ja šī daļa darbinieka sociālās apdrošināšanas iemaksas no darbinieka ir iekasēta, tad diez kādēļ bieži vien un, cik mums ir zināms, lielākajā daļā, netiek iemaksāta šī konkrētā naudas summa valsts sociālās apdrošināšanas iemaksās.

Domāju, ka šeit uzmanību būtu jāvērs Valsts ieņēmumu dienestam. Jo tādā gadījumā arī par konkrētām personām, šai gadījumā... Par ko notiek tiesas sēde? Par cilvēkiem, kuri ir apdrošināti arīdzan pensiju apdrošināšanai. Un par viņiem tad vismaz būtu kaut daļēji samaksātas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas. Es vēlos vērst augstās tiesas uzmanību, ka Latvijā ļoti daudz un precīzi dati, protams, ir pieejami... Cilvēki, kuri strādā, oficiāli saņemot minimālo algu. Un turpat 6 procenti Latvijā pašreiz strādā, kuriem alga mēnesī ir 0,00 latu. Tā tad algas netiek aprēķinātas vispār. Ja es varētu ar pilnu pārliecību teikt, ka blēdīties ar valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām un vienlaikus arī ar iedzīvotāju ienākumu nodokli nevar valsts un pašvaldību iestādēs, tad privātajā sektorā... Uzskatu, ka tur kontrole no Valsts ieņēmumu dienesta būtu nepieciešama daudz stingrāka.

Mēs arīdzan ar Valsts ieņēmumu dienestu komisijas sēdēs un arī 2011. gadā esam tikušies. Un summas, kas nav iekasētas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksās, maija mēnesī bija vairāk nekā 130 miljoni, bet Valsts ieņēm... Finanšu ministrijas jaunā valsts sekretāre mūsu komisijā oficiālā vēstulē parādīja un vēstīja, ka valsts sociālās apdrošināšanas iemaksās ir novirzīti līdzekļi no priekšapmaksas nodokļiem, un arī vairāk nekā 30 miljoni iekasēti, papildus veicot dažāda veida pārbaudes. Tas, protams, priecē. Un mēs esam izteikuši arī pateicību un atzinību Valsts ieņēmumu dienestam par to.

Komisija, izskatot pieteikumu un vēršot jūsu uzmanību uz jautājumiem, kurus es tikko paudu... Komisijasprāt, Satversmes gars un burts, arīdzan neteikumi, manuprāt, šeit nav pārkāpti. Ja pavisam, kā personai, kura ļoti ilgstoši stādā sociālajā jomā, un tas ir no pagājušā gadsimta 86. gada. Balstoties uz likumu "Par sociālo drošību", es arī gan kā deputāte, gan arī kā Latvijas pilsoņa uzskatu, ka, pēc taisnības, sociālos pakalpojumus sniedz tad, kad ir veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas.

Vienīgi, ko es vēl pašās beigās varētu, vēlētos piebilst. Ka uz šodienu mums ir diezgan grūti pateikt, un to varbūt varēs konstatēt tikai nākošajā gadā, cik personas būs veikušas iemaksas par sevi pensiju apdrošināšanā atbilstoši šī likuma, izskatāmā likuma ceturtajai daļai, jo, manuprāt... Ne sevišķi man ir saprotams, ka likums stājās spēkā 1. janvārī, bet Ministru kabineta noteikumi šai jautājumā tapa izdoti tikai maija mēnesī. Es domāju, ka tas valstī nebūtu pieļaujams.

G. Kūtris: Viss būtu, ja?

A. Barča: Viss.

G. Kūtris: Paldies. Varbūt sāksim tieši to ar pēdējo momentu, ko jūs minējāt, par personas tiesībām iemaksāt šo sociālo nodokli pašam. Sakiet, lūdzu, vai jūs komisijā vērtējāt situāciju, kad šim cilvēkam, kā jūs šodien arī savā viedoklī sākumā teicāt, sākumā darba devējs jau no viņa algas ietur šo summu, tātad neizmaksā. Un gala rezultātā valsts viņam saka, ja vēlies saņemt pensiju, darba devējs nav samaksājis, tad nu samaksā vēlreiz to pašu nodokli, kuru no algas jau ieturēja, plus vēl darba devēju daļu. Vai tas ir samērīgi priekš šī cilvēka?

A. Barča: Redziet, arīdzan Darba likums un pārējā sociālā likumdošana dod tiesības darbiniekam sarunāties ar darba devēju un jautājumus risināt sarunu ceļā. Un es domāju, ka tādā gadījumā, ja darba devējs, un tā tam būtu jābūt, ja darba samaksa ir aprēķināta, ir no darba algas atskaitīta jau darbinieka daļa, tad sarunu rezultātā būtu iespējams panākt, ka darba devējs šos, šogad 11 procentus, sedz no savas puses. Un pēc tam notiek šī diskusija, kas būs tālāk. Jo, pilnīgi iespējams, ka tad, kad darba devējs varēs samaksāt... Ja tur ir objektīvi iemesli, noteikti šim cilvēkam naudu ir iespējams atgūt. Kaut vai civiltiesiskā kārtībā.

G. Kūtris: Otrs jautājums. Konceptijā par sociālās apdrošināšanas sistēmu ir runāts par to, ka šai sistēmai jābūt stabilai ilgtermiņā.

A. Barča: Jā.

G. Kūtris: Sakiet, lūdzu, vai šajā gadījumā šis grozījums, 5. panta ceturtajā daļā otrais teikums... Vai šis ir īstermiņa vai ilgtermiņa grozījums?

A. Barča: Godātā tiesa, gluži, šodien stāvot jūsu priekšā, to es pilnībā izvērtēt nevarēšu. Bet, jāņem vērā, ka pašreiz mēs runājam par pensiju pirmo līmeni, un ilgtermiņā cilvēki, kuri ir gados jaunāki un, sākot darboties pensiju otrajam līmenim jebšu fondētajām pensijām, cilvēki, ejot pensijā, saņems savu ienākumu aizvietošanu gan no pirmā, gan no otrā, un arīdzan trešā līmeņa. Vienlaikus vēlos teikt, ka jau uz šodienu, atbilstoši spēkā esošajiem likumiem, jebkurai personai, kura pašreiz netiek nodarbināta, bet ir vecumā no 15 ... līdz pilnajam pensijas vecumam, kas Latvijā pašreiz ir noteikts – 62 gadi, ir iespējas apdrošināt sevi. Un šāda apdrošināšana notiek Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā. Tā kā persona var apdrošināt arī savu bērnu, apdrošināt

savu krustbērnus un tā tālāk, vai arī persona, kurai ir uzkrājumi, un pašreiz viņa nestrādā, viņa arī sevi var apdrošināt privāti.

G. Kūtris: Paldies. Bet ja personu apdrošina darba devējs, ieturot no personas pašas algas, un šī jūsu norma ir, šis grozījums šajā apstrīdētajā normā ir vērsts uz ilgu laiku, tas nav uz vienu gadu. Sakiet, lūdzu, vai varētu būt šādas reformas nozīmes pagrieziens likumdošanā izdarīts budžeta likumprojekta paketē steidzamības kārtībā?

A. Barča: Tas, protams, ir tāds sāpīgs jautājums. Un, ja likumprojekti ir pievienoti budžetam, viņi tiek izskatīti visi kā viens divos lasījumos, un, protams, ka tādas nopietnas normas, protams, ka būtu labāk, ja tās tiktu izskatītas, pamatīgi izdiskutējot, un trīs lasījumos atbilstoši Saeimas kārtības rullim. Bet diemžēl likumprojekti, kuri ir budžeta paketē, tiek izskatīti divos lasījumos.

G. Kūtris: Tad ir vēl... Jūs minējāt par šo iespēju personai pašai sevi apdrošināt, kā arī, protams, šo otro pensiju līmeni, kaut gan šīs lietas ietvaros mēs neskatām otro līmeni. Sakiet, lūdzu, vai šī situācija, kad persona var, personai... par personu netiek iemaksāts viss... Vai iespējams, ka viņam uz rokas... viņam izmaksā šo daļu. Vai tā nav izdevīgāk? Tad personai maksāt, apdrošināties 3. līmenī? Nemaksāt Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā, bet neiemaksāto summu pārskaitīt...?

A. Barča: Es domāju, ka pašreiz arī tas, manuprāt, daudzos gadījumos tiek darīts. Jo nevienam nav noslēpums par to, ka ne par visu saņemto darba algu Latvijā tiek maksāti nodokļi. Ne par velti ir Ministru kabineta izstrādāti plāni nelegālās nodarbinātības izskaušanai, pelēkās zonas izskaušanai un tā tālāk, un tā joprojām.

G. Kūtris: Sakiet, lūdzu, vai no sociālā, speciālā budžeta tiek veiktas vēl kādas citas izmaksas, par kurām nav veiktas sociālās iemaksas? Viens ir šīs piemaksas pie pensijām.

A. Barča: Jā.

G. Kūtris: Vai vēl kādi citi maksājumi ir?

A. Barča: Jā, citi maksājumi... Tie ir saistīti ar valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām. Tātad tās ir darba nespējas lapas jebšu slimības lapu apmaksas, tie ir vecāku pabalsti, kas tiek apmaksāti, un tie ir bezdarbnieku pabalsti.

G. Kūtris: Bet, teiksim, tiek veiktas šīs iemaksas?

A. Barča: Nē.

G. Kūtris: Nē?

A. Barča: Nē, šo jomu likums pašreiz nav citādi regulējis. Pagaidām tikai pensiju apdrošināšanā ir šī ceturtnā daļa, un pārējie tiek maksāti pēc uzskaitītajām darba algām, ko darba devējs ir uzskaitījis. Bet skaidri un gaiši var redzēt Valsts ieņēmumu dienestā, arī Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā, ka sociālās iemaksas nav veiktas, bet izmaksas, iestājoties kādam no iepriekš minētajiem sociālajiem riskiem... Nauda tiek klientam maksāta, kas arīdzan prasa no Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras ievērojamus līdzekļus, kuri nav segti ar iemaksām.

G. Kūtris: Maksāts tiek proporcionāli no viņu algas, no šo cilvēku algas?

A. Barča: Jā, no uzrādītās algas.

G. Kūtris: Uzrādītās algas, nevis...?

A. Barča: Deklarētās, jā. Bet nesamaksātās. Nesamaksātā nodokļa, citiem vārdiem sakot.

G. Kūtris: Tad, tieši zinot jūsu pieredzi šajā jomā un strādājot ilgstoši šajā “lauciņā”. Sakiet, lūdzu, vai jūs varētu izstāstīt, kāpēc savulaik likumdevējs pārgāja no faktiskajām iemaksām uz deklarētajām, un tagad atkal no deklarētajām uz faktiskajām? Nu, šobrīd mēs saprotam, bet kāpēc bija šī pārmaiņa? Bija iepriekš?

A. Barča: Jā, es jūs saprotu. Šobrīd uz faktiskajām, pēc taisnības... Likumā “Par valsts sociālo apdrošināšanu” ceturtajā daļā pēdējā teikumā, tas attiecas tikai uz personām, kuras vai nu gatavojas pensionēties, jebšu ir strādājoši pensionāri un vēlas pieprasīt pensiju pārrēķinu. Man jums ir grūti tagad uzreiz pateikt, kā tas bija vēsturiski, kurā brīdī... Tiešām, uzreiz nepateikšu.

G. Kūtris: Principu, kāpēc?

A. Barča: Nu, acīm redzot, ka sociālās apdrošināšanas budžetā līdzekļu bija pietiekami un tāds varbūt, nu, tāds jauks žests personām tika dots, kaut gan tas maksā... Tas maksā miljonus, ja mēs aprēķinām, un par šīm izmaksām samaksā tie, kuri nodokļus maksā.

G. Kūtris: Tiesnesis Ķinis, lūdzu.

U. Ķinis: Turpinot priekšpēdējos Kūtra uzdotos jautājumus. Vai jūs varētu paskaidrot, vai Sociālās apdrošināšanas likuma 5. panta ceturtais daļas otrais teikums pēc būtības paredz to, ka personai piešķirtais vecuma pensijas apmērs ir atkarīgs no faktiski veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām?

A. Barča: No faktiski veiktās sociālās apdrošināšanas iemaksu... Šī norma likumā ir spēkā no 2011. gada 1. janvāra un, piešķirot pensiju, tātad, šīs iemaksas, ja nav nodoklis nomaksāts, netiek ņemtas vērā.

U. Ķinis: Nu, tas, piemēram, ir... Teiksim, varētu paņemt piemēru, kad, ja persona ir noslēgusi, teiksim, līgumu ar darba devēju par 500 latu darba algu, un nodoklis ir samaksāts, teiksim, par 200 latiem. Vai tas ietekmē pensiju apmēru, teiksim, un, aprēķinot vidējo izpeļņu, teiksim, attiecībā par pēdējiem gadiem?

A. Barča: Par vienu, par vienu gadu tas... Es teikšu, ka tur ir daži santīmi, ja darba stāžs ir, teiksim, pietiekams. Jo pamatā, aprēķinot atbilstoši likumam “Par valsts pensijām”... Pamatu pamats ir uzkrātais darba stāžs no 1. janvāra 1996. gadā līdz 31. janvārim 1999. gadā. Tātad līdz 2000. gadam. Likumā “Par valsts pensijām” līdz šī gada beigām ir norma, ka personām, kurām ir 30 gadu darba stāžs, un tai laikā viņas ir pelnījušas ļoti nelielu darba samaksu, te varētu runāt par apkopējām, medmāsām, bibliotekārēm un tā tālāk, arīdzan par sociālajiem darbiniekiem, tad tiek ņemta vērā, aprēķinot pensiju, valstī tai laikā par katru gadu bijusi vidējā darba samaksa. Bet tālāk – par katru gadu rēķinot pensiju pēc formulas, par katru gadu tiek noteikts arī īpašs indekss. Un indekss, tikko tiek celta darba samaksa, indekss valstī, darba samaksa vidējā, indekss tiek palielināts, un darba samaksa krīt, un indekss pazeminās. Un tādēļ arīdzan, aprēķinot noteikto valsts vecumu pensiju personai... Protams, ka tas tiek darīts individuāli. Bet, ja darba devējs ir samaksājis par 200 latiem, tātad darba devējs ir veicis šīs iemaksas, un pats galvenais šai konkrētajā gadījumā ir jautājums, vai šo laika periodu, tas ir tagad, pašreiz 2011. gads, ieskaita darba stāžā.

U. Ķinis: Sakiet, lūdzu, vai apstrīdētās normas nepārkāpj solidaritātes principu, uz kuru balstīts sociālais budžets un līdz ar to pakalpojumu piešķiršana?

A. Barča: Es domāju, ka nē. Jo, ja mēs ņemam, piemēram, divas personas, kuras gatavojas doties pelnītā pensijā un saņemt valsts vecuma pensiju. Ja mēs nostādām blakus divas personas, kuras strādā valstī oficiāli, un arī tā tiek maksāti nodokļi no minimālās algas. Un blakus ir persona, kura strādā, saņemot varbūt minimālo algu oficiāli, bet neoficiāli, es atvainojos, kā to Latvijā tagad saka, – aploksnē, tad es nedomāju, ka šīs divas personas būtu nostādītas vienlīdzīgā situācijā.

Ja jautājums ir par to, ka par vienu personu nodoklis netiek maksāts, bet tikai uzskaitīts. Un 11 procenti – tā ir vispārējā kārtība, bet Ministru kabinets noteikumos katru gadu nosaka Valsts sociālās apdrošināšanas kopējo iemaksu procentuāli, un tur ir ļoti daudz vairāk nekā desmit šīs sociālās grupas. Piemēram, vispārējā kārtībā, persona, kurai vēl nav 62 gadu darbinieka nodokli maksā 11 procentu apmērā. Nu, piemēram, persona, kura ir strādājoša, bet jau ir valsts vecuma pensijas saņēmējs, – tie ir 9,2 procenti. Un tā gradācija ļoti nopietni izstrādāta Labklājības ministrijā, un to ir apstiprinājis Ministru kabinets.

G. Kūtris: Saistībā ar šo jautājumu, sakiet, lūdzu, vai tās personas, kuras nav saņēmušas nekādu algu, pēc dokumentiem 0,00 latu, vai šīm personām? Bet viņas ir strādājušas, darba stāžs veidojas. Vai viņām par šo laika periodu arī tiek rēķināta kāda nebūt pensija?

A. Barča: Līdz 2011. gadam. Un kāda informācija, mēs saņemām komisijas sēdē, šo jautājumu skatot, no Valsts ieņēmumu dienesta. Tādas personas šogad sākumā bija 6 procenti no kopējo strādājošo skaita. Ja pagājušais gads... Ir šī uzskaitītā alga kaut vai 0.00..., darba stāžā šis periods tiek ieskaitīts.

G. Kūtris: Un tas veido arī kaut ko pensijā, reālajā summā?

A. Barča: Reāli tas ir viens no pensijas pārrēķināšanas formulas punktiņiem, kas ir darba stāžs. Sociālās apdrošināšanas iemaksu stāžs.

G. Kūtris: Principā persona, kura nav saņēmusi it kā nekādu algu, arī tai ir tiesības uz vismaz minimālo sociālo pensiju?

A. Barča: Jā. Ne tikvien uz minimālo. Tiek skatīts iepriekšējais darba mūžs, un pamatā no ...96. gada 1. janvāra ...99. gada 31. decembris, un pēc tam tālāk pa gadiem.

G. Kūtris: Šeit parādās tas solidaritātes princips, laikam?

A. Barča: Jā.

G. Kūtris: Tie, kas maksā, tie maksā arī par tiem, kas vispār neko neesot saņēmuši, ja?

A. Barča: Jā, jā, jo pensiju pirmais līmenis ir solidaritātes līmenis. Bet diemžēl... Es aicinātu augsto tiesu izvērtēt situāciju, jo tiem cilvēkiem, kuri godprātīgi maksā nodokļus, un arī darba devējiem, kuri godprātīgi maksā nodokļus, manuprāt, varētu būt pamatots jautājums, bet kādēļ citi var nemaksāt?

G. Kūtris: Tikai šeit, šajā jautājumā lieta ir par to, ka darba devējam pašam nav, es atvainojos, darba ņēmējam pašam nav tiesības iemaksāt darba devēja ieturēto nodokli. Un tad, kad viņš pašā sākumā uzzina...

A. Barča: Jā, bet redziet, darbinieks atbilstoši Darba likumam katru mēnesi no darba devēja saņem informāciju, kāda ir viņa darba alga, kāds ir izmaksāts avanss, ja divas reizes tiek veikti maksājumi. Un darba devēja uzdevums ir katru mēnesi šai savā informatīvajā lapiņā vai dokumentā

uzrādīt darbiniekam, kādi nodokļi ir samaksāti, tai skaitā valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas un iedzīvotāju ienākuma nodokļus.

G. Kūtris: Vai jūs nevērtējāt iespēju, ka, lai jau darbinieks saņem visu algu un lai viņš iemaksā šīs iemaksas, sociālā nodokļa... Tad vismaz viņš atbildētu par šo iemaksu reālu ieskaitīšanu sociālās apdrošināšanas budžetā?

A. Barča: Jā, Kūtra kungs, es domāju, ka tāds priekšlikums varētu būt, un es tikai... Vienlaikus es domāju, ka tad tā būtu nepieciešama plašāka diskusija, kurā iesaistītu Darba devēju konfederāciju, Latvijas Brīvo arodbiedrības savienību. Bet tādu diskusiju Latvijā, protams, ka varētu uzsākt.

G. Kūtris: Un, sakiet, lūdzu, vai jums būtu pārlicība, ka šajā gadījumā būtu pilnākas iemaksas sociālās apdrošināšanas budžetā? Lielākas?

A. Barča: Manuprāt, ja mēs skatāmies pašreiz, tad Latvijā varētu būt tā, ka cilvēki, iespējams, gados jauni, domā, ka viņiem līdz pensijas vecumam ir stipri tālu. Bet gadi aiziet ļoti ātri, un vecums – tā ir viena nenovēršama lieta.

G. Kūtris: Jautājumi vēl? Tiesnesis Ķinis.

U. Ķinis: Jūs jau pieminējāt to, ka arī citi sociālās apdrošināšanas pakalpojumi tiek segti no šī speciālā budžeta. Un, sakiet, ar ko pensija atšķiras no citiem sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem? Kāpēc uz pensijām var attiecināt šo principu, faktiskā ieguldījuma, un uz citiem, nē?

A. Barča: Ja mēs lūkojamies uz Valsts sociālo apdrošināšanu un ielūkojamies arī likumā “Par sociālo drošību”, kur ir runa par sociālajiem riskiem, tad pensija ir tas sociālais risks, kuru katra persona to zina, apzinās un var izrēķināt. Jo katra persona zina, kad viņai ir dzimšanas diena un kad paliks šie 62 gadi. Daļēji var izrēķināt nepieciešamību saņemt maternitātes pabalstu un vecāku pabalstu, jo ģimenē ir skaidri zināms, ka sieviete ir, būs topošā māmiņa. Bet diemžēl ir tādi sociālie riski kā saslimšana, kā darba traumas, un šais konkrētajos gadījumos paredzēt nevar. Tur ir tā atšķirība, manuprāt.

U. Ķinis: Un tāpēc jūs nepiemērojat šo principu, likumdevējs nepiemēro attiecībā uz šiem pakalpojumiem?

A. Barča: Es tā varētu saprast likumdevēju, kaut gan vēlreiz varu atkārtot, ka Sociālo un darba lietu komisija nopietni par šo priekšlikumu nediskutēja, tādēļ ka mēs izskatījām formāli, atbilstoši Saeimas kārtības rullim, atbalstu uz pirmo lasījumu, kurš jau Saeimā bija noticis iepriekšējā dienā.

U. Ķinis: Satversmes tiesa ir secinājusi, ka krīzes pārvarēšanas pasākumi ir jāveic uz pienācīga izvērtējama pamata, izvērtējot tiesiskas valsts principus. Tur ir Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra spriedums lietā 2009-08-01. Un 2010. gada 18. janvāra spriedums. Vai apstrīdētās normas var uzskatīt par krīzes pārvarēšanas pasākumu, un no kādiem apsvērumiem likumdevējas vadījās, pieņemot šīs normas?

A. Barča: Daļēji varbūt – jā, bet pēc taisn... Bet tā, manuprāt, pēc lietas būtības, te ir runa par taisnīgumu. Vienlaikus visiem ir pilnīgi skaidrs, ka Latvijā krīze vēl nav beigusies. Mēs diemžēl vēl pašreiz esam krīzē. Un man gribētos, lai augstā tiesa, pieņemot lēmumu, domātu arī dzan par to, ka

valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, ja mēs varētu pieļaut, ka visi godprātīgi maksā, ka Valsts ieņēmumu dienestam ir iespēja šīs summas iekasēt, tad arī ilgtermiņā... Nu, protams, ir vēl viens jautājums. Tas ir Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras kurss... iemaksas vai, citiem vārdiem sakot, speciālais budžets, kurš pašreiz ir aprūtināts ar neraksturīgām izmaksām, kas ir piemaksa pie valsts pensijas, iepriekšējā laikā – mammiņu algas, kas tagad ir apdrošinātas, vecāku pabalsti. Tad es varētu noteikti teikt, ka valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas jebšu speciālais budžets būtu ilgtspējīgs un pašfinansējošs.

G. Kūtris: Jautājumi? Lūdzu, tiesnese Branta.

A. Branta: Man ir jautājums par tiem 6 procentiem, ko jūs minējāt. Ka šāds te skaitlis procentuāli veido... Tie darbinieki, par kuriem netiek vispār nekas iemaksāts. Un es tā saprotu, ka tas nav, protams, vienā uzņēmumā vai iestādē. Sakiet, lūdzu, vai nerodas kāds cits pārkāpums attiecībā no darba devēju puses, ja VID redz darbinieku, nodarbināto skaitu, un par konkrētu procentu tiek maksātas iemaksas, un ir darbinieki, par kuriem šie te 0,00 santīmi, teiksim, vairāku gadu garumā. Tas nozīmē to, ka kāds cilvēks tiek nodarbināts bez algas?

A. Barča: Tieši tā, to tas arī nozīmē. Jo informācija, kuru mēs saņēmām, tur nav runa par nodokļu nomaksu, tur ir runa par darba samaksu. Un darba samaksā, ja mēnesī tiek uzrādīta darba samaksa 0,00 latu, tas nozīmē, ka darba samaksa vispār nav aprēķināta, nemaz nerunājot par nodokļiem. Bet, ja spēkā ir likums “Par valsts sociālo apdrošināšanu”, kas tādā gadījumā ļauj ieskaitīt darba stāžā šo periodu, par kuru ir uzskaitīta alga. Un kā apgalvo gudri cilvēki, ka 0,00 latu darba samaksa arī ir alga.

G. Kūtris: Vēl kādi jautājumi? Tiesnesis Balodis.

K. Balodis: Man tieši radās tāds jautājums, vai šos cilvēkus vispār var uzskatīt par nodarbinātiem, par darbiniekiem vai citāda veida darba ņēmējiem, ja viņi nesaņem nekādu samaksu? Tad viņi reāli strādā fiktīvi, lai dabūtu to stāžu?

A. Barča: Godātā ties...

K. Balodis: Varbūt viņus dēvēt par vergiem tādā gadījumā?

A. Barča: Godātais tiesneša kungs, tik nopietnu jautājumu nevarēšu šeit izvērtēt, jo es neesmu personīgi pazīstama ne ar vienu darba devēju, kurš tā būtu uzrādījis. Bet katrā gadījumā es varu teikt, ka valsts un pašvaldību iestādēs diez vai tādi, nu, brīnumi varētu būt. Bet, ja mums ir informācija sagatavota, man nav pamata neticēt Valsts ieņēmumu dienestam, valsts sociālai apdrošināšanai, ka tā diemžēl tik tiešām ir. Vienīgi es varētu izteikt lūgumu Valsts ieņēmumu dienestam un arī Valsts darba inspekcijai nopietni pārbaudīt šos darba devējus.

G. Kūtris: Paldies. Tiesnešiem vēl jautājumi būtu? Pieteikuma iesniedzēja pārstāvim būtu jautājumi?

E. Ikvilds: Labdien, Barčas kundze. Jūs pašā sākumā minējāt par to iespējamo rezultātu, ja apstrīd šo likumu, respektīvi, 5. panta ceturtās daļas otro teikumu. Kā jūs nākotnē, jo jūs esat atbildīgā Saeimas komisija, paredzat, kāds varētu būt pensionāriem iemaksas veikšanas process? Tas būs vai faktiskā, vai deklarētā... Ja turpmāk šis otrais teikums tiks atzīts nu, piemēram, neatbilstošs Satversmes 109. pantam, 101. pantam?

A. Barča: Jā, centīšos atbildēt. Ja Satversmes tiesa lemj, ka ceturtdaļa neatbilst Satversmei, tādā gadījumā, ja pilnībā šo ceturto daļu par neatbilstošu atzīst, tad man pat grūti pateikt, kā tas varētu izskatīties, piemērojot likumu. Ja Satversmes tiesa neatzīst par atbilstošu Satversmei ceturtdaļas pēdējo teikumu, tādā gadījumā tas nozīmē, ka arī tām personām, kuras gatavojas pensionēties, tiek ieskaitīts sociālās apdrošināšanas stāžā jebšu darba stāžā šis periods, par kurām, par šīm personām nav samaksātas sociālās apdrošināšanas iemaksas. Vienlaikus vēlos teikt, ka Ministru kabinets ir pieņēmis, ka... Ministru kabineta noteikumus, kā šī norma ir piemērojama. Un tie ir pieņemti maija mēnesī, un kā rīkoties pašreiz pēc spēkā esošās normas Latvijā, ir skaidrs.

E. Ikvilds: Un, sakiet, lūdzu, ja tiesa spriež, ka neatbilst. Kurš tas brīdis būtu, ar kuru brīdi tad stājas spēkā šī, šī...?

A. Barča: Nu jau es...

E. Ikvilds: Vai tas būtu šī gada janvāris, vai...

A. Barča: Atvainojiet, jūs, advokāta kungs, mani mulsināt. Jo Satversmes tiesai, cik es esmu iepazinies, gatavojoties Satversmes tiesai, un iepriekš rakstot Satversmes tiesai skaidrojumus no Sociālo un darba lietu komisijas... Tiesa pati lemj, vai norma nav spēkā no lēmuma pieņemšanas dienas jebšu no spēkā stāšanās dienas. Un to es komentēt nevaru.

E. Ikvilds: Jā, pēdējais jautājums. Dokuments ir 8. jūlija, kas adresēts...

A. Barča: Jā.

E. Ikvilds: ...tiesai no komisijas, un jūs esat parakstījusi.

A. Barča: Jā, esmu.

E. Ikvilds: Tas trešais, pēdējais punktiņš. Un jūs tur minat, ka 16. februāra sēdē izskatīja jautājumu par Valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu parādu piedziņu...

A. Barča: Jā.

E. Ikvilds: ... tur diezgan skopi ir tie visi secinājumi kaut kā... Varbūt nedaudz plašāk raksturojiet, kādi tie jautājumi bija komisijas sēdē. Gala rezultātu varbūt... Uzdevumi kaut kādi...

A. Barča: Jā, godātais advokāta kungs, Sociālo un darba lietu komisijas sēdes ne tikvien desmitajā, vienpadsmitajā, bet arīdevītajā sasaukumā... Mēs tā bijām jau sen un iepriekš lēmuši, visas sēdes ir ierakstītas. Un arīdzan Satversmes tiesai mēs, tad kad Satversmes tiesa mūs ir uzrunājusi, piegādājam arī audio ierakstu, kas ir visai plaši... Un arīdzan protokola papīra formātā. Bet šodien, tieši kuras iestādes, kādā veidā... Nu, tas būs diezgan apgrūtināši, lai es jums to izklāstītu.

G. Kūtris: Paldies pieteikuma iesniedzēja pārstāvim. Saeimas pārstāvim būtu jautājumi?

G. Kusiņš: Jā, godātā tiesa, viens jautājums, kas jau bija iepriekšējā tiesas sēdē saistība ar vienu no apstrīdētajām normām, ka Ministru kabinets sniedz šādu ziņojumu. Šāds ziņojums šobrīd ir sniegts?

A. Barča: Jā.

G. Kusiņš: Es vēlējos tad uzdot, izmantojot iespēju... Kāda būtu komisijas tālākā rīcība ar šo ziņojumu, un, sakiet, lūdzu, nu kāds tad būtu šis grafiks? Kad jūs varētu šo atzinumu izskatīt un kāda tālāka rīcība? Paldies.

A. Barča: Atbildu, Kusiņa kungs. Sociālo un darba lietu komisija ir šo atzinumu saņēmusi. Atzinuma teksts, kas ir saņemts no Ministru kabineta, ko sagatavojusi Labklājības ministrija, ir Sociālo un darba lietu komisijas deputātiem visiem izsniegts. Deputāti ar to ir iepazinušies un decembra mēnesī mēs izskatīsim to komisijas sēdē. Vienlaikus es vēlos tikai piebilst, tā gan būs mana runa komisijas sēdē, ka šis pirmais... nu, pirmā atskaite Saeimai varētu būt vēl plašāka un daudz vairāk pamatota ar cipariem. Bet tas arīdzan varētu būt pieļaujams, jo norma ir stājusies tikai spēkā šī gada 1. janvārī. Tā kā nākošais ziņojums, kas varētu būt 2012. gada sākumā, tas noteikti, ka varētu būt daudz konkrētāks.

G. Kūtris: Lūdzu vēl jautājumus?

G. Kusiņš: Jā, papildus jautājums. Jūs teicāt, decembra mēnesī to var izskatīt. Sakiet, lūdzu, vai no šī atzinuma, jūsuprāt, izriet, ka šis faktisko iemaksu princips pats par sevi ir labs vai slikts?

A. Barča: Godātais Kusiņa kungs, es nevarēšu tik precīzi atbildēt, jo, ja viena persona ir veikusi šīs iemaksas, analīzei, droši, ka tas būtu par maz. Bet šādu atzinumu mēs, izskatot, gatavojoties skatīt komisijas sēdē, mēs to dodam arīdzan mūsu sadarbības partneriem. Pensiju jautājumos tā ir Pensionāru federācija, tā ir Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība un Darba devēju konfederācija. Un tad komisijas sēdē ir būtiski arī viņu priekšlikumi un viedokļi.

G. Kusiņš: Paldies, nav jautājumu.

G. Kūtris: Paldies, Barčas kundze.

Aicinām Saeimas Budžeta un nodokļu komisijas pārstāvi Jāni Reira kungu. Un jūs, kā, arī pieaicinātā persona komisijas vārdā. Aicinām izteikt savu viedokli gan par šīm apstrīdētajām normām, varbūt arī nedaudz par to pieņemšanas procedūru, un jūsu attieksmi pret atbilstību Satversmei, šīm normām. Lūdzu, jums...

J. Reirs: Labdien, godātā tiesa. Budžeta komisija šo likumprojektu, apstrīdētās normas un likumprojektu izskatīja budžeta paketē. Likums nosaka, ka budžeta paketes likumprojekti ir jāizskata steidzamības kārtā un divos lasījumos. Izskatot pirmajā lasījumā komisijā jau radās jautājumi par šīm normām. Izskatot otrajā lasījumā, kur strādājām ar konkrētiem priekšlikumiem 14. decembrī, mēs lūdzām atbildīgās ministrijas papildus pamatojumam.

Gribētu atzīmēt, ka Labklājības ministrijas sagatavotais pamatojums bija kvalitatīvs, bet mums radās papildus jautājumi. Mēs arī lūdzām papildus informāciju, papildus risinājumus. Un tāpēc varbūt arī notika tāds bezprecedenta gadījums budžeta izskatīšanas vēsturē, ka mēs šo likumprojektu pieņemām, izskatījām nevis vienā reizē otrajā lasījumā, bet divās dienās. Tātad pirmo reizi mēs analizējām problēmas un lūdzām papildus paskaidrojumus. Bija 14. decembra sēde. Un jau ar gataviem risinājumiem šis likumprojekts tika izskatīts komisijā 16. datumā.

Izskatīšanas laikā komisijas locekļi vērtēja šo normu, notika diskusija, tika uzklauts Juridiskais birojs, tika uzklauti Labklājības ministrijas pārstāvji, Finanšu ministrijas pārstāvji. Komisija arī analizēja citus piedāvātos risinājumus sociālā budžeta pašfinansēšanai, un komisija arī papildināja Labklājības ministrijas pieteikto formulējumu, pieteikto redakciju ar savām divām redakcijām. Tātad ļaujot, tātad, ne tikai uzskaitīt pensiju pēc iemaksātā, darba devēja... Bet arī ļaujot arī pašam darbiniekam veikt iemaksas.

Otrais priekšlikums, ko Budžeta komisija izstrādāja, bija priekšlikums par to, ka mēs lūdzam Ministru kabinetu regulāri atskaitīties par šīs normas ieviešanu un uzklausām Ministru kabinetu.

Tātad, vērtējot un pieņemot šo normu, mēs vadījāmies no šādiem aspektiem. Ka Satversmes tiesa jau ir iepriekš par leģitīmu atzinusi mērķi – sabalansēt sociālā budžeta ieņēmumu daļu ar izdevumu daļu, ievērojot speciālā budžeta pamatprincipu – pašfinansēšanos. Ka tiek piedāvāti arī citi ieņēmumu avoti, kā, piemēram, sociālā nodokļa pārdale darba devēja iemaksās un iedzīvotāju ienākumu nodokļu pārdale. Tātad, kas nozīmīgi papildināja sociālo budžetu. Vērtējām arī otrā pensiju līmeņa iespēju – samazināšanu vai pagarināt samazināto maksājumu. Bet arī šo mēs, tātad, pieņemām, nesamazinot iemaksas.

Mēs arī vērtējām to, ka faktiskās... Tātad no aprēķinātām iemaksām pirmajā līmenī valsts otram līmenim maksā faktisku naudu. Ja tas ir pirmā līmenī, piemēram, virtuālā nauda, tad otrā pensiju līmenī valsts pārskaita faktisku naudu. Līdz ar to, ja ir starpība starp deklarēto un samaksāto naudu, tad cieš, ļoti nopietni cieš tieši pirmā līmeņa pensiju fonds.

Un vērtējām arī to, ka šis ierobežojums tiek uzlikts vienam sociālā maksājuma veidam – pensijām, kas ir arī ilgtermiņa, un kur cilvēkam ir iespēja plānot savu pensiju ilgtermiņā. Bet tādiem pabalsta veidiem kā veselības pabalsti, darba nespējas pabalsti, kur var parādīties negaidīti..., tad šie ierobežojumi nav uzlikti.

Tā, tas būtu īsumā viss.

G. Kūtris: Paldies. Viens jautājums būtu saistīts ar, tieši, budžeta likumprojekta pieņemšanu, budžeta likumprojektam līdzī nākošo paketi. Sakiet, lūdzu, Budžeta komisija tieši vērtē šo likumu paketi? Laikam atbildīgā komisija prasti ir?

J. Reirs: Jā.

G. Kūtris: Vai jūs budžeta likumprojektu paketē pieļaujāt izskatīt steidzamības kārtībā arī likumus, kas attiecas ne tikai uz nākamā gada budžeta likumu, bet arī uz ilgstošāku laika periodu?

J. Reirs: Praktiski, jā. Ir, ņemot vērā plānošanu, ka tiek budžeti plānoti uz trīs gadiem. Ka mūsu patreizējā situācija ar starptautiskiem aizdevējiem, mums ir nepieciešams trīs gadu budžeta "rāmis". Tad tā tiek darīts.

G. Kūtris: Bet tikai uz trim gadiem?

J. Reirs: Nē, nu, praktiski...

G. Kūtris: Bet, kas ir uz desmit vai piecpadsmit?

J. Reirs: Nē, nu, ja ir otrais, trešais gads un arī varbūt ceturtais, piektais, sestais... Var arī nebūt ceturtais, piektais, sestais. Bet otrais, trešais gads. Mēs esam šādas normas...

G. Kūtris: Es saprotu, ka tā norma tad būtu ar pārejas noteikumiem attiecināta uz diviem, trim, četriem, pieciem, sešiem gadiem. Bet vai šādā paketē varētu būt norma, kas reformē kādu summu maksāšanu pēc būtības, bezterminēti?

J. Reirs: Jā.

G. Kūtris: Ir pieļaujama?

J. Reirs: Jā.

G. Kūtris: Jūs tā tulkojat Saeimas kartības ruļļa 87. prim pantu par budžeta likuma paketi?

J. Reirs: Praktiski, budžeta likuma pakete pieļauj, un budžeti tiek pieņemti Kārtības rullī noteiktā kārtībā.

G. Kūtris: Tā jūsu komisijā saprot, ja, ka tā kārtība tāda? Jautājums ir par 20... par apstrīdēto normu, jeb, pareizāk sakot, 21. panta otro prim daļu, kas, cik es saprotu, tad no jūsu komisijas nāca šis priekšlikums tieši iekļautu šādu... Lai personai būtu iespēja iemaksāt sociālās iemaksas. Sakiet, lūdzu, ja darba ņēmējs secina, ka darba devējs nav samaksājis šo iemaksu, viņam ir jāiemaksā ne tikai no...? Viņš, ja vēlas, viņš var iemaksāt ne tikai no paša algas ieturēto summu, bet viņam vēl jāiemaksā arī darba devēja daļa, manuprāt, ne?

J. Reirs: Praktiski tas tika paredzēts, jā.

G. Kūtris: Tas...

J. Reirs: Tīri kā iespēja, jā.

G. Kūtris: Sakiet, lūdzu, kādā veidā šis cilvēks var iegūt atpakaļ šo izmaksāto summu, samaksāto summu jeb otrreiz samaksāto summu?

J. Reirs: Mums tika paskaidrots, ka tiesas kārtā ir iespēja atgūt šo summu atpakaļ.

G. Kūtris: Tiesas kārtā. Tiesas ceļā civilprocesa kārtībā vēršoties? Tiesā prasot...

J. Reirs: Viens variants, bet, teiksim, es personiski domāju, ka tas ir iespējams, ja ir finansiālās grūtības bijušas, un grūtības ir beigušās, tad darba devējam... darba ņēmējam, pierādot šīs iemaksas, viņš var arī lūgt darba devēju ieskaitīt šīs iemaksas.

G. Kūtris: Principā sanāk, ka, no Budžeta komisijas viedokļa, nodokļu maksāšanas konstitucionālais pienākums ir darba ņēmējam?

J. Reirs: Nē, šis ir izņēmuma gadījums. Un līdz šim lai nonāktu... Mēs, pārrunājot šo jautājumu Budžeta komisijā, saņemot pieprasījumu no Satversmes tiesas, diskusijā esam runājuši par daudziem gadījumiem. Un, praktiski, nodokļu un ... uzturēšana bez plašas sabiedrības iesaistes nav iespējama demokrātiskā valstī. Un rietumvalstīs mēs redzam situāciju, ka ir plaša sabiedrības iesaiste. Un šeit kā pirmo var minēt daudzus gadījumus, kad ir, kad saruna ar darba ņēmēju, un informēšana par vērtanos Valsts ieņēmumu dienestā vai darba inspekcijā. Praktiski 99 procentos ... nodoklis tiek samaksāts. Vēl ir arodbiedrību kustība. Varbūt tas ir likumsakarīgi, kad, piemēram, valsts uzņēmumi, kur ir attīstīta arodbiedrību kustība, tieši nav parādnieki, un visi sociālie nodokļi ir nomaksāti. Privātos uzņēmumos ir iespēja veidot arodbiedrības, sabiedrības iesaisti. Un sabiedrības iesaiste ir arī viens no veidiem, kā risināt šīs te nodokļu maksāšanas problēmas. Un iemaksa, tas jau ir galējais, darba ņēmēja vietā... Un man nav konkrētu datu varbūt, cik šo cilvēki ir izmantojuši, bet tā ir galējā iespēja, kas tiek dota darba ņēmējam.

G. Kūtris: Sakiet, lūdzu, vai valstī ir izveidots speciāls valsts aparāts, kas tiek uzturēts no nodokļu maksātāju naudas, kura pienākums ir rūpēties par nodokļu iekasēšanu?

J. Reirs: Jā, ir izveidots, un viņš arī ļoti aktīvi strādā un, piemēram, gadījumos, ko minēja Barčas kundze, ka ir 0,0 procenti darba samaksa, es esmu pārliecināts, ka Valsts ieņēmumu dienests vai attiecīgās institūcijas veic šī uzņēmuma pastiprinātu auditu un norāda uz šo te lietu. Mums ir arī informācija Budžeta komisijā par to, kā tiek veikti auditi tieši darba ņēmēju – darba devēju attiecībās nodokļu nomaksā. Un, nu, šis darbs, ņemot vērā šī gada un nākamā gada prioritāti – ar ēnu ekonomikas cīnīšanos, ļoti ir pastiprinājies, neraugoties uz to, ka ir it kā kāda norma, kas ļautu

mazāk strādāt. Bet Valsts ieņēmumu dienests ir pastiprinājis šo darbu, arī ļoti nopietni pieaugumi cilvēku meklēšanā, kas strādā bez līgumiem ir Valsts darba inspekcijai. Tātad valsts veic savus pienākumus, bet es uzskatu, ka bez sabiedrības līdzdalības, bez noklusēšanas izskaušanas nav iespējams sakārtot un mazināt nopietnu ēnu ekonomiku.

G. Kūtris: Bet es saprotu, ka šīs apstrīdētās normas nav pret tām situācijām, kur ir noklusēšana. Šīs normas ir tās, kur darba devējs oficiāli Valsts ieņēmumu dienestam paziņo, cik nodokļu ir samaksāts.

J. Reirs: Jā, bet katram darba devējam ir iespēja, darba ņēmējam ir iespēja uzzināt par iemaksām, un tas izziņu piepr... Šīs izziņas ir bezmaksas un šis izziņu, pieprasīto izziņu skaits liecina par to, ka darba ņēmēji ļoti nopietni izmanto savas iespējas uzzināt par faktiskām iemaksām.

G. Kūtris: Jūs pagājušajā tiesas sēdē arī bijāt klāt uz vietas, un noteikti dzirdējāt, ka Valsts ieņēmumu dienesta persona mums stāstīja... Varbūt arī nebijāt šajā daļā, bet Valsts ieņēmumu dienestā ļoti svarīga tēma ir, cik izmaksā šī dienesta administrēšana konkrēto nodokļu iekasēšanai? Un, visticamāk, Valsts ieņēmumu dienests neveiks aktīvas darbības tur, kur summas ir nelielas un, kā VID pārstāvis teica, arī, saprotot ekonomisko krīzi, ne vienmēr pret uzņēmumu vērsīsies asi. Un, visticamāk, ka uzņēmums vairāk uztrauksies par pievienotās vērtības vai akcīzes nodokļu nomaksu, kur summas ir lielas un VIDs ir lielāk ieinteresēts, nekā par vienu, divu vai triju darba devēju nelielo sociālo nodokli. Vai jūs domājat, ka VIDs ļoti intensīvi darbosies par nodokļu piedziņu tur, kur ir dažu darba ņēmēju nodoklis nesamaksāts?

J. Reirs: Ir vēl citas institūcijas – Valsts darba inspekcija, kur var apstrīdēt šīs lietas un sūdzēties darba ņēmējs, un, praktiski, nu, manā rīcībā nav tāda informācija, ka VIDs “ķer” tikai lielās naudas. Es saprotu, ka ir kompleksās pārbaudes, un tur tiek pārbaudīti uzņēmumi pilnībā, un arī tie dati, kas liecina par uzrēķiniem un atmaksātām naudām, tomēr, nu, liecina, ka tieši darba, sociālā nodokļa, un iedzīvotāju ienākuma nodokļa sadaļā... Tomēr liecina par to, ka Valsts ieņēmumu dienests pilda savas funkcijas.

G. Kūtris: Sakiet, lūdzu, vai jūs piekrītat tam, ko Barčas kundze arī teica, ka šeit ir taisnīguma princips, pēc būtības?

J. Reirs: Jā.

G. Kūtris: Vai tas ir taisnīgi, ka darba ņēmējam ir jāsamaksā gan par sevi, gan par darba devēju nodoklis? Kas vienreiz no viņa ir iekasēts?

J. Reirs: Bet darba ņēmējam ir iespējas šos līdzekļus atgūt.

G. Kūtris: Tātad, ja kādam kaut kas tiek atņemts, tad viņam ir tiesības pašam cīnīties, lai viņam to atdod atpakaļ?

J. Reirs: Tas ir pēdējais veids, pēdējais solis. Līdz tam, es vēl teicu, ir iespējas daudz citas darbības veikt, lai vienotos ar darba devēju par nenomaksātām summām.

G. Kūtris: Principā sarunu ceļš, ja?

J. Reirs: Arī sarunu ceļš. Jā, sarunu ceļš, un arī vērsšanās attiecīgās institūcijās. Ja, teiksim, ja kompleksajās pārbaudēs varbūt nav. Bet es neesmu dzirdējis tādus gadījumus, kad nepievērš uzmanību maznozīmīgiem sociāliem nodokļiem. Jo sociālais nodoklis ir prioritāte, es domāju, valsts... Valsts institūcijām, jo viņš ir nesabalansēts. Pamatbudžets ir daudz maz šogad sabalansēts.

Bet, ja ir sūdzības par algas nemaksāšanu vai par nodokļu nemaksāšanu, tad Valsts ieņēmumu dienests veic pārbaudes, tematiskās un nešķiro pēc daudzuma.

G. Kūtris: Kur ir noteikta šī prioritāte?

J. Reirs: Tas ir Ministru kabineta diskusijās, tas ir darba... Ministru kabineta reformu grupā un visos dokumentos, kur mēs apspriežam... Tātad sabalansēts sociālais budžets ir prioritāte.

G. Kūtris: Tiesnesis Ķinis, lūdzu.

U. Ķinis: Tad šeit jūs pieskārties nedaudz, bet es tomēr varbūt gribētu precizēt. Tad, jūsuprāt, vai tomēr apstrīdētā norma nenonāk pretrunā ar personas konstitucionālo pienākumu pienācīgā kārtā maksāt nodokļus?

J. Reirs: Manuprāt, nenonāk. No tās informācijas, ko mēs lūdzām komisijā sagatavot dienestiem un, izvērtējot tās... Izvērtējot apstākļus, man liekas, ka nenonāk pretrunā.

U. Ķinis: Vai jūs uzskatiet, ka, pieņemot šo faktisko ieguldījumu principu, likumdevējs ir arī pienācīgi domājis par to? Pienācīgiem mehānismiem, kādā veidā realizēt šo principu? Iedarbīgiem mehānismiem? Es domāju, nu, sarunas ir laba lieta. Varbūt ir, vēršanās vienā institūcijā ar sūdzībām vai otrā ir laba lieta, protams. Bet, kā teikt, neviens jau nevar atbrīvot valsti no pienākuma...

J. Reirs: Nē, ir arī izvērtēti citi instrumenti kā, piemēram, garantiju fonds, kurš ir uzņēmuma maksātspējas gadījumā, kad ja, piemēram, šīs te faktiskās iemaksas nav veiktas, un uzņēmums nonāk pie maksātspējas, un tiek iedarbināts uzņēmuma garantiju fonds, un tad šis darba ņēmējs, ja viņš ir pensijā, viņam tiek uzskaitīti šie apmaksātie līdzekļi, un viņš var lūgt pārrēķināt savu pensiju. Tā kā ...

U. Ķinis: Jā, nu, bet, pieņemsim, pilnīgi praktisks jautājums. Cilvēks nesaņem algu, vai darba devējs nesamaksā to, kas viņam pienākas, viņš neietur no viņa nodokļus. Un tagad cilvēks to redz un... Vai tad ir tik vienkārši iesniegt to procedūru par maksātspēju? Tur taču ir nepieciešami tāpatās zināmi finansiāli ieguldījumi no darba devēja, nē, darba ņēmēja puses.

J. Reirs: Tas neattiecas varbūt uz konkrētu vienu darbinieku, bet, principā ...

U. Ķinis: Bet, nu, savādāk jau nevar iedarbināt maksātspējas procesu.

J. Reirs: Ir vēl citi instrumenti. Viens no instrumentiem, ja uzņēmums ir nonācis maksātspējas procesā. Es nosaucu vienu no instrumentiem.

G. Kūtris: Vēl jautājumi? Nav. Pieteikuma iesniedzēja pārstāvim jautājumi būtu?

E. Ikvilds: Viens jautājums. Komisijas sēde, kad izskatīja šo likumprojektu, nu jau otrajam lasījumam, bija 16. decembris. Vai jūsu rīcībā bija, tas ir pagājušā gada 15. decembra tiesībsarga vēstule, kur viņš vērtēja šo normu un rosināja tomēr atturēties no šādas darbības, respektīvi, likumprojekta pieņemšanas piedāvātā redakcijā?

J. Reirs: Komisijas rīcība bija, tātad mēs šo likumprojektu otrajā lasījumā pirmajā dienā ar pirmo reizi izskatījām 14. datumā un otro reizi – 16. datumā. Tātad likuma... tiesībsarga ieteikums attiecās uz Labklājības ministrijas piedāvāto normu, tāpēc mēs arī viņu papildinājām ar iemaksām, un papildinājām ar kontroles mehānismu.

E. Ikvilds: Paldies.

G. Kūtris: Vairāk jautājumu jums nav? Saimas pārstāvim?

G. Kusiņš: Nē, paldies, nav.

G. Kūtris: Paldies, jums, Reira kungs. Aicinām tālāk Tiesībsarga biroja Tiesību nodaļas sociālo un ekonomisko tiesību jomas juriskonsulti Lieni Zariņu kā Tiesībsarga biroja pārstāvi izteikt viedokli par šīm apstrīdētajām normām, kā arī to atbilstību Satversmei. Lūdzu, jūsu viedoklis.

L. Zariņa: Labdien, godātā tiesa. Sākotnēji es gribētu vērst uzmanību uz to, ka, ņemot vērā iepriekšējās sēdes laikā izskanējušos viedokļus... Precizēt. Tātad tiesībsargs ir sniedzis rakstisku viedokli Satversmes tiesai par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 109. pantam, un vēlētos precizēt, ka, principā, ir vērtēts, tātad, likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu” 5. panta ceturtās daļas pēdējais teikums, kas runā par faktisko iemaksu principu. Jo pirmais teikums paredz šo te deklarēto principu. Un tiesībsargam šajā lietā ir viedoklis, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 109. pantam turpmāk minēto iemeslu dēļ.

Satversmes 109. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darba nespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos. Sociālās apdrošināšanas likuma 3. panta pirmā daļa norāda uz sociālās apdrošināšanas nozīmi. Tā ir pasākumu kopums, ko organizē valsts, lai apdrošinātu personas vai tās apgādībā esošo personu risku zaudēt darba ienākums sakarā ar sociālās apdrošināšanas riska iestāšanos. Sociālā apdrošināšana ir valsts sociālās drošības sistēmas sastāvdaļa. Tādējādi sociālās apdrošināšanas vaidā likumdevējs paredz Satversmes 109. pantā paredzēto tiesību nodrošinājumu. Ierobežojot tiesības sociālās apdrošināšanas jomā, tiek ierobežotas arī konstitucionāli nostiprinātās tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Faktisko iemaksu princips attiecībā uz pensiju sociālo apdrošināšanu tika ieviests ar mērķi nodrošināt papildu finanšu līdzekļus Valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas deficīta segšanai 2011. gadā un veicināt sociālās apdrošināšanas sistēmu darbību ilgtermiņā. Lai nodrošinātu pilnvērtīgu valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojumu sniegšanu personām, vienlaikus nodrošinot Satversmes 116. pantā minēto mērķi – sabiedrības labklājību. Šāds mērķis, ievērojot likumdevēja uzdevumus sociālo tiesību jomā, – nodrošināt sociālās apdrošināšanas sistēmas stabilitāti un ilgtspēju – tiesībsarga ieskatā vērtējams kā leģitīms.

Vienlaikus tiesībsarga ieskatā likumdevēja izvēlētais risinājums nav samērīgs. Satversmes tiesa 2001. gada 13. martā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2000-08-0109, kurā uzsvēra – lai garantētu obligātajai sociālajai apdrošināšanai pakļauto personu tiesības, izmaksas no valsts sociālās apdrošināšanas budžeta nevar tikt saistītas ar to, vai darba devējs vai arī valsts ir izpildījis savu pienākumu Valsts sociālās apdrošināšanas jomā.

Lai arī atsevišķas normas kopš 2001. gada ir mainījušās, valstī pastāv sociālās apdrošināšanas sistēma, kas ieviesta 1996. gada 1. janvārī. Sociālās apdrošināšanas principi nav mainījušies. Obligātajai sociālajai apdrošināšanai ir pakļautas noteiktas iedzīvotāju grupas, tai skaitā darba ņēmēji, par kuriem obligātās iemaksas maksā darba devēji. Iemaksas, kas jāveic darba ņēmējam, darba devējs ietur un likumā noteiktā termiņā ieskaita speciālajā budžetā. Darba ņēmējs neveic ne savu reģistrāciju Valsts ieņēmumu dienestā, ne sociālās apdrošināšanas iemaksu ieskaitīšanu speciālajā budžetā. Darba devēju saistību izpildes kontrole un tiesības uz sociālo nodrošinājumu aizsardzības efektīvu mehānismu izveide ir valsts pienākums.

Apstrīdēto normu likumprojektā norādītie pasākumi, tātad darba ņēmēju iespējas sekot līdzi sociālās apdrošināšanas iemaksu veikšanai, sociālās apdrošināšanas iemaksu piedziņa, tiesībsarga

ieskatā nemazina personu tiesības saņemt sociālās apdrošināšanas pakalpojumus neatkarīgi no valsts radītā piespiedu mehānisma efektivitātes vai darba devēja rīcības. Likumdevēja pienākums bija ievērot Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta spriedumu. Un apstrīdēto normu izvirzītā mērķa risinājumi, kas ir acīmredzami pretrunā minētajā spriedumā izdarītajiem secinājumiem, tiesībsarga ieskatā nav atzīstami par samērīgiem.

Tāpat uzsverams, ka apstrīdētās normas radīs būtiskus un tālejošus ierobežojumus personu tiesību uz sociālo nodrošinājuma īstenošanā. Un pašreizējie dati par apstrīdēto normu radītajām sekām, par ko tika arī diskutēts, runāts arī iepriekšējā sēdē, tiesībsarga ieskatā atspoguļo vienīgi nelielu laika periodu, tātad no 2011. gada 1. janvāra, un tie nevar sniegt pietiekamu liecību par šo normu sekām. Tiesībsarga ieskatā normas neatbilst 109. Satversmes pantam.

G. Kūtris: Viss? Paldies. Tiesnešiem jautājumi būtu? Tiesnesis Balodis, lūdzu.

K. Balodis: Sakiet, lūdzu, kāpēc jūs ar tik lielu pārliecību apgalvojat, ka apstrīdētā norma vispār rada 109. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu? Vai tiešām 109. panta tvēruma, jūsu prātā, sniedzas tik tālu, ka 109. pantam noteikti būtu jāgarantē iepriekšējā kārtība, kāda tā bija pirms apstrīdētās normas pieņemšanas? Varbūt runa par pozitīvo pienākumu? Tādā kontekstā jāvērtē...

L. Zariņa: Par...

K. Balodis: ...visa problēma?

L. Zariņa: Par valsts pozitīvo pienākumu?

K. Balodis: Jā, jā. Kā jūs to saskatāt? Kā jūs domājat?

L. Zariņa: Nu, Satversmes 109. pants paredz sociālo nodrošinājumu vecuma, tai skaitā, gadījumos, un, kā arī vairakkārt Satversmes tiesa savā praksē norādījusi, tad tiesības uz sociālo nodrošinājumu sociālās apdrošināšanas veidā... Ir 109. panta tvērumā šis jautājums skatāms. Un valsts, protams, jā, tas ir valsts pozitīvs pienākums – radīt pietiekami efektīvu šo te sociālās apdrošināšanas sistēmu, kur darba devējs, ja viņam pienākums ir uzlikts maksāt sociālās iemaksas, to arī izpilda.

G. Kūtris: Tā, tiesnese Krūma, lūdzu.

K. Krūma: Man ir papildinošs jautājums. Tas, ko Satversmes tiesa savos spriedumos ir teikusi arī, ka 109. pants aptver tikai valsts pienākumu nodrošināt tiesības uz sociālo apdrošināšanu attiecībā uz to kodolu. Respektīvi, valsts nevar atteikties radīt sociālās apdrošināšanas sistēmu kā tādu, bet kaut kādi konkrēti veidi vai izpausmes ne obligāti vienmēr būs 109. panta tvērumā. Tad, teiksim, piedāvājot jūsu skatījumu – skatīt šo lietu caur ierobežojumu, kur jūs saskatāt, ka valsts kodola nodrošināšanas pienākumā 109. panta kontekstā mēs nevarētu ieviest faktiskās iemaksas principu?

L. Zariņa: Principā varbūt arī faktiskās iemaksas principu varētu ieviest, bet ne šādā formā, kamēr ir pienākums darba devējam maksāt sociālās apdrošināšanas iemaksas. Tieši šādā veidā tiesībsargs ir vērtējis, tātad, apstrīdētās normas.

K. Krūma: Kas būtu tad tie saudzējošākie līdzekļi, ko jūs piedāvātu, skatot šo jautājumu caur ierobežojumu, nepieļaujamu ierobežojumu? Kas pietrūkst tai jaunajā sistēmā, kas tiek piedāvāta ar apstrīdēto normu?

L. Zariņa: Ja pastāvētu šī faktiskā iemaksa, princips?

K. Krūma: Jā, jā, pastāvot šim faktisko iemaksu principam.

L. Zariņa: Jāatzīst, tiesībsargs to nav vērtējis, ja tik tālu šo jautājumu... Iespējams, ka tad, ja, par ko arī iepriekš runātāji jau runāja, ja darba ņēmēji būtu tie, kas maksā sociālās apdrošināšanas iemaksas, tad, nu, šai sistēmai arī būtu jābūt pietiekami efektīvai, lai tas būtu samērā vienkārši izdarāms un lai... Un lai darba ņēmēji būtu ieinteresēti šāda maksājuma veikšanai. Bet pašreizējā situācijā, kad darba ņēmējs nevar ne sevi reģistrēt, ne samaksāt savā vietā, nu, šāds faktisko iemaksu princips, manuprāt, nav pieļaujams.

G. Kūtris: Tiesnesis Ķinis, lūdzu.

U. Ķinis: Jūs savā viedoklī, tas ir, atbildes rakstā norādījāt, ka likumdevējs tiesiskā un demokrātiskā valstī, izstrādājot normatīvo regulējumu, nevarot vadīties no prezumpcijas, ka persona sociālos apdrošināšanas pakalpojumus izmantos ļaunprātīgi, kā arī nepildīs konstitucionālo pienākumu maksāt nodokļus. Ja likumdevēja ieskatā šāda iespēja pastāv, tad tā pienākumos būtu izveidot pietiekošu, pienācīgu kontroles mehānismu, lai to novērstu. Lūdzu, sniedziet komentāru par šo viedokli. Un vai, pēc jūsu domām, valstij nav vispār jāveic preventīvi pasākumi, lai novērstu praksē konstatētās problēmas tādā gadījumā?

L. Zariņa: Nu, preventīvi pasākumi noteikti būtu ieviešami, bet konkrētais viedoklis par to, ka nevar, tātad, likumdevējs vadīties no tādas prezumpcijas, ka ļaunprātīgi tiks izmantotas tiesības, bija sniegts tādēļ, ka likumprojektā, ne, tā anotācijā, šīs te ļaunprātīgās rīcības bija attiecinātas uz citiem sociālās apdrošināšanas veidiem. Galvenokārt, tas bija, tātad, maternitātes apdrošināšana un bezdarba gadījumiem... Un, nu, veidot normu, teiksim, tikai ar tādu prezumpciju, ka viņa visticamāk tiks izmantota ļaunprātīgi, manuprāt, nav pamata tomēr...

U. Ķinis: Nu, jā, bet pastāv...

L. Zariņa: ... demokrātiskā valstī.

U. Ķinis: ... šobrīd situācija, kad 6 procenti, kā jau dzirdējāt, vispār parāda algu 0,0. Ja faktiskais iekasējuma līmenis, vārdu sakot, ir ievērojami zemāks, un indekss visu laiku ir negatīvs, kādi pasākumi tad valdībai būtu, tad likumdevējam būtu jāveic tad, jūsuprāt?

L. Zariņa: Manuprāt, šeit būtu efektīvai nodokļu piedziņai, nodokļu piedziņas sistēmai jābūt...

U. Ķinis: Un attiecībā...

L. Zariņa: ...efektīvai.

U. Ķinis: Un attiecībā...Vai demokrātiskā valstī tas ir pretrunā ar demokrātiskas valsts principiem, ka personai ir jālīdzdarbojas pašai savas nākotnes veidošanā?

L. Zariņa: Noteikti, nē. Un persona arī... Tātad viņa var sekot līdzi, kā sociālās iemaksas tiek veiktas, bet pašreizējā... Pašreizējā sistēma, nu, neaizsargā tomēr tajos gadījumos, piemēram, ja darba devējs nav vispār reģistrējis Valsts ieņēmumu dienestā darba ņēmēju.

U. Ķinis: Jūs arī savā atbildes rakstā minējāt, ka apstrīdētās normas pārkāpj Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta spriedumā izdarītos secinājumus. Sakiet, vai kopš tā laika nav absolūti nekas mainījies vispārībā valstī? Vai ir tā situācija, ir pilnīgi tāda pati kā 2001. gadā šajā jomā, kad tika vērtēts faktisko ieguldījumu princips?

L. Zariņa: Nu, tādus pavisam precīzus datus es noteikti nevarēšu jums pateikt, bet, nu, protams, ir mainījies. Ir mainījies galvenokārt tas, ka pašreizējā situācijā mēs esam, nu ... Valsts ir tādās finanšu grūtībās, un ir jāstrādā pie sociālās apdrošināšanas budžeta stabilitātes un ilgtermiņa nodrošināšanas tā, ka nu... Bet, attiecībā uz šo te, uz šiem te galvenajiem principiem sociālās apdrošināšanas jomā, principi ir saglabājušies tādi paši, kādi tika pieņemti pēc šī Satversmes tiesas sprieduma.

U. Ķinis: Uz to brīdi praktiski vispār nebija kontroles mehānisma, kā darba ņēmējam veikt kaut kādu kontroli pār to, vai vispār faktiskās iemaksas tiek veiktas. Šobrīd, jūs dzirdējāt, ka tomēr ir radīti daži mehānismi.

L. Zariņa: Meh...

U. Ķinis: Kā Jūs vērtējat tad attiecībā par šo mehānismu efektivitāti? Un ...

L. Zariņa: Nu, mehānisms pastāv, bet par viņa efektivitāti tomēr liecina tas, ka likumdevējs ir rēķinājies, ka iekļaujot, nu, paredzot šo faktisko iemaksu principu, tiks ietaupīts. Nu, tad jādūmā, uz kā rēķina tiks ietaupīts. Uz nesamaksāto nodokļu rēķina. Un tas, manuprāt, liecina par to, ka pietiekami efektīvi pašreiz netiek veiktas iemaksas, tātad nodokļu piedziņa un nodokļu samaksa, un netiek arī plānots to darīt.

G. Kūtris: Tiesnesis Balodis.

K. Balodis: Jautājums daļēji kontekstā ar to, ko jūs nupat teicāt. Kāpēc jūs domājat, ka tādā gadījumā, ja nebūtu apstrīdētās normas, un visi citi nodokļi būtu samaksāti... Kāpēc jūs domājat, ka finansiālā situācija sociālajā budžetā būtu labāka? Kāpēc jūs domājat, ka varētu saglabāt iepriekšējo kārtību? Jums ir tāda pārliecība, ka tādā gadījumā sociālais budžets tomēr pildītos un varētu saglabāt iepriekšējo kārtību, kāda pastāvēja pirms apstrīdētās normas pieņemšanas?

L. Zariņa: Tātad, vai, ja visi nodokļi tiktu samaksāti? Samaksāti, vai, būtu?

K. Balodis: Jā.

L. Zariņa: Pilnībā šī sistēma...

K. Balodis: Jā, ja būtu tā deklarētā sistēma, jā, šo nodokļu samaksai jau arī ir kaut kāda bāze un, kā zināms, tad sociālais budžets ir tāds, kura pildīšanās ir saistīta ar ļoti daudzām problēmām. Kāpēc jūs domājat, ka tad būtu viss kārtībā?

L. Zariņa: Noteikti nebūtu viss kārtībā, bet šeit ir vērtēts tieši, nu, tas vērtējums ir, tātad, tādā aspektā, tiesībsarga. Kā tiek nodrošinātas personu tiesības uz sociālo nodrošinājumu, sociālās apdrošināšanas formā, veidā. Nevis vai apstrīdētā norma pietiekami efektīvi radīs sociālā budžeta stabilitāti. Ne tādā kontekstā.

K. Balodis: Pie izdevības es uzdošu jums vēl vienu jautājumu. Kā jūs skatāties uz visas šīs apstrīdētās normas problemātiku tādā kontekstā, ka valstī tomēr sociālo tiesību jomā likumdevējam ir ļoti liela rīcības brīvība pieņemt vienu vai otru normatīvo regulējumu?

L. Zariņa: Likumdevē...

K. Balodis: Es vienkārši neredzēju jūsu atzinumā kaut kā to...

L. Zariņa: Likumdevējam viennozīmīgi ir liela rīcības brīvība sociālo tiesību jomā. Un, bet tajā pašā laikā viņš, likumdevējs, ir ierobežots ar zināmu principu ievērošanu, pieņemot likumus, izstrādājot kārt... Nu, izstrādājot kaut kādas jaunas normas un ierobežojumus. Un šie principi ir arī,

tai skaitā, tiesiskuma princips, kurš uzliek par pienākumu arī likumdevējam ievērot to. Gan Satversmes tiesā nostiprinātos principus, gan no Satversmes... Nu, Satversmes 89. pants tāpat runā arī par to, ka tiek starptautisko cilvēktiesību principi piemēroti. Ja, tā ka likumdevējs tomēr ir ierobežots savā rīcības brīvībā.

U. Ķinis: Sakiet, vai jūs...

G. Kūtris: Tiesnesis Ķinis.

U. Ķinis: ...sakiet, vai jūs uzskatiet, ka, pieņemot apstrīdēto normu, ir pārkāpts arī tiesiskās paļāvības princips? Un, ja viņš ir pārkāpts, tad varbūt paskaidrojiet, ko jūs uzskatiet, kādā veidā viņš tieši pārkāpts?

L. Zariņa: Nu, jāsaka, ka tiesībsargs nav vērtējis apstrīdēto normu tiesiskās paļāvības kontekstā.

G. Kūtris: Tiesnese Krūma, lūdzu.

K. Krūma: Vēl pēdējo precizējot. Vienkārši cenšos saprast to jūsu perspektīvu par ierobežojumu. Kāpēc, pēc jūsu domām, persona, par kuru tiktu veiktas iemaksas sociālās apdrošināšanas budžetā pēc deklarētās sistēmas, deklarētās iemaksu sistēmas, būtu aizsargājama vairāk nekā persona, par kuru tiek veiktas iemaksas šo te faktisko iemaksu sistēmas ietvaros? Kāpēc likumdevējam būtu vairāk jāaizsargā ikviens cilvēks par kuru, iespējams, nodokļi vispār netiek maksāti, atšķirībā no, teiksim, sistēmas, kur faktisko iemaksu sistēmas ietvaros persona pati līdzdarbojas, skaidro un cīnās par to, lai tās iemaksas tiku izdarītas?

L. Zariņa: Nu, es nevarētu piekrist, ka valstij būtu vairāk jāaizsargā tās personas, par kurām faktiski nav veiktas nodokļu iemaksas, bet šeit...

K. Krūma: Bet tas notiek deklarētās sistēmas ietvaros. Jo deklarētās sistēmas ietvaros uz prezumpcijas pamata tā nauda tiek izmaksāta pilnīgi visiem, vai viņi ir maksājuši, vai nav maksājuši, faktiski.

L. Zariņa: Bet tas tiek darīts tādēļ, ka valstī pastāv noteikta kārtība. Likums paredz valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu maksāšanu. Šis pienākums ir uzlikts darba devējam un, tāpat, pretī ir jābūt pietiekami efektīvam šī pienākuma nodrošināšanas mehānismam. Ja viņa nav, vai atbildība par šādu iemaksu nemaksāšanu, ko uzliek likums par pienākumu, ir jāuzņemas personai, kurai nav šis pienākums bijis uzlikts.

K. Krūma: Pat ja pastāv kaut kādi līdzekļi vai sistēma, kas tiek radīta, kā persona šo naudu var atgūt? Jūs domājat, ka tieši tikai tā deklarētā sistēma ir tas, kas ietilpst 109. panta kodolā?

L. Zariņa: Nu, persona var atgūt, bet, manuprāt, tas tomēr šajā gadījumā tomēr nav samērīgi, jo nav vērtēts tas, vai personai būs iespējams samaksāt vispār šādas darba devēja neveiktās sociālās apdrošināšanas iemaksas.

G. Kūtris: Vai pieteikuma iesniedzēja pārstāvim būtu jautājumi?

E. Ikvilds: Paldies, nav.

G. Kūtris: Nav. Vai Saeimas pārstāvim būtu jautājumi?

G. Kusiņš: Jā, godātā tiesa.

G. Kūtris: Lūdzu.

G. Kusiņš: Ir vairāki jautājumi. Pirmkārt, līdz jūsu uzstāšanās brīdim bija pieejams atzinums, Jansona kunga parakstītais atzinums, bet es gribētu precizēt atsevišķas lietas, kas ir šajā atzinumā. Tas ir piektajā lapaspusē, apakšā, pēdējā rindkopa. „Izvērtējot apstrīdēto normu likumprojekta anotācijā norādīto informāciju, kopumā secināms, likumdevējs atzīst, ka valstī ir gadījumi, kad darba devēji nesamaksā obligātās iemaksas”. Tik tālu it kā būtu skaidrs. Bet tad ir viens teikums, kuru es vēlētos, lai jūs paskaidrojiet, kā tas ir domāts: „Līdz ar to valstī pastāvošais piespiedu mehānisms nav pietiekami efektīvs, lai šādus gadījumus novērstu”. Man ir jautājums, kāds tas varētu būt – piespiedu mehānisms? Ka katrs darba devējs samaksā? Kā, vai, vai es pareizi saprotu šos divus teikumus?

L. Zariņa: Tātad šeit tās...

G. Kusiņš: Tas ir domāts nodokļu piedziņas mehānisms? Vai tāds piespiedu mehānisms, kad tiek izvirzīts, veidots kaut kāds mehānisms, ka visi darba devēji kaut kā automātiski samaksā nodokļus? Kā tas ir?

L. Zariņa: Tas noteikti ir nodokļu nomaksas pietiekami efektīvs mehānisms...

G. Kusiņš: Tātad ...

L. Zariņa:... un, ja netiek nomaksāti nodokļi, tad viņi arī tiek piedzīti.

G. Kusiņš: Vai es pareizi saprotu, ka tad šis teikums saprotams tā: „Līdz ar to valstī pastāvošais piespiedu mehānisms nodokļu piedziņas jomā” – tā tas būtu jālasa, ja?

L. Zariņa: Nodokļu piedziņas jomā, tā tas šeit ir domāts.

G. Kusiņš: Jomā, jūs uzskatāt, ka tas nav pietiekami efektīvs, ja?

L. Zariņa: Jā, tas viedoklī ir šeit tādā kontekstā.

G. Kusiņš: Labi. Nākamais jautājums ir par atzinuma septīto lapaspusi un to, ko jūs tagad teicāt. Septītā lapaspuse beigās. Ir šeit tāds izcelts treknā drukā. „Ņemot vērā minēto, secinu”, un, acīmredzot, tā tiesībsarga frāze: „valsts nav izpildījusi pienākumu garantēt tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā līmenī”. Sakiet, lūdzu, vai šīs apstrīdētās normas rezultātā persona nesaņem vismaz minimālā līmenī?

L. Zariņa: Šis teikums atzinumā ir kā atbilde uz Satversmes tiesas tiesneša rakstiski uzdoto jautājumu. Vai valsts ir izpildījusi no Satversmes 109. panta izrietošo pienākumu garantēt sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā līmenī?

G. Kusiņš: Tātad jūs uzskatāt, ka...

L. Zariņa: Konkrēti, atbildot uz šo te jautājumu, tiesībsargs uzskata, ka pašreizējais regulējums to negarantē.

G. Kusiņš: Ka pašreizējais, tas ir uz šīm faktiskajām iemaksām balstītais?

L. Zariņa: Tas ir saistīts ar to, ko valsts garantē jebkurai personai, kurai nav tiesības uz vecuma pensiju. Nu, teiksim, ne tiesības uz vecuma pensiju, bet tātad, ko valsts garantē jebkuram. Tas minimālais vecuma pensijas apmērs.

G. Kusiņš: Tad man būtu jautājums. Sakiet, lūdzu, vai taisnība ir tāda, ka jūs esat vērsušies Labklājības ministrijā, uzskatot, ka esošā minimālā pensija ir pārāk maza?

L. Zariņa: Tieši tā.

G. Kusiņš: Un jūs varat minēt argumentus, ka šī minimālā pensija, kas šobrīd ir, neatbilst 109. pantam?

L. Zariņa: Tiesībsarga viedoklis tāds ir pieņemts, un par to ir informēta gan Labklājības ministrija, gan arī Saeima. Pašreizējais minimālās vecuma pensijas apmērs ir piesaistīts valsts sociālā nodrošinājuma pabalstam – 45 latu, kas ir nemainīgs no 2006. gada 1. janvāra. Un šis pabalsts nav... nav, tātad, pamatots ar ekonomiskajiem rādītājiem, nav veikti arī aprēķini, kas vērsti uz to, vai tiešām šis te minimālais vecuma pensijas apmērs spēj nodrošināt personas vajadzības. Arī, ņemot vērā, ka no 1. janvāra nākamā gada vairs netiks piemaksas veiktas pie pensijām par stāžu līdz ...96. gadam.

G. Kusiņš: Labi, nākamais jautājums...

G. Kūtris: Es atvainojos. Jums no nākamā gada nebūs piemaksas pie pensijām par stāžu līdz ...96. gadam?

L. Zariņa: Nepiešķirs piemaksas.

G. Kūtris: Nebūs vairs?

L. Zariņa: Piemaksas par stāžu līdz 96. gadam. Tātad pašreizējais regulējums paredz šo piemaksu piešķiršanu līdz šā gada beigām.

G. Kusiņš: Tad es gribētu uzdot vēl vienu jautājumu. Tiesībsarga atzinumā sestajā punktā bija, sestajā lapaspusē otrajā rindkopā no augšas bija rakstīts. „Tādejādi tiesībsarga ieskatā tiesisks regulējums un faktiskā situācija kopš 2001. gada nav būtiski mainījusies”. Jūs šobrīd apgalvojat, ka ir būtiski mainījusies. Jūs mainījāt tad pozīciju, vai kā tas ir domāts?

L. Zariņa: Nu, nav būtiski mainījusies. Šeit runa ir par... Runājot par faktisko situāciju... Ir par pastāvošiem principiem. Ka valsts ir uzlikusi pienākumu darba devējam maksāt sociālās iemaksas, nevis darba ņēmējam, un arī sevi reģistrēt Valsts ieņēmumu dienestā.

G. Kusiņš: Un faktiskā situācija? Tādā plašākā mērā jūs nupat atbildējāt uz tiesneša...

L. Zariņa: Iespējams.

G. Kusiņš: ... jautājumu. Jūs teicāt, ka ir mainījusies. Tad kāda ir tā pozīcija?

L. Zariņa: Nu, pilnīgi vienāda tā situācija, protams, nav. Jo ir mainījusies gan sociālās apdrošināšanas, teiksim arī dažas soci... Sociālās apdrošināšanas veidi. Un tāpatās jāņem vērā, ka ir šī te ekonomiskā nestabilitāte, un sociālais budžets ir zināmā krīzē.

G. Kusiņš: Un, jūs teicāt, ka šobrīd ir pagājis pārāk īss laiks, lai varētu vērtēt, vai šīs faktiskās iemaksas, šie faktiskie dati patiešām ir tādi, ka tiek piedzīti trīs mēnešu laikā vairāk kā 90 procenti. Sakiet, lūdzu, kas jums liek domāt, ka turpmāk situācija varētu pasliktināties?

L. Zariņa: Nu, vairāk...

G. Kusiņš: Piedzīšanas jomā.

L. Zariņa: Vairāk šeit liek domāt tas, ka, nu, ir tomēr nepilns gads, ir ļoti īss periods. Un pašlaik pat tas nav viens gads, kad persona reāli var nebūt sociāli apdrošināta vecuma pensijas piešķiršanai. Nav pat vēl viens vesels gads.

G. Kusiņš: Bet tas, jūsuprāt, ir pietiekoši, lai pateiktu, ka tas regulējums neatbilst 91. pantam?

L. Zariņa: Nu, tas nav vienīgais apstāklis.

G. Kusiņš: Labi, paldies. Un pēdējais jautājums. Jūs noteikti ļoti labi pārzināt šo jomu, jūs esat pārstāvis. Vai, kā jūs varētu komentēt, ka... Šie jautājumi ir svarīgi ne tikai Latvijā, bet, es pieļauju, arī citās valstīs. Un Sociālās drošības kodeksā ir noteikts, ka pirmā līmeņa pensijas minimālais atvietošanas līmenis ir vismaz 40 procenti no iepriekšējā ienākuma. Latvijā šobrīd ir 51,8 – pirmais līmenis. Sakiet, lūdzu, ko no tā varētu secināt? Vai mums patiešām ir šis pirmais līmenis pārāk mazs?

L. Zariņa: Nu, šeit ir jāņem vērā, ka tie 50 procenti, visticamāk, ir rēķināti no tā, kas ir faktiski, tātad faktiski, ja, tiek izmaksāts algās.

G. Kusiņš: Nē. Te nav runa par algām. Te ir runa par pirmā līmeņa pensijām. Tātad Sociālās drošības kodekss, kas aptver vairākas valstis nekā Latvija...

L. Zariņa: Jā, jā, jā.

G. Kusiņš:... nosaka to, ka minimālais atvietošanas līmenis būtu 40 procenti no iepriekšējā ienākuma. Latvijā šobrīd ir 51,8. Kā jūs dzirdējāt iepriekšējās sēdēs, ir ļoti liels aizvietošanas tām personām, kuras patiesībā saņem nevis atbilstoši iemaksām, bet 60 procentus un pat vairāk saņem, izejot no šī vidējā, un nevis atbilstoši faktiskām iemaksām. Mums šobrīd ir 51,8. Jūsprāt, tas vēl aizvien ir maz?

L. Zariņa: Tiem, kuriem ir 51,8, ir pietiekami, es uzskatu. Tā varētu vērtēt, ka šādām personām tas ir pietiekami.

G. Kusiņš: Un tad, lūdzu, tad atgriezoties pie tā jautājuma. Vai tad patiešām minimālā pensija ir pārāk maza?

L. Zariņa: Jā, minimālā pensija ir pārāk maza, jo, piemēram, par stāžu no 41 gada un vairāk tā ir 76,50 lati. Manuprāt, tas nav sam... Nu, tur pat nav īsti jābūt ekonomiskiem aprēķiniem, lai saprastu, ka 76,50 lati par 41 gada stāžu...

G. Kusiņš: Tad man pēdējais jautājums. Sakiet, lūdzu, šādām personām nav tiesības uz citiem sociālās palīdzības veidiem?

L. Zariņa: Ir tiesības, bet arī Satversmes tiesa ir secinājusi, ka sociālo palīdzību nevar aizvietot ar personas tiesībām uz sociālo apdrošināšanu.

G. Kusiņš: Sakiet, lūdzu, vai pieprasot sociālo palīdzību, persona zaudēs šo pensiju?

L. Zariņa: Persona tiek pakļauta...

G. Kusiņš: Jūs teicāt aizvieto...

L. Zariņa: ... bet persona, saņemot sociālo palīdzību, tiek pakļauta zināmam izvērtējumam. Tas ir vērtējams kā palīdzība, kas domāta cilvēkam, kas ar savu darbu nav varējis, nav spējis sevi nodrošināt. Cilvēks ar stāžu 41 un vairāk gadi noteikti ir strādājis visu dzīvi un spējis sevi nodrošināt, un šim te pakalpojumam vajadzētu būt adekvātam.

G. Kusiņš: Paldies, nav jautājumu.

G. Kūtris: Paldies. Tiesa pasludina pārtraukumu uz 10 minūtēm. Turpinām sēdi 11:45.

A. Žugans: Lūdzu, visiem piecelties.

P ā r t r a u k u m s.

G. Kūtris: ... (*nav skaņas*) ... un tiek aicināts ekonomisko zinātņu doktors Edgars Voļskis. Arī jūs kā pieaicinātā persona tiek aicināts izteikt viedokli par šīm apstrīdētajām normām, par to atbilstību, jūsuprāt, Satversmei. Lūdzu!

E. Voļskis: Godājamā tiesa, vērtējot tiesā izskatāmo jautājumu pēc būtības, saistībā ar Latvijas Republikas Satversmes 109. panta atbilstību, izmaiņām par likuma „Par valsts sociālo apdrošinājumu” 5. panta ceturtnā daļā, kuras paredz, ka persona ir sociāli apdrošināta pensiju apdrošināšanai, ja faktiski ir veiktas obligātās iemaksas. Vēlētos šos jautājumus komentēt sekojošos trijos aspektos. Pirmkārt, atbilstoši Latvijas Republikas reformētās pensiju sistēmas uzbūves principiem. Otrkārt, no pensiju sistēmas dalībnieku individuālisma aspekta. Un, treškārt, arī veikt... Esmu veicis arī nelielu juridisko un tiesisko analīzi attiecībā no juridiskā un tiesiskā aspekta.

Par pirmo. Latvijas valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas uzdevums ir aizsargāt Latvijā dzīvojošās personas pret sociālas apdrošināšanas riskiem, tādiem kā bezdarbs, vecums, invaliditāte un tā tālāk, ievērojot taisnīguma un solidaritātes principus. Attiecīgi personai, iestājoties kādam no minētiem riskiem, kuri ir definēti gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi Latvijas likumdošanā, valsts ir uzņēmusies pienākumu segt un kompensēt šos riskus ar pensiju vai sociālo pabalstu palīdzību. Konceptuāli, pēc būtības šo apgalvojumu varētu apstiprināt, apskatot pensijas un vecuma pensijas definīcijas.

Pirmkārt, pensija. Pensija ir sabiedrības locekļu patstāvīgi un regulāri sociālās apdrošināšanas ienākumi ilgstošas ekonomiskās darba nespējas periodā, atbilstoša sociālo risku kompensācija, kas pensijas saņēmējam nodrošina pilnvērtīgu sociālo nodrošinājumu. Un šo pilnvērtīgu sociālo nodrošinājumu mēs varētu sasaistīt attiecīgi ar Latvijas Republikas ... 109. pantu, ja, kur šis sociālais nodrošinājums ir definēts un paredzēts.

Otrkārt, ja mēs apskatām vecuma pensiju. Tātad vecuma pensiju var definēt kā sabiedrības locekļu patstāvīgu un regulāru ienākumu, kas, sasniedzot normatīvos aktos noteikto vecumu, atbilstoši darba stāžam un iepriekš veiktajiem sociālās apdrošināšanas maksājumiem, ilgtermiņā nodrošina pilnvērtīgu sociālo nodrošinājumu.

Kā jau savas runas ievadā minēju, pensiju sistēmas darbības ilgtspēja ilgtermiņā skatījumā pamatojas uz diviem galvenajiem principiem. Pirmkārt, tas ir solidaritātes princips, kurš šodienas tiesas un iepriekšējās sēdes laikā bieži tika pieminēts. Bet, apskatot šo solidaritātes principu un analizējot par to ... Vēlētos aprakstīt to. Tātad pastāv solidaritāte starp sociālās apdrošināšanas iemaksu veicējiem un sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmējiem, tas ir, darba devēji un darba ņēmēji veic sociālās apdrošināšanas iemaksas, un no iekasētajiem maksājumu līdzekļiem tiek maksātas vecuma pensijas tiem kam, iestājoties sociāla riska gadījumam, proti, tas ir likumā noteiktais vecums, ir tiesības saņemt pienācīgu vecuma pensiju.

Katras demokrātiskās valsts sociālās apdrošināšanas normatīvo aktu bāzes pamatprincipi ir balstīti uz nostādni, ka katrs strādājošais, kas veic sociālās apdrošināšanas iemaksas, šodien apzinās, ka no viņa veiktām sociālās apdrošināšanas iemaksām tiek uzturēti šodienas pensionāri, kā arī, viņiem pašiem sasniedzot likumā noteikto pensijas vecumu, valsts ar sociālās apdrošināšanas sistēmu nodrošinās sociālo aizsardzību nākotnē darba nespējas gadījumā.

Taču, papildus arī pie solidaritātes principa gribētu atzīmēt šādu apstākli. Ka ar solidaritātes principu tiek izprasts arī valsts pārvaldes uzdevums ar normatīvo aktu palīdzību caur nodokļu likumdošanas mehānismiem iesaistīt iedzīvotājus sociālās apdrošināšanas, tai skaitā pensiju sistēmā. Jo uz šodienu pastāv izstrādāta doktrīna, ekonomiskā doktrīna, kas paredz to, ka cilvēka ekonomiskā uzvedība ir veidota tādā veidā, ka cilvēkus brīvprātīgi ir sarežģīti iesaistīt sociālās apdrošināšanas sistēmā bez likumdevēja atbalsta, bez likumdošanas normu atbalsta, ja. Tātad, diskutējais jautājums par to, vai, ja tagad dotu iespēju darba ņēmējiem pašiem veikt sociālās apdrošināšanas iemaksas brīvprātīgi, atsakoties no pirmā un otrā pensiju līmeņa, tad šāds mehānisms diemžēl nedarbotos. Tas tad ir ekonomiski pēfīts, un šāda doktrīna pastāv, pētot cilvēka ekonomisko uzvedību.

Otrkārt, tātad, gribētu runāt par taisnīguma principu. Un taisnīguma princips paredz, ka pensijas lielums un no tā izrietošais sociālais nodrošinājums ir tieši atbilstošs veikto obligāto sociālās apdrošināšanas iemaksu lielumam un iemaksu veicēja darba stāžam. Neskatoties uz to, ka visas obligātās sociālās apdrošināšanas ... Maksājumi visa darba stāža periodā tiek ieskaitīti kopējā valsts speciālās sociālās apdrošināšanas budžetā, iemaksātie līdzekļi tiek reģistrēti, novirzīti un uzkrāti katra maksātāja individuālos pensiju maksājumu kontos. Ar šo tiek atzīmēta sociālās apdrošināšanas sistēmas dalībnieku individuālā atbildība par līdzdalību sistēmā, izmantojot likumdošanā noteiktās normas.

Tad, otrkārt, par šo individuālisma aspektu. Kā iepriekš minēts, katram Latvijas iedzīvotājam, kuram ir tiesības iegūt sociālās apdrošināšanas personas statusu pastāvošās likumdošanas ietvaros, ir pienākums rūpēties un būt līdzatbildīgam par savu sociālo nodrošinājumu, lai izmantotu Latvijas Republikas Satversmē paredzētās tiesības uz pilnvērtīgu sociālo nodrošinājumu. Proti, šo tiesību realizācija tiek skatīta caur pensiju sistēmas solidaritātes un taisnīguma principiem, par kuriem es iepriekš biju minējis. Latvijā no 2001. gada ir ieviesta jauna reformēta trīs līmeņu pensiju sistēma, kas dod iespēju pilnā mērā katram iedzīvotājam rūpēties par savu sociālo nodrošinājumu un izmantot Satversmē paredzētās tiesības.

Vienlaikus ir jāatzīmē, ka Latvijas pensiju sistēmā un to regulējošā likumdošanā ir arī iestrādāti pārejas noteikumi, kas tām personām, kurām jaunās pensiju sistēmas ietvaros ir bijušas ierobežotas iespējas pilnā apmērā pašiem rūpēties par savu pensijas lielumu, ir iespējas ar valsts atbalstu kompensēt līdzdalību iepriekšējā pensiju sistēmā. Proti, eksistē, tātad, šis te piemaksas par darba stāžu līdz 96. gadam, kas šodien tika pieminētas. Papildus pensiju sākuma kapitāla aprēķins par darba stāžu no 96. līdz 99. gadam. Attiecīgi var secināt, ka Latvijas iedzīvotāji līdzdalībai pensiju sistēmā tiek asociēti no individuālisma viedokļa.

Tādi statistiskie rādītāji kā speciālā, valsts speciālā pensiju budžeta tekošais saldo un tā kopējais lielums, vidējais pensiju lielums valstī nevar tikt izmantoti par pamatu saņemamās pensijas lieluma aprēķinā katrai individuāli sociāli apdrošinātajai personai. Šeit... Vēlreiz atgriezies pie šīs te pensiju sistēmas dalībnieka ekonomiskās uzvedības analīzes, ja valstij un likumdevējam ir jānodrošina šis te mehānisms, lai katru iedzīvotāju jeb darba ņēmēju iesaistītu šajā sistēmā un viņš piedalītos kā sociāli apdrošināta persona pensiju sistēmā, ja. Tātad šis brīvprātīguma princips attiecībā uz pirmo un otro līmeni diemžēl nespēj darboties sabiedrībā.

Vēl vēlētos norādīt, ka sociālā apdrošināšana, personu līdzdalība pensiju sistēmā un šodienas skatāmais jautājums netiešā veidā ir arī asociējams ar darba likumdošanas prasībām. Katram darba devējam un darba ņēmējam, uzsākot darba attiecības, ir pienākums slēgt darba līgumu Latvijas Republikas likumdošanas ietvaros. Līgumā kā vienu no prasībām ir jānosaka darba samaksas lielums, kā arī tāds nosacījums, ka darba devējs uzņemas saistības darba ņēmēja vārdā katru mēnesi veikt attiecīgo nodokļu un valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu aprēķinu un nomaksu saskaņā ar Latvijas Republikas likumdošanu. Kā arī darba devējam ir pienākums reizi gadā iesniegt paziņojumu darba ņēmējam par tā aprēķinātajām un veiktajām iedzīvotāju ienākuma nodokļa un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām. Ja darba līgums netiek slēgts vai minētās prasības netiek iestrādātas darba līgumā, kā arī darba gaitu laikā darba devējs neveic šīs prasības, darbinieks ir tiesīgs griezties vai nu Valsts darba inspekcijā, vai Valsts ieņēmumu dienestā, vai citās tiesībsargājošās institūcijās ar sūdzību par šo nosacījumu neievērošanu. Ir jāatzīmē arī būtisks fakts, ka jaunās izmaiņas stājās spēkā no šī gada 1. janvāra. Šīs izmaiņas, par kurām es runāju. Un attiecīgi šī norma vairāk darbojās kā preventīvs mehānisms strādājošo iedzīvotāju iesaistīšanai un līdzdalībai pensiju sistēmā no individuālisma viedokļa, ievērojot iepriekš aprakstītos pensiju sistēmas solidaritātes un taisnīguma principus.

Skatoties par šo trešo tiesisko un juridisko aspektu. Analizējot izskatāmo jautājumu saistībā ar 109. panta atbilstību izmaiņām likumā „Par sociālo apdrošināšanu”. Pirmajā skatījumā varētu piekrist uzstādījumam, ka minētās izmaiņas ierobežo Satversmes 109. pantā paredzētās tiesības uz sociālo nodrošinājumu. Jo minētās izmaiņas izslēdz iespēju personai, ja tā faktiski nav veikusi sociālās iemaksas, iegūt sociālās apdrošināšanas personas statusu, kā to paredz 5. pants, lai varētu pretendēt uz jebkura veida pensijas saņemšanu noteiktā sociālā riska gadījumā Valsts sociālās apdrošināšanas ... Valsts pensiju likuma ietvaros.

Taču, no otras puses skatoties, šīs izmaiņas ir pretrunā ar valsts ... likuma 9. panta pirmo un otro ... „1a” punktu, kas nosaka nepieciešamo stāžu valsts pensijas lieluma noteikšanai. Proti, tas nosaka, ka apdrošināšanas stāžā ir ieskaitāmi mēneši, kuros ir veiktas vai bija jāveic apdrošināšanas iemaksas attiecīgajam sociālās apdrošināšanas veidam. Attiecīgi šis nosacījums neizslēdz iespēju uzkrāt apdrošināšanas stāžu, ja darba ņēmējs ir bijis reģistrēts darba attiecībās, taču darba devējs faktiski nav veicis par viņu šīs iemaksas. Šo argumentu arī apstiprina šodien pieminētais šī likuma 3. panta 1. punkts, kas paredz tiesības uz valsts pensijas saņemšanu tām dzīvojošām personām, kas bijušas pakļautas valsts obligātajai pensiju apdrošināšanai.

Taču, apskatot šo jautājumu esošo normatīvo aktu ietvaros, kas regulē sociālo apdrošināšanu valstī, ir jāņem vērā arī tādi Latvijas Republikas likumdošanas aspekti kā Valsts sociālo pabalstu likums, kurā 13. panta pirmais punkts nosaka, ka personai, kurai nav tiesības saņemt valsts pensiju, var tikt piešķirts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts jeb šī summa, par kuru, kā tika minēts, kā minimālā pensija, kura saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem ir noteikta 45 latu apmērā.

Tāpat arī saskaņā ar Valsts pensiju likuma pārejas noteikumu 34. panta nosacījumu līdz 11. gada 31. decembrim ir noteikts, ka vecuma pensijas minimālais apmērs nevar būt mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, un kuram tiek piemēroti noteikti multiplicējoši koeficienti atbilstoši personas reģistrētajam darba stāžam. Sekojoši, analizējot minimālo sociālo

nodrošinājumu, būtu jārunā par normām, kas ir iestrādātas Valsts sociālo pabalstu likumā, un, attiecīgi, par to pašu pabalstu lielumu, kas ir noteikti Ministru kabineta noteikumos 1605, un to atbilstību pastāvošam un reāliem sociāli ekonomiskiem rādītājiem Latvijā. Tātad – iztikas minimums, nabadzības sliekšnis, inflācija un tā tālāk.

Kaut arī minētās likumdošanas normas Latvijā dzīvojošai personai, kurai ir liegtas iespējas būt sociāli apdrošināšanai, apdrošinātai Sociālās apdrošināšanas likuma, Valsts pensiju likuma ietvaros noteiktu sociāli ekonomisku apstākļu dēļ nav iespējams saņemt pensiju, tai ir iespēja saņemt minimālo sociālo nodrošinājumu. Kaut arī tas ir ievērojami zemāks par tādiem rādītājiem kā iztikas minimums Latvijā un viennozīmīgi pakļauj šīs personas dzīvot zem Latvijā definētā nabadzības sliekšņa, kas ir aptuveni 40 procenti, kuru šodien iepriekš pieminēju, no vidējās algas valstī.

Attiecīgi var secināt, ka likumdevējs pašlaik nav pilnībā nodrošinājis pienākumu nodrošināt sociālo nodrošinājumu minimālā līmenī, nodrošināt cilvēka cienīgu eksistenci. Tomēr vēl nobeigumā vēlētos atzīmēt, ka jēdziens „cilvēka cienīga eksistence” vai „nabadzības sliekšnis” ir visai subjektīvi un relatīvi jēdzieni, jo tie katrai personai absolūtos skaitļos var tikt noteikti un definēti dažādi.

Attiecīgi, kopumā apkopojot apskatītās atziņas, var secināt, ka Latvijas likumdošanā, kas regulē valsts pensiju apdrošināšanas pamatnosacījumus, ir dažas pretrunīgas normas, kas pie noteiktu izmaiņu ieviešanas būtu precizējamas un saskaņojamas.

Un tad, attiecīgi noslēdzot savu runu, vēlētos secināt, ka šīs izmaiņas likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu” ir atbalstāmas no pensiju sistēmas uzbūves un darbības ilgtspējas nodrošināšanas viedokļa. Jo tās ir vairāk uzskatāmas kā preventīva norma, lai veicinātu sabiedrības locekļu iesaistīšanos un līdzdarbošanos valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā, kā arī līdzdalību solidaritātes un taisnīguma principu ietvaros, iegūstot pilnvērtīgu sociālo nodrošinājumu no individuālisma viedokļa. Kā arī šīs izmaiņas ilgtermiņā nodrošina Latvijas Republikas pensiju sistēmas darbību ilgtermiņā atbilstoši tās uzbūves pamatprincipiem.

G. Kūtris: Paldies. Tiesnešiem būtu kādi jautājumi? Man ir viens jautājums. Sakiet, lūdzu, vai jūs tā vienkārši nevarētu pateikt, kāds risks ir deklarētās iemaksas jeb deklarēto iemaksu principa saglabāšanai?

E. Voļskis: Attiecīgi šis risks pastāv tamā, ka šo deklarēto iemaksu pamatā, tātad, tiek grauti šie pensiju sistēmas uzbūves pamatprincipi. Tātad, šis te solidaritātes princips un taisnīguma princips. Jo, kā es minēju, taisnīguma princips ir, balstās, pirmkārt, uz sociāli apdrošinātās personas veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām, kā arī viņa darba stāžu. Tātad, šis te, ja runa ir par deklarētām, tad, ja tiek deklarēts un tai pašā laikā netiek veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas, tad tiek grauts šis taisnīguma princips, kā arī šis solidaritātes princips, kad... Ja kāds cits sistēmas dalībnieks vienlaicīgi veic iemaksas, bet es tanī pašā laikā neveicu iemaksas, tad mums, iestājoties līdzvērtīgi šim te sociālās apdrošināšanas riskam, pienākot pensijas vecumam, ja, tad mums iestājas vienādas, pie deklarētā principa – vienādas tiesības saņemt vienādu pensiju.

G. Kūtris: No ekonomiskā viedokļa varētu piekrist. Sakiet, lūdzu, no tiesiskā viedokļa. Vai šī solidaritāte jeb taisnīgums no pensijas nākotnē iespējamā pensijas saņēmēja ... Viņš jau nav tiesīgs veikt šo iemaksu sākotnēji?

E. Voļskis: Viņš nav...

G. Kūtris: Viņa vietā kādam citam ir jāveic šī iemaksa?

E. Voļskis: Viņš uzņemas, kā jau es minēju, šo te līdzatbildību, ja, tāpat, piedaloties sociālās apdrošināšanas sistēmā. Tātad, viņam ir arī zināmā mērā pienākums arī iesaistīties šajā sistēmā ar mērķi, ja viņš, tāpat, nākotnē vēlētos pretendēt uz šo te pensiju, ja, tāpat, ar iesaistīšanos. Tāpēc es arī minēju šo. Šie te preventīvie mehānismi, ko ir paredzējusi arī darba likumdošana, tāpat, pirmkārt, slēgt darba līgumu ar darba devēju un arī darba līgumā paredzēt šīs te prasības, ka ne tikai noteikt darba samaksas apjomu, bet arī šo mehānismu, ka darba ņēmējam ir jāuzņemas saistības pret darba ņēmēju veikt nodokļu aprēķinu, kā arī nodokļu nomaksu. Un attiecīgi darba devējam ir pienākums iesniegt arī izziņas paziņojumu gada beigās par šīm te – veikto nodokļu samaksu, ieskaitot sociālās apdrošināšanas iemaksas. Ja, tāpat, cilvēks redzēs, ka nav veiktas šīs iemaksas, tad viņam ir tiesības, tāpat, griezties attiecīgajās iestādēs, kuras minēju iepriekš, un, tāpat, ziņot par to. Ja viņš to neveic, tāpat viņš apzināti izvairās, nu, tāpat, iesaistīties sociālās apdrošināšanas sistēmā, un tad pats apzinās, kāda veida riskus viņš papildus uzņemas nākotnē.

G. Kūtris: Sakiet, lūdzu, pie šīs iesaistīšanās uzzināt par savām iemaksām. Bet, tajā pašā laikā, esošais un agrāk pastāvošais mehānisms teica, ka valsts jau zina par iemaksām. Mēs sakām tā, ka tagad, pēc jaunās normas, cilvēkam jāuzzina, vai par viņu ir reāli nomaksāts, un tad jāsāk kaut kas darīt. Bet valsts mehānisms jau zināja, ka iemaksas ir jāizdara, nav iemaksātas, un šo informāciju Valsts sociālās apdrošināšana aģentūra saņem katru nedēļu, vai...?

E. Voļskis: Bet te jau ir vairāk... Varbūt es vēlreiz atkārtosos, nu, ka cilvēkam ir pašam ... būtu jāuzņemas šī līdzatbildība, ja, par līdzdalību sociālās apdrošināšanas sistēmā. Un, pirmkārt, jau šis ir pirmais solis, kas izdarāms – viņam ir jāapzinās, vai viņš ir kļuvis likumdošanas ietvaros par sociāli apdrošinātu personu, vai viņš ir ieguvis šo statusu, lai viņš varētu nākotnē pretendēt uz šo sociālo labumu, runāt par vecuma pensiju, ja. Jo arī, ja mēs runājam par 5. pantu kā tādu, ja, tad 5. pants kopumā runā par sociāli apdrošinātas personas iegūšanas statusu. Ja, tad, un tad, ja viņš, tāpat, nav veicis šīs darbības, ja, kaut vai viņam ir 15 gadi vai 18 vai 25 gadi, ja viņš nav attiecīgi darbības ... un apzināti ir zinājis, ka par viņu netiek veiktas šīs iemaksas un, varbūt viņš arī apzināti ir izvairījies to darīt, tad viņam...

G. Kūtris: Viņam nav iespēja apzināti izvairīties, darba devējs nemaksā.

E. Voļskis: Bet tāpēc ir arī šis mehānisms, kas ir paredzēts darba likumdošanā, kad viņš attiecīgi var aizsargāt arī savas tiesības, ja. Tad viņam, stājoties darba attiecībās ar noteiktu darba devēju, ja, tāpat, tā ir, nu, paredzēta norma, kad, uzsākot darba attiecības, ir jāslēdz darba līgums starp darba devēju un darba ņēmēju. Tad, ja viņš neveic šo pirmo jau preventīvo soli, tad viņš ir spēris attiecībā pret soli pret sevīm, ja, lai neiegūtu šo statusu, sociāli apdrošinātās personas statusu.

G. Kūtris: Statusu gan tā persona iegūst, tikko stājas darba tiesisk.. nodarbinātības attiecībās, manuprāt. Jo jūs pats teicāt, ka darba stāžs jau sāk veidoties?

E. Voļskis: Darba stāžs tiek veidots, bet arī runa ir par to, kad... Jo 5. pants kā tāds, viņš arī pats par sevīm saucas ... šeit ... likums, pants... „Sociāli apdrošinātās personas”, ja, un šīs izmaiņas arī saka, kad persona ir sociāli apdrošināta pensiju apdrošināšanai, ja. Tātad runa ir par to, ka, lai ir svarīgi arī iegūt šo te statusu kā tādu, tas ir pirmais solis, ja.

G. Kūtris: Tad jautājumi no reālās dzīvas. Sakiet, lūdzu, vai pie mūsdienu bezdarba apstākļiem daudzi darba devēji darbaņēmēji sāks strīdēties ar darba devējiem par nodokļa samaksu? Ja viņš būs ieinteresēts turpināt strādāt?

E. Voļskis: Nu, te ir vairāk tāds sociālekonomisks jautājums, ja. Kad, jā, protams, ir sarežģīti atrast darbu, ja, un jauni cilvēki ir gatavi uzņemties šo te risku. Un tad jautājums ir, nu, šī te darbinieka, darbaņēmēja, pēc būtības, līdzatbildība – darbība, šādā, nu, shēmā, ja. Tātad viņš jau sākotnēji, jo es kāpēc runāju par šo individuālisma viedokli, ja, tad šī viņa izvēle, tātad. Jā, sociāli ekonomiskie apstākļi spiež, pieņemsim, kādi eksistē šodien, ja, bet tanī pašā laikā, nu, cilvēkam, stājoties šādās darba attiecībās bez darba līguma... Vai to, ka viņš varbūt ... Darba līgums, bet, pieņemsim, kā tika minēts piemērs, viņš... Viņam ir vienošanās varbūt mutiski par 500 latu algu, bet, tanī pašā laikā, darba līgums ir uz 200 latiem noslēgts. Attiecīgi, tātad, cilvēks jau ir, tātad, līdzdarbojies arī šajā sistēmā, tātad, nu, pieņēmis šos riskus, kad viņa pensijas lielums attiecīgi nākotnē būs samazinājies.

G. Kūtris: Tīri ekonomisks jautājums. Sakiet, lūdzu, vai šādā situācijā... Pie šī brīža situācijas, zinot kādas diskusijas notiek par pensiju reformu, pensiju vecumu un tamlīdzīgi. Vai tad darbaņēmējam nav izdevīgāk nesaņemt šo, caur sociālās apdrošināšanas sistēmu, pensiju, bet šo nesamaksāto summu saņemt aploksnē, nodokļa summu, un veikt trešā līmeņa pensiju apdrošināšanu jeb iemaksāt kaut kur? Jo darba devējs jau kopumā nomaksā, ja nemaldos, kādus 30...

E. Voļskis: 24,09 ...

G. Kūtris: Darba devējs pats maksā 24, bet darbaņēmējs 11 procentus.

E. Voļskis: Tieši tā ...

G. Kūtris: Kopā tātad sanāk diezgan liels procents. Darba devējam izdevīgāk ir samaksāt, teiksim, 5 vai 10 procentus darbaņēmējam papildus pie algas un nenomaksāt šos 30 pāri procentus kopumā? Un darbaņēmējam, savukārt, izdevīgāk trešā pensiju līmenī aiziet?

E. Voļskis: Nu, ja mēs runājam, tad šis trešais līmenis ir jau šis te brīvprātīguma princips.

G. Kūtris: Jā, brīvprātīguma.

E. Voļskis: Jā, un tad brīvprātīgi, cilvēks, protams, var pieņemt šādu lēmumu kā darbaņēmējs, ja, bet tanī pašā laikā viņš, tātad, šo risku, šo risku, ja, par to, kā, cik liela būs viņa pensija nākotnē, nodod, tātad, privātajam pensiju pārvaldītājam, ja, kur viss ir at... Šīs pensijas lielums jeb pensijas kapitāls ir atkarīgs no tirgus apstākļiem, ja. Un tanī pašā laikā viņš ir, pakļauj riskam, ja pēkšņi tajā dienā, kad viņš dodas pensijā, ir ekonomiskā recesija, pēc 30 gadiem vienā dienā šie aktīvi var kļūt bezvērtīgi, ja, un šī pensija ir tad attiecīgi tur diezgan maza, ja. Bet tanī pašā laikā, kad viņš šo lēmumu pieņēma, viņš ir izvēlējis šo risku būt atkarīgam no tirgus apstākļiem, kas notiek kapitāla tirgos, pretrunā tam... Pret saistībām, ko viņam it kā nākotnē varētu nodrošināt valsts. Ja, tad viņš ir izdarījis šo izvēli, ja. No vienas puses, uzņemoties arī šo prettiesisko soli, ja, jo viņš nav iesaistījies, teiksim, līgumiskās attiecībās, un arī tā kā līdzdarbojies, un nav... Viņš

apzinās, ka par viņu netiek veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas, bet viņš ir ieinteresēts saņemt varbūt lielāku naudas summu neto izteiksmē un pievienoties brīvprātīgi. Bet tanī pašā laikā arī zināmu soc .. ekonomisku... Šinī ganījumā ekonomisku risku viņš uzņemas nākotnē. Jo līdzīga situācija notika vairākus gadus atpakaļ Nīderlandē, kad šīs recesijas ietvaros, kur... Par cik šinī valstī vairāk tiek uzsvars likts uz privātajiem pensiju plāniem. Bija recesija, kapitāls vienā skaistā dienā kļuva, tātad, mazvērtīgs, ja, un attiecīgi tiem cilvēkiem, kas devās pensijā šinī brīdī, pensijas lielums strauji samazinājās.

G. Kūtris: Bet tajā pašā laikā, cik es saprotu no Saeimas atbildes raksta un arī no Satversmes tiesas agrākajiem spriedumiem, nekur nav teikts, ka šī brīža pensijas aprēķināšanas metode un lielums tiks saglabāti arī nākotnē, ka valsts var izgrozīt šo kārtību. Satversme jau neaizsargā noteiktu lielumu?

E. Voļskis: Tieši tā, jo arī pensiju sistēma jau neparedz noteiktu lielumu absolūtos skaitļos, ja, kā pensijas lielumu nākotnē, ja. Jo pastāv mehānisms, kā tiek rēķināta pensija, ja, bet viņa, teiksim... Šis te pirmsākums, šis te pensiju kapitāls, cik lielā apmērā viņš uzkrājas, tīri atkarīgs no sociālekonomiskiem apstākļiem valstī nākotnē, ja. Bet, turpinot atbildi uz jūsu uzdoto iepriekš jautājumu, ir šeit, ir kam tiek uzticēts šis risks, kas rūpēsies par jūsu pensiju kapitālu darba gaitu laikā. Vai jūs nododat privātajam pārvaldītājam, kur pilnībā viss ir atkarīgs no tirgus apstākļiem, jo nauda tiek ieguldīta dažāda veida finanšu instrumentos. Vai jūs šo risku nododat valstij, un valsts pārvalda šo naudu pirmā pensiju līmeņa solidaritātes principa ietvaros.

G. Kūtris: Tiesnesis Ķinis.

U. Ķinis: Jūs jau minējāt par principiem, uz kuriem tiek veidota pensiju sistēma. Bet varbūt, ka... Man tāds konkrēts jautājums. Vēlreiz varbūt precizēšanai, lai es pilnīgi saprastu jūsu viedokli. Vai apstrīdētās normas nenonāk pretrunā ar principiem, uz ko balstās 96. gadā izveidotā pensiju sistēma?

E. Voļskis: Nē, nenonāk, jo pati par sevīm sistēma, jau reformētā pensiju sistēma ir izveidota, balstīta uz šiem diviem principiem, ja. Jo pats galvenais šo principu pamatā ir sociālās apdrošināšanas iemaksas darba gaitu laikā, kā arī jūsu darba stāžs.

U. Ķinis: Vai likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, ir ievērojis Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta spriedumā noteiktos secinājumus?

E. Voļskis: Vai es varētu lūgt, kādi bija šie secinājumi?

U. Ķinis: Nu, tad mēs... Man šķiet, ka, man šķiet, ka mēs jums arī rakstījām jautājumu attiecībā par to, par izvērtēšanu. Attiecībā par šī faktiskā ieguldījuma principu. Reāli tas bija saistīts, tas spriedums.

E. Voļskis: Jā, nu, tad arī šis te faktiskais ieguldījums jeb pensiju kapitāls, ja, jo..

U. Ķinis: Jo tur bija runa tieši par to, ka faktiski tiek pārlikts, valsts pārliet...

E. Voļskis: ... uz privātu, uz individuālu?

U. Ķinis: Jā, jā.

E. Voļskis: Princips, ja, tad?

U. Ķinis: Jā.

E. Voļskis: Kā es minēju jau, tad kopumā – jā, jo esošā pensiju sistēma uz šodienu vairāk darbojas pēc individuālisma principa, ja. Tātad sociāli apdrošinātās personas individuālo līdzatbildību, dalību pensiju sistēmā, kas nosaka to, ka, nu, jūsu pens... vai visu mūsu pensija nākotnē ir atkarīga no jūsu pensiju kapitāla lieluma, ja. Tātad veiktās iemaksas, kā arī šis, šos pārejas noteikumos eksistējošais papildus elements, šis kompensējošais elements par darba stāžu un šīm piemaksām par darba stāžu līdz 1996. gadam.

U. Ķinis: Un, vai var uzskatīt, jūs it kā pieskārāties tam, bet par cik tas ir vairākos Satversmes tiesas spriedumos minēts, ka viens no kodola elementiem, tas ir minimālais līmenis, nodrošinot cilvēka cienīgu eksistenci. Vai var uzskatīt, ka valsts ir izpildījusi pienākumu garantēt?

E. Voļskis: Nu, kā jau es arī minēju savā runā, ja, tad, ja mēs runājam, ka valsts ir izstrādājusi šo mehānismu, ka cilvēkam noteiktu apstākļu dēļ nav bijusi iespēja saņemt pensiju, bet viņš ir bijis sociāli apdrošināta persona, viņam ir iespēja saņemt šo sociālās apdrošināšanas pabalstu 45 latu apmērā, vai arī eksistējošie multiplicējošie koeficienti atkarībā no darba stāža. Taču šeit pastāv šī problēma, kas tika arī aizskarta šodien nedaudz, kad ir diezgan sarežģīti analizēt par cienīgu eksistenci vai pietiekamu, vai pilnvērtīgu pensiju, skatoties uz pensijas lielumu absolūtos skaitļos vai šo pabalstu. Jo, analizējot pensiju sistēmu pēc būtības, kāpēc arī svarīgas šīs te iemaksas un pensiju kapitāla lielums? Jo šīs te sociālais nodrošinājums jāskatās vairāk arī caur šo individuālisma prizmu. Skatoties, tātad, uz šo lielumu, tādu kā šis ienākumu atvietojamības līmenis, jo, ja vienam varbūt... Viens cilvēks ir strādājis ilgu darba mūžu un alga bijusi ievērojami liela, tad viņš sagaidīs, ka viņa pensijas lielums būs atkarīgs no viņa iemaksām, izvērtējot to, cik lielā mērā ir atvietota, atvietoti viņa darba ienākumi, salīdzinot pret viņa pensiju. Bet, skatoties, vai tie ir 45 lati vai 76 lati, ja, tas ir absolūts lielums un to varētu skatīt, nu, kopumā sabiedrībā. Bet tas nekādā veidā neraksturo konkrēta sociāli apdrošinātā, konkrētas sociāli apdrošinātās personas. Vai viņas šīs pensijas var uz... Var tikt uzskatīta par pilnvērtīgu, vai viņa nodrošinās viņam pilnvērtīgu eksistenci, ja? Tātad, atbildot uz šo jautājumu, kopumā var secināt tā, ka – jā, valsts ir radījusi šo mehānismu, nodrošinot sociālo pabalstu. Un, ja cilvēks iepriekš nav veicis nekāda veida iemaksas, viņam nav pensiju kapitāla, tad valsts radījusi šo papildus mehānismu, kad viņam tiek nodrošināts noteikts sociālais nodrošinājums, ja. Tātad cilvēks iepriekš jau ir apzinājies, nelīdzdarbojoties pensiju sistēmā vai atsakoties veikt šīs te iemaksas, vai arī ir radīti tādi apstākļi, kad ir bijis, cilvēks ir uzņēmis šo risku. Un attiecīgi viņš tad sagaida – labi, es tad nesaņemšu naudu no valsts, vai es nesaņemšu pietiekami līdzvērtīgu pensiju maniem darba ienākumiem, man valsts pie iespējas tad izmaksās šo te pabalstu, šos 45 latus vai 76 latus atkarībā no mana darba stāža.

G. Kūtris: Pieteikuma iesniedzēja pārstāvim jautājumu nav. Saeimas pārstāvim? Lūdzu.

G. Kusiņš: Jā, pirmais jautājums. No iesniegtajiem dokumentiem. Jūs bijāt pieaicināts, cik es saprotu, kā speciālists ekono... Jums ir arī juridiskas priekšzināšanas?

E. Voļskis: Nu, es esmu studējis noteiktus juridiskus priekšmetus Universitātē.

G. Kusiņš: Bet jums ir, teiksim, ...

E. Voļskis: Man ir ekonomiskā izglītība.

G. Kusiņš: Ekonomiska izglītība. Labi, tad es jums par jurisprudenci nejaudāšu. Tad par ekonomiku, kur jūs, es, cik es saprotu, jūs atzīts speciālists. Sakiet, lūdzu, vai attiecībā uz

ekonomiskiem tādiem likumiem jūs varat pateikt, ka brīvais tirgus izslēgt iespēju, ka darba devējs bankrotēs, nesamaksās, nepaliks kādam parādā?

E. Voļskis: Tas, protams, ir normāls mehānisms, un tirgus ekonomikas apstākļos šādi gadījumi regulāri notiek. Tas ir neizslēdzams process.

G. Kusiņš: Tad es pareizi saprotu, ka tirgus ekonomika paredz to, ka nevar izslēgt, ka kāds bankrotēs un kādam paliks parādā. Un šis „kāds” varētu būt arī valsts?

E. Voļskis: Protams.

G. Kusiņš: Nu, labi, paldies. Otrs jautājums. Sakiet, lūdzu, vai jūs bijāt klāt visā, visās šajās divās dienās? Cik jums kā ekonomistam liekas, nu, komentējami šie dati – 6 procenti nodarbināti, bet saņem nulli, 20 procenti strādā par minimālo algu. Jums rodas uz to kaut kādas... nu, kaut kādi komentāri? Jums tas liekas tā akcept... Es piekrītu, ka varbūt kāds, persona ar īpašām vajadzībām skaitās nodarbināts, lai viņš būtu socializēts, ja, tāpēc viņam varbūt algā ir nulle, ja, vai, arī kāds tur, teiksim, atvaļinājumā, paņēmis bezalgas atvaļinājumu, viņam ar būs nulle. Bet vispārīgos gadījumos šie 6 procenti, kas izskanēja, un 20 procenti. Kā jūs varat šos datus komentēt no ekonomista viedokļa?

E. Voļskis: Varbūt precizējošs jautājums. Vai šis jautājums ir skatāmā jautājuma ietvaros, vai kopumā, kā ekonomiska parādība?

G. Kusiņš: Kā ekonomiska parādība, jā. Jo šie dati izskanēja tiesas sēdē, un tad es uzdošu jautājumu. Kā jūs tos komentējat?

E. Voļskis: Protams, ka tie ir nesamērīgi dati, un, no sociāli ekonomiskā viedokļa, šie dati parāda, ka, nu, ir diezgan lielas problēmas sociāli ekonomiskā skatījumā uz Latvijas valsti un, vēl jo vairāk, uz sociālās apdrošināšanas sistēmu kā tādu, ja. Jo šie skaitļi parāda to, ka, nu, tiek iedragāts šis solidaritātes princips, kas darbojas sociālās apdrošināšanas sistēmā. Kā arī tanī pašā laikā tas ietekmē ilgtermiņā virkni makroekonomisko rādītāju, kas pastāv valstī, ja. Jo, nu, kā zināms, tātad virkne rādītāju, ka... Arī šie te skaitļi ietekmē arī tādus skaitļus kā inflāciju, bezdarbu, iekšzemes kopprodukta pieaugumu. Un, attiecīgi, ja notiek noteiktu ekonomisko rādītāju prognozēšana, arī nākotnē šie rādītāji var tikt ietekmēti, un diemžēl negatīvi.

G. Kusiņš: Jā, paldies. Un, visbeidzam, tad tāda ekonomista acīm ... Jūs teicāt, vai es pareizi sapratu jūsu teikto, ka faktiskais iemaksu princips labāk iesaista personu šajā sociālajā nodrošinājumā? Vai es pareizi sapratu?

E. Voļskis: Tieši tā, jo, kā es minēju, tad pašlaik, nesen tika izstrādāta doktorīna, kas saucās „Cilvēka ekonomiskā uzvedība”, kur tiek runāts par to, ka cilvēks kā būtne pēc būtības nekad pati brīvprātīgi neiesaistīsies sociālās apdrošināšanas sistēmā, ja valstī neeksistēs likuma, likumdevēja esošais mehānisms, kā iesaistīt cilvēku. Un tās diskusijas par to, vai cilvēks brīvprātīgi pats tagad ietu un maksātu sociālās apdrošināšanas iemaksas, ir nevietā, jo nekad, nu, neteiksim nekad, bet lielākoties gadījumu cilvēki meklēs iespējas, kā šo naudu novirzīt citiem mērķiem.

G. Kusiņš: Jā, paldies vairāk nav jautājumu.

G. Kūtris: Paldies. Tiesnešiem jautājumu nav? Paldies, jums, liels.

Pirms pārejam pie nākamās procesa sadaļas, ir iespēja vēl uzdot jautājumus, kas ir radušies izmeklēšanas, visu viedokļu uzklauššanas rezultātā. Un viens tāds jautājums, Reira kungs, ir jums.

Varbūt tieši neskar šo lietu tik daudz, bet jautājumā par budžeta papildināšanu. Sakiet, lūdzu, vai jūs pieļaujat domu, ka arī citus valsts nodokļus vai nodevas varētu uzlikt par pienākumu kontrolēt pašam indivīdam, kuram šie jāmaksā? Nu, varbūt saistītu ar viņa iespējamo kaut kādu pēc tam pakalpojumu nesaņemšanu no valsts, ja viņš ir iemaksājis, bet kāds nav pārskaitījis?

J. Reirs: Ja šādi nodokļi ir un attiecas uz personu, tad būtu jāizvērtē...

G. Kūtris: Transportlīdzekļiem, attiecībā uz ceļu lietošanu. Cilvēks maksā vienreiz gadā, bet pats ne pa tiešo budžetā, no viņa to iekasē, bet ja nepārskaitītu?

J. Reirs: Bet..

G. Kūtris: Tiesas... Tiesā valsts nodeva?

J. Reirs: Man nav tādas informācijas, būtu jāizvērtē šāda informācija.

G. Kūtris: Tā varētu papildināt budžetu ja, nodrošinot tādā... Paldies, Reira kungs. Es atvainojos. Man ir jautājums. Pieteikuma iesniedzēja pārstāvim jautājums ir. Jūs savā pieteikumā apstrīdējāt šīs normas atbilstību 1. pantam, Satversmes 1. pantam. Un pie 1. panta minējāt, ka no tā izriet arī tiesiskās paļāvības princips. Vai jūs nevarētu mazliet precizēt, pirms mēs beidzam visu pārbaudi. Kādā veidā tad tiek pārkāpts tiesiskās paļāvības princips? Kur ir tas moments un, varbūt saistīt ar Satversmes tiesā kaut kāda metodika par tiesiskās paļāvības principu, ievērošanas analīze vai vismaz kāds kritērijs?

E. Ikvilds: Es negribētu atkārtot to, kas jau izskanējis, ja, bet šeit ir ļoti būtiski saprast to subjektu grupu, grupas, kuras, uz kurām attiecas šī norma. Šī nav norma – pārejas noteikums. Tā ir ilgstoša, paliekoša. Un šeit rodas virkne personu kategoriju. Mēs jau pirms divām nedēļām plaši diskutējām, ar kuru brīdī tad persona iegūst subjektīvās tiesības tieši pensiju nodrošināšanā, ja. Un likumdevējs to ir pateicis. Tai brīdī, kad viņam veidojas darba tiesiskās attiecības ar darba devēju, par viņu ir sniegtas ziņas attiecīgajām valsts institūcijām, ka viņš ir nodarbināts, ja. Un tas nozīmē, ka šī ir viena personu kategorija, kas varēja paļauties tajā brīdī, kad viņi jau bija darba tiesiskās attiecībās. Tas tiesiskais regulējums, kas tai brīdī pastāvēja, arī viņai nodrošināja vismaz kaut kādā, nu, iespējā uzticēties, ka viņš tik strauji nemainīsies, ka pēkšņi nebūs kaut kādi viņam jauni ierobežojumi, kas būtiski viņa subjektīvās tiesības, nu, samazinās, ja. Protams, Satversmes tiesa ir atzinusi, ja, ka tiesiskās paļāvības princips nodrošina indivīdam tiesisko aizsardzību tikai likumdevēja noteiktā pārejas posmā. Bet šis likums, tieši, nu, konkrētais, apstrīdētā tiesību normu neparedz kaut kādu pārejas posmu, lai tieši indivīds varētu šīs subjektīvās tiesības sev īstenot, nu, labāk un, ievērojot likumdevēja gribu, ja. Tieši pretēji, ja mēs ļoti rūpīgi izlasām to jaundibināto normu, kas ir 21. panta divi prim, tad es varu uzzināt, piemēram, ka par mani nemaksā darba devējs sociālās apdrošināšanas iemaksas, bet es varu pret viņu vērsties un segt šīs iemaksas tikai tad, kad man jau būs aprēķināta pensija, ja. Kas ir, protams, likumdevēja darbības trūkums, ja. Šeit bija jāparedz to, ka, pirmkārt, ja mēs runājam par 4. panta pirmajā teikumā, kas ir minēta personu kategorija, kurām nemainās tiesiskais stāvoklis, ja. Viņiem saglabājas tā saucamā deklarēšanas sistēma, un kas faktiski izmanto solidaritātes principu pat, ja par viņiem nav veiktas tās iemaksas, ja, viņas var saņemt šos pabalstus no valsts. Tad atkal tā otra personu kategorija, par ko mēs šeit runājam, pensionāri, viņi nevar izmantot šo solidaritātes principu vismaz, ja viņi ir pirmā pensiju līmeņa dalībnieki. Protams, atsevišķa diskusija ir par otro līmeni.

G. Kūtris: Vai jūs domājat, ka darba ņēmējam, tas nodokļa it kā maksātājam, nav tiesības vērsties pret darba devēju uzreiz, tikko kā viņš uzzina, ka nav iemaksāts, šis te nodoklis nav samaksāts?

E. Ikvilds: Ļoti minimāli šīs iespējas, patiesībā viņas drīzāk nominālas. Mums jau arī pirms divām nedēļām minēja, ka tas izziņu skaits, ja, viņš nav pieaudzis. Valsts ieņēmumu dienesta pārstāve minēja, ka nav neviens gadījums, kad būtu kāda persona ziņojusi, ja. Savukārt, iesniegt prasību civiltiesiskā kārtībā, tas ir privātpersonas, nu, gribas izpausme, ja. Nu, to pat, manuprāt, likums neparedz...

G. Kūtris: Jums oficiālas statistikas nav, cik gadījumos darba ņēmējs ar darba devēju ir runājuši vienkārši par nodokļu samaksu?

E. Ikvilds: Man ir tikai tā statistika, kas mums šeit ir pieejama. Ir 162 cilvēki, kuriem šogad pirms pensijas aprēķināšanas...

G. Kūtris: Principā ir ...

E. Ikvilds: ... nav veiktas iemaksas.

G. Kūtris: ... šādas iespējas runāt jau agrāk, nevis tikai izejot pensijā?

E. Ikvilds: Redziet, nu, ir iespējas vērsties, maksātnespēja, divarpus gadus gaidīt.

G. Kūtris: Tātad, visi šie mehānismi ir veidoti situācijā, kad, nevis ejot pensijā, bet arī iepriekš to var darīt. Jūsaprāt, sliktie mehānismi, bet tomēr ir?

E. Ikvilds: Nu, var uzteikt līgumu, var izbeigt darba tiesiskās attiecības, tas arī izvēles veids, jā.

G. Kūtris: Tātad principā nevarētu teikt, ka tie mehānismi darbojas, tikai ejot pensijā?

E. Ikvilds: Un pēc tam rodas sekas, ka uzņēmums ir varbūt maksātnespējīgs.

G. Kūtris: Skaidrs. Otrs jautājums saistībā ar šo tiesisko paļāvību. Sakiet, lūdzu, vai personai... Tātad likums tika pieņemts decembrī, stājās spēkā ar 1. janvāri, atpakaļejošā spēka nav. Tātad tas uzkrājums, kas bija, vai deklarētais uzkrājums, kas bija fiksēts virtuāli uz personu, viņš turpina saglabāties. Ja būtu pārejas noteikumos pateikts, ka vienu gadu vēl pastāv deklarētā, un pēc tam pāriet uz faktisko. Vai, jūsaprāt, šis pārejas periods būtu kompensējošais, cilvēkam tiesiskā paļāvība mainīta būtu? Tā saka, apmierināta?

E. Ikvilds: Jā, bet tur jābūt detalizētam. Jo, es atkārtoju, tur ir dažādas subjektu grupas, kā arī šodien minēja Saeimas Budžeta un arī Sociālās komisijas pārstāvji, ka ir personas, piemēram, kurām ir 30 gadi darba stāžs, viņiem patiesībā tās motivācijas būtu ļoti maz, kaut ko prasīt, ja. Savukārt, ja, ir tās personas, kurām ir tā saucamās lielās darba algas, kuras savādāk tās tiesības...

G. Kūtris: Bet atpakaļejošā spēka nav. Tas tikai šogad jau sāka darboties.

E. Ikvilds: Nu, tas gads varētu būt varbūt, divi gadi, varbūt kaut kāds posms.

G. Kūtris: Sakiet, lūdzu, ja persona uzzina 1. janvārī, ka turpmāk viņa faktiskās iemaksas būs tikai tās, kas ietekmēs pensijas lielumu. Vai viņš jau februārī nevar griezties pret darba devēju un prasīt, lai samaksā neiemaksāto nodokli? Agrāk par februāri diez vai, jo janvārī tik sāka, par janvāri saņēma algu noteikti tikai februāra sākumā?

E. Ikvilds: Nu, šeit ļoti būtiski ir, kā veidojas tās attiecības. Viņam izsniedz gan izziņu, valsts institūcija... Valsts institūcija, manuprāt, tikai tad izsniedz...

G. Kūtris: Persona uzzina. Persona uzzina, ka nodoklis nav samaksātas...

E. Ikvilds: Jā, nu tas vēlāks posms...

G. Kūtris: Viņš var vērsties pret darba devēju jau februārī, martā, aprīlī?

E. Ikvilds: Protams.

G. Kūtris: Cik liels pārejas periods vajadzētu būt šai normai tad? Lai viņa neaizskartu tiesisko paļaušanos?

E. Ikvilds: Mans viedoklis, nu, minimālais, gads būtu, vismaz.

G. Kūtris: Paldies. Saeimas pārstāvim tāds jautājums. Sakiet, lūdzu, vai personai varēja veidoties tiesiskā paļāvība uz to, ka valsts pienācīgā kārtā veiks nodokļa iekasēšanas funkciju?

G. Kusiņš: Jā, personai gan bija paļāvība, gan arī tagad šāda paļāvība pastāv. Uz tādu vispārīgu jautājumu man vispārīgi arī jāatbild.

G. Kūtris: Tas nozīmē, ja persona arī neseko savu nodokļu iemaksām, reālajām, viņam vajadzētu būt tiesiskai paļāvībai, ka viņš uztur valsts mehānismu, kas rūpējas par visu nodokļu nomaksu?

G. Kusiņš: Jā, es šeit gribētu izmantot atbildei arī to, ko Voļska kungs nupat teica. Visu nodokļu iekasēšana nav teorētiski iespējama. Jo, ja brīvā tirgus apstākļos kāds uzņēmums aiziet maksātnespējā, viņš paliks kādam parādā, un šis kāds var būt arī valsts. Nu, to cilvēkam vajag apzināties.

G. Kūtris: Tātad uzņēmums paliek parādā valstij, un, ja viņš nav maksājis sociālo nodokli, viņš pēc būtības paliek parādā arī indivīdam? Darba ņēmējam, par kuru sociālais nodoklis nav maksāts?

G. Kusiņš: Šinī gadījumā darba ņēmējs ir stājies tiesiskās attiecībās, slēdzis darba līgumu ar tādu darba devēju, kas ir pakļauts ekonomiskiem riskiem.

G. Kūtris: Proti, tas nozīmē, ka vienkārši fiziska persona, kura stājusies darba tiesiskajās attiecībās, ka viņa nevar paļauties uz to, ka strādājot viņš būs nopelnījis sev pensiju? Tikai tāpēc, ka valsts saka, visi uzņēmēji var bankrotēt, un valsts mazgā rokas, tā teikt, neizdevās piedzīt. Līdz ar to indivīds ir vainīgs, jo uzņēmums bankrotē?

G. Kusiņš: Es atturētos no tā, ka indivīds ir vainīgs, ka uzņēmums bankrotē, es pieļauju...

G. Kūtris: Pārfrāzēju...

G. Kusiņš: ...ja tas indivīds ir vainīgs, ka uzņēmums bankrotē...

G. Kūtris: Nē, viņš ir vainīgs, viņš pēc būtības cietējs par to, ka uzņēmums bankrotē.

G. Kusiņš: Jā, es šeit gribētu vērtēt, šinī gadījumā to, ka nav pareizi, man liekas, teikt, ka valsts neiekasē nekādus nodokļus. Šis tiesiskās paļāvības apjoms, ja tā to varētu nosaukt, tiesiskās paļāvības apjoms ir atkarīgs no brīvā tirgus likumiem. Ir pilnīgi skaidrs, ka kaut kāds... Man ir grūti pateikt, tas ir atkarīgs atkal no ekonomiskās situācijas. Es domāju, pat pie augšupejošas ekonomikas viens, divi procenti bankrotēs vienmēr. Neveiksmīgi uzņēmēji. Lejupslīdes gados, es domāju, tas procents, ir lielāks. Bet, es domāju, ir neiespējams apgalvot, ka personai jā... Es domāju, tas būtu pilnīgi kļūdainas apgalvojums, ka persona nevar paļauties uz to, ka valsts vispār jebkādos nodokļu iekasēs. Tas, manuprāt, būtu, nu, pilnīgi absurds pieņēmums. Līdz ar to persona var paļauties, bet šī paļāvība nav simtprocentīga. Šī paļāvība ir atkarīga no tā, kāda ir ekonomiskā situācija. Labākā

S. Garanča: Arī.

G. Kūtris: Un jūsu, tā teikt, administratīvās potences noteikti pieaugs, izpildot šādus lūgumus?

S. Garanča: Administratīvās potences noteikti nepieaugs no lūgumu skaita, bet no tā, cik valdība mums iedos resursus.

G. Kūtris: Es atvainojos, Reira kungs teica, ka valdības deklarācijā teikts, ka sociālais nodoklis ir prioritārs.

S. Garanča: Protams, tas ...

G. Kūtris: Sociālais budžets, es atvainojos.

S. Garanča:... tā ir prioritāte. Bet tādā nozīmē, kā jūs teicāt, jo vairāk iesniegumu, jo mēs būsīm, kapacitāte mums būs lielāka. Protams, ka viņa nebūs lielāka. Mums ir šie savi resursi jāsamēro pret uzdevumiem. Un valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas piedziņas jomā šis ir prioritārs uzdevums. Līdz ar to ne tikai piedziņas, arī kontroles jomā, runājot par šīm aplokšņu algām, tas ir prioritārs uzdevums, un viņš aizvien vairāk tiek, teiksim, Valsts ieņēmumu dienesta iekšējos normatīvajos aktos nostiprināts kā prioritārs uzdevums, jau iezīmējot pat konkrētus resursus. Līdz ar to arī šobrīd mēs saņemam tādus iesniegumus. Izskanēja, ka iespējams, neviens nav sūdzējies. Tā nav taisnība. Mēs regulāri saņemam iesniegumus gan par to, ka netiek aprēķināts, gan par to, ka netiek arī samaksāts. Jo, jo personas, protams, šobrīd interesējās, un attiecīgi, uzzinot šo te informāciju, ka nav samaksāts., arī vērsās pie mums. Tas ir mūsu uzdevums – strādāt.

G. Kūtris: Sakiet, lūdzu, vai Valsts ieņēmumu dienesta vārdā jūs varat apgalvot, un tiesa savā spriedumā var rakstīt, ka, tikko kā nodoklis pārsniedz 10 latus, tā Valsts ieņēmumu dienests palīdzēs cilvēkiem atgūt šo nodokli?

S. Garanča: Valsts ieņēmumu dienests reaģēs uz cilvēka iniciatīvu un uzsāks piedziņas darbības. Vai šīs darbības būs rezultatīvas, tās būs atkarīgas ne tikai no mūsu vēlēšanās kaut ko darīt, bet arī no faktiskās situācijas ar šo parādu. Jo, var jau būt, ka šai konkrētai personai nav samaksāti tie 10 lati, bet, iespējams, uzņēmumam...

G. Kūtris: Valstij ir 30.

S. Garanča:... valstij 30, bet uzņēmums kopumā sastāv tikai no kredītsaistībām un faktiski aktīvi nekādi nav. Bet jā, ja šis parāds būs lielāks par 10 latiem, tad Valsts ieņēmumu dienests uz to reaģēs un uzsāks piedziņas darbības.

G. Kūtris: Paldies, jums. Līdz ar to tiesa šobrīd ir uzklusējusi visas pieaicinātās personas un tiesa izsludina pārtraukumu uz vienu stundu, proti, turpināsim tiesas sēdi pulksten 13 un 45 minūtēs.

A. Žugans: Lūdzu, visiem piecelties.

P ā r t r a u k u m s.

G. Kūtris: Turpinām tiesas sēdi. Vai tiesnešiem būtu kādi jautājumi, lietas dalībniekiem, pieaicinātām personām? Jā, lūdzu, Saeimas pārstāvi.

G. Kusiņš: Godātā tiesa, es gribēju izmantot iespēju pirms debatēm pajautāt vēl pieteikuma iesniedzēja pārstāvim. Ja es pareizi saprotu, tad pieteikums sākotnēji bija iesniegts, lūgts rosināt arī apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 91. pantam. Satversmes tiesa neierosināja atbilstību 91. pantam, un, man liekas, tas 91. pants bija piesaukts tādēļ, lai parādītu atšķirības, ka vieniem ir pēc vienas sistēmas, deklarētās, un otriem ir pēc faktiskās. Cik es saprotu, tad pieteikums bija balstīts uz šādu... Un es gribētu pajautāt pieteikuma iesniedzēja pārstāvim. Vai jūs, vai viņi vēl aizvien uztur šo prasījumu par visas daļas atbilstību, jo mēs visu sēdes laiku esam runājuši tikai, patiesībā, par pēdējā teikuma atbilstību attiecīgiem Satversmes pantiem. Vai nav izveidojies tā, ka viņi bija prasījuši 91. pantu, un tāpēc ir jāuztur par visu ceturto daļu?

G. Kūtris: Lūdzu, jautājums ir uzdots. Precizējiet, lūdzu, nostāju.

E. Ikvilds: Jā, jums taisnība, kad no... Tiesas procesa laikā, jau otro nedēļu, nu, acīmredzot ir prasījums par ceturtais daļas otro teikumu, tā ir tā jaunā redakcija, kas ir jauninājums, un arī par 21. panta divi prim.

G. Kusiņš: Paldies.

G. Kūtris: Vai jums būtu kādi jautājumi otrai pusei?

E. Ikvilds: Nē, paldies.

G. Kūtris: Nav nekādi jautājumi. Paldies. Tā kā visi jautājumi ir izsmelti, un arī pieaicinātās personas uzklausītas, tiesa paziņo, ka lietas izskatīšana pēc būtības ir pabeigta un tiek atklātas tiesas debates. Lūdzu, lietas dalībniekiem. Kādi, jūsu viedokļi par nepieciešamo laiku debatēs izteiktajām runām? Pieteikuma iesniedzēja pārstāvim?

E. Ikvilds: Mēs jau pirms sēdes ar Saeimas pārstāvi runājām, nu, aptuveni 15 minūtes, ja es ātrāk varētu, tad es būtu motivēts...

G. Kūtris: Tātad jums ir apmēram 15 minūtes uzstāšanās.

E. Ikvilds: Bet varbūt, nu, kaut kur minūti pāri vienkārši, lai teikumu, to domu nobeigtu.

G. Kūtris: Skaidrs.

G. Kusiņš: Jā, godātā tiesa, 15 minūtes.

G. Kūtris: Paldies. Tātad mēs saprotam, ka var gadīties arī nedaudz, nedaudz ilgāk, bet 15 minūtes tas ir ļoti optimāls laiks, lai izteiktu īsi, koncentrēti savu nostāju konkrētā jautājumā. Lūdzu, vārds tiesas debatēs vispirmām kārtām pieteikuma iesniedzēja pārstāvim.

E. Ikvilds: Godājamā tiesa, Saeimas pārstāvi, klātesošās personas! Kā liecina šī tiesvedība, nu jau otro dienu notiek tiesas sēde, un pieaicināto personu loks, uzdotie jautājumi, šī sēde, šis process, ja, nav vienkāršs. Un, ja būtu vienkāršs risinājums, ja būtu viegli pieņemt lēmumu, acīm redzot, Satversmes tiesa vai nu rakstveidā atrisinātu šo jautājumu, izskatot lietu, vai varbūt pat Saeima pati labotu kļūdu un atzītu tos trūkumus, kas ir spēkā esošā, nu jau apstrīdētā tiesību normā.

Pirmais, ko es gribētu pateikt. Valstij, it īpaši šajos apstākļos, ekonomiskos, ļoti būtiski ir radīt palāvību cilvēkiem, kas iet uz darbu, kas auklē bērnus, kas piedalās aktīvā sociālā dzīvē, ka rītdien, iestājoties kaut kādiem neparedzētiem apstākļiem, proti, tiek likvidēts uzņēmums, slimības gadījums iestājas, piedzimst gaidītais bērns, ja, persona materiāli necietīs. Visādā ziņā viņai nebūs būtisks materiālo apstākļu kritums, un viņas rocība nebūs tādā mērā ierobežota, ka viņai būs jāmaina savas dzīves veids.

Es uzskatu, kad šajā lietā pats būtiskākais ir izvērtēt, vai likumdevējs sākotnējam mērķim – cīņai ar algu nemaksāšanu, ar nodokļu nemaksāšanu, sociālo iemaksu neveikšanu, darba devēja – izvēlējās pareizo risinājumu, tādu risinājumu, kas ir sabiedrības interesēs, un ir vismazāk saudzējošais konkrētai personu grupai. Tie ir pensionāri, kas nu jau pēc 2011. gada 1. janvāra izmanto iespēju lūgt, lai viņiem aprēķina pensijas.

Sākotnēji es gribētu arī atsaukt to jautājumu, tā jautājuma daļu, ko es pirms divām nedēļām Saeimas pārstāvim uzdevu par to, ka arī valsts institūcijas, proti, Nacionālā opera, tur Augstākās tiesas Senāts, Drošības policija un citas valsts institūcijas nemaksā sociālās apdrošināšanas iemaksas. Tiesas sēdes laikā, jo pagājušā reizē bija apstiprinājums gūts, kad valsts institūcijas vispār nevar būt sociālās apdrošināšanas iemaksu veicēju parādnieku sarakstā, un tādu arī tur nav. Līdz ar to es uzskatu, ka šis jautājums vairāk ir aplūkojams tikai tajās darba tiesiskajās attiecībās, kur darba ņēmējs ir fiziska persona un juridiskā persona ir vai nu komersanta statusā, vai nu, privātpersona, kaut kāda sabiedriskā labuma organizācija, biedrība, cita valsts, vai pašvaldību institūcijai nepiederoša institūcija.

Jau pagājušajā reizē un arī šoreiz tika piesaukts brīvais tirgus kā viens no argumentiem, kāpēc personas var būt pakļautas riskam, ka bankrotē uzņēmums, ka viņai, šai personai, kas ir nolīgta darba tirgū, nevar garantēt taisnīgu atlīdzību. Es speciāli gatavoju tieši šai tiesas sēdei, izstudēju dažādus avotus. Nu, viens no avotiem ir Adama Smita darbs „Nāciju bagātības rakstura cēloņa pētījums”. Viena no tēzēm, kas šeit minēta, uz ko arī pamatojas Adama Smita izpratne par brīvo tirgu. Saskaņā ar dabiskās brīvības sistēmu valdniekam ir jāveic trīs, tikai trīs patiešām ļoti svarīgi, tomēr vienkārši un parasti, uztverei labi saprotami pienākumi. Pirmais ir pienākums aizsargāt sabiedrību pret iespējamu citas, svešas sabiedrības vardarbību un iebrukumu. Otrais pienākums, cik vien iespējams, pasargāt ikvienu sabiedrības locekli no netaisnības vai jebkura cita sabiedrības locekļa spaidiem, proti, pienākums iedibināt taisnīgu tiesu. Arī vēlākajā laika posmā, jau pagājušā gadsimta otrajā pusē Miltons Frīdmens, Nobela prēmijas laureāts, 1976. gadā viņš ieguva šo prēmiju, savā darbā „Kapitāls un brīvība” izceļ, ka brīvā tirgus pastāvēšana neizslēdz vajadzību pēc valdības, kur, gluži pretēji, valdība ir būtiska gan kā forums, kas nosaka spēles noteikumus, gan arī šķīrējtiesnesis, kas tulko un ievieš pieņemtos likumus.

Šodien izskatāmā lietā mums jāizvērtē, vai grozījumi likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu”, proti, ceturtās daļās otrais teikums, kas ir izteikts jaunā redakcijā, nodrošina paļāvību personai uz šo valsts pienākumu pildīšanu, vai personai nesamērīgi ar šo likumu grozījumu ir uzticēti pienākumi, uzdevumi, kas viņai nav nemaz raksturīgi, un nevar būt raksturīgi kā publisko tiesību dalībniekam, indivīdam, pilsonim, nodokļu maksātājam.

Jau pagājušajā tiesas sēdē Valsts ieņēmumu dienesta pārstāvji minēja, ka vidējs termiņš, kā valsts atgūst ar saviem piespiedu instrumentiem, ir 3 mēneši – laiks, kad tiek nodrošināta nesamaksāto nodokļu piedziņa, proti, arī sociālās apdrošināšanas iemaksu piedziņa. Turpretī fiziskai personai vidējs termiņš, kamēr viņa varētu atgūt šīs iemaksas ir, tas ir vidējs termiņš tiesvedībā – 2,6 mēneši garš tiesāšanās process. Es vēlētos atzīmēt, ka, piemēram, Valsts ieņēmumu dienestam ir visi instrumenti arī, lai viņš varētu... Šis institūts nepastarpināti, tiešā veidā sekot jebkura darba devēja ienākumiem, visiem banku kontiem, stāvoklim kredītiestādēs, un par šīm izziņām viņam

papildus nav jāprasa šos datus, viņš var iegūt operatīvi. Šobrīd jau ir ieviesta elektroniskā datu uzskaites sistēma, kur arī nodeklarē un veic visas atskaites formas, saziņā ar Valsts ieņēmumu dienestu, darba devējs digitalizētā formātā. Turpretī arī tiesvedības laikā atbildētāja pārstāvis vairākas reizes izcēla arī valsts institūtu pārstāvim, arī minēja, ka fiziskā persona var izmantot Darba likumā paredzētās tiesības un pieprasīt, lai viņam darba devējs sniedz atskaiti par nomaksātajiem nodokļiem, tāpat arī var griezties Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras nodaļās, lai izmantotu šīs savas subjektīvās tiesības.

Jāatzīmē, kad, nu, darba devējam ne vienmēr ir iespēja sazināties ar šīm personām, nu, izsniedzot šīs lapiņas, ja, ir tāds sazarots, piemēram, uzņēmumu tīkls. Es arī vakar speciāli pētīju, kā ir pārrobežu sadarbība uzņēmumiem, ka šo atskaišu sniegšana notiek, nu, neregulāri, un darba ņēmējs tiešā veidā, bieži vien, ir ierobežots iegūt informāciju par nomaksātajiem nodokļiem. Bez tam, ir komersantam tāda īpatnība, ka tā nodokļu nomaksa var arī kavēties, un arī tiesvedības laikā bija minēts, ka atsevišķos gadījumos, nu, ja vienojas darba devējs, vai konkrēts nodokļu maksātājs ar Valsts ieņēmumu dienestu, tad šie nodokļi, šīs nodokļu iemaksas līdz pat gada periodam var novēloti samaksāt. Protams, par to uzrēķina kavējuma naudu, ja.

Darba ņēmējam, bez tam, viņam ir grūti iegūt informāciju par stāvokli pašā uzņēmumā, darba devējā. Viņam nav tāda instrumenta, tiešā veidā iegūt, kāds ir finanšu stāvoklis, kādi ir finanšu plāni, kādi ir noslēgti līgumi, kādi ir tekošie maksājumi, kādi ir citi nodokļi nomaksāti, kāda ir saziņa ar Valsts ieņēmumu dienestu. Visa tā ir klasificētā informācija, un viņš tiešā veidā nevar griezties pie darba devēja. Un darba devējam nemaz tāds pienākums nav, viņam sniegt šo informāciju. Papildus tiesvedības laikā bija minēts, ka darba ņēmējam ir iespēja rosināt maksātspēju, un šajā ceļā viņš varētu iegūt, nu, vismaz kādu daļu atgūt no nenomaksātās nodokļu summas.

Bet šeit jāizceļ, ka jau maksātspējas procesā ir radušies uzņēmumam parādi, ja. Nodokļu maksātājam parādi. Un viņam ir pienākums arī nomaksāt šos parādus, ja, tai skaitā, arī kavējuma naudu. Viņam jāatgūst ne tikai sava, nu, nepārskaitītā valsts budžetā valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu summa, bet arī jāsamaksā darba devēja iemaksu summa. Ja viņš to neveic, līdz ar to tās saistības pret valsti uzņēmums nav izpildījis, un šajā situācijā rodas īpatnēja situācija, kad mēs uzliekam, likumdevējs uzlicis pienākumu veikt tieši nodokļu piedziņu. Faktiski fiziskai personai civilprocesa veidā, kamēr nav pieteikta maksātspēja, nav uzsākts šis process, persona var prasīt tikai neizmaksāto darba algu, lai viņam atlīdzina, ja, un sedz zaudējumus. Bet viņš nevar prasīt kaut kādus citus nenomaksātos nodokļus, nodevas, citus obligātos maksājumus, ko darba devējs par viņu nav veicis. Civilprocesa likums tādas iespējas neparedz, un citi instrumenta arī nav.

Tiesvedības laikā bija vairāk reizes analizēts jautājums, vai ir pienākums, vai nav pienākums nomaksāt visus nodokļus. Es gribētu izcelt tādu ļoti interesantu statistikas datus ja, šodien arī tīmeklī ir pieejami, piemēram, Latvija 2008. gadā 51 procentu sasniedza no vidējā dzīves līmeņa Eiropas Savienības dalībvalstīs. Šobrīd šis rādītājs ir krities līdz 40 procentiem, ja. Un, salīdzinājumam, 91. gadā mums bija 28 procenti no vidējā Eiropas dzīves līmeņa.

Kopumā samazinās ekonomikas apmērs, samazinās uzņēmuma maksātie nodokļi, tai skaitā arī izmaksātās darba algu apmērs vidēji, 40 procentu pēdējos triju gadu laikā ir sarucis. Līdz ar to

objektīvi samazinās arī sociālo apdrošināšanu iemaksa, apjoms reāli sociālā budžetā. Kā atzina, nu jau jaunā Labklājības ministrija, kad ir virkne problēmu šobrīd ilgtspējai valsts sociālā budžetā. Viena no tām ir finansiāli neseģto lēmumu par vecāku pabalstu izmaksa no sociālā budžeta veikšana. Otrs ir, kad visiem piešķirtās pensiju piemaksas, kas pilnīgi radikāli atšķiras no sākotnējās iecerētās sistēmas, kas bija saskaņā ar 2001. gada likumu, ja.

Nu, papildus vēl jāmin, kad pagājušā gada 19. novembrī valdība ir akceptējusi informatīvu ziņojumu, saskaņā ar kuru ir paredzēts, kad ar laiku tās iemaksas, piemēram, vecāku pabalsti, kas nav segti no sociālām iemaksām, ka viņas ar laiku kā izdevumu postenis tiek pārcelts uz valsts budžetu.

Ja mēs aplūkojam apstrīdēto tiesību normu, tad ļoti īpatnēji sanāk, kā likumdevējs uzskata, kā viņš interpretē solidaritātes un taisnīguma principu. Personas, kas ir pirmā pensiju līmeņa dalībnieki un pensio... Pirmā pensiju līmenī nosaka apmēru ne tikai no uzkrātā pensijas kapitāla, bet arī no pensionēšanas vecuma, prognozētā mūža ilguma pēc aiziešanas pensijā. Šeit persona ir piedalījies, viņa ir reģistrēta kā darba ņēmējs, par viņu ir veicis iemaksas, vai bija jāveic iemaksas. Turpretī, neatkarīgi no tā, vai ir veiktas iemaksas, vai nav veiktas iemaksas, saskaņā ar likuma 5. panta ceturto daļu, piemēram, vecāku pabalsts tiek izmaksāts, un nevienam tālāk negulstas pienākums segt šos zaudējumus sociālām budžetam, kas ir, nu, izmaksājot pabalstu par personu, par kuru nav ieliktas, veiktas iemaksas sociālā budžetā.

Nobeigumā es gribētu apskatīt, analizēt rūpīgāk to jauninājumu, kas ir ieviests šajā likumā, proti, 21. panta divi prim normu. Saeimas Saskaņas centra frakcijas deputāti uzskata, kad valdībai jādara viss iespējama, lai cīnītos ar ēnu ekonomiku, jānodrošina tādi instrumentāriji valsts pārvaldē, lai samazinātu nodokļu nemaksātāju skaitu.

Ja mēs aplūkojam šo normu, sanāk tā, ka likumdevējs faktiski ir ierobežojis iespējas atgūt šos, šīs iemaksas līdz brīdim, kamēr pensionārs ir, kamēr pensionāram nav aprēķināta pensija. Nu, tas nav nekādi pamatojams, te vispār nav loģikas nekādas, racionāla grauda. Es piekristu, ka tāda norma pastāvētu līdzīgi, kas arī izriet no paša 5. panta, ka persona jau no 15 gadu vecuma var papildus, brīvprātīgi apdrošināties pret riskiem, ja. Šeit sanāk situācija, ka tikai sasniegts tas vecums, pensionēšanās, un tikai tad persona varētu segt šīs summas, ja.

Fjodors Dostajevskis teica, visa pasaules bagātība nav vērtā vienas bērna asaras. Pirms divām nedēļām Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras pārstāve minēja, ka 162 personām šogad ir aprēķinātas pensijas jau pēc jaunās normas, un viņām nav pilnā apmērā veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas. Būtu taisnīgi, ja atzītu par prettiesisku un Satversmes 1.un 109. pantam neatbilstošu apstrīdēto tiesību normu, un šīs personas Ziemassvētkus jau sagaidītu vai Jauno gadu svinētu, kad viņām aprēķinātu pēc faktiskām... pēc deklarētām, es atvainojos, iemaksām pensijas.

Likumdevējam, pieņemot šo normu, bija jāparedz vai nu kompensējošs mehānisms, kad kāda persona vai kāds avots sedz šo iztrūkstošo summu, un tām personām, kuras tūlīt dodas pensijā, kuras nevarēja izvēlēties, kuras nevarēja izmainīt savas pirmspensijas vecuma darba attiecības, vai nu noteikt kaut kādu pārejas posmu, vismaz viena gada posmu. Es uzskatu, ka viens gads ir saprātīgs termiņš tai ziņā, kad arī uzņēmumi plāno budžetu vienu gadu uz priekšu. Un, atzīmēsim, kad, līdz ar šīs normas pieņemšanu, likumā papildus valsts ir palielinājusi par diviem procentiem arī

darba ņēmēju sociālās apdrošināšanas iemaksas apmēru, ko viņu darba devēji, nevarēja to paredzēt, veidojot savus budžetus. Pagājušā gada nogalē, faktiski decembrī tikai bija iesniegti un izskatīti šie budžeta grozījumi.

Paldies, godājamā tiesa.

G. Kūtris: Paldies. Tālāk vārds tiesas debatēs Saeimas pārstāvim, lūdzu.

G. Kusīņš: Jā, godātā tiesa, es arī gribēju dažādus materiālus, tāpat kā pieteikuma iesniedzēja pārstāvis. Es sākšu ar citātu no Bībeles. Apustuļa Pāvelā Otrā vēstule, minēts princips – kas nestrādā, tam nebūs ēst. Bībeles studijas var palīdzēt noskaidrot taisnīgumu, manuprāt, solidaritāte šī vārda citādā izpratnē nekā tas patērētāju sabiedrībā ir pieņemts.

Satversmes 109. pats iet tālāk. Patiesībā tiesas sēdē atklājās, ka 109. panta izpildes gaitā tika ienā... Kam nepietiek, tiks nodrošināta viņa minimālā aprūpe no valsts sociālā nodrošinājuma izskatā, gan piešķirot pensiju, gan piešķirot jebkāda veida pabalstus. Man liekas, ka Satversme ir gājusi tālāk, lai gan pie Bībeles mēs gribētu atgriezties. Tiesas sēdē, šajās divās, manuprāt ir konstatēts, ka valsts ir izveidojusi sociālās apdrošināšanas piedziņas mehānismu, ir stiprināta Valsts ieņēmumu dienesta kapacitāte. Un šie te izskanējušie skaitļi, ka 3 mēnešu laikā patiešām tiek piedzīti vairāk kā 91 procenti un nav piedzīti tikai 1,2 procenti, spriediet paši par sevi. Tie ir ļoti labi rezultāti, arī Sociālo un darba lietu komisijas vadītāja Barčas kundze šodien izteica, ir izteikusi Valsts ieņēmumu dienestam atziņu.

Taču es gribētu kategoriski noraidīt to, ka valsts būtu pārlikusi kādu pienākumu uz personu. Valsts šo pienākumu piedzīt nodokļus veic neatkarīgi no tā, vai persona vērsīsies pie darba devēja, vai nevērsīsies pie darba devēja. Tā, protams, ir personas iespēja, bet valsts šo pienākumu veiks atbilstoši tiesību normām un darīs visu iespējamo. Darīs visu iespējamo.

Šie pasākumi, kā jūs redzējāt, un atbilstoši šiem datiem, ir pietiekoši efektīvi. Valsts ieņēmumu dienests to ir noteicis kā prioritāti. Es saprotu, ka tas ir noteikts ar Valsts ieņēmumu dienesta iekšējo politiskas nozīmes aktu, bet nekas jau neliedz 109. pantu izpildīt arī ar politiskas nozīmes aktu. Šajā lietā ir izveidots arī pietiekoši efektīvs parlamentārās kontroles mehānisms. Godātā tiesa, šajās divās tiesas sēdēs netika pat diskutēts par to, ka faktisko iemaksu princips, patiesībā atbilst 109. pantam, ja mēs raugamies uz faktisko iemaksu principu, kā tādu, abstrakti. Faktisko iemaksu princips atbilst, jo faktisko iemaksu princips ir arī citām kategorijām, piemēram, pašnodarbinātiem. Daudzi advokāti maksā tādu sociālās apdrošināšanas iemaksu likmi, kādu viņi uzskata par nepieciešamu.

Tika vērtētas arī citas alternatīvas, un es gribu vērst tiesas uzmanību uz to, ka tiesas sēdes laikā neizskanēja neviena cita, tikpat efektīva alternatīva, kā sasniegt šo leģitīmo mērķi. Šo alternatīvu neizvirzīja, saprātīgas alternatīvas, ne pieteikuma iesniedzēja pārstāvji, ne arī tiesībsarga pārstāvji. Es negribu pārmest, bet es vienkārši gribu teikt, ka netika atrasts, šī alternatīva netika atrasta toreiz, varbūt viņu var atrast šobrīd. Es gribu te vērst tiesas uzmanību uz to, ka mēs nevaram nostāties situācijā, kāda bija gadu atpakaļ. No vienas puses, ir viegli spriest pēc gada, bet pēc gada. Pēc gada vienmēr ir vairāk informācijas.

Pieteikuma iesniedzēja pārstāvis piekrita, ka persona varēja izmantot citus veidus, kā iegūt informāciju. Pieteikuma iesniedzēja pārstāvis arī piekrita, ka norma neatceļ valsts pienākumu

kontrolēt nelegālo nodarbinātību. Normas galvenais pieņemšanas mērķis bija situācija budžetā. Bija protams, arī citi mērķi, bet situācija budžetā...

Es gribu vēlreiz atvainoties tiesai. Manis nosauktie skaitļi nebija, lai biedētu tiesu, baidītu tiesu. Man liekas, ka taisnība nekad nevar nobiedēt. Nobiedēt var... No taisnības nevajag baidīties, vajag baidīties no meliem un liekulības. Budžeta deficīts saglabājas sociālā budžetā, tiesas sēdē izskanējušie dati liecina, ka pie sabalansēta budžeta mēs, labi ja atgriezīsimies 2020. gadā, ja nenotiks nekas. Divas nedēļas atpakaļ es minēju piemēru par banku krahu. Šoreiz es negribu minēt nekādu piemēru, arī tāda iemesla pēc, kad, manuprāt, situācija būs stabila. Un es sāku baidīties pats. Manuprāt, līdz 2020. gadam pie sabalansēta budžeta var nonākt tikai tad, ja visas personas iesaistās nodokļu iekasēšanas kontrolē. Tikai tad mēs varam panākt... Nevis ar mehānisku piemaksu pārceļšanu no sociālā budžeta, kas ar, protams, ir efektīvs līdzeklis. Bet tikai ar pilsoņu līdzdalību. Šī apstrīdētā norma ir viens mazs solis šajā virzienā.

Kāpēc tad Latvijā ir izveidojusies šāda situācija? Es domāju, ka Latvijā šai situācijai protams, arī ir savas tradīcijas, kuras, acīmredzot, ir no kaut kādas nepareizas izpratnes par to, ka personai, lai gan ir pienākums maksāt nodokļus, taču persona var izvairīties. Man liekas, arodbiedrības ir ļoti labs instruments, šis instruments, manuprāt, ļoti efektīvi strādā ārzemēs. Ārzemēs ir pilnīgi neiedomājama situācija, ka kādā uzņēmumā, kur ir arodbiedrība, varētu būt šāda veida nodarbinātība, kur kaut kas nenotiek. Arodbiedrība ir efektīvs kontroles līdzeklis.

Šobrīd diemžēl tā situācija nav tik laba. Apstrīdētā norma, pēc mūsu ieskatiem, nelabvēlīgi neietekmē personas ar maziem ienākumiem, līdz ar to arī šajā ziņā norma nav tāda, kas nodara būtisku kaitējumu. Arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka 109. pants negarantē tiesības uz pensiju, kas aprēķināta noteiktā apmērā. Un šajās divās tiesas sēdēs, es domāju, ir konstatēts, ka patiesībā pirmais līmenis ir ļoti, ļoti lielas sociālas pārdales līmenis. Jūs redzējāt, ka tiesības uz pensiju saņemt arī personas ar ļoti maziem ienākumiem. Divas trešdaļas no pensijām tiek piešķirtas patiesībā bez atbilstošām faktiskām iemaksām. Bet tikai tāpēc, ka to paredz citi noteikumi, atbilstoši no šīs vidējās...

Atsevišķi būtu debatējams apstrīdētās normas spēkā esamības laiks. Jāsaka, ka ir grūti aizstāvēt to, ka šī norma nav pieņemta, ka šai normai nav beigu termiņš. Un ir jāpiekrīt, ka apstrīdētai normai nav beigu termiņš. Taču es gribu vērst tiesas uzmanību uz likumdevēja patieso nolūku. Likumdevējs šo jauno daļu izteicis jaunā redakcijā, vienlaikus paredzot Ministru kabineta pienākumu sniegt regulārus ziņojumus. Un no šo divu darbību kopuma es varu nekļūdīgi apgalvot likumdevēja nolūku. Likumdevēja nolūks nebija padarīt šo normu par spēkā esošu vēl 2000 gadus uz priekšu. Ekonomiskai situācijai uzlabojoties, protams, ka pensiju lielums var tikt pārskatīts, un sociālā nodrošinājuma apmērs var tikt palielināts.

Taču nevar būt tā, ka mēs vienu normu atraujam no otras, un neraugāties uz šo Ministru kabineta iesniegto ziņojumu. Saeimai būs pienākums pārvērtēt, un, ja Saeima nonāks pie secinājuma, ka šie pasākumi aizskar personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu, es nešaubos, ka Saeima attiecīgi arī rīkosies. Vēl es gribu vērst tiesas uzmanību uz vairākkārt diskutēto jautājumu par personu konstitucionālo pienākumu. Tiešām ir jāpiekrīt, ka personu pienākums maksāt nodokļus ir pašprotams, taču ekonomika diktē savus noteikumus. Un, patiešām, var izveidoties tādas

situācijas, tās nevar būt, protams, simtprocentīgi, vai 80 procentu gadījumos, kad personas nav samaksājušas nodokļus par saviem darba ņēmējiem. Taču var izveidoties tādas situācijas, kad darba devējs nav samaksājis šos nodokļus un viņam nav no kā maksāt. Šeit es gribu vērst tiesas uzmanību arī uz likumu „Par darbinieku aizsardzību darba devēja maksātnespējas gadījumā”. Valsts ir pieņēmusi aktu, kas arī garantē darba ņēmēju attiecīgu aizsardzību. Jā, šī aizsardzība varbūt neatbilst maksātnespējīgā uzņēmuma visām saistībām, viņš garantē tikai dažus mēnešus. Taču ekonomiskā situācija diemžēl ir nepielūdzama, ja vairāk naudas nav, tad nav vairāk ko piedzīt. Valsts šinī gadījumā iestājas šī darba devēja vietā un kompensē šo...

Visbeidzot, man liekas, apstrīdēto normu rezultātā... Šī norma ir piemērota uz visnotaļ nelielu darba ņēmēju skaitu, tie bija Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras sniegtie dati, kur matemātiski mēs varam izrēķināt, ka tas neskar daudzus cilvēkus. Tas, protams, nav pretarguments pieteikuma iesniedzēja pārstāvja izteiktam, ka ikviens cilvēks ir jāaizsargā. Taču Saeima uzskata, ka šī norma neaizskar 109. pantā noteikto sociālā nodrošinājuma kodolu, šī norma neaizskar 109. pantā noteikto sociālā nodrošinājuma kodolu. Es nešaubos, ka Satversmes tiesa pieņems tālredzīgu lēmumu un, izvērtējot visas izteiktās domas, argumentus un izteiktos faktus, spēs pieņemt lēmumu, kas garantēs sociālā budžeta ilgtspēju.

Pie šādiem gadījumiem... Pie šādiem apstākļiem Saeima lūdz uzskatīt likuma apstrīdētās normas par atbilstošām Satversmes 1. un 109. pantam. Paldies.

G. Kūtris: Paldies. Vai kāds no lietas dalībniekiem vēlas izteikt replikas? Pieteikuma iesniedzēja pārstāvim ir vēlēšanās? Nav. Saeimas pārstāvim arī nav.

Līdz ar to, tāvad lieta ir izskatīta un tiesa paziņo, ka tiesas sēde sprieduma pasludināšanai notiks 13. decembrī pulksten 13:00. Ar to arī tiesas sēde slēgta.

A. Žugans: Lūdzu, visiem piecelties.

Stenogrammas izgatavotāja

Alise Ziemele

Tiesas sēžu sekretārs

Arnīs Žugans